

***Вісник
студентського наукового товариства
Горлівського інституту іноземних мов***

Випуск 5

Бахмут 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-
ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

***Вісник
студентського наукового товариства
Горлівського інституту іноземних мов***

Випуск 5

Бахмут 2019

Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем».
Вип. 5. Бахмут: Вид-во ГПМ ДВНЗ ДДПУ, 2019. 210 с.

**Головний редактор – доктор філологічних наук,
професор А. Р. Габідулліна**

Редакційна рада:

д-р філол. наук, професор	Т. М. Марченко
д-р істор. наук, професор	В. М. Докашенко
д-р істор. наук, професор	Г. П. Докашенко
канд. філол. наук, доцент	В. О. Андрущенко
канд. філол. наук, доцент	О. А. Зоз
канд. філол. наук, доцент	О. А. Ясинецька
зав. відділу наукової роботи студентів ГПМ	Л. В. Ткаченко
провідний фахівець відділу наукової роботи студентів ГПМ	Т. Ф. Русакевич

Рецензенти:

д-р філол. наук, професор	В. А. Глущенко
д-р філол. наук, професор	І. П. Зайцева

Наукова проблематика збірника висвітлює актуальні питання філології, що знайшли своє відображення в опублікованих доповідях учнів, студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів. Лінгвістична тематика збірника зумовлена аналізом лексичного, граматичного, семантичного і прагматичного рівнів мови, дослідженням параметрів тексту і дискурсу, виявленням особливостей авторського стилю, розкриттям специфіки перекладознавчих питань та увагою до новітніх технологій у навчанні іншомовної соціокультурної комунікації.

Збірник адресовано широкому філологічному загалу науковців різного віку та рівня освіти. Відповідальність за зміст тез несуть автори.

ЗМІСТ

Динамічні процеси у лексичній системі англійської мови

Гриньова Вікторія Ігорівна

Процес запозичення французької лексики до англійської мови під час норманського завоювання 10

Дмитрик Аліна Юрївна

Особливості походження топонімів у Сполучених Штатах Америки 13

Доценко Олена Олександрівна

Моделювання іменних словотвірних рядів на =ment= в англійській мові (на матеріалі імен дії) 16

Соколова Валерія Віталіївна

Мовна картина світу кольору 20

Хоменко Марія Володимирівна

Вербалізація концепту ЧАС лексичними засобами англійської мови 24

Текст як об'єкт лінгвостилістичного та лінгвопрагматичного аналізу

Богдан Валерій Володимирович

The Role of Stage Directions within the Framework of Adjoining Constructions with Subordinating Relationship and Composite Sentences 27

Діаковська Людмила Євгеніївна

Тематичні групи стилістичного прийому порівняння 30

Ладонина Варвара Дмитрієвна

Синекдоха в стихотворенні Марини Цветаєвої «Так плыли: голова и лира...» 33

Проблеми функціональної граматики

Блинова Тетяна Сергіївна

Особливості використання рахівних слів у сучасній китайській мові 35

Крамаренко Анастасія Олександрівна

Проблема категорії майбутності в історії англійської мови 37

Прагматика та семантика дискурсу

Басараба Оксана Андріївна

Фразеологізми як носій комізму у художній літературі
(на матеріалі прозових творів Мирослава Дочинця) 41

Гончаренко Дарія Олексіївна

Місце молодіжного сленгу у французькій мові 44

Ковтунова Вікторія Володимирівна

До проблеми «свого/чужого» в лінгвістиці 47

Краснобаєва-Чорна Жанна Володимирівна

Теорія дискурсу Е. Лакло і Ш. Муфф: специфіка інтерпретації і
термінологійний апарат 50

Лукашенко Данило Миколайович

«1985» Д. Далоша як версія дистопічного роману 53

Писарев Олександр Олександрович

Образ Судного дня в ліриці О. Осборна і М. Тернера 57

Поляковська Юлія Володимирівна

Імплицитність ідіодискурсу Ф. М. Достоевського 60

Самойлова Єлизавета Максимівна

Функціонально-стилістичні особливості алюзивних англійзмів
в українських ЗМІ 64

Токарська Анастасія Романівна

Комунікативно-прагматичні особливості англомовного рекламного
дискурсу 69

Фоменко Олег Русланович

Проблеми поетики роману П. Акройда «Будинок доктора Ді» 73

Формування лінгвістичної і соціокультурної компетенції у прикладному аспекті

Бережна Світлана Володимирівна

Формування соціокультурної комунікативної компетентності на уроках
іноземної мови 76

Людоговська Ольга Максимівна
Фразеологізми з числовим компонентом: лінгвокультурологічний аспект
(на матеріалі англійської та української мов) 78

Плоскіна Катерина Олександрівна
Визначення місця та функцій ономотопеї в системі англійської та
української мов 81

Толчинська Анна Валеріївна
Національно-культурна специфіка французьких фразеологізмів
з компонентом «їжа» 84

Новітні технології у навчанні іншомовної комунікації

Арестова Лариса Юріївна
Модульні технології в процесі навчання іноземним мовам студентів
технічного вузу 86

Бікезіна Анастасія Дмитрівна
Роль допоміжних засобів презентації нового матеріалу у процесі
формування граматичної компетенції 89

Капніна Галина Іванівна
Diktatformen im Fremdsprachenunterricht 91

Кондратьєва Олена Михайлівна
Формування іншомовної комунікації на основі мобільних технологій 93

Малазонія Світлана Валеріївна
Особливості дистанційного навчання іноземним мовам студентів технічних
спеціальностей 96

Сімак Вікторія Олегівна
Новітні технології у навчанні іншомовної комунікації 97

Авторський стиль та переклад

Авдєєва Єлизавета Іллівна
Компенсація при перекладі пісень американського анімаційного фільму
«Aladdin» російською та українською мовами 101

Бакутіна Поліна Віталіївна
Трансформації при перекладі кінофільмів та мультфільмів 106

<i>Горбенко Крістіна Семенівна</i> Особливості перекладу неологізмів сфери економіки	110
<i>Грицевич Юрій Васильович</i> Діалектні елементи в перекладах Пантелеймона Куліша	113
<i>Діаковська Людмила Євгенівна</i> Проблеми субтитрування аудіовізуальної продукції з англійської мови українською	117
<i>Долгих Ганна Андріївна</i> Питання адекватності перекладу поетонімів роману Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер та філософський камінь» українською та російською мовами	122
<i>Дьомка Катерина Павлівна</i> Лексико-стилістичні особливості перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською	129
<i>Жуковська Софія Олександрівна</i> Лексичні трансформації в дубляжі мультиплікаційного фільму «The Croods» українською мовою	132
<i>Кононова Валерія Сергіївна</i> Власні імена та прізвиська, їхнє фонетичне оформлення при перекладі	137
<i>Крамаренко Катерина Олегівна</i> Особливості пісенного перекладу: «Carol of the Bells» та «Дзвінка колядка»	139
<i>Кривоносова Маргарита Ігорівна</i> Сутність лексичних трансформацій в україномовних субтитрах британського комедійного фільму «Paddington»	143
<i>Кривоносова Тамара Ігорівна</i> Граматичні трансформації в україномовних субтитрах британського комедійного фільму «Paddington»	146
<i>Кучерова Владислава Олегівна</i> Антонімічний переклад та експлікація як способи передачі назв кінофільмів з англійської мови російською та українською	149
<i>Лазаренко Вікторія Сергіївна</i> Способи перекладу просторіччя в художньому тексті	154

<i>Морозова Катерина Володимирівна</i> Граматичні та лексичні трансформації у перекладі пісні «Someone like You» українською мовою	157
<i>Наумова Вікторія Володимирівна</i> Прагматика додавання при перекладі назв кінофільмів з англійської мови українською	163
<i>Ніколенко Катерина В'ячеславівна</i> Особливості перекладу науково-технічного тексту	168
<i>Петрікєєва Олександра</i> Машинний переклад. Розвиток та проблеми	170
<i>Рябоконт Яна Валеріївна</i> Лінгвостилістичні особливості перекладу металургійної термінології з англійської мови українською	174
<i>Рябоконт Яна Валеріївна</i> Місце поетичної метафори в поезії англомовних авторів та засоби її відтворення у перекладі російською мовою	177
<i>Семенюк Владислав Михайлович</i> Міжмовна інтерференція на основі перекладацьких трансформацій	181
<i>Сластьонова Дар'я Сергіївна</i> Стилістичні особливості перекладу лірики Джорджа Гордона Байрона	186
<i>Фурик Євген Юрійович</i> Граматичні особливості перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською	189
<i>Цинтарюк Андрій Андрійович</i> Словотворчі моделі неологізмів у сучасній англійській мові та способи їх перекладу	194
<i>Шепель Юрій Олександрович</i> Складні речення у перекладацькому аспекті (на прикладі перекладу з російської мови українською повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба»)	197
<i>Ююкіна Юлія Артемівна</i> Конкретизація при перекладі економічної термінології з англійської мови українською	202

Актуальні проблеми психолінгвістики та мовної політики

Мельник Ганна Віталіївна

Вплив діяльності комісії народної освіти на розвиток математичної термінології в Польщі

205

Сарієнко Марина Анатоліївна

Вплив та прояви фрустрації на розвиток філологічно обдарованих учнів під час уроку англійської мови

207

Динамічні процеси у лексичній системі англійської мови

*Гриньова Вікторія Ігорівна, магістрантка;
наук. керівник – д-р пед.наук, професор Бельмаз Ярослава Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

ПРОЦЕС ЗАПОЗИЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛЕКСИКИ ДО АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС НОРМАНСЬКОГО ЗАВОЮВАННЯ

Словниковий склад англійської мови формувався впродовж тривалого часу, тому словникові одиниці різних історичних періодів та мовних джерел, безумовно, відбилися на лексичній системі. На основі даних тільки одного словникового складу можливо встановити найдавніші культурні й політичні зв'язки народів, визначити ступінь розвитку культури та багато іншого. Вивчення взаємовпливів різних мов є однією з важливих проблем у сфері мовознавства. Етимологічна структура мови характеризувалася 2 шарами словника: власні слова та запозичені [3, с. 103–104].

На основі аналізу наукової літератури виявлено, що словниковий склад англійської мови є одним цілим і постійно збагачується здебільшого за рахунок власних мовних ресурсів, зокрема за допомогою словотворення, значну роль у цьому процесі відіграють і запозичення [1, с. 87].

Відповідно, тема запозичень завжди розглядалася як важлива і актуальна. Запозичення іншомовних лексичних одиниць входить до числа процесів, які активно діяли і діють упродовж історії формування мови. Існування іноземних слів у лексичному складі англійської мови зумовлене історичними, територіальними та культурними факторами. Запозичення відіграють безсумнівно важливу роль поповнення лексичного складу англійської мови.

Теоретичною основою дослідження процесу запозичень різних періодів присвячено чимало праць у з основ англійської лексикології А. М. Смирницького, О. Г. Шевченка, Дж. Біла та Ч. Барбера та ін.

Серед останніх зарубіжних дослідників варто зазначити Філіпа Дуркіна. Він працює заступником головного редактора Оксфордського словника англійської мови. У 2014 році він видав свою книгу під назвою «Borrowed Words: A History of Loanwords in English». Книга присвячена аналізу запозичень від зародження мови до сьогодення. Лексична система англійської мови відображає величезну кількість слів, які вона взяла з інших мов. Вони варіюються від латинських, грецьких, скандинавських, кельтських, французьких, італійських, іспанських та російських до івриту, маорі, малайських, китайських, хінді, японських мов.

Запозичення в словниковому складі англійської мови становлять ту сферу, яка найбільш тісно та безпосередньо відбиває історію Англії, показуючи вплив на мову зовнішніх екстралінгвістичних факторів. Досліджуючи та вивчаючи історичні факти, мовні взаємовпливи та взаємозв'язки можна розкрити суть запозичень, їхню історичну зумовленість, періоди та особливості розвитку в процесі мовної взаємодії. Таким чином, можна погодитись з твердженням

багатьох учених, що процес запозичення знаходиться у нерозривному зв'язку з культурними, історичними та військовополітичними контактами різних мовних суспільств. Наприклад, Г. Пауль, досліджуючи англійську мову у різні періоди її еволюції, зазначав, що на процес запозичення впливає певний мінімум двобічного контакту мов через посередництво міграцій груп людей, територіальне розміщення, масове переселення, завоювання, а також подорожі окремих осіб [4, с. 291–293].

Проаналізувавши праці лінгвістів, присвячені вивченню слів іншомовного походження, визначаємо поняття запозичення – це процес, у результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент. Це невід'ємний складник функціонування та історичної зміни мови, одне з основних джерел поповнення словникового запасу; також це повноцінний елемент мови, що є частиною її лексичного багатства, служить джерелом нових коренів, словотворчих елементів і точних.

Важливим є той факт, що англійська мова багата на запозичення французького походження, які поповнювали її лексичний склад протягом століть.

Французька мова з давніх давен відіграла важливу роль у культурному розвитку Західної Європи. Англійська мова давнього періоду свідчить нам про значні культурні зв'язки германських (англосаксонських) племен з Римом і про вплив римської культури, а разом з нею і латинської мови.

Зважаючи на довгу та насичену подіями історію англійської мови, потрібно зазначити, що вона почала поповнюватися запозиченими лексичними одиницями у давньоанглійський період (сер. V – сер. XII ст.). Давньоанглійська мова охоплює проміжок часу 500–600 років (450-1066 pp.) та протягом цього часу її словниковий склад її налічує 30–40 тисяч слів [5, с. 211].

Цікавим є спостереження К. Брунера, який припускає, що: «[...] вплив іноземних мов на англійську мову був найбільшим, порівнюючи з іншими мовами. Це сприяло тому, що англійська мова відмовилася від старого індоєвропейського засобу вираження функцій слова в реченні за допомогою флексій [...]» [2, с. 132]. Саме це згодом дало можливість продовжувати цей процес у наступних етапах розвитку мови та збагатити її, розширюючи словниковий фонд мови.

Однією з важливих історичних подій, яка вплинула на розвиток англійської мови, є нормандське завоювання. Нормандське завоювання значно вплинуло на словниковий склад англійської мови через те, що Вільгельм Завойовник зміцнив королівську владу, замінивши англійську знать французькою, котра принесла з собою на Британські острови свою мову, культуру, звички і традиції. Норманська аристократія відібрала землю у англійської аристократії, а більшість англосаксонського населення перетворила на своїх підлеглих. Все це змінило не тільки соціальний і політичний устрій Англії, а і закони, звички, традиції та мову. Англійська мова зазнала особливо значних змін. Норманська аристократія спочатку не бажала розмовляти мовою завойованого народу. Але поступово становище змінилось, оскільки нормани не

могли повністю ігнорувати мову, котрою розмовляло більшість населення країни.

Протягом своєї тривалої боротьби з французькою мовою, що тривала майже два з половиною століття, англійська мова значно поповнилася за рахунок переможеної французької мови. Поповнення словникового складу англійської мови відбувалося повільно, але через певний час вже дуже відрізнялася від мови англосаксів до завоювання. Найбільше запозичень було між 1250–1400, оскільки після 1250 року панівні верстви почали використовувати англійську мову. Оскільки вони не знали англійську досконало, то змушені були використовувати і французькі слова. Таким чином панівні верстви перенесли в англійську мову велику кількість французьких слів.

Першими французькими словами, що перейняли англійські низи, були вигуки, такі як: *alas, sure, a dieu, perhaps*. Англійська мова також запозичила іменники, дієслова і прикметники, хоча майже всі англійські службові мають давньоанглійське походження. Наприклад, ознакою французького впливу є складений прийменник *because of*, який є англійською версією французького виразу '*par cause de*'.

Варто зазначити, що серед слів, які запозичила англійська мова, деякі вже вийшли з ужитку в країні, деякі приголосні були прибрані, а звуки деяких інших були змінені. Наприклад, англійська зберігає звук [s], який французи втратили в багатьох словах, таких як: *beast* і *feast*, що звучать як *bête* і *fête* в сучасній французькій мові.

Із запозиченням великої кількості французьких слів, французькі афікси знайшли своє місце і у англійській мові. Крім того, англійські суфікси також додавались до запозичених французьких слів. Гібридні слова такого роду можна знайти в більшості мов. Проте, слова, утворені з рідного кореня та іноземного закінчення, такі як: *bearable* (терпимий), *breakage* (поломки), *hindrance* (перешкода), *murderous* (вбивство) і *bakery* (хлібобулочні вироби), в більшості мов зустрічаються рідше, ніж в англійській. Деякі з французьких афіксів, які приєдналися до англійських слів (французька мова позичила деякі зі своїх афіксів з інших мов):

- префікси: *con-, de-, dis-, ex-, pre-, en-, pro-, trans-*;
- суфікси: *-ee, -ance, -ant, -ation, -ment, -ism, -ity, -able, -al, -ous, -jy, -ize*.

Наприклад, велика кількість французьких слів було утворено з суфіксом *-ance, -ence*: *ignorance, entrance, innocence*. Суфікс *-ess*, застосовуваний для утворення іменників, що позначають жінок. Застосування цього суфікса в англійській мові можна зустріти в таких словах, як: *princess, baroness*. Потім його стали приєднувати до англійських коренів: *goddess, murderess*. Французький суфікс *-able, -ible*, який утворює прикметники із значенням «що може піддатися дії, яка позначається дієсловом», проник в англійську мову в словах: *admirable, tolerable, flexible*. Префікс *dis-, des-* з від'ємним значенням, зустрічається в англійській мові у складі багатьох французьких слів (*disappoint, disdain*). І став вживатися для утворення нових слів від англійських коренів: *disown, disburden*.

Отже, запозичення в мовах є одним з найважливіших факторів їх розвитку. Процес запозичення лежить у самій основі мовної діяльності. Найвагомішим наслідком впливу французької мови на англійську після Норманського завоювання було збагачення словникового складу англійської мови за рахунок запозичень з французької мови.

Масштаб французького впливу на англійську мову був настільки великим, що французькі слова складали половину англійської лексики. Проте, слід зазначити, що, незважаючи на велику кількість запозичень з французької мови, базові слова англійського словника і більшість слів, які належать до повсякденної мови, це слова германського походження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. Москва: Высш. шк., 1986. 296 с.
2. Бруннер К. История английского языка. Москва: Высшая школа, 1968. 420 с.
3. Васюченко Г. А. Історія англійської мови. Дніпропетровськ: Вид-во ДАУБП, 2001. 214 с.
4. Пауль Г. Принципы истории языка. Москва: Иностран. л-ра, 1960. 499 с.
5. Hogg R. M. A History of the English language. New York: Cambridge University Press, 2006. 495 p.

*Дмитрик Аліна Юріївна, магістрантка;
наук. керівник – д-р пед. наук, професор Бельмаз Ярослава Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ТОПОНІМІВ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

У мовознавстві географічні назви нерідко служать єдиним свідченням давно зниклих мов, а в інших випадках, складаючи частину мовного багатства народу, дозволяють виявити важливі факти історичної фонетики, граматики, словотворення. Для того, щоб відповісти на питання, чому саме так чи інакше називається певний географічний об'єкт, сучасні дослідження обов'язково базуються на даних з археології, історії, географії, палеонтології, без яких ті результати не мала б необхідного наукового підґрунтя. Дослідженням географічних назв, або топонімів, займається наука топоніміка. Топоніміка (грец. *topos* – місце, *онума* – ім'я, назва) – наука про географічні назви, про їхнє походження, смислове значення, розвиток і використання [1, с. 1115]. Географічні назви виконують адресну функцію щодо конкретних географічних об'єктів, а закладена в них інформація містить відомості про форму, величину, властивості цих об'єктів та їх значення в житті людини. Цим топоніміка дуже важлива для історичної географії та інших географічних дисциплін, з точки зору яких вона давно вже є джерелом наукової інформації та допоміжною

географічною дисципліною. Дослідженням топонімичного пласта американської мови займалися, зокрема, А. В. Суперанська, Г. В. Нестерук, В. М. Іванова, В. Д. Біленька, Є. М. Поспелов, Г. Д. Томахін.

Сукупність топонімів тієї чи іншої області називається топонімією. Правильно пояснити ту чи іншу назву, розкрити її смислове значення і походження – означає отримати важливу інформацію про минуле певної території: природні умови, економіку, етнічний склад населення, історичні події тощо. Ця особливість географічних назв використовується в історичних та географічних дослідженнях для реконструкції ландшафтів минулого, вивчення особливостей освоєння території, виявлення зниклих ареалів рослин чи тварин. Але щоб одержати таку поглиблену інформацію, потрібно досліджувати їх сукупність, сформовану під впливом характерних географічних або історичних умов. У цій статті пропонується розглянути певні особливості формування топонімичної системи США.

Топоніміка США розпочинається з колонізації американського континенту після відкриття його Колумбом 12 жовтня 1492 року. Вона, як і в інших країнах, характеризується змішуванням різних географічних найменувань, які надавалися об'єктам різними народами, зокрема корінним населенням, індіанцями і переселенцями з Європи й інших частин світу: голландцями, іспанцями, французами, англійцями, росіянами, українцями. Топоніміка США розвивалася дуже інтенсивно, за короткий період, протягом двох століть, величезна територія «покривається» найменуваннями. Безумовно, географічні назви Сполучених Штатів Америки свідчать про міжетнічні контакти на території країни. Характерною рисою топонімії США є велика кількість лексичних одиниць, запозичених з різних мов, міфології та історії різних народів [4, с. 256]. На формування географічних найменувань вплинули такі народи як: індіанці, голландці, іспанці, німці та французи. Таким чином, мета статті – розглянути особливості й своєрідність назв географічних об'єктів США, які представляють собою величезний пласт для вивчення історії, культури та мови американського народу.

На думку С. Н. Басіка, індіанські назви становлять приблизно 10% топонімів США, в деяких районах цей показник вище [2, с. 133]. Наприклад, *Mississippi* (*Miccicini*) на мові індіанців означає «велика ріка», *Niagara* (*Hiaгapa*) на мові індіанського племені має значення «перешийок» (між озерами), а на мові народу нейтраль – «грим води». *Yukon River* (*Юкон*) означає «велика ріка». Значним є індіанський вклад у назви американських штатів: 23 з 50 мають походження з мов корінних американців. Наприклад, назва штату *Massachusetts* (*Массачусетс*) має значення «у великого пагорба», штату *Oklahoma* (*Оклахома*): *okla* – люди, *homa* – червоний, штату *Minnesota* (*Міннесота*) – означає «каламутна вода».

Голландське вплив зустрічається в топонімії північного сходу США. Топоформант *kill* (*русло річки*), *hook* (*вигин річки*) присутні в наступних географічних назвах голландського походження: *Catskill Creek* (*Катскілл Крик*), *Fishkill* (*Фішкілл*), *Kinderhook* (*Кіндерхук*).

У США географічні назви іспанського походження зустрічаються в штатах Каліфорнія, Флорида, Нью-Мексико, Невада, Техас, Арізона, Юта, Орегон. Ряд ознак допомагають визначити топоніми іспанського походження. Перш за все, це артиклі іспанської мови: *los* в *Los Angeles* (Лос-Анджелес) – «ангели», *las* в *Las Vegas* (Лас-Вегас) – «долини». Наступною ознакою є прикметник *santo* – *святий*, *santa* – *свята* (скорочена форма *san*): *Santa Barbara* (Санта-Барбара), *San Antonio* (Сан-Антоніо), *Santa Fe* (Санта-Фе) – «свята віра». До складу топонімів іспанського походження часто також входять топоформанти, які називають тип географічного об'єкта, до якого відноситься назва: *rio* (річка), *sierra* (гори), наприклад: *Pio-Гранде* – «велика ріка», *Sierra Nevada* (Сьєрра-Невада) – «гори, покриті снігом», *Sierra Blanca* (Сьєрра-Бланка) – «білі гори».

Топоніми французького походження зустрічаються на півдні (Луїзіана, Арканзас) і півночі (Вісконсин, Іллінойс, Мічиган) США. Їх показником є топоформанти *lac* (озеро), *ville* (місто), *mont* (гора), *bois* (ліс), наприклад: *Lac qui Parle* (Лак-кі-Парл, назва округу в штаті Міннесота) – «озеро, яке говорить», *Belmont* (Белмонт) – «красива гора», *Waterville* (Уотервіль) – назва міста в штаті Мен, *Boise* (Бойсе) – назва столиці, річки і округу штату Айдахо [4, с. 258].

При утворенні назв міст Сполучених Штатів виникла звичка використовувати назви міст із закінченням *-бург*, причому саме слово бург має німецьке походження і означає «замок, фортеця», наприклад: *Pittsburgh* (*Pittsburgh*). З історії Стародавньої Греції відомі поліси – міста-держави: наприклад, полісом була відома Спарта. Але цей грецький термін набув широкого поширення і в американській топонімії як складова частина назв ряду відомих міст: *Annapolis* (*Annapolis*), *Indianapolis* (*Indianapolis*), *Minneapolis* (*Minneapolis*) [1, с. 1116].

Наступною групою є топоніми з європейських мов, в якій можна чітко простежити основні етапи колонізації і освоєння континенту. У цій групі основу складають англійські назви. Назва міста *Salt Lake City* (Солт-Лейк-Сіті) з англійської перекладається «місто у солоного озера», гір *Blue Mountains* (Блу-Маунтінс) – «блакитні гори», річки *White River* (Уайт-Рівер) – «біла ріка», міста *Rock Springs* (Рок-Спрінгс) – «скелястий струмок», національного парку *Yellowstone* (Йеллоустон) – «жовтий камінь» тощо. Особливий інтерес представляють біблійні топоніми, а також топоніми, пов'язані з міфологією, подіями давнини. Місто *Babylon* (Бабілон) названий на честь Вавилону – одного з найбільших міст Стародавнього світу, столиці Вавилонії. *Philadelphia* (Філадельфія) означає «братолюбство», походження топоніма *Atlanta* (Атланта) пов'язано давньогрецьким міфом про Атланта, а міста *Memphis* (Мемфіс) – з назвою столиці Давнього Єгипту [3, с. 216]. Переселенці також надавали символічні назви: місто *Independence* (Індепенденс) з англійської перекладається «незалежність», *Liberty City* (Лібєрті-Сіті) – «місто свободи», *Union City* (Юніон-Сіті) – «місто союзу» тощо.

Таким чином, топонімічна система США має складну та різнопланову семантичну структуру, що передбачає переплетення соціальних, культурних,

історичних асоціацій, куди в різні періоди часу всі народи й племена внесли свій вклад, так як для країни характерна строкатість етнічного складу населення. Аналіз топонімів США в цій статті дозволив розглянути їх як вмістилище знань про мову і культуру країни. У статті наголошується, що географічні назви є відображенням історії американської нації, адже в них зафіксовані різні періоди розвитку і процвітання мови і культури суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіян Т. В., Гришечко О. С., Самофалова М. В. Питання походження і становлення топонімичної системи США. *Молодий вчений*. 2015, №24. С. 1115–1117. URL <https://moluch.ru/archive/104/24431>
2. Басик С. Н. Загальна топоніміка: навчальний посібник для студентів географічних факультетів. Мінськ: БДУ, 2006. 167 с.
3. Сидорова Л. А. Топоніми як реалії мови і культури. *Питання мовознавства в когнітивному аспекті: збірник наукових статей*. Чебоксари, 2015. С. 216–219.
4. Сидорова Л. А. Топоніми як відображення історії і культури США. *Психологія і соціальна педагогіка: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник наукових статей*. Чебоксари, 2016. С. 255–259.

*Доценко Олена Олександрівна, аспірантка;
наук. керівник – академік НАН вищої освіти України,
д-р філол. наук, професор Шепель Юрій Олександрович,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

МОДЕЛЮВАННЯ ІМЕННИХ СЛОВОТВІРНИХ РЯДІВ НА =MENT= В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ІМЕН ДІЇ)

Питання про визначення словотвірного ряду є дискусійним і вирішується в сучасній лінгвістиці по-різному. В основі розбіжностей полягає відмінність критеріїв, що застосовуються для поняття сутності цього явища.

На сьогодні поняття «словотвірний ряд» – це маловивчене поняття, що і є основною темою нашого дослідження. Вивченню сутності цього явища приділяють увагу такі вчені як Р. М. Гейгер [1], Ю. О. Шепель [10, 11], В. Г. Фатхутдінова [9], В. Н. Немченко [7], О. Н. Тихонов [8], Н. О. Катагощина [5], Г. Х. Гілазетдінова [3], А. В. Комарова [6], О. В. Глєбова [2], Л. К. Жаналіна [4] та інші.

На думку О. Н. Тихонова, словотвірний ряд «є найменш дослідженою та дискусійною одиницею словотвірної системи мови, його початкова інтерпретація потребує подальшої конкретизації, для чого необхідно визначити його структурно-семантичні особливості та виявити взаємозв'язок зі словотвірним типом і словотвірним ланцюжком» [7, с. 2].

В цьому відношенні цікавою є думка Р. М. Гейгера [1], адже він розуміє словотвірний ряд як сукупність похідних різних словотвірних ланцюжків на

одній ступені деривації. Вчений додає, що елементи словотвірного ряду характеризуються парадигматичними відношеннями.

Дослідниця О. В. Глєбова [2] розглядає словотвірний ряд як «ієрархічно впорядкований клас похідних слів, які поєднані тотожністю відношення з початковими одиницями» [2, с. 10].

Говорячи про теорію словотвірних рядів, не можна оминати увагою думки Н. О. Катагощиної [5], по цьому питанню. Професор розуміє словотвірний ряд як сукупність ланок, які формально і семантично співвідносяться зі своїми похідними і на цій основі утворюють певну послідовність [5, с. 43].

Професор Н. О. Катагощина [5], викремлює ряди з ускладненою похідною основою, в яких похідна виступає в якості основи для наступної похідної. Тому словотвірний ряд визначається як структура, яка залежить від факторів, що на неї впливають.

Теорію Н. О. Катагощиної [5] взяли за основу свого дослідження А. В. Комарова [6]. У статті «К вопросу о применении теории словообразовательных рядов к разноструктурным языкам (на примере французского и английского языков)» вчені наводять приклади застосування теорії словотвірних рядів у французькій (на матеріалі звуконаслідувань) та англійській (на матеріалі похідних звернень) мовах. Ці приклади дозволяють довести, що теорія, яка застосовується до вивчення романських мов, може бути використана для дослідження продуктивності й словотвірного потенціалу звернень в англійській мові [6, с. 15–16].

Науковий інтерес представляє стаття Г. Х. Гілазетдінової [3] під назвою «Словотвірні ряди на базі східних запозичень в мові староруського періоду». У цій роботі представлені словотвірні ряди похідних номінацій у вигляді дериваційних моделей, що свідчать про ступінь словотвірного потенціалу досліджуваних запозичень [3, с. 235–236].

На прикладі дослідження вченої, початковим словом в ряду є запозичений іменник, який не є похідним, але виконує функцію похідного.

Багаточленні ряди зустрічалися рідко в дослідженні Г. Х. Гілазетдінової [3]. Серед похідних іменників у складі словотвірного ряду зустрічалися емоційно-оціночні утворення.

Таким чином, словотвірний ряд став показником освоєння східних запозичень в російській мові. Найбільш численними виявились двочленні ряди, які представлені двома основними моделями, що мали регулярний характер. А трьохчленні ряди, будучи більш різноманітними за моделями, характеризуються відносною нерегулярністю.

Виявлені моделі словотвірних рядів (дwochленні, трьохчленні та багаточленні) в залежності від кількості похідних, що входять до їх складу, дають можливість не тільки уявити різноманіття функціонування східних запозичень певного хронологічного періоду, але й відобразити фрагмент картини словотвірної системи в історії російської мови.

Вчена Л. К. Жаналіна [4] розглядає словотвірний ряд через поняття «архетип», в основу якого покладена формантна співвіднесеність похідних слів.

В основу нашого дослідження буде покладено визначення терміну «словотвірний ряд», яке запропонував професор Ю. О. Шепель [10, 11]. Вчений зазначає, що теорію словотвірних рядів можливо використовувати не тільки в словотвірній системі певної мови, а й на різних етапах історичного розвитку мови, що дає змогу виявити особливості словотвірної системи [10, с. 133].

Ю. О. Шепель зазначає, що системний підхід до вивчення комплексних одиниць словотвору є основним. Змістовні складові утворюють словотвірний ряд. Семантична структура ряду складається з лексико-семантичних варіантів, що представляють собою ряд в одному з афіксальних значень слів, що до нього входять.

Професор Ю. О. Шепель пропонує таке визначення «словотвірний ряд – це парадигматичний ряд» [10, с. 134]. Це сукупність похідних, які об'єднуються на основі варіативно-інваріантного принципу: інваріантна складова для ряду – це словотвірний формант останнього дериваційного шагу, а варіативна складова – це основа або корінь мотивованого слова. У цьому відношенні ряд є схожим на словотвірну парадигму, тип, пару, ланцюжок і утворює разом з ними систему класифікаційних одиниць словотвору [10, с. 135].

Отже, зважаючи на все вище сказане, в нашій роботі ми вирішили досліджувати словотвірний ряд на *=ment=* на прикладі іменників, адже іменники представляють більший інтерес в плані дослідження їх похідних слів. Тому актуальність нашої роботи зумовлена важливістю глибокого вивчення та опису теорії та практики виникнення, структури й семантичного варіювання словотвірних рядів сучасної англійської мови, зокрема іменника з суфіксом *=ment=*. Упродовж тривалого часу в центрі уваги дериватологів перебувала основна одиниця словотвірного рівня – похідне слово.

З іншого боку, актуальність теми дослідження зумовлена виявленням системного характеру словотвірних зв'язків лексики англійської мови на прикладі становлення та розвитку суфіксальних словотвірних рядів. Уявлення про систему словотвору як систему гнізд і рядів, що перебувають у стані взаємного перехрещення сприяє більш глибокому проникненню в сутність словотвірного й семантичного процесу та точніше відображає принципи організації словотвірної системи.

Також зазначимо, що метою нашого дослідження є надати характеристику мовним закономірностям та тенденціям словотвірних рядів англійської мови на прикладі іменників з формантом *=ment=*.

Сподіваємось, що наукова новизна нашого дослідження буде полягати в тому, що ми зробимо спробу вперше для вивчення словотвірних рядів іменників із формантом *=ment=* застосувати структурно-семантичний системно-історичний метод, адже досліджується зародження, становлення та розвиток словотвірного ряду як частини англійської словотвірної системи. Крім того, торкнемось питання варіювання плану вираження та плану змісту словотвірного ряду. Щодо опису варіювання плану змісту словотвірного ряду використовується семасіологічно-ономасіологічний підхід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейгер Р. М. Единицы словообразовательной системы и типы языковых отношений в словообразовательном гнезде. *Актуальные проблемы русского словообразования: мат-лы науч. конф.* Самарканд, 1987. С. 305–309.
2. Глебова О. В. Структурно-семантическое варьирование отадъективных словообразовательных рядов в английском языке: автореф. дис. на соиск. уч. степени к. филол. н. / 10.02.04 – германские языки. М., 1988. 26 с.
3. Гилязетдинова Г. Х. Словообразовательные ряды на базе восточных заимствований в языке старорусского периода. *Ученые записки Казанского государственного университета.* Казань, 2009. С. 235–238.
4. Жаналина Л. К. Комплексные единицы в словообразовательной системе. *Актуальные проблемы русского словообразования: тезисы V республ. научно. теор. конф.* Самарканд, 1987. С. 109–111.
5. Катагощина Н. А. О принципах словообразовательного анализа в применении к современному французскому языку. *Актуальные проблемы современной романистики: Львів, 1975.* С. 43–44.
6. Комарова А. В., Линкевич О. Н. К вопросу о применении теории словообразовательных рядов к разноструктурным языкам (на примере французского и английского языков). Тула: Тульский государственный педагогический университет им. Л. Н. Толстого, 2010. 30 с.
7. Немченко В. Н. Современный русский язык. Словообразование. Москва: Высшая школа, 1984. 255 с.
8. Тихонов А. Н. Словообразовательный ряд как комплексная единица системы словообразования. *Актуальные проблемы русского словообразования: мат-лы VI Республиканской науч.-практ. конф.* Самарканд, 1991. С. 2–4.
9. Фатхутдинова В. Г. Этнолингвистическая интерпретация словообразовательного типа. *Филология и культура.* 2012. № 2 (28). С. 137–139.
10. Шепель Ю. А. Словообразовательный ряд как объект изучения лексического состава языка. *Філологічні студії.* 2011. Вип.6. Ч 2. С. 129–136.
11. Шепель Ю. А. Эволюция словообразовательных рядов в контексте межкультурной коммуникации (функциональный аспект). *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации».* С. 35–39.

*Соколова Валерія Віталіївна, магістрантка;
наук. керівник – д-р пед. наук, професор Бельмаз Ярослава Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

МОВНА КАРТИНА СВІТУ КОЛЬОРУ

Для філологічних досліджень ХХІ століття характерна антропоцентрична парадигма, згідно з якою мовна особистість сприймається як центр лінгвістичної проблематики, а мова – як інструмент до розуміння ментальних процесів, адже він виконує не тільки інформативну, комунікативну, емотивну функцію, а й фіксує весь комплекс знань і уявлень певної мовної спільноти про світ. Таким чином, мову слід розглядати як культурний код нації, а не просто як знаряддя спілкування і пізнання.

Лінгвоспецифічні особливості менталітету найяскравіше виявляються шляхом аналізу його семантичних компонентів – концептів, які утворюють своєрідну концептосферу, що є компонентом мовної картини світу.

Незважаючи на достатній рівень вивченості аналізованої проблеми, науковий інтерес до особливостей взаємин мови і культури не слабшає. Свідченням цього є велика кількість робіт, які стали теоретичною базою даної роботи.

Метою предствленої роботи є різнобічна характеристика понять «мовна картина світу», а також «фразеологічний фонд мови», «фразеологічна картина світу»; дослідження специфічних рис та особливостей утворення колірних концептів; виявлення відмінних ознак фразеологічної та мовної картини світу.

Термін «картина світу» був уведений фізиком Г. Герцем, який визначав його як сукупність внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, які служать для виведення логічних суджень про поведінку цих об'єктів. Поява цього терміна в гуманітарних науках пов'язано з роботою Л. Вітгенштейна «Логіко-філософський трактат», в лінгвістику він прийшов з праць німецького вченого Л. Вайсгербера.

Поняття мовної картини світу сходять до ідей таких учених, як В. фон Гумбольдт, Є. Сепір, Б. Л. Уорф, А. А. Потебня. Подібні ідеї висловлювалися Г. Гердером, Я. Гріммом, Ф. Шлегелем, а також вітчизняними філологами – Ф. І. Буслаєвою, Ф. Ф. Фортунатовим. Зокрема В. Фон Гумбольдт вважав, що мова – це опосередкована ланка між людиною і світом. А. А. Потебня говорив про те, що поезія, проза, мистецтво і наука, тобто світогляд народу, набувають життя в мові та обумовлені мовою.

В Україні початок вивчення картини світу датується 60-ми роками ХХ століття, і пов'язано воно, перш за все, з іменами таких учених, як Г. А. Брутян, Г. В. Колшанский, Р. Й. Павіленіс. У вітчизняній науці картина світу розглядається як глобальний образ світу, що лежить в основі світобачення людини, репрезентує сутнісні властивості світу в розумінні її носіїв і є результатом всієї духовної активності людини.

Так, у своїй роботі «Мовні картини світу як похідні національних менталітетів» відомий філолог О. Корнілов підкреслює необхідність поділу

понять «мовна картина світу» (результат відображення об'єктивного світу повсякденною (мовною) свідомістю того чи іншого мовного співтовариства), «національна мовна картина світу» (результат відображення об'єктивного світу повсякденною (мовною) свідомістю конкретного мовного співтовариства, конкретного етносу), «індивідуальна національна мовна картина світу» (результат відображення об'єктивного світу повсякденною (мовною) свідомістю окремої людини – носія того чи іншого національної мови).

У зв'язку з активними дослідженнями ролі мови у формуванні картини світу виникло дві точки зору на здатність мови відображати дійсність. Представники першої точки зору сходяться на думці, що мова відображає картину світу. Так, Г. Г. Почепцов говорить про те, що за допомогою мови ми відображаємо світ. Саме відображаємо, а не описуємо, або, точніше, не тільки описуємо, оскільки опис – це лише одна з форм мовного відображення світу [5, с. 208].

Іншого погляду дотримуються Б. А. Серебренніков і С. Г. Воркачев. Б. А. Серебренніков вважає, що мова не відображає дійсність, а відображає її знаковим способом. С. Г. Воркачев зазначає: «саму мову безпосередньо цей світ не відображає, він відображає лише спосіб представлення (концептуалізації) цього світу національної мовної особистості».

На нашу думку, колір безсумнівно є концептом, тому що має аналог в об'єктивній реальності, впливає на фізичний і психоемоційний стан людини, містить ресурси логічного і чуттєво-образного пізнання світу, є естетичною і морально-етичною категорією і елементом міфу, культу, реалізується в кольоропозначенні, словосполученнях, ідіомах. На формування концепту окремо аналізованого кольору впливають кілька факторів: це і частота вживання колороніма в мові; і сума основних значень, що вкладаються носіями мови в конкретне цветонаіменування; і наявність або відсутність подібної конотації.

Питання концептуалізації світу через мову цікавить багатьох учених. Картина світу – двоєдиний концептуально-мовний феномен, обидві частини якого взаємозалежні і взаємообумовлені, але мають у той же час яскраво виражену специфіку. Концептуальна картина світу існує у вигляді концептів, що утворюють концептосферу народу, мовна картина світу – у вигляді значень мовних знаків, що утворюють сукупне семантичний простір мови [6, с. 43–44].

Частиною мовної картини світу, описаної засобами фразеології, є фразеологічна картина світу. Фразеологічний фонд мови – найцінніше джерело відомостей про культуру та менталітет народу, в них як би законсервовані уявлення народу про міфи, звичаї, обряди, ритуали, звички, моралі, поведінці. Фразеологічні одиниці (далі – ФО) приписують об'єктам ознаки, які асоціюються з картиною світу, мають на увазі цілу дескриптивну ситуацію (текст), оцінюють її, висловлюють до неї ставлення [2, с. 228].

Фразеологізми часто носять яскраво національний характер.

З наведеними вище поглядами перегукуються висловлювання Б. А. Ларіна про те, що фразеологізми в строгому сенсі слова завжди побічно відображають погляди народу, суспільний лад, ідеологію своєї епохи.

На думку Д. В. Лагоденко, кожна ФО є елементом суворої системи і виконує певні функції в описі реалій навколишньої дійсності.

Дослідженням фразеологічної картини світу займалися і займаються Н. Ф. Алефіренко, О. А. Корнілов, В. М. Мокієнко, Ю. П. Солодуб, Н. М. Шанський, Р. Х. Хайруллін та ін.

Зокрема, Р. Х. Хайруллін називає такі відмінні ознаки фразеологічної картини світу:

1. Універсальність. У складі всіх без винятку мов є фразеологізми, що само по собі є вже універсальним. Універсальні властивості ФО проявляються в плані змісту як вираз універсальних семантичних категорій у фразеології будь-якої мови і в плані вираження як наявності загальних законів фразоутворення в різних мовах, тотожних або схожих моделей фразоутворення, універсальність тематико-ідеографічного принципу класифікації фразеологізмів.

2. Антропоцентризм. Антропоцентризм – це система поглядів, згідно з якою людина є центром існуючого світу. Антропоцентричність картини світу виражається в її орієнтації на людину, тобто людина виступає як міра всіх речей. Значення багатьох ФО сформувалося на основі антропоцентричного розуміння світу – *leg of the chair, head of the bed, foot of the table* та ін. Такі номінативні одиниці створюють культурно-національну картину світу, в якій відображаються побут і звичаї, обряди та поведінку людей, їх ставлення до світу та один до одного.

3. Експресивність. Є. А. Добриднева розуміє експресивність як виразну властивість ФО, обумовлену образністю і конотативною домінантою семантики даного мовного знака.

Саме поняття мовної картини світу належить Вільгельму фон Гумбольдту, який говорив про тісний взаємозв'язку мови і мислення. Називаючи мову «органом, що формує думку», Гумбольдт визначав її не тільки як засіб спілкування, а й як засіб вираження духу і культури мовця. Дану ідею пізніше розвивали багато вчених, серед яких були Сепір і Уорф. У своїй гіпотезі лінгвістичної відносності вони говорили про визначальну роль структури мови по відношенню до мислення. Оскільки мови по-різному фіксують і передають явища навколишньої дійсності, то їх носії також розрізняються по відношенню до неї [4, с. 226].

Колірне сприйняття світу не могло не відбитися у фразеологічних системах різних мов. Фразеологічні одиниці з елементами кольоропозначень виникли в зв'язку з появою метафоричного значення у того чи іншого кольору або відтінку. Кольоропозначення безпосередньо беруть участь у формуванні мовної картини світу.

При вивченні фразеологічних зворотів, що містять колірний компонент, багатьма вченими було з'ясовано, що не тільки лінгвістичні фактори беруть участь у розвитку значення. Екстралінгвістичні фактори, такі як: культурні традиції, уклад, звичаї та звичаї конкретного народу, особливості національного менталітету і свідомості, різні події в процесі історичного розвитку народу, факти об'єктивної дійсності – грають не менш важливу роль. Розвиток значень слів з компонентом кольору в складі фразеологізмів йде від

конкретного до абстрактного. Таким чином, кожне слово, пов'язане з кольоропозначенням, набуває в складі фразеологізму символізм [1, с. 149].

Прикметники, які називають базові кольори (чорний, білий, жовтий, синій, зелений, червоний) зустрічаються в складі фразеологізмів найбільш часто, що обумовлено давнім походженням самих слів, а також тим, що саме ці кольори є необхідними для повсякденного спілкування. На підставі цього можна говорити про те, що слова, які містять в собі семантичний компонент кольору, є мовними універсалами. Так, чорний колір в англійській картині світу асоціюється з різними, часто протилежними, явищами навколишнього світу. Чорний колір у англійців порівнюється не тільки з горем, але також і з багатством, благополуччям: *climb into the black* – розбагатіти, приносити прибуток [3, с. 349].

Отже, фразеологічна картина світу – це частина мовної картини світу, описана засобами фразеології. Структура мови по відношенню до мислення має визначальну роль, оскільки мови по-різному фіксують і передають явища навколишньої дійсності. Також, можна говорити про існування мовних універсалій, тому що не тільки лінгвістичні фактори беруть участь у розвитку значення. Екстралінгвістичні фактори грають не менш важливу роль. Кожне слово, яке містить у собі компонент кольору, набуває в складі фразеологізму символізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глебова Ю. А. Семантизація колороніма синій в англійських та українських фразеологізмах: особливості перекладу. *Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2009, № 3. 149 с.
2. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.
3. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. 2-е изд., испр. и доп. Москва: ЧеРо, 2003. 349 с.
4. Нагорна О. О. Структурно-семантичні особливості англійських фразеологічних одиниць з національно-культурним потенціалом. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 226 с.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Академия, 2001. 208 с.
6. Степанов С. Ю. Концепт. *Константы: Словарь русской культуры*: изд. 2-е, испр. и доп. Москва: Академический проект, 2001. С.43–44.

*Хоменко Марія Володимирівна, студентка;
наук. керівник – в. о. завідувача кафедри іноземних мов за професійним
спрямуванням, канд. філол. наук, доцент Блинова Ірина Анатоліївна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЧАС ЛЕКСИЧНИМИ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Загальновідомим є той факт, що категоризація світу здійснюється у термінах часу. Наразі необхідність дослідження засобів вираження часових концептів знаходиться в руслі затребуваних напрямів соціально-гуманітарного знання і лінгвістики зокрема. Багатьма теоріями і науковими школами *час* визнається однією з базових культурних універсалій. Сприйняття і відображення часу по-різному здійснюється в певних культурах і, відповідно, неоднаково відбивається в системі мови.

Зазначимо, що процес вербалізації концепту *час* культурно маркований, що знаходить своє вираження в його об'єктивації засобами англійської мови. Існує декілька підходів до визначення поняття концепту. Так, З. Д. Попова та І. А. Стернін визначають концепт як комплексну ментальну одиницю, яка в процесі розумової діяльності повертається різними сторонами, актуалізуючи в процесі розумової діяльності свої ознаки і шари; при цьому відповідні ознаки або шари концепту можуть не мати мовного позначення в рідній мові людини [3].

Як відомо, концепт репрезентується в мові готовими лексемами і фразеосполученнями зі складу лексико-фразеологічної системи мови; вільними словосполученнями; структурними і позиційними схемами, що несуть типові пропозиції (синтаксичні концепти); текстами і сукупностями текстів (за необхідності експлікації або обговорення змісту складних, абстрактних або індивідуально-авторських концептів). Концепти можуть бути *стійкими*, тобто мають закріплені за ними мовні засоби вербалізації; *нестійкими*, що не мають закріплених за ними засобів вербалізації; *нестабільними*, які ще формуються; *глибоко особистісними*, які рідко або практично зовсім не вербалізуються тощо. Наявність мовного вираження для концепту, його регулярна вербалізація підтримують концепт у стабільному, стійкому стані, роблять його загальновідомим (оскільки значення слів, якими він передається, загальновідоме; вони тлумачаться носіями мови, відображаються в словниках).

Одна з найбільш істотних відмінностей між словом і концептом пов'язана з їхнім внутрішнім змістом. Внутрішній сенс слова – його семантика плюс конотації, тобто набір семантичних і лексико-семантичних варіантів у сукупності з виражальним / емоційним / стилістичним забарвленням. Внутрішній зміст концепту – це свого роду набір значень, організація яких істотно різниться від структурування семантичних і лексико-семантичних варіантів слова.

Мовна репрезентація часу граматичними та лексичними засобами здавна цікавила науковців. Для лінгвістичних розвідок характерним є розмежування

трьох інтерпретацій часу: хронологічної (фіксація часових інтервалів за усталеною шкалою), релятивної (відношення «раніше – пізніше») та егоцентричної (усвідомлення часу через дейктики *ego – hic – nunc*). На основі цих інтерпретацій часу розбудовуються подальші описи темпоральних систем окремих мов.

На стику логіки й лінгвістики виникає лінгвофілософська концепція часу, прихильники якої (О. В. Бондарко, М. Г. Сенів та інші вчені) дотримуються погляду, що вербальна актуалізація темпоральних відношень охоплює не лише граматичний час, але й вид, модус, таксис і дейксис, а також лексичні та синтаксичні засоби [1].

Такий підхід постулює необхідність уведення до наукового обігу комплексної функціонально-семантичної категорії темпоральності, яка ідентифікує відношення дії до моменту мовлення чи іншої точки відліку і слугує часовою локалізацією дій [2, с. 385].

Як слушно зауважує О. В. Тарасова, темпоральність – це двопланова об'єктивно-суб'єктивна категорія, що є особливою формою пізнання світу і поєднує властивості реального, перцептуального та індивідуального часу [4, с. 24].

До лексичних засобів мовного втілення концепту *час*, що перебувають у фокусі нашої уваги, належать слова, до семантичної структури яких входить сема темпоральності. Під семою розуміємо смислову одиницю; мінімальну, граничну, неділиму складову частину лексичного значення (семему). Аналіз словників сучасної англійської мови (ABBYY Lingvo, Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English) доводить, що серед темпорально маркованих одиниць виокремлюються лексеми, які належать до різних частин мови, а саме:

1) іменники, зокрема:

а) номінації відрізків часу, як-от: *second, minute, hour, morning, afternoon, evening, tonight, day, night, sunrise, sunset, dawn, twilight, week, month, year, decade, century, moment, instant, epoch, era*;

б) назви днів тижня: *Sunday, Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, weekend*;

в) назви місяців року, сезонів / пор року та їх періодів: *January, February, March, April, May, June, July, August, September, October, November, December, winter, spring, summer, autumn, fall, Indian summer, late / early spring*;

г) назви свят: *Christmas, New Year's Day, May Bank Holiday, Labour Day, Independence Day, Thanksgiving Day, Guy Fawkes Night, Easter, Halloween* тощо;

2) прикметники: *past, last, former, late, previous, immemorial, ancient, medieval, next, following, present*;

3) прислівники: *often, usually, seldom, rarely, ever, never, sometimes, always, ago, previously, prior, earlier, before, now, just now, then, still, yesterday, tomorrow, already, just, yet, lately, today, recently*;

4) дієслова та іменники із семою «час»: *a memory, an experience, to remember, to forget, to recollect, to originate* тощо.

Окрім того, до лексичних засобів вираження часу належать стійкі та напівстійкі іменні групи – безприйменникові та прийменниково-іменникові конструкції, до складу яких входять вищеназвані лексичні одиниці, наприклад: *(in) the 20th century, (on) the 21st of July, in a week, the time of Shakespeare, the second month, in five days, some time before, summer vacation, for 2 months, since morning, at the moment, from time to time, from 5 p.m. till 6 p.m., all day long, these days, in the afternoon, at night, at the weekends, on Mondays, the day before yesterday, once upon a time, last winter, next week, this year*. Важливою складовою є підрядні обставинні речення часу: *when I came, while she was reading, before / after it started raining, by the time she arrives, since she was 5*.

Варто зауважити, що для англійської мови є характерним вираження часу із зазначенням його певного опорного моменту. Показником при цьому, як правило, виступає іменник у сполученні з прийменником, що за своєю семантикою не виражає час окремо від контексту. Прикладом може слугувати таке речення: *Tom has not seen her since school*. На позначення певного часу вжито сполучення лексем *since school*, яке уособлює семантику часового відрізка (*since school times*). Дія (або її відсутність) розпочалася і протікає після періоду, що позначений вказаним сполученням.

У наведеному далі прикладі спостерігаємо дію, яка розпочинається після часу, позначеного сполученням іменника з прийменником: *I have not had breakfast before school*. Значення часу дії на позначення дещо конкретнішого проміжку часу (*before going to school*) можна дізнатися лише з контексту. Такі речення поширені в художньому мовленні, адже значення слова *school* не є прямим.

Н. В. Шуваєва переконливо доводить, що темпоральна лексика, яка займає периферію поля часу, утворює самостійну підсистему, елементи якої характеризуються багатством відтінків та значень і за своїм семантичним потенціалом не поступаються граматичному часу. Прийменниково-іменникові форми і прислівники, залежно від темпоральної ситуації, виконують функції конкретизаторів та модифікаторів часових форм.

Таким чином, протягом усього існування людства, й особливо в період становлення та розвитку цивілізації, значний інтерес до часу як такого пояснюється передусім потребою людини орієнтуватись у навколишньому світі. Науковці зазначають, що у лексико-семантичній системі часу відображені ті відносини, які склались у людини в процесі її взаємодії з природою; відносини, в яких час присутній як значущий компонент. Намагання означити час, встановити його віхи, використовувати для цього циклічність природних явищ відображається у словах семантичної мікросистеми часу і в їх семантичних зв'язках між собою та іншими словами, які складають загальну систему мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кронгауз М. А. Структура времени и значение слов. Логический анализ языка. Противоречивость и аномальность текста. Москва: Наука, 1990. С. 45–52.

2. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. 2-е изд., доп. Москва: Большая Российская энциклопедия, 2002. 709 с.

3. Попова З. Д., Стернин И. А. Язык как национальная картина мира. Воронеж, 2000. 59 с.

4. Тарасова Е. В. Время и темпоральность. Харьков: Основа, 1992. 136 с.

Текст як об'єкт лінгвостилістичного та лінгвопрагматичного аналізу

Богдан Валерій Володимирович,

канд. філол. наук, доцент,

Бердянський державний педагогічний університет

THE ROLE OF STAGE DIRECTIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF ADJOINING CONSTRUCTIONS WITH SUBORDINATING RELATIONSHIP AND COMPOSITE SENTENCES

Considering the role of non-verbal elements of communication within the framework of adjoining constructions (ACs) with subordinating relationship it should be noted that in recent years, text researchers have shown great interest in the study of stage directions as a means of creating a paralinguistic environment in dramaturgy, emphasizing that the traditional opposition of a drama “monologue – dialogue” recedes before the more relevant opposition of “dialogue – stage direction,” reflecting the interaction of linguistic and non-linguistic components of communication process [4].

The second part of an AC (adjoined part (AP)) is a syntactically separate utterance adjoined after a much longer pause than the one that exists between the parts of a complex sentence (CS). This peculiarity is known to focus the attention of a recipient on an AP and give it special significance. If a stage direction is placed next to an AC or a CS as an additional marker of a pause (*Silence as the line goes dead; Silence, after a moment; There is a long pause; After a long pause; She pauses*, etc.), then their informative ‘value’ as a whole (or the ‘value’ of their parts) assumes even much greater significance.

As a result of the stage direction arrangement analysis in the text, we have identified them in three positions concerning ACs and CSs: initial, medial and final ones.

The researchers point out the following communicative peculiarities of the initial position of stage directions relative to compound sentences (ComS) and compound ACs:

1. Stage directions are located before a ComS as a whole, and in case of an ACs, they are usually placed between their first part (a base utterance (BU)) and an AP.

2. Such ACs are more expressive in their nature, which is caused by a lengthened pause between their parts. The second parts (APs) of these ACs are often

very unexpected because they were not planned by the whole logic of action development.

3. A ComS is a nonsegmented thought, while in an AC, we can observe only formal separation of its parts by a stage direction and a concurrent informative adjoining of an AP to a BU [3, p. 39; 4, pp. 31–33].

Having investigated, in this regard, CSs and ACs with subordinating relationship, we have come to the conclusion that these provisions are largely relevant to these syntactic units too, but with an adjustment for their peculiarities [2, p. 168].

It should be noted that the stage directions are found not only in the texts of dramatic works. Both in prose fiction and journalism, there are regular occasions of the use of an author's speech – statements that perform the same functions as stage directions of various semantic types in a play (silence, introductory, action ones, etc.), except that they are not formally separated with square brackets.

As evidenced by the linguistic material, the pause, that is quite often indicated by a stage direction in the interposition (when it moves apart a BU and an AP), leads to the formation of a semantically non-coherent AC. This can be explained by the fact that a break in action or communication that gives time to consider the first, already uttered part (AP), to evaluate its (sometimes paradoxical) content, to recall, in this connection, some new important information and to move to the other microtheme:

Bel grins. "Good question. Ask Comrade Rogers.^{BU}" He flaps a hand at his wife. "Only because the package tour is precisely what France has not got to offer^{AP}" (J. Fowles).

The possibility to remove stage directions from the framework of the AC does not violate the grammatical organization of its structures. It only loses some of its semantic and functional 'load'.

The results of our research [1, p. 101] give us the right to reach a conclusion on the universality of segmenting properties of the interpositively located stage directions relative to the ACs and complex sentences in the formal aspect and, at the same time, on the preservation of semantic unity of their parts.

A stage direction in the final position (relative to an AC or a CS) also adds considerable weight to the opinion expressed in them, contributing to its full assessment. According to our observations, the syntactic combination of "an AC with an adjoining conjunctive words + a stage direction" at the completion of a suprasentential unit is a regular occurrence, i.e. a stage direction, together with an AC or a CS, can be used as one of the demarcators in determining the boundaries of text segments, in particular, those of a suprasentential unit. Thus, a stage direction reinforces the function of text demarcation executed by an AC at the end of a suprasentential unit.

Moreover, the analysis showed not only an active use of stage directions as optional components of ACs with adjoining CWs, but also a reverse process, to which linguists did not pay special attention to – the use of ACs within the framework of the stage directions themselves.

Thus, traditionally neutral in terms of their expressiveness, stage directions acquire new features in modern English, take direct part in a communication process and perform the function of expression and, at the same time, content compression.

In addition to stage directions, the communicative intention of an author is actively implemented in the ACs and CSs with the help of the italics and other special lettering and graphic tools.

The practical value of non-linguistic means is intensification and clarification of linguistic means of influence on an addressee as well as amplification of functions of ACs and CSs in a text that are not explicitly expressed or have a weak manifestation in vocabulary. Without taking into account these means, the content of the statement may be incorrectly decoded by an addressee. Moreover, “by reflecting the articulation and intonation features of oral speech, all means of phonographic accentuation... contribute to the creation of not only a pictorial but also a credible narrative” [5, pp. 24–25].

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. В. Роль екстралінгвальних чинників у складі приєднувальних конструкцій з підрядним зв'язком і складнопідрядних речень у прагматичній орієнтації тексту. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції «Наука і освіта '2003»*. Том 13. Філологія / За заг. ред. Шепеля Ю. О. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. С. 100–102.

2. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком: монографія. Донецьк: «ЛАНДОН-XXI», 2011. 263 с.

3. Дмитренко В. А., Захарова Т. В. Присоединительная конструкция в диахроническом аспекте (на материале английских драматургических произведений XVI–XX вв.). *Вестник Харьков. ун-та. Сер. Романо-германська філологія*. 1994. Вып. 382. С. 36–40.

4. Дмитренко В. А., Солощук Л. В. Взаимодействие вербальных и невербальных элементов коммуникации в рамках присоединительных конструкций. *Вестник Харьков. ун-та. Сер. Романо-германская филология*. Вып. 384. Т. 1, 1995. С. 30–33.

5. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця, Нова Книга, 2004. 272 с.

*Діаковська Людмила Євгенівна, магістрантка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Зоз Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ ПОРІВНЯННЯ

Порівняння здавна вважають ефективним засобом художньої виразності. У результаті такого зіставлення зображуване конкретизується, стає більш виразним. Проблема відтворення стилістичного прийому порівняння залишається відкритою для художнього дискурсу, зокрема, класифікація його застосування в межах художнього дискурсу.

Об'єкт дослідження становить прийом порівняння в англійських та українських художніх творах. **Предмет** дослідження складають тематичні групи стилістичного прийому порівняння в художньому дискурсі.

Питання особливостей застосування та відтворення стилістичного прийому порівняння в напрямках лінгвостилістики, прагматики, дискурсивного аналізу, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурої, знайшли відображення у працях багатьох філологів: це, зокрема, І. В. Арнольд, Н. Д. Арутюнова, В. В. Виноградов, І. Р. Гальперін, В. З. Дем'янков, Ю. Н. Караулова, О. С. Кубрякова, С. М. Мезеніна, Н. М. Разінкіна, В. Н. Телія, Т. А. ван Дейк, Р. В. Ленгакер, Д. Лакофф, О. В. Уарова, А. Тільманн, В. Холлі, Г. Вольф та інші [3, с. 28].

Незважаючи на велику кількість наукових праць, які присвячені прийому порівняння, деякі аспекти не є достатньо вивченими, зокрема тематичні групи створення образності об'єктів у межах художнього дискурсу, що складає **актуальність** дослідження.

Приклади стилістичного прийому порівняння можна знайти в будь-якому художньому тексті. Предмети, що порівнюються не є повністю ідентичними, вони тільки нагадують один одного власним образом, а констатація їхньої часткової єдності надає нове сприйняття предмета. Т. Павлюк вважає, що об'єктами порівняння можуть бути одиничні речі та явища, їх сукупності, загальні поняття, а також один і той самий об'єкт у різних просторових положеннях і часових станах, тобто порівнянню можуть піддаватись найрізноманітніші за своєю природою об'єкти [2, с. 147].

Мета роботи – висвітлити причини застосування тематичних груп стилістичного прийому порівняння в межах художнього дискурсу. Відповідними **завданнями** є: 1) виділити види порівняння; 2) простежити важливість використання стилістичного прийому порівняння; 3) з'ясувати типологію застосування та введення прийому порівняння в художній текст.

У художньому тексті порівняння використовуються задля більш емоційного та яскравішого опису одного предмета з іншим, шляхом зіставлення речей, подій, живих істот із нереальними феноменами, або об'єктами іншого походження. Вдалим є розмежування або тематизація порівняльних конструкцій за їхньою природою.

Тематичні групи порівнянь можуть вживатися задля позначення: 1) якісної характеристики предмета; 2) психологічної обстановки; 3) опису місцевості, будівель; 4) створення пейзажних описів; 5) оцінки якихось подій чи явищ суспільного життя; 6) опису тварин [1, с. 7]. В ході проведеного дослідження на матеріалі творчості Артура Конан Дойла були виявлені такі тематичні групи застосування порівняльних конструкцій:

Якісна характеристика об'єкта шляхом порівняння: «*As I opened my door I seemed to hear a low whistle, such as my sister described, and a few moments later a clanging sound, as if a mass of metal had fallen*» – «Коли відчиняла двері, мені здалося, **ніби** я чую тихий посвист, **саме такий**, як розповідала сестра, але за мить він змінився якимось брязкітливим звуком, **неначе на підлогу впало щось металеве**». В цьому випадку порівнюються дві частини «*тихий посвист, саме такий, як розповідала сестра*», що є звичайною порівняльною конструкцією та «*брязкітливий звук, неначе на підлогу впало щось металеве*».

В іншому випадку розкривається характерний образ предмета, який порівнюється. «*That even he to whom of all others I have a right to look for help and advice looks upon all that I tell him about it as the fancies of a nervous woman*» – «Що навіть той, до кого першого я маю право звернутись по допомогу й пораду, дивиться на всі мої розповіді **як на вигадки нервової жінки**». Задля опису наскільки несерйозно оточуючі люди відносяться до розповідей героя, автор використовує порівняння із вигадками жінок, яких зазвичай сприймають скептично.

Психологічний стан або обстановка: «*My over strung nerves failed me suddenly, and I turned and ran-ran as though some dreadful hand were behind me clutching at the skirt of my dress*» – «Мої напружені нерви **врешту не витримали**, я обернулася й кинулася геть – **так швидко, наче** мене ззаду хапала за сукню чиясь страшна рука». Для позначення напруженого та переляканого стану героїні, автор порівнює її емоційний стан із типовою поведінкою людини, яку охоплює жахливий страх, також, додаючи і саму характеристику предмета, який є джерелом розповсюдження всепоглинаючого жаху.

Опис місцевості, будівель: «*The building was of grey, lichen-blotched stone, with a high central portion and two curving wings, like the claws of a crab, thrown out on each side*» – «Будинок був із сірого каменю, вкритого плямами лишайника, із високою центральною частиною й двома напівкруглими крилами по боках, **що нагадували клешні краба**». Порівняння застосовується з метою опису будинку вже сформованим концептом, тобто, за допомогою уявлення як виглядають клешні краба, що дуже схожі на напівкруглі крила по боках будинку. «*On which the upper floor and the roof floated like a strange ship upon a shadowy sea*» – «*І верхній поверх з дахом вплив над ним, наче чарівний корабель на хвилях примарного моря*».

Космоніми, тобто порівняння із космічними тілами або об'єктами: «*Holmes unlocked his strong-box and held up the blue carbuncle, which shone out like a star*» – «Холмс відімкнув свій сейф і дістав звідти блакитний карбункул, що світився, **наче зірка**, холодним, яскравим, мінливим блиском». Автор

вдається до опису предмета шляхом вже знайомих характеристик небесного тіла – зірки.

Опис природи: «*As evening drew in, the storm grew higher and louder, and the wind cried and sobbed like a child in the chimney*» – «Надвечір буря розшаленілася ще дужче, вітер стогнав і плакав у димарі, **немовби** дитина». В поданому прикладі вітер набуває людської риси характеру, шляхом порівняння звукового феномена вітру із дитячим плачем та стогнанням.

Ототожнення до тварин: «*The light beneath him was reflected in his small, cunning eyes which peered fiercely to right and left through the darkness, like a crafty and savage animal who has heard the steps of the hunters*» – «Вогник свічки віддзеркалювався в хитрих маленьких очищах, які злобливо бігали в різні боки, **ніби очі звіра**, що зачув у темряві кроки мисливців».

Стилістичний прийом порівняння допомагає отримати додаткову інформацію завдяки схожості людських очей до очей звіра, які зазвичай містять певний концепт поведінки, в поданому випадку звіра, що почув кроки мисливця і, мабуть, готується захищатися, або ж навпаки – атакувати. «*She raised her veil as she spoke, and we could see that she was indeed in a pitiable state of agitation, her face all drawn and grey, with restless frightened eyes, like those of some hunted animal*» – «На цьому слові вона підняла вуаль, і ми побачили, в якому вона жалюгідному стані: змарніла, аж сіра, **непокійні очі злякано бігають, немов у зацькованої тваринки**». Задля більш детальнішої уяви зовнішнього образу героїні, надається порівняння із вже сталим концептом пригніченої людьми тварини.

Проведене дослідження засвідчило, що один предмет може інтерпретуватися через інший на основі певної спільної властивості як предмета (суб'єкта), так і об'єкта порівняння. Це свідчить про те, що важливими у порівнянні є не самі компоненти, а ті асоціації, які виникають у результаті мовного порівняння. У більшості випадків у цих асоціаціях може бути завуальована ознака порівняння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія: автореф. дис. канд. філол. наук: Київ, 2003. 19 с.

2. Павлюк Т. П. Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті. URL: <http://intkonf.org/pavlyuktp-logiczni-ta-obrazni-porivnyannya-u-suchasnomu-poetichnomu-teksti/> (дата звернення 02.04.2019).

3. Уарова О. В. Дискурсивные стратегии интерпретации стилистического приема сравнения. Москва, 2006. 149 с.

*Ладонина Варвара Дмитриевна, студентка;
науч. руководитель – д-р филол. н., проф. Алла Рашатовна Габидуллина,
Горловский институт иностранных языков
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

СИНЕКДОХА В СТИХОТВОРЕНИИ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ «ТАК ПЛЫЛИ: ГОЛОВА И ЛИРА...»

Синекдоха – это стилистический прием, благодаря которому происходит перенос названия от общего к частному, от целого к части или от части к целому, от родового названия к видовому – и наоборот. Это выразительный прием художественной речи, с помощью которого подчеркивается важность какой-либо части предмета. Называя эту часть, автор имеет в виду предмет (совокупность предметов) целиком. Писателю важно подчеркнуть какие-то стороны вещей или явлений, чтобы точнее выразить их суть.

В стихотворении М. И. Цветаевой «Так плыли: голова и лира...» синекдоха играет смыслообразующую роль: она помогает поэту реализовать авторскую идею. На наш взгляд, это произведение о трагической судьбе любого талантливого человека, в котором борются два начала: разум и чувство, творческое и земное. Единство и борьба противоположностей могут привести либо к поражению (и тогда поэт обречен на забвение, болезни и, в конечном счете, смерть), либо к победе – созданию шедевра.

В основе стихотворения лежит античный миф об Орфее – древнегреческом поэте, талант которого был безмерным: он завораживал своим пением даже зверей. Мы сталкиваемся с окончанием мифа: служительницы культа Диониса, которому противостоял этот античный персонаж, разорвали его на части, тело бросили в лесу, а голову и лиру кинули в Гебр – древнее название реки Марица (в Болгарии).

Орфей – это образ-архетип любого талантливого поэта. Он представлен в стихотворении двумя тропами-синекдохами: *голова* и *лира*. Это части одного целого – таланта. В стихотворении они и противопоставлены друг другу - и неразрывно между собой связаны.

Голова, на наш взгляд, это чувственное, земное, дионисийское начало в каждом поэте. В диалоге, который ведут «персонажи» стихотворения, она просит остановиться, в *тоске неутолимой* прибиться к берегу, она жаждет мщения: *А лира уверяла: мира! / А губы повторяли: жаль!*

Лира – творческое начало в поэте, подарок Аполлона, которого в некоторых мифах называют отцом Орфея. Она играет главную роль, ведет за собой: *Но лира уверяла: мимо! А губы ей вослед: увы!* Мимо берегов, вниз, в отступающую даль, к острову тому, где слаще, чем где-либо лжет соловей. Это остров Лесбос – родина античных поэтов-лириков Сапфо, Алкея и Терпандра. «М. И. Цветаева считает, что любой поэт, любого времени и любой

страны – выходец с острова Лесбос» [1, с. 94]. Соответственно, в стихотворении М. И. Цветаевой он также подразумевается как некий центр, пристанище для поэтов, место создания самых ярких шедевров и вдохновения.

Единство и борьба противоположностей как творческого движения поэтической личности к совершенству отражается в системе самых разнообразных средств.

Это постоянный диалог головы и лиры, ибо «голова живая, а лира, несмотря ни на что, - одушевлена» [1, с. 93]. - *Брат нежный мой! - Сестра моя!*

Это амбивалентные метафорические эпитеты: *крово-серебряный, серебро-кровавый след двойной лия*. И далее риторические вопросы: *Не лира ль истекает кровью? Не волосы ли серебром?* Кровь здесь употребляется и в прямом значении, и в переносном – как символ бессмертной жизни поэта в творчестве. *Серебро* – и поседевшие от ужаса волосы, и мокрые струны лиры.

В конце стихотворения вместо видового понятия *голова* используется родовое название *останки*. Они названы *осиянными*. Почему? По мифам, Орфей имел божественное происхождение не только потому, что его отцом был Аполлон. Мать – одна из девяти муз Каллиопа, сладкоголосая. От нее Орфей унаследовал свой дар к пению. М. И. Цветаева подчеркивает, что у любого творца дар от Господа. Она не единственный человек, который говорит о том, что поэт всегда посредник между богом и людьми.

Синекдоха *голова, лира* подкрепляется и фонетическими средствами. С головой Орфея, не знающей, к какому берегу пристать, поэту отдающей себя на волю волн, ассоциируется аллитерация Л: *голова, волна, лия, лестницею речною* и пр. Для лиры характерна аллитерация с Р, более динамичная и энергичная: *лира уверяла: мира, не лира ль истекает кровью?* и пр.

Таким образом, синекдоха – один из излюбленных приемов создания художественного образа в творчестве М. И. Цветаевой.

Литература

1. Лаврова Е. Л. М. Цветаева: основополагающие принципы бытия: монография. Горловка: ГИИЯ, 2007. 400 с.

Проблеми функціональної граматики

*Блинова Тетяна Сергіївна, студентка;
наук. керівник – викладач Лавренчук Марина Анатоліївна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РАХІВНИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Зазначимо, що однією з важливих особливостей китайської мови є наявність великої кількості рахівних слів або класифікаторів. Наразі вивчення рахівних слів є важливим і необхідним не тільки для іноземців, але і китайців, так як неправильне їх вживання в усному мовленні або на письмі може привести до непорозуміння, а правильне їх використання дає можливість чітко та ясно висловлювати власні думки.

У своїх ранніх працях Люй Шусян визначає класифікатори терміном 单位指称 [dānwèi zhǐchēng], що перекладається як «мірні вказівні слова», у наступних своїх працях учений позначає їх як 量词 [liàngcí] «мертві слова» (допоміжні іменники) [5]. Ван Ляої в дослідженні, присвяченому граматиці китайської мови, звертає увагу, що «при позначенні числа осіб або предметів у сучасній китайській мові між числівником і назвою предмета або особи додається підмет, який вказує на одиницю рахунку (рахівний іменник) 单位名词 [dānwèi míngcí]» [1].

Радянський синолог В. І. Горелов, розглядаючи класифікатори 类别词 [lèibíecí], наголошує, що класифікатори – особливий клас службових слів, а їх призначення – вказати, до якої смислової категорії належить іменник. Смилова ж категорія визначається лінгвістом у залежності від тієї чи іншої ознаки, яка властива предмету, що позначає даний іменник [2].

О. О. Драгунов аналізує класифікатори, поділяючи їх на дві групи: «слова, що позначають одиниці вимірювання, і слова, які не позначають їх» [3].

Рахівне слово – особливе службове слово в китайській мові, яке походить від одиниць виміру. У лінгвістичній літературі з синології рахівні слова також можуть називатися класифікаторами або нумеративами. Рахівні слова поділяються на іменні 物量词 [wùliàngcí] та дієслівні 动量词 [dòngliàngcí] [4].

У кожній мові існує необхідність позначення фрагментарних предметів у зв'язку із зазначенням їхньої кількості. Рахівні слова походять від іменників, кожне з яких використовується більш-менш певним колом слів. Іменні рахівні слова стоять перед іменниками і вказують, до якого класу належить іменник. Сам же клас визначається в залежності від ознаки предмета, який позначає цей іменник. Іменні рахівні слова використовуються тільки тоді, коли іменники вживаються з числівниками або займенниками. Для різних предметів (або класів предметів) використовуються різні рахівні слова [4].

У китайській мові рахівні слова вживаються не тільки зі злічувальними іменниками, а й і з будь-яким іншим іменником, якщо йому передуює числівник.

Всі злічувальні іменники поділяються на класи – частково за зовнішнім виглядом предметів, а в основному просто за мовною традицією: предмети рахуються за «місцями», «шматками», «гілками», «персонами» тощо, при цьому всі іменники даного класу вживаються з одним і тим же рахівним словом [6]. Так, із рахівним словом 本 [běn] (коріння) вживаються назви різних видів книг, наприклад: 四本书 [sì běn shū] (чотири книги), 三本课本 [sān běn kèběn] (три підручники), 六本杂志 [liù běn zázhì] (шість журналів); із рахівним словом 条 [tiáo] (смужка) вживаються назви всіляких продовгуватих предметів, наприклад: 河 [hé] (ріка), 路 [lù] (дорога), 鱼 [yú] (риба) тощо.

У сучасній китайській мовній структурі, що складається з іменника із числівником і класифікатором, які відносяться до нього, мають однаковий порядок компонентів. На першому місці стоїть числівник, за яким вживається класифікатор та іменник, наприклад: 两条鱼 [liǎng tiáo yú] (дві риби).

Серед найбільш поширених іменних рахівних слів виділяють такі: 个 [gè], 位 [wèi], 只 [zhǐ], 条 [tiáo], 张 [zhāng], 株 [zhū], 块 [kuài], 台 [tái], 把 [bǎ], 顶 [dǐng], 座 [zuò], 间 [jiān], 辆 [liàng], 件 [jiàn], 封 [fēng], 首 [shǒu], 篇 [piān] тощо.

Дієслівні рахівні слова вживаються із дієсловами, тобто служать для підрахунку дій. Вони вказують на частоту здійснення тієї чи іншої дії. Зазвичай дієслівні рахівні слова стоять після числівника, як і у випадку з іменними [1; 6].

Існують, за нашими спостереженнями, такі дієслівні рахівні слова:

– 次 [cì] – використовується для позначення дій, подій, наприклад: 参加三次 [cānjiā sān cì] (відвідати три рази);

– 遍 [biàn] – використовується для рахунку дій, здійснених від початку і до кінця (раз), наприклад: 念一遍 [niàn yī biàn] (прочитати ще раз);

– 顿 [dùn] – використовується для позначення прийому їжі; для дій, наприклад: 吃三顿午饭 [chī sān dùn wǔfàn] (пообідати 3 рази);

– 下儿 [xiàr] – використовується для позначення різноманітних дій, наприклад: 想一下儿 [xiǎng yīxiàr] (подумати ще трохи).

З 1940 року спостерігається зростання кількості індивідуальних класифікаторів, які все частіше починають замінятись рахівним словом 个 [gè]. Крім цього, відзначається тенденція мовців різного віку все частіше використовувати нейтральне рахівне слово 个 gè, якщо вони не знають, яке рахівне слово треба вжити з певним іменником, а також навіть якщо вони й знають, але просто намагаються говорити швидко (в розмовній мові). Тенденція до використання універсального рахівного слова називаються нейтралізацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ван Ляо-и. Основы китайской грамматики. Москва Издательство иностранной литературы, 1954. 262 с.

2. Горелов В. І. Теоретична граматики китайської мови: навч. посіб. для студентів. Москва: Просвещение, 1989. 318 с.

3. Драгунов А. А. Исследования по грамматике современного китайского языка. Москва: Изд-во АН СССР, 1952. 231 с.

4. Иванов А. И., Поливанов Е. Д. Грамматика современного китайского языка. Москва: Эдиториал УРСС, 2003. 304 с. (Лингвистическое наследие XX века).

5. Люй Шусян. Очерк грамматики китайского языка. Москва: Наука, Главное издательство восточной литературы, 1965. 350 с.

6. 王力. 中国语法理论 / 王力. – 上海, 1951年.

*Крамаренко Анастасія Олександрівна, студентка;
наук. керівник – д-р пед. н., професор Бельмаз Ярослава Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

ПРОБЛЕМА КАТЕГОРІЇ МАЙБУТНОСТІ В ІСТОРІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Світ уявляється людиною в реальностях простору та часу і визначається не тільки у філософських й логічних формах, а також в мові. Виділення категорії простору і часу є важливим у мовному мисленні і пізнавальній діяльності людини, побудові її мовної картини світу. З накопиченням все більших знань про навколишній і внутрішній світ людини її уявлення про простір і час ускладнюються і набувають нового трактування.

Вживання часових форм дієслова у сучасному мовознавстві висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: Т. М. Семенової, М. Я Блоха, О. В. Рахліної, І. Я. Дмитрієвої, Дж. Лайонза, А. Е. Левицького, С. П. Денисової та ін.

Таким чином, нами було визначено термінологічне поле досліджень, особливості виокремлення категорії майбутності, а також досліджено історичні аспекти розвитку майбутнього часу. Час (tense) – це граматична категорія дієслова, яка є специфічним мовним відображенням об'єктивного часу. Вона слугує для часової локалізації події або стану, про які йдеться у реченні. За допомогою часу відображається одночасність, передування або наслідок події відносно моменту мовлення або ж якоїсь іншої точки відліку [4, с. 108].

Час може бути абсолютним (виражати час події відносно моменту, коли вимовляється речення) чи відносним (вказувати на час однієї події відносно іншої). В англійській мові виділяють три часи: минулий, теперішній та майбутній. Категорія часу в сучасній англійській мові розглядається перш за все формами теперішнього і минулого часів, оскільки їх форми є синтетичними: *wants – хоче, sees – бачить, wanted – хотів, saw – бачив, can – може, could – міг* [3, с. 86]. Історично, категорія часу ґрунтується на зіставленні саме цих часів, висхідних до глибокої старовини.

Проблема категорії майбутності в історії англійської мови – одна з найбільш дискусійних проблем сучасної лінгвістики. Інтерес до неї пов'язаний

з найважливішою роллю цієї категорії в світогляді людини, у формуванні її ставлення до світу.

Останнім часом, в лінгвістичній літературі посилилася дискусія стосовно традиційної системи граматичного часу англійської мови, що свідчить про різноманітність точок зору і невирішеність багатьох питань, пов'язаних з цією категорією. Погляди на опозицію граматичних форм, їх складових, на кількість часових форм, і, перш за все, на питання, що стосуються семантичного складу граматичних форм, а також їх вживання в мові, досить суперечливі. Зокрема істотно піддається критиці темпоральний статус форм майбутнього часу.

Деякі лінгвісти вказують на те, що в семантиці даних форм модальні семи значення переважають над футуральними, що в структурному плані поєднання з дієсловами *shall* і *will* ідентичні всім модальним сполученням. Даний факт дозволяє дослідникам відносити ці сполучення до засобів вираження модальності, а не часу. Наявність в значенні форми майбутнього невизначеного часу, що традиційно закріплювалася за виразом майбутньої дії, модального компонента волевиявлення призвело до появи думки про те, що в сучасній англійській мові намітилася тенденція вираження граматичного майбутнього часу за допомогою форми майбутнього продовженого часу. Таким чином додаткова участь волі суб'єкта, можлива для майбутнього часу основного розряду, але абсолютно відсутня в тривалому розряді. Звичайна функція майбутнього часу – вираження дії, яка буде протікати в певний момент в майбутньому, дана форма не потрібна в мові, оскільки деталізація подій, що іще не сталися доволі складна. Значення процесуальності зберігається тільки там, де є співвіднесеність з іншим дією, а значення одночасності зустрічається досить рідко.

Однією з причин дискусій в лінгвістичній літературі з'явилася відсутність дієслівних форм майбутнього часу. Багато авторів стверджують, що в англійській мові немає категорії майбутнього часу. Їхні аргументи чітко визначені Л. С. Бархударовим: 1) дієслова *shall* і *will* належать до модальних дієслів; 2) значення майбутнього часу в англійській мові виражається різними засобами; 3) сполучення *shall/will* + інфінітив не відповідають визначенню аналітичних форм, тому що вони не побудовані на переривчастих морфемах. Як зазначає С. Я. Литвак, можна висунути такі контраргументи. Дієслова *shall* і *will*, хоч і належать до модальних, разом з тим уживаються і як допоміжні дієслова – показники майбутнього часу, причому в сучасній англійській мові допоміжне дієслово *will* фактично витиснуло дієслово *shall* у першій особі. Вживання *will* з першою особою визнається нормативним у деяких британських посібниках уже з середині ХХ ст. Цей процес раніше завершився в американському варіанті англійської мови, де взагалі відсутнє дієслово *shall* як показник майбутнього часу.

Американський варіант виступив як стимулятор указанного процесу в британському варіанті, де також з усіма особами все частіше вживається дієслово *will*, виражаючи майбутній час без будь-яких модальних відтінків. Це явище особливо властиве розмовній мові: “*I will have to go there*”; “*Where will you be?*” “*I will be at home*” [2, с.1–2]. У першому прикладі *will* вживається з

дієсловом *have (to)*, що означає вимушену необхідність виконання дії, тому в даному разі виключено значення наміру або бажання виконати дію, яке традиційно приписується дієслову *will*, коли воно вжито з першою особою. У другому прикладі констатується місцеперебування мовця в майбутньому, дієслово *will* також позбавлене модального відтінку. Заслуговує на увагу той факт, що нині дієслово *will* часто вживається з першою особою у британському варіанті навіть у питальній формі (*will I? will we?*), де нещодавно віддавали перевагу дієслову *shall*. Значення майбутньої дії в англійській мові, дійсно, виражається різними засобами. Зокрема, ще кілька десятків років тому дуже поширеною, особливо в розмовній мові, стала конструкція *be going + інфінітив*. На її високу частотність указують С. С. Беркнер і М. Я. Блох. Як відомо, граматичні явища можна описувати у напрямку «від форми до значення» або у напрямку «від значення до форми». У зв'язку з цим, треба зазначити, що зарубіжні дослідники, які заперечують наявність граматичної форми майбутнього часу, при розгляді понять Present, Past та Future допускають непослідовність: вони аналізують Present і Past у напрямку «від форми до значення», а Future – у напрямку «від значення до форми» і, назвавши декілька засобів вираження майбутньої дії, таким чином доводять, що майбутнього часу в англійській мові не існує.

Слід підкреслити, що вираження екстралінгвістичної категорії різними мовними засобами – явище природне і закономірне. До речі, не тільки значення майбутнього, але й значення минулого виражається різними засобами, але на цій підставі ми не доходимо висновку про відсутність минулого часу в англійській мові. Крім того, ми вважаємо, що в цьому випадку варто зіставити форму *will + інфінітив* з аналогічними формами інших мов, зокрема, німецької (*werden + інфінітив*) і української (*бути + інфінітив*), де відповідні сполучення являють собою аналітичні форми. Навіть якщо розглядати *shall* і *will* як лише модальні дієслова, все одно доведеться визнати наявність граматичної форми майбутнього часу, яка виражається за допомогою граматичного маркера *l* – на письмі *'ll*. На думку І. Б. Хлебнікової, «редукція допоміжних дієслів *'ll* відображає кінцевий етап драматизації». В сучасній англійській розмовній мові майбутня дія виражається, головним чином, граматичними формами майбутнього часу (переважно з допоміжним дієсловом *will* або маркером *'ll*) [2, с. 2].

Категоріальна форма майбутнього часу завжди є аналітичною, а в деяких дієсловах (*can*) її взагалі не існує. Серед дослідників немає єдиної думки і щодо статусу форм Future-in-the-Past. На думку Л. С. Бархударова, часової форми «майбутній у минулому» взагалі не існує. Відомо також, що форма «майбутній у минулому» в усіх без винятку випадках збігається з модальним утворенням *should / would*, яке у більшості визнається аналітичною дієслівною формою, а саме – умовним способом [1, с. 1–2]. Форма «майбутній у минулому» добре вкладається у загальну схему темпоральних форм, її основне призначення – реалізація саме наступності дії відносно якогось моменту. Стосовно двох подій ми не завжди можемо сказати, яка належить минулому, а яка майбутньому, а відтак осі часу в звичному сенсі немає. Згідно ж з граматичними категоріями

часу усі події поділяться на майбутні – на які не можна вплинути, а можна лише спрогнозувати, минулі – які на нього впливають і водночас є основою для майбутнього, та невизначені. Порівнянним поняттям є світова лінія, на якій визначено певний час для певної події, однак вона своя у кожного тіла. У спеціальній теорії ймовірності зберігається порядок часу. Тобто якщо світові лінії двох тіл перетнулися у двох точках просторо-часу, то одна з них є минулим з точки зору обох тіл, а інша – майбутнім. Хоча загальна теорія ймовірності не забороняє багаторазові перетини світових ліній з порушенням порядку часу і навіть само перетинання світової лінії, застосовність подібних моделей просторо-часу потребує подальшого дослідження [3, с. 87].

Отже, причина стількох дискусій з приводу майбутнього часу в сучасній англійській мові впливає, перш за все, з міркування, що в реальному світі не існує майбутнього. З майбутнім ми лише пов'язуємо наші мрії, надії, бажання або передчуття; щодо майбутнього ми будуємо свої плани, прогнози, припущення про можливі події, тобто майбутнє є сфера передбачуваного досвіду, і цим майбутнє істотно відрізняється від минулого і сьогодення. Таким чином, в мові немає нічого прямолінійного, одномірного, мова – це система і антисистема. Однак не можна не погодитися з думкою Е. С. Петрової про те, що, поки в мові зберігаються лише найменші сліди дієслівних форм майбутнього часу, можна говорити про наявність парадигми граматичної категорії майбутнього часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лучак М. М. Вживання часових форм дієслова в сучасній англійській мові. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/150667>
2. Литвак С. Я. Теоретико-методологічний аналіз граматичних категорій дієслова. URL: <http://movoznavstvo.com.ua>
3. Ніконорова Л. І. Вживання часових форм дієслова в англійській мові URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream>
4. Павленко Л. П. Історична граматики української мови: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. С. 108–118.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.

Прагматика та семантика дискурсу

*Басараба Оксана Андріївна, магістрантка,
Університет Марії Кюрі-Склодовської, м. Люблін, Польща*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК НОСІЙ КОМІЗМУ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (на матеріалі прозових творів Мирослава Дочинця)

Фразеологія – одна з найвиразніших, найбагатших і найоригінальніших галузей мовознавства. За своєю структурою фразеологізми належать до семантично цілісних і синтаксично неподільних. Образність їх семантичної структури, узагальнений та переносний характер, експресивно-стилістичне наповнення зумовлюють широке використання фразеологізмів не тільки у сфері літератури, а й інших сфер діяльності.

У фразеології виражається народна мудрість, специфіка народного світосприйняття, погляди на світ та існування людини, її діяльність та щоденна праця. У фразеологізмах слово набуває метафоричності, образності та особливої художньої вартості, що зумовлює його неабияку популярність серед письменників, публіцистів, літературознавців. У художньому мовленні за допомогою усталених зворотів можна виразити явища розумової діяльності людини, її психічний стан, відносини між людьми, стан людського організму, також можна надати оцінку явищам, діям. Також фразеологізми можна виокремити як один із мовних засобів для створення комічного ефекту в художньому тексті, що має емоційно-експресивний вплив на читача.

«Комічне – категорія естетики, що характеризує той аспект естетичного освоєння світу, який супроводжується сміхом без співчуття, страху і пригнічення» [9, с. 387]. Комізм може досягатися за допомогою абсурду, двозначності, протиріччя, передражнювання, незвичному тлумаченні власних назв. М. Каган стверджує, що *комічне народжується через зіткнення реального з ідеальним* [7, с. 202]. Фразеологізми можуть самі бути носіями комічного або може бути спричинене внаслідок його взаємодії з іншими частинами тексту. Формами прояву комічного у літературі є гумор, сатира, сарказм, іронія, гротеск. Часто автори вдаються до певного переосмислення структури фразеологізми і використовують гру з внутрішньою формою для творення комічного ефекту, зокрема іронії або сатири [8, с. 68]. Досягнення комічного ефекту можливе за допомогою часткової трансформації фразеологізму, що може відбуватися шляхом зменшення або розширення компонентного складу, або заміною окремих елементів фразеологізму. Ці трансформації не змінюють первинної семантики фразеологізму, тільки надають комічного ефекти відповідно до контексту [1, с. 96]. Варто зазначити, що комічного ефекту можна досягнути внаслідок контрасту фразеологізму з ситуацією в якій його вжито.

Якщо ми аналізуємо фразеологізми як засоби комічного, то варто звертати увагу на те, що деякі з них вже містять в собі гумористичний елемент, а в інших він можливий вже після трансформацій або вживання його в специфічному контексті. Фразеологізми, потрапляючи в структуру тексту,

виконують різні функції і можуть взаємодіяти з іншими компонентами, щоб викликати комічний ефект.

Фразеологізми постійно привертають до себе увагу мовознавців, але й досі залишаються не вивченими аспекти творення і трансформації стійких сполучень. Вивченням лінгвістичного аспекту категорії комічного займалися В. Виноградов, В. Черняєва, Г. Удовиченко, А. Попович, О. Калита, С. Сотникова, О. Шумейко, А. Щербина.

Метою статті є виявлення способів і прийомів використання фразеологізмів як засобу створення комічного у творчості українського закарпатського письменника Мирослава Дочинця. Джерелом дослідження обрано прозові твори М. Дочинця, а саме: «Мафтей», «Горянин», «Криничар», «Вічник», «Лис. Віднайдення загублених слідів».

Мирослав Дочинець – український письменник і журналіст, родом з Закарпаття. З 2003 року член Асоціації письменників України. 2012 року нагороджений відзнакою «Золотий письменник України» та у 2016 році став лауреатом премії «Українська книжка року».

У своїй творчості М. Дочинець відкриває перед читачами широкий вимір українських традицій і звичаїв, що проявляється в мові творів, ґрунтовному знанні звичаїв, у повазі та шануванні народної мудрості, витвореної та визбираної по крихті не одним поколінням.

У романах «Горянин», «Криничар», «Вічник», «Мафтей», «Лис. Віднайдення загублених слідів» автор використовує фразеологізми для підкреслення фізичного та емоційного стану особи, її діяльність та співпрацю з іншими, дії, вчинки, зовнішній вигляд, розумові здібності. У гумористично-сатиричній формі автор окреслює національний колорит і ментальність народу, специфіку його мислення та інтерпретацію подій, буденних вчинків крізь призму легкого сміху, інколи, їдкою, однак, не образливою. Наприклад: **голова крива** – «відчувати головний біль, втрачати здатність тверезо міркувати, що зумовлене алкогольним сп'янінням» [3, с. 64]: *Чи не казала я тобі, неборе, не пий зрана пиво, бо від пива голова крива* [4, с. 43]; **зійти на пси** – «занепадати, втрачати свої риси, характерні якості» [4, с. 88]: *Сю дорогу в непролазних хащах били ще даки, наші пращури з голубими очима й войовничими серцями, котра потім звели на пси Римську імперію* [3, с. 20]; **розумілися, як два персти на руці** – «мати повне взаєморозуміння на з кимось»: *Вони розумілися з кобилою, як два персти на руці* [3, с. 161]; **пропийдух** – «про особу, яка є залежна від алкоголю»: *Заговорилися з якимсь пропийдухом, і той поночі спустив тіло у воду* [3, с. 20]; нагадувати пліснявий гриб – «бути непривабливим»: *Сюди, в колодязну глибіню, долинула до мене й бесіда Мордка з жоною, що лицем нагадувала пліснявий гриб* [3, с. 43]; **як блохи на вереті** – «невпорядковано»: *Нехай не дивує тебе, що мої думки скачуть на папері, як блохи на вереті* [3, с. 25]; **вчинити на ніготь** – «мало зробити»: *Роботи вчинив на ніготь, а в рот пакує жменями* [3, с. 64]; **роздушити пляшечку-другу** – «з кимось розпивати алкогольні напої»: *Коли воскресну знову для вуличного життя, радо роздушу з вами пляшечку-другу мерло* [5, с. 123]; **порвати, як мавпа газету** – «сильно»: *Коли ви вийшли з Тухлим, ми гадали, що він тебе скалічить, порве, як мавпа*

газету [5, с. 111]; *мати кістку породисту* – «належати до знатного роду»: *І всі вірили цим переказам, бо таку кістку породисту мала, такий взір соколинний, таку поставу, наче з мармуру тесану* [4, с. 189]; *черствий легінь* – «нічим не приваблювати до себе інших»: *Мішо, ти вже черствий легінь, за тебе хіба вдовиця піде* [4, с. 269]; *у баби писок без воріт* – «безупинно говорити» [6, с. 144]; *душа на плечі* – «схвилювати, посіяти неспокій»: *Цимер не страх як противився, каже в бідолахи вже й так душа на плечі* [6, с. 132]; *обсмалений, як циганський казан* – «мати сильні сонячні опіки»: *З одного боку, се було добре – рани припеклися <...> А з другого – я був обсмалений, як циганський казан* [2, с. 129]; *світліло в голові, як після першої чарки* – «розуміння, ясність мислення»: *Від звичної роботи збудилися зів'ялі струни м'язів, тверділи ноги, світліло в голові, як після першої чарки* [2, с. 12]; *передрімати, як заєць під кущем* – «дуже чутливо спати, чути кожен шелест»: *Тому одну ніч щомісяця належало не спати, хіба що передрімати, як заєць під кущем* [2, с. 63]; *любити, як коза ніж* – «сильно когось не любити»: *Еге, любить, як коза ніж, – вирвалося в старого* [2, с. 182].

Значна кількість фразеологізмів, використаних письменником, належить до категорії індивідуально-авторських. Не менш значною групою є трансформовані фразеологізми, які автор звужує або розширює залежно від контексту. Однак, і перші, і другі використані письменником для надання образності і підкреслення окремих дій, осіб, діяльності, думок, відносин, пізнання природи. Фразеологічні стали одиниці у текстах творів самі є носіями комічного значення, пбо створюють комічний ефект потрапляючи у відповідний контекст. Комізм часто направлений на суб'єкта якого автор вводить у текст. З допомогою фразеологізмів автора розкривається національна специфіка його творчості та світоглядні позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блинова І. А. Комічне забарвлення сучасної прози шляхом трансформації фразеологічних одиниць. *Мова і культура*. 2018. Вип. 21. С. 93–100.
2. Дочинець М. Горянин. Води Господніх русел. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 311 с.
3. Дочинець М. І. Вічник. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 280 с.
4. Дочинець М. Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 331 с.
5. Дочинець М. Лис. Віднайдення загублених слідів. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 288 с.
6. Дочинець М. Мафтей. Книга написана сухим пером. Мукачево: Карпатська вежа, 2016. 352 с.
7. Каган М. С. Лекции по марксистско-ленинской эстетике. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1971. С. 199–211.
8. Кузьмин О. Я. Мовні засоби творення комічного в українській прозі кінця ХХ–початку ХХІ ст.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2015. 217 с.

9. Літературознавчий словник-довідник / Г. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. Київ: вид-во «Академія», 1997. 752 с.

10. Словник фразеологізмів української мови / укл.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка. 2008. 1097 с.

11. Шумейко О. А. Мовні засоби творення комічного: трансформація фразеологічних одиниць. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна.* 2016. Вип. 60. С. 258–262

*Гончаренко Дарія Олексіївна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Потреба Надія Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

МІСЦЕ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Молодь у всіх країнах світу намагається виділитися у всьому: одязі, манері поведінки і, звичайно, в особливості розмовної мови. Зазвичай ця мова використовується людьми у віці від 14 до 25 років в невимушеному спілкуванні з однолітками. Таке спілкування відбувається завдяки особливому молодіжному сленгу.

На існування молодіжного сленгу або його відсутність у мовознавців існує декілька поглядів. Відомий вітчизняний мовознавець і лексикограф І. Р. Гальперін заперечує існування сленгу. Він глибоко вивчив дослідження англійських вчених лексикографів, заснованих на їхньому досвіді складання словників англійської мови. Ці дослідження показали, що часто однакові слова в різних словниках мають різне лінгвістичне визначення. В одних словниках їх визнають як «сленг», «просторіччя», а в інших – вони ж визнаються відповідними нормі літературної мови. І. Р. Гальперін пропонує термін «сленг» використовувати в якості синоніма англійського еквівалента «жаргон»[2].

Сленг на думку І. Р. Гальперіна можуть розуміти всі люди, але сприймають вживання цих слів як щось не зовсім буденне або ж як «перекручення нормальної мови» [2].

Однак, академік А. А. Шахматов пропонував вказувати на існування подібного явища, а не захоплюватися пропагандою заперечення сленгу і зазначенням, як треба говорити.

Розглянувши детально перераховані вище визначення сленгу ми прийшли до висновку про те, що сленг – це функціональний стиль, що відрізняється високою емоційністю та експресивністю, метафоричністю, винахідливістю, гнучкістю і гумором. Сленг в цілому є нейтральним. Сленг, на відміну від аргю і жаргону намагається проникнути в усі соціальні класи, порушивши тим сам загальноприйняті правила мовної поведінки.

Молодіжний сленг – це мова молодих людей. Він присутній у будь-якій країні, часто не має меж, легко і невимушено проникає в мову молоді через спілкування, естраду, поп-культуру. Він відрізняється тим, що слова якими

користується молодь є синонімами до звичайних слів, але мають певне емоційне забарвлення. Поява мобільних телефонів, електронної пошти, інтернет-чатів призвело до того, що в мові молоді частіше зустрічаються прості вербальні конструкції, з допомогою яких можна максимально швидко передати свою думку. А це в свою чергу викликає критику з боку консервативної-налаштованої частини суспільства. Молодіжний сленг присутній у всіх без винятку країнах світу, що підтверджено соціолінгвістичними дослідженнями, присутній він у всіх сучасних мовах, в тому числі й у французькій [1].

Багата, стилістично забарвлена молодіжна мова відрізняється від нормативної французької мови наявністю лексики з більш-менш яскраво вираженим фамільярним забарвленням.

Молодіжний сленг у французькій мові часто виникає як протест проти словесних штампів або ж, як бажання відзначитися, виглядати оригінальним, що властиво молодим людям. Підлітки, використовуючи молодіжний сленг, прагнуть висловити своє критичне або іронічне ставлення до світу дорослих, показати себе більш незалежними, завоювати популярність серед однолітків. Розмовляючи на особливій «сучасній мові», молоді люди прагнуть відрізнитися від дорослих носіїв мови або завуалювати сенс сказаного [4].

Отже, молодіжний сленг можна назвати зашифрованою або «таємною» мовою французької молоді, яка зрозуміла лише у своєму колі.

Молодіжний сленг поступово займає своє місце у французькій мові. Фільми, радіо і телепередачі, друкована продукція для підлітків і молоді, комп'ютерні ігри сприяють його поширенню.

Підростаюче покоління хоче проявити свою індивідуальність, незалежність від батьків, висловити своє бачення світу, заявити про своє Я або здобути авторитет у колективі особливою мовою, так званою сучасною мовою (*le céfranbranché*). Для цього вони використовують вульгаризми, іноземну лексику, професіоналізми і аргі. Широко використовуються вирази, які є синонімами за змістом слів відмінно, здорово, дуже добре – *cool, super, d'enfer, vachement*. Лінгвісти вважають, що це необхідно для того бути зрозумілим у своєму середовищі, так званий секретний код. Серед французів є такий вислів: «*A chaquelieusonlangage*» (кожному місцю – своя мова) Наприклад, підліток говорить *mesparents*, розмовляючи з вчителями, але *mesremps* у своїй компанії.

Варто виділити «верлан», який активно вживається французькою молоддю. Верлан – це мова «навпаки», тобто перетворення слова з допомогою зміни порядку складу чи звуку в ньому, де перший склад стає останнім: *père – repe, vama – malva, métro – tromé*.

В односкладових словах типу П(П)Г(П)П, де П позначає приголосну, а Г – голосну букви, приголосні міняються місцями, а голосна змінюється буквосполученням *eu*, наприклад: *moche – cheum, disque – skeud, cher – reuch, fête – teuf*. Також, верлан преображає словосполучення: *laissetomber – laissebéton, lâche-moi – chelaioim*.

У «ляргонжі» відбуваються також зміни з першим складом. Як пише Луї-Жан Кальве, ключ тут простий і полягає в тому, що перший приголосний звук

вимовляється останнім, а замість нього підставляється приголосний «L» : *cas – lacsé, fou-louf, cher – lerche*.

Популярні серед юнаків скорочення , які використовуються не тільки для економії часу, але і для бажання бути незрозумілим. У розмовній мові використовуються усічення (*troncation*). Більшість усічених слів складаються з 2-3 складів, це середня довжина французького слова в цілому, тому тенденція до укорочення є природним бажанням до «вдосконалення» мови, пор.: *garro < cigarette, agri < agriculteur, intello < intellectuel*. Найчастіше відкидається кінець слова, при цьому іноді додається голосна о. За допомогою апокопи утворюються лексеми, що відносяться безпосередньо до навчального процесу і реалій шкільного та студентського життя. По-перше, це слова, що позначають навчальні дисципліни, наприклад: *philo < philosophie, trigo < trigonométrie, socio < sociologie* та ін. По-друге, це види завдань та іспитів, наприклад: *compo < composition, manip < manipulation, exo < exercice, explic' < explication*. По-третє, назви навчальних закладів та навчальних курсів: *prépa < préparation, agro < agronomie, baz < bazar*. По-четверте, установи, що відносяться до ВНЗ: *biblio < bibliothèque, foys < foyer* та ін.

Запозичення – елемент чужої мови, який було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів, невід’ємний спосіб вираження серед французької молоді. Найбільш часто використовуються запозичені слова з таких мов:

- А) циганської: *raclo – garçon, bicrave – vendre*;
- Б) арабської: *kif* «конопля, насолода» – *kiffer* «любити»;
- В) африканської: *gorette – fille*.

Окремо варто виділити запозичення з англійської мови, які швидкими темпами проникнули в розмову молодих людей Франції. Одними з найпоширеніших є слова: *week-end – findelasemaine, baby – bébé, leader-chef, label* (марка, наклейка). Розмовна мова вже не може уявити своє існування без таких англіцизмів: *yes, panache, promo, prof, renvoyer, rajouter, squate*.

Щоб допомогти дорослому поколінню зрозуміти своїх дітей, молодіжний вокабуляр використовують у фільмах, теле - і радіопередачах . Величезну роль у поясненні сленгу грає ЗМІ, особливо такі видавництва як *LeNouvelObservateur, L'express* та інші. Завдяки чому дорослі дізналися , що загально вживані слова в лексиконі молоді мають відмінний від цього сенс. Наприклад, дієслово *assurer* (запевняти, страхувати) в розумінні підлітків означає «бути знаючим, розбиратися в чому-небудь».

Можна зробити висновок, що знання сленгу французької молоді допомагає впевненіше почувати себе в середовищі франкомовних людей, покращує розуміння культури і менталітету жителів. Це особливо актуально в умовах поглиблюючих міжкультурних контактів. На важливість вивчення сленгу в процесі навчання вказує те, що незнання сленгу значно ускладнює спілкування між молоддю різних країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова Є. Г. Про деякі особливості сучасного жаргону молоді. *Російська мова в школі*. Москва, 1987. № 3.
2. Гальперин И. Р. О термине «сленг». *Вопросы языкознания*. 1956. № 6. С. 107–114.
3. Нікітіна Т. Г. Так говорить молодь. *Російська мова*. 1999. № 4. С. 115–117.
4. Орлова Н. О. Сленг vs. жаргон: проблема дефініції. *Ярославський педагогічний вісник*. 2004. № 3 (40). С. 4–8.

*Ковтунова Вікторія Володимирівна, магістрантка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Чернишова Ірина Вікторівна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ДО ПРОБЛЕМИ «СВОГО/ЧУЖОГО» В ЛІНГВІСТИЦІ

Дослідження останніх років показують, що відображення взаємодії людини із середовищем у мові здійснюється за принципом дейктико-семіологічного поділу світів на «свій/чужий», що йде корінням в глибоку стародавність (Ю. А. Сорокін, І. Ю. Марковіна, А. Б. Пеньковський та ін.). Істотним аспектом у розрізненні «свого» і «чужого» в лінгвістиці є концепція Іншого. Створюючи мову і користуючись мовою, людина формує себе як суб'єкт. У міжсуб'єктній взаємодії відбивається споконвічна чужість Я й Іншого, котрі здатні входити між собою в семіотичні відносини, але не здатні входити один в одного, тобто кожен суб'єкт сприймає все, що знаходиться поза його свідомістю як «чуже». На думку окремих авторів, протиставлення «своє/чуже» має аксіологічну ціннісну природу, що виявляється в окремій опозиції «добрий/поганий», з негативною оцінкою всього того, що належить до чужого світу.

Проблема ставлення людини до «свого» як позитивного, а «чужого» як негативного не є суто лінгвістичною, а знаходиться на стику філософії, психології, соціології, лінгвістики. Зокрема, А.К. Якимович відзначає, що «фігура Чужого, Ворога і Звіра виникає у всіх політичних і культурних колізіях людей» [7, с. 48]. Чужий асоціюється з ворогом, при цьому «НАШІ описуються як носії культури і людських цінностей, а ЧУЖІ – як варвари, дикуни, звіроподібні нелюди» [7, с. 48]. Н. Н. Шульгін, розглядаючи різні культури і їхню взаємодію, відзначає значимість етичного і онтологічного акцентування «свого» й «чужого». «Своє» – те, чому треба слідувати. «Чуже» – те, чого треба побоюватися» [6, с. 23]. Як бачимо, зіткнення з чужою культурою викликають у реципієнта відчуття дивного, малозрозумілого, тому виникає почуття недовіри, сторожкості стосовно іншої культури. Звідси й виникає негативна оцінка усього «чужого», і чужої культури зокрема.

Б. Ф. Поршнев у своїй роботі вказує на первинність «їх» щодо «нас». Він указує, що «тільки відчуття, що є "вони" народжує бажання самовизначитися стосовно "них", відокремитися від "них" у якості "ми"... "Вони" – це не справжні люди, а "ми" – справжні» [2, с. 81–82].

А. Б. Пеньковский описує семантичну опозицію «своє/чуже» у мові як привативну, один із членів якої має маркований характер. Їм виділяється категорія «сторонності», що сполучується з категорією негативної оцінки (чуже – погане) і має спеціальні засоби мовного вираження. Свій світ – це світ унікальних, індивідуальних, визначених дискретних суб'єктів, які називаються власними іменами. У ньому й загальні імена поводяться як власні. Це світ форм однини зі значенням одиничності. Форми множини використовуються як неоднорідні безлічі. Чужий світ – це світ етнічно і/або хтонічно, соціально чи культурно далекий і ворожий. Він нерухомий, статичний і тривіальний. У ньому немає дискретних об'єктів, тому він сприймається нерозчленованим – як мова чужою мовою. Це світ форм множини зі значенням однорідної безлічі і світ загальних імен, у якому й власні імена функціонують як загальні [1, с. 54–59]. Ця ситуація отримала назву «відчужуючого узагальнення». У випадку «відчужуючого абстрагування» об'єкт спостереження, думки й оцінки уявляється як елемент «загального чужого», він не просто відволікається від індивідуальних рис об'єкта, але й сховано чи експліцитно дискредитує їх. Ця дискредитація отримує вираження в мові за допомогою займенникових слів зі значенням «знеособлюючого узагальнення» й «знеособлюючої невизначеності ознаки»: *усякий, якийсь, який-небудь* і т.ін. Автором виділяється особливий знак відчуження – частка *там*. «Там» – це «не тут», «не тепер», «не в моїй свідомості». *Там*, внесене до нейтрального контексту, виявляє множинність чужих світів, роблячи явними сховані «чуже світні» сфери свідомості і культури. Частка *там* як спеціалізований знак сторонності не має самостійності, але виступає у взаємодії з усіма протиставленнями, що утворюють цю категорію: *цей – той, ми – вони, я – ти, наш – їхній, мій – твій, тепер – тоді* [1, с. 82].

Ставлення до чужої культури може оформлятися лексично, наприклад, використанням вказівних і невизначених займенників *той, цей, який-небудь, якийсь* перед національно-специфічним елементом. У даному випадку займенники виконують функцію деякого лінгвістичного розмежувача, який автор ставить між своєю (для нього і реципієнта) і описуваної культурами: «... у нас у цей джін не грають»; «Але яка буде сенсація, якщо вдасться довести, що творець цих янголів – не який-небудь іноземець, а наша людина». Ці текстові розмежувачі або виділяють те, що в чужій культурі «не як у нас», або фіксують "незнайомість" специфічного елемента чужої культури [4, с. 4–5].

Досить вдало була розглянута опозиція «своє/чуже» на прикладі німецької мови. У центрі уваги О. Прокопчука – займенник множини *sie* («вони»), який може вживатися у своєрідних контекстах, протиставленнях. Типовим контекстом для використання *sie* є наявність двох груп осіб, які протиставляються за ознакою «свій – чужий». Залежно від ситуації, від ставлення до речей, від розуміння чужих коло своїх може звужуватися чи

розширюватися. Наприклад, займенником *sie* можуть позначатися етнічні меншини у багатонаціональному суспільстві, за часів Радянського Союзу було протиставлення соціалістичного та капіталістичного світів, в ліричних творах – конфлікт ліричного героя зі світом, при зображенні війни – ворог, диявол у російській мові – он. «Ми», що позначає певну групу, клан, до якого мовець зараховує й себе, утворює елемент протиставлення «чужим». У сферу протиставлення при звертанні до «чужих» утягуються також займенники другої особи, відповідні присвійні займенники, вказівні. Вживання в мовленні однієї особи одночасно *sie* («вони») та *unser* («наш») стосовно певної групи людей (соціал-демократів, колишніх ворогів, чужих) свідчить про примирення, нейтралізує протиставлення «свої – чужі» [3, с. 82].

Одним з аспектів взаємодії Мене й Іншого є співвіднесення свого та чужого мовлення. «Чужі слова, уведені до нашого мовлення», – писав М. М. Бахтін, – «неминуче приймають у себе нове, наше розуміння і нашу оцінку, тобто стають двоголосними». У російській мові цікавим матеріалом для спостережень над взаєминами двох світів, що реалізуються через свою і чужу мову, є конструкції з частками *де*, *дескать*, *мол.* Ці частки були названі Н. Д. Арутюною ксенопоказниками, тобто «знаками чужого голосу, відчужуваної мови, чужого світу» [5, с. 42]. У більшості випадків висловлення з ксенопоказниками націлені на передання «чужого змісту», а не чужих слів. Їхня функція складається в маркіруванні присутності «іншого». У зв'язку з цим Н. Д. Арутюнова виділяє наступні типи відчуження:

1. Темпоральне розмежування – наявність часового інтервалу між двома мовленнєвими актами.

2. Комунікативне розмежування – вказівка на мовлення іншого.

3. Інтерпретативне розмежування – розмежування за лінією авторства супроводжується суб'єктивним трактуванням ситуацій і подій.

4. Розбіжність в ідейній, етичній, естетичній і соціальній позиції. Цей тип визначає область найбільшого поширення ілокутивних часток у сучасній мові – їхнє вживання в публіцистичній полеміці. Чужа точка зору звичайно резюмується так, щоб зручніше було її спростувати [5, с. 51–52].

Важливість взаємодії у висловленні «свого» і «чужого» важко переоцінити. Переплетення «свого» і «чужого» мовлення, явне й імпліцитне, здобуває найрізноманітніші форми, до числа яких відносяться: цитування, непряма, пряма і невласно-пряма мова, повтори, підхвати і перепити, літературні ремінісценції, центонність, цитатні питання та інші види запозичень і близьких чи далеких перекликів з чужою мовою, включення в мовлення «загальних істин» (прислів'їв, приказок, афоризмів). Ці форми відрізняються обсягом і ступенем схоронності або перекрученості чужої мови, цілями її введення в текст, а також ступенем і способом її виділення з нового для неї «середовища перебування».

ЛІТЕРАТУРА

1. Пеньковский А. Б. О семантической категории «чуждости» в русском языке. *Проблемы структурной лингвистики, 1985–1987*. Москва: Наука, 1989. С. 54–82.
2. Поршнева Б. Ф. Социальная психология и история. Москва: Наука, 1979. 232 с.
3. Прокопчук О. Значення «свої – чужі» в німецькому мовленні. *Види мовленнєвої діяльності: лінгвістичні та дидактичні аспекти*. Тези наукової конференції та 3-го українсько-німецького симпозиуму 18–21 жовтня 1995 р. Харків, 1995. С. 80–82.
4. Сорокин Ю. А., Марковина И. Ю. Понятие «чужой» в языковом и культурном контексте. *Язык: этнокультурный и прагматический аспекты*. Сб. науч. тр. Днепропетровск: ДГУ, 1988. С. 4–10.
5. Человеческий фактор в языке: Коммуникация, модальность, дейксис. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1988. 208 с.
6. Шульгин Н. Н. Альтернативная герменевтика в диалоге культур. *Вопросы философии*. 2002. № 12. С. 22–54.
7. Якимович А. К. «Свой – чужой» в системах культуры. *Вопросы философии*. 2003. № 4. С. 48–60.

*Краснобаєва-Чорна Жанна Володимирівна, д-р філол. наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ТЕОРИЯ ДИСКУРСУ Е. ЛАКЛО І Ш. МУФФ: СПЕЦИФІКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ І ТЕРМІНОЛОГІЙНИЙ АПАРАТ

Різноманітні варіанти дискурсивної практики вже тривалий час активно використовуються у вітчизняній і закордонній лінгвістиці: англійські студії когнітологічних структур дискурсу й інтерактивної діяльності комунікантів (М. Хеллдей і Р. Хейзен, Б. Фокс, С. Форд); дослідження дискурсу у різних культурах і соціальних середовищах французькими (М. Фуко, Д. Пайар, П. Серіо) й американськими (Дж. Гумперц і Д. Гаймз, Д. Відер і С. Пратт, О. Йокояма) науковцями; вивчення дискурсивних явищ у русистичі (О. Сиротиніна, Є. Ширяєв, Ю. Прохоров), українистичі (Ф. Бацевич, А. Загнітко, О. Селіванова) тощо. Проте на сьогодні не існує загальноприйнятої моделі дискурсивної практики, крім того не існує й усталеного погляду на сам термін ‘дискурс’.

Теорія дискурсу Е. Лакло та Ш. Муффа фактуалізована в 2 пол. ХХ ст. («Гегемонія та Соціалістична Стратегія», 1985 р.) та спрямована на розуміння *соціального як дискурсивної конструкції*. За допомогою постулатів цієї теорії та застосування інструментів дискурс-аналізу можуть бути проаналізовані всі соціальні явища. Основна ідея полягає в тому, що соціальне явище ніколи не буває завершеним або повним; значення ніколи не може бути фіксованим, що

стимулює постійну соціальну боротьбу (за те, як виявити суспільство й особистість).

Основні положення концепції дискурсу Е. Лакло та Ш. Муфф

1. Дискурс трактується як сукупність фіксованих значень у межах специфічної області. Всі знаки в дискурсі – моменти. Це вузли у мережі, значення яких фіксується шляхом відмінностей один від одного («відмінних позицій»). Дискурс сформований частковою фіксацією значень навколо вузлових точок. Це привілейований знак, навколо якого упорядковуються та набувають власного значення інші знаки.

2. Дискурс постає цілим, в якому кожний знак зафіксований як момент за допомогою відношень з іншими знаками. Це досягається за рахунок виключення всіх інших можливих значень знака. В такий спосіб, дискурс – це скорочення можливостей. Усі можливості, які виключає дискурс, Е. Лакло і Ш. Муфф називають областю дискурсивності. Її розуміють як щось, що знаходиться не в рамках дискурсу. Саме тому, що дискурс завжди утворюється за відношенням до дійсності, існує небезпека його руйнації через інші способи встановлення значень. Актуальним тут постає поняття елемент – знак, значення якого не було зафіксовано. Він полісемічний, тобто має численні потенційні значення. Отже, можна зробити висновок, що дискурс перетворює елементи в моменти, скорочуючи їх полісемічне значення. Але він не буває зафіксованим настільки, щоб не змінюватися через різноманітність значень з області дискурсивності. Теорія дискурсу встановлює межі для тих елементів дискурсу, що відкриті для різноманітних значень – змінних знаків (сигніфікатив). Змінні знаки – це знаки, що конкурують у різних дискурсах з метою виявлення значення своїм власним шляхом.

3. Через нескінченний потенціал багатозначності понять, будь-який письмовий чи усний вираз є, певною мірою, артикуляцією чи інновацією. Хоча вираз спирається на значення, які вже були раніше зафіксовані в дискурсі, він ніколи не буває просто повтором уже наявного. Тому кожний вираз – це активна переробка ймовірних значень або потенційної багатозначності, оскільки він задає відношення між знаками, виключаючи альтернативне значення.

4. Е. Лакло і Ш. Муфф тлумачать дискурс як тип структури, що ніколи не може бути завершеною, оскільки завжди існують інші потенційні значення, які, за умови реалізації їх у специфічних артикуляціях, можуть змінювати структуру дискурсу. Отже, дискурс – це тимчасові межі: він фіксує значення у певний спосіб, але не нав'язує назавжди саме це значення. Якщо висловлюватися термінами вчених, то артикуляції – це випадкові втручання у незавершену область. Це означає, що завжди є місце для визначення того, якою саме буде структура, які дискурси повинні переважати, яке значення необхідно закріпити за знаком.

5. Е. Лакло та Ш. Муфф не розмежовують дискурсивні та недискурсивні явища. Наприклад, діти в сучасному суспільстві є групою, що відрізняється від інших груп, і ця відмінність зумовлена не тільки лінгвістичними

особливостями. Група дітей представлена у фізичному просторі: у них є власні заклади (дитячі садки та школи, свої відділи у бібліотеках і власні майданчики для гри в парках). Ці заклади та їх фізичні особливості – частина дискурсу про дітей у сучасному суспільстві. Соціальні та фізичні об'єкти існують, але наш доступ до них завжди відбувається через системи значення в структурі дискурсу. Фізичні об'єкти не мають значення самого по собі; значення – це щось, що ми приписуємо за допомогою дискурсів. Щоб продемонструвати це Е. Лакло і Ш. Муфф наводять приклад: камінь існує незалежно від соціальних систем класифікації, але розглядати його як знаряддя чи як витвір мистецтва залежить від дискурсивного контексту, в якому він знаходиться. Фізична діяльність повністю підпорядковується соціальній.

Формування поняття людина через дискурс дає змогу встановити, ким людина є та від кого / чого вона відрізняється. Наприклад, дискурс пов'язує чоловіка з силою, а жінку – з пасивністю, пристрастю, кухнею. Дискурс зумовлює інструкції поведінки: кого / що слід ототожнювати з жінкою та чоловіком. Люди повинні діяти згідно з цими інструкціями, щоб їх вважали справжніми чоловіком / жінкою. Людина набуває ідентичності шляхом такого розташування в дискурсах, що складається з організованої сукупності знаків, які мають у центрі вузлову точку. Поняття особистості в теорії Е. Лакло та Ш. Муфф можна визначити так:

- суб'єкт завжди розщеплений і ніколи не стає «самим собою» (жінка може бути дружиною, матір'ю, сестрою, дочкою, робітницею одночасно в різних дискурсах);
- суб'єкт набуває ідентичності в дискурсах;
- ідентичність – це ідентифікація людини у суб'єктній позиції в структурі дискурсу;
- ідентичність утворюється дискурсивно за допомогою еквівалентності, в якій знаки групуються та пов'язуються у ланцюжки; ці ланцюжки визначають те, що представляє / не представляє собою суб'єкт;
- ідентичність завжди організована згідно з принципом відносності: суб'єкт є кимось / чимось, оскільки він протиставлений комусь / чомусь, ким / чим він не є;
- ідентичність змінна.

Отже, теорія дискурсу зумовлена розумінням соціального як дискурсивної конструкції. Дискурс трактується як сукупність фіксованих значень у межах специфічної сфери. Ключовими термінами у концепції постають терміни: *моменти* (усі знаки в дискурсі), *вузлова точка* (знак, навколо якого формуються, впорядковуються й актуалізуються інші значення), *елемент* (знак, значення якого не було зафіксовано). Теорія дискурсу визначає межі для тих елементів дискурсу, які відкриті для різноманітних значень – *змінних знаків (сигніфікатив)*. Резервуар для додаткових значень, тобто значень, якими наділений або був наділений знак, але які виключені певним дискурсом з метою створення єдності значення, називається *сферою дискурсивності*. Формування поняття *особистості* через дискурс дозволяє чітко встановити,

ким є людина і від кого вона відрізняється, оскільки суб'єкт набуває ідентичності тільки в структурі певного дискурсу. Основна ідея теорії дискурсу, за Е. Лакло та Ш. Муффа, – соціальне явище характеризується незавершеністю або неповнотою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Дискурсологія на початку ХХІ століття: дискурс, дискурсивні практики, дискурс-аналіз. *Лінгвістичні дослідження*. Вип. 29. Харків, 2010. С. 150–156.

2. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Дискурсологія: теоретико-прикладний аспект: [навч. посіб. (для підготовки бакалаврів філології (прикладної лінгвістики))]. Вінниця: Документ Принт, 2017. 112 с.

3. Филлипс Л. Дж., Йоргенсен М. В. Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков: Гуманитарный центр, 2008. 352 с.

*Лукашенко Данило Миколайович, магістрант;
наук. керівник – д-р філол. наук, професор Комаров Сергій Анатолійович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

«1985» Д. ДАЛОША ЯК ВЕРСІЯ ДИСТОПІЧНОГО РОМАНУ

Жанр антиутопії виникає у ХХ столітті через потрясіння світового масштабу які змінили світосприйняття всіх людей. Одним з його різновидів є дистопія, основною проблемно-тематичною ознакою якого є зображення негативних наслідків зловживання владою. Автори дистопій проводять аналіз та попереджають суспільство про пагубні наслідки сучасного їм політичного устрою. Однією з прикмет таких романів є відкритий фінал, коли автор дає читачеві шанс «спробувати себе» у пророчій стихії. Угорський автор другої половини ХХ століття Д. Далош у 1983 році пише пророчий роман «1985», де він продовжує та моделює подальше існування героїв вже класичної антиутопії Дж. Орвелла «1984». Наукові роботи, присвячені літературній спадщині Д. Далоша, мають доволі обмежену кількість. Учені досліджували різні аспекти інших творів автора, але роман «1985» досі залишається не розглянутим.

Метою пропонованої розвідки є аналіз рис дистопії у романі Д. Далоша «1985». Тож, ми намагатимемося проаналізувати дистопічні аспекти та проблемні питання твору, висвітити спільні й відмінні риси книги відносно першоджерела – роману Дж. Орвелла «1984».

Дьордь Далош (род. у 1943 р.) – один із найбільш впливових сучасних письменників Угорщини. Представляє інтерес не тільки його літературна спадщина, а й життєвий шлях, який багато в чому визначив теми його романів. Майбутній письменник народився в єврейській родині. Його батька відправили до концентраційних таборів, де він і загинув. Д. Далош здобув освіту в МДУ,

закінчивши історичний факультет в 1967 році. Будучи членом Угорської соціалістичної робітничої партії, письменник-початківець за участь в маоїстському русі, за звинуваченням в антиурядовій діяльності, був з неї виключений, так само як зі спілки письменників. Надалі протягом 20 років писав «у стіл», заробляючи на життя перекладами. Життя та позиція дисидента вплинули на антитоталітарний характер його книг, перш за все на роман «1985» (1983), який є об'єктом нашого дослідження.

Одним з основних завдань антиутопічного жанру, і дистопії, зокрема, є прагнення показати згубні тенденції соціально-політичних явищ ХХ століття. Автори таких творів часто намагаються показати найнебезпечніший або найбільш правдоподібний сценарій подальшого розвитку суспільства. Д. Далош зображує лібералізацію соціуму, який раніше довгий час перебувало під владою тоталітарного режиму.

Роман «1985» має не тільки літературну основу – пряме продовження книги Дж. Орвелла, а й історичне підґрунтя. Невдовзі після закінчення Другої світової війни в Угорщині встановився тоталітарний режим. В ході реформ посаду президента було скасовано, а його функції перейшли до президентської Ради. Подібна політична ситуація нагадує президентський апарат Океанії та інших наддержав Дж. Орвелла. Така система, в зображенні англійського антиутопіста, дала можливість підтримувати тоталітарний режим на постійній основі, зробити владу безсмертною, через регулярне оновлення правлячої верхівки, відкрила можливість створити свого власного непорушного Старшого Брата.

У романі «1985» угорський письменник пропонує альтернативну історію розвитку тоталітарного суспільства. Автор дав можливість принаймні двох трактувань змісту свого твору. Перше, що впливає з самої логіки розповіді – це продовження роману «1984» Дж. Оруелла, розвиток його ідей і спроба відтворення майбутнього його героїв. А друге – приводить один з можливих варіантів розпаду тоталітаризму в Східній Європі.

У романі Д. Далоша чітко проявляє себе дисидентська спрямованість. Одна з частин роману – «Збірник документів» – пишеться від імені співробітника Академічного інституту історичних досліджень в Іркутську, який, так само як і Д. Далош, здійснив невдалу спробу втечі з країни. Тому в тексті книги угорського автора відчуваються типові дисидентські образи 1980-х років. У цьому виявляється відмінність від першоджерела – Дж. Орвелл виступав з позиції розуміння та тріумфальності логіки влади.

Роман «1985» складається з безлічі розставлених в хронологічному порядку документів і спогадів трьох головних героїв роману Дж. Орвелла, де на перших сторінках ми відразу ж дізнаємося про долю цих людей.

Так, першим документом, який поклав початок цієї книги, є «Офіційне медичне свідоцтво про смерть Старшого брата». Тут ми можемо припустити, що під Старшим Братом мається на увазі весь тоталітарний режим, який позбавляється гілок влади і організацій, що підтримують можливість його

існування. Як наслідок – режим стає м'якотілим і вразливим, що і призводить до миттєвої і розгромної революції, організованої пролами-мусульманами.

Далі в кожному розділі роману «1985» оповідачі чергуються. Таким чином, кожна подія і пригода описується з різних сторін, з позицій людей, по-різному з цією подією пов'язаних. Присутній в романі оповідач – Історик – часто надає свої примітки до описуваних подій. Спочатку, він залишається байдужим дослідником, який доповнює або спростовує інформацію, проте з плином часу він додає особистісні оцінки, стає більш емоційним, в якийсь момент навіть повстає проти свого наукового керівника і ректора інституту.

В даній послідовності психологічної зміни та «дорослішання» оповідача можна простежити типові для жанру антиутопії етапи становлення особистості головного героя. На початку Історик є частиною одного загального «ми», тобто частиною колективу історичного інституту і переслідує виключно наукові цілі. Далі ми бачимо, як у Історика починають виявлятися риси індивідуальності. Третім етапом є остаточне становлення особистості і характеру. Четвертий етап, який передбачає повернення героя до свого попереднього стану частини «ми», автор не використовує і «дозволяє» Історика опублікувати книгу, тим самим доводячи до кінця його революційний порив. Це може бути пов'язано з тим, що Д. Далош також завершує в своїй книзі революцію Сміта, яка була визначена їм і здійснена, як він і передбачав, «великою силою пролов» [1, с. 412]. Ми можемо припустити, що Історик, який залишив свої численні замітки, вижив, виходячи з того, що його книга була все ж таки опублікована, проте його подальша доля залишається невідомою.

Ще однією проблемою, яку вводить в свою книгу Д. Далош, є мусульманство. Автор показує, як настільки сильна і стійка релігія арабських країн може вплинути на населення Британії. Якщо Е. Берджесс, інший продовжувач традицій Дж. Орвелла, у романі з аналогічної назвою – «1985» – заповнює Лондон мусульманами і показує нафтових шейхів, які, в результаті, через кілька років вдало викуплять майже весь Лондон, то Д. Далош, в свою чергу, дає Коран в руки пролів і намагається вгадати події, які можуть статися в такому випадку. Мусульманство розглядається як «Демократическая <...> религия, которая вобрала в себя лучшие принципы христианства, иудаизма и коммунизма, но отвергла их заблуждения, и воссияет в своем древнем величии» [1, с. 398].

На завершення роману ми бачимо, як Сміт і новоспечений лідер-мусульманин Стенлі, який організував новий уряд на руїнах колишнього, сидять в камері «смертників». Євразійський уряд засудив їх до смертної кари за сприяння та організацію революції. Останні години життя вони вирішують провести за грою в шахи, яка в підсумку тривала всю ніч. Фінал гри в шахи закінчується для нього поразкою. У цьому фрагменті Стенлі так само набуває образ пророка, коли каже, що Сміта не стратять тому, що він поважна та добра людина. З самого початку його ім'я натякає читачеві про його пророцькі здібності. Передбачення стає реальністю для Сміта, коли через кілька годин

після страти Мухаммеда його виправдовують та присуджують до 30 років в'язниці.

Фінал в цілому відповідає канонам дистопії, проте він так само, як і всі події роману, передає дух лібералізації. Головний противник тоталітарної держави Мухаммед Стенлі страчений, але Сміт залишається живий. Це показує, що уряд Євразії, хоч і є тією самою диктатурою, що і влада Старшого Брата в Океанії, не такий жорстокий за характером і здатний виправдати державного зрадника. Відкритістю фіналу автор дає читачеві надію на те, що з плином часу тоталітарний режим може припинити своє існування шляхом часткової і поступової лібералізації.

Тож, Д. Далош прагнув створити роман-продовження до класичної антиутопії Дж. Орвелла. Його спроба була виправдана зібраним особистим досвідом, отриманим в роки життя і творчості під радянською диктатурою в Угорщині. У книзі виявляються типові для дистопіх риси. Д. Далош, так само, як і Дж. Орвелл, наблизив свій роман до пророчого, передбачивши послідовність розвалу тоталітарного режиму і соціально-політичні процеси, що відбуваються в цей час. Він показав те, як суспільство, що знаходилося довгий час в залізних кліщах тоталітарного режиму, сприймає лібералізацію і поступове отримання свобод. Угорський письменник підкреслює, що перша необхідність для такого суспільства проявляється спочатку в ментальному, а потім вже в матеріальному аспекті людського існування.

Роман Д. Далоша, у порівнянні з книгою Дж. Орвелла, має іншу першочергову мету. Угорський прозаїк створює свій роман, виходячи з дисидентських упереджень, намагаючись показати, що будь-який подібний режим не вічний, і те, що маси мають силу і можливість почати революцію. Його роман можна розглядати як роман-заклик. Дж. Орвелл, з іншого боку, намагався попередити людство про можливість виникнення такого суспільного ладу, спираючись на сучасні йому соціальні тенденції. Англійський антиутопіст створює тоталітарний світ, а його наслідувач руйнує його. У цьому полягає відмінність від традицій жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Далош Д. 1985. *Оруэлл Дж. 1984. Далош Д. 1985.* Москва: Текст-Культура, 1992. С. 295–426.

2. Родькин П. 1985 год: как разваливали Океанию. *Центр политического анализа.* URL: <https://centerforpoliticsanalysis.ru/position/read/id/1985-god-kak-razvalivali-okeaniju> (дата звернення: 05.11.19).

*Писарев Олександр Олександрович, магістрант;
наук. керівник – д-р філол. наук, професор Комаров Сергій Анатолійович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ОБРАЗ СУДНОГО ДНЯ В ЛІРИЦІ О. ОСБОРНА І М. ТЕРНЕРА

У другій половині ХХ століття рок стає вагомим частиною західної культури. Не тільки інноваційне музичне звучання, яке поєднало в собі традиції багатьох відомих на той час жанрів, але й текстова складова року, у якій висловлювався протест проти споживацького суспільства, переосмислювалися традиційні життєві цінності, ознаменувало перехід культурного життя Заходу на новий рівень. Рок-лірика як нове літературне явище була наповнена філософськими роздумами, закликами до саморозвитку, критичного мислення; вона по-новому акцентувала як місце почуттів у житті людини, так і роль особистості у сучасному суспільстві.

Особливо важливими у розвитку рок-лірики стали 1960–70-ті роки тому, що в ній яскраво заявили про себе різнопланові погляди на світ та людину, переосмислювалися історико-культурні феномени, філософські концепції, міфологічні та літературні образи. У такий спосіб рок-музиканти та автори рок-лірики втілювали принципи свободи та індивідуалізму. В англійській рок-поезії широко використовувалися біблійні мотиви – тексти священної книги стали невичерпним джерелом для роздумів митців над філософськими, моральними і соціальними проблемами людського буття. Саме питанню інтерпретації біблійної образності, зокрема відомого образу Судного дня, в текстах деяких класиків рок-лірики присвячена пропонована розвідка.

Автори пісень 1960–70-х особливо системно звертаються до Нового Завіту, не тільки Євангелій, але й книги Апокаліпсису. «Я побачив великий білий престол і того, хто на ньому сидів. З-перед його лиця втекли земля і небо: їм уже не було місця. Крім того, я побачив мертвих, видатних і простих, які стояли перед престолом, а також розгорнені сувої. Тоді розгорнувся ще один сувій – сувій життя. Мертвих було суджено за їхніми вчинками згідно з тим, що записано в сувоях» (Ів 20:11, 12), – так описує Судний день апостол Іван Богослов. Цей образ має принаймні символічне значення в рок-контркультурі, що виражається у перенасиченні людства гріхами і подальшої його кари. Для прикладу реалізації цього образу нами було обрано дві пісні: «War Pigs» [3] групи **Black Sabbath** та «The King Will Come» [2] групи **Wishbone Ash**. Ці композиції містять різну інтерпретацію образу Судного дня.

«War Pigs» (1970, з альбому «Paranoid») – агресивна антивоєнна пісня, в якій її автор, засновник групи, Оззі Осборн критикує війну, і разом з цим тих, хто її ініціює – політиків та високорангових військових. «*Generals gathered in their masses / Just like witches at black masses / Evil minds that plot destruction / Sorcerers of death's construction*» [3], – з перших рядків можна почути слова ненависті та докору стосовно генералів. Їх збори порівнюються з чорними месами – актами служіння дияволу. Біблійні мотиви допомагають створити

образ чистого, безапеляційного зла, що вмiє тiльки руйнувати з лихим наміром, користуючись неприродними методами.

Далі з'являються образи масової смерті та отруйної пропаганди, що призводить до нескінченного обертання машини війни, після чого можна почути емоційний заклик співака до Бога: «*In the fields the bodies burning / As the war machine keeps turning / Death and hatred to mankind / Poisoning their brainwashed minds / Oh lord yeah!*» [3], – автор нібито намагається докричатись до нього. Звернення до Бога стає свого роду рефреном пісні.

Наступні рядки, тiльки підводячи до бiблійної образності, розширюють коло критицизму за межі суто військової сфери, демонструють верхівку, яка віддає команди вбивати та вмирати злиденному населенню: «*Politicians hide themselves away / They only started the war / Why should they go out to fight? / They leave that role to the poor*» [3]. І далі вже виникає посилення на «Об'явлення св. Івана Богослова»: «*Time will tell on their power minds / Making war just for fun / Treating people just like pawns in chess / Wait 'til their judgement day comes / Yeah!*» [3], – продовжується тема політиків як призвідників війни, гріховних маніпуляторів, жадних до крові та потопаючих у гріхах, за які на них чекає кара в судний день.

Пісня завершується пророкуванням поетичного правосуддя для «свиней війни»: «*Now in darkness world stops turning / Ashes where the bodies burning / No more war pigs have the power / Hand of God has struck the hour / Day of judgement, God is calling / On their knees the war pig's crawling / Begging mercy for their sins / Satan laughing spreads his wings / Oh lord yeah!*» [3]. Відштовхуючись від образу полум'я, який виникає в «Апокаліпсисі» в епізоді «сьомої печатки, автор вводить мотив каяття, яке має силу тiльки, якщо у грішника є щирій намір покаятися – один страх смерті не врятує від вічності в пеклі. Якщо припустити метафоричність бiблійного плану рок-композиції, можна порівняти Судний день з останньою війною, яка погубить все людство, або з можливістю народів зупинити порочне коло війн та покарати тих, хто був їх ініціатором.

Вокаліст і бас-гітарист хард-рокової групи **Wishbone Ash** Мартін Тернер зробив сюжет своєї пісні «The King Will Come» (1972, з альбому «Argus») максимально наближеним до бiблійного першоджерела. В ній наявні спірітуальні мотиви, яскрава та абстрактна образність. «*In the fire, the king will come. / Thunder rolls, piper and drum. / Evil sons, overrun, / Count their sins – judgment comes*» [2], – пісня починається з опису пришествя Бога на Землю під грізний звуковий акомпанемент. Причиною, ймовірно, є засилля зла та гріховності.

Кидаються у вічі апокаліптичні мотиви, ідея про завершення життя людства, яким воно було до Судного дня: «*The checkerboard of nights and days – / Man will die, man be saved. / The sky will fall, the earth will pray, / When judgment comes to claim it's day*» [2]. Праведники будуть врятовані, а неприкаяні грішники – просто згинуть. У даному контексті можливим представляється провести аналогію з Небесним Єрусалимом, що спускається з раю на Землю. Також, на нашу думку, у тексті є ймовірність існування й іншого плану –

саморуйнування людства – перетворення Землі на царство атомних бомб, у якому врятовані будуть лише ті, хто сховається в бункерах.

«*See the word of the prophet / On a stone in his hand. / Poison pen revelation, / Or just a sign in the sand?*» [2], – зображується у пісні сцена пророкування. Автор ставить питання наміру пророцтва – чи це гнівне попередження, покликане залучити людину до зміни, чи констатація факту – аксіома без шансів на зміну. Тут можливий і натяк на неминучість фатальної долі для людства, якщо воно не змінить своїх методів, і песимістична теза про марність спроб врятувати цивілізацію.

В обох піснях виокремлюємо два плани: біблійний та реальний. Основним мотивом є попередження щодо долі людства в буденному сенсі, але через біблійну образність. У композиції «*War Pigs*» можна чітко констатувати це протиставлення планів, тоді як в «*The King Will Come*» – лише спекулювати про ймовірні приховані змісти. Взагалі, відомо, що британська рок-поезія широко використовувала «вторинні смисли», залучаючи різноманітні стилістичні та мовні засоби (І. В. Лисиця [1]). Текст пісні М. Тернера наочно демонструє лише біблійну образність, решта залишається прихованим, що зайвий раз вказує на розвинений спірітуалізм в рок-поезії.

Підводячи висновки, можна сказати, що образ Судного дня завжди був резонансним, але з виникненням атомних бомб, реальність швидкої та остаточної крапки в історії людства стала занадто близькою. Деякі рокери напряду критикували країни, у яких була така зброя, та попереджали людство про можливу катастрофу, а інші – зверталися до метафор та алегорій. Оззі Осборн піснею «*War Pigs*» звертається до людства з закликом дати відсіч політикам, які завжди починають війни, та вимушують інших людей у них битися. Він попереджує, що десь у майбутньому людство перестане існувати на землі, і тоді диявол забере мілітаристів до себе в пекло. У свою чергу, Мартін Тернер у пісні «*The King Will Come*» використовує більш абстрактні образи, натякаючи що людство має засоби до самоліквідації. Автор тексту висловлює думку про те, що йому б дуже хотілося залишатися помилковим пророком та не побачити момент, коли люди перетворять світ на царство атомних бомб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисиця И. В. Вторичные смыслы в британской рок-поэзии 1960–70-х годов и их языковое выражение. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. Санкт-Петербург, 2008. № 35 (76).

2. Lyrics for «*The King Will Come*». URL: https://www.lyricsfreak.com/w/wishbone+ash/the+king+will+come_20147201.html (дата звернення: 07.11.2019).

3. Lyrics for «*War Pigs*». URL: https://www.lyricsfreak.com/b/black+sabbath/war+pigs_20019418.html (дата звернення: 07.11.2019).

*Поляковська Юлія Володимирівна, аспірантка;
наук. керівник – академік НАН вищої освіти України,
д-р філол. наук, професор Шепель Юрій Олександрович,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ІМПЛІЦИТНІСТЬ ІДІОДИСКУРСУ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО

Інтерес когнітивної лінгвістики до проблеми осмислення та буття людського мислення в мові почав проявлятися ще в 90-х роках [6, 10, 13]. До цього традиційна лінгвістика акцентувала увагу більше на текстологічних питаннях, а питання інтерпретації тактики, стилістики та мовленнєвої організації залишалися недостатньо розглянутими. Це стосується ідіостилю Ф. М. Достоевського, так як багато творів письменника були розглянуті та досліджені саме літераторами [14].

Ідіостиль, перш за все, реалізує мовну особистість автора, художня свідомість якого відображає індивідуальну картину світу за допомогою індивідуального використання мови в естетичній сфері. Специфіка авторського бачення світу знаходить своє відображення на всіх мовних і структурних рівнях тексту і обумовлює відбір саме таких елементів, які за своїми мовними властивостями є найбільш активними в процесі відображення авторського розуміння дійсності і реалізації прагматики тексту.

Методика нашого дослідження засобів та способів втілення імпліцитності в ідіодискурсі Ф. М. Достоевського полягає, зокрема, у визначенні труднощів ідіостилю Ф. М. Достоевського, виокремленні його інваріантних та варіативних ознак, окресленні основних понять термінологічного апарату. Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження ідіостилю автора було застосовано комплекс науково-дослідницьких методів, які обирались для кожного з етапів аналізу.

Перший етап передбачав узагальнення поняття ідіостилю; розробка робочого визначення об'єкту дослідження, а саме ідіостилю Ф. М. Достоевського; виокремлення та систематизація його домінантних рис. На цьому етапі дослідження застосовано дефінітивну методику, що уможливорює обґрунтування ключових понять дослідження та визначення базисних складових ідіостилю.

Другий етап дослідження передбачав збір та опрацювання фактичного матеріалу. Матеріалом дослідження став роман «Брати Карамазови».

На цьому етапі досліджувалися та аналізувалися художні методи та прийоми автора у передачі імпліцитної інформації (тексту, смислу та ін.) як форми ідіостилю.

Третій етап передбачав застосування дескриптивного методу аналізу, за допомогою якого висвітлюються особливості відтворення домінант ідіостилю у передачі імпліцитності смислового змісту твору Ф. М. Достоевського.

Ф. М. Достоевського відносять до психологічного типу етико-інтуїтивних інтровертів, що лексично експлікується в індивідуальному лексиконі авторської

мовної особистості за допомогою *слів-ідіоглос*. Проблеми вираження індивідуальної позиції письменника орієнтують багатьох лінгвістів на дослідження експліцитних та імпліцитних форм авторської присутності в тексті. Змістова сторона дискурсу Ф. М. Достоевського з багатьох причин пов'язана з релігійними та історико-філософськими поглядами письменника. Ідеї милосердя, правильного шляху заблукалої душі, спокуси та покаєння складають основу твору «Брати Карамазови» [1, 4, 5]. Тому, основними доменами структури художнього світу Ф. М. Достоевського є: 1) час, 2) простір, 3) людина. [8]. Особливе смислове навантаження несуть сильні позиції тексту (посвята, епіграф, пролог, епілог) та антропоніми (імена, назви) [2, 12].

Ідіодискурсу Ф. М. Достоевського притаманна символіка, детальне зображення описуваного явища, використання повторів, складносурядних речень, неповних речень, інверсії, синтаксичної багатозначності та вкраплення вставних речень з модальним відтінком сумніву.

Ядром тезаурусу Ф. М. Достоевського є ідіоглоса «человек», яка пов'язана з такими архетипічними смислами, як *жизнь – время – смерть – любовь – болезнь – страх – смех*. Відмінною рисою творчості Ф. М. Достоевського є також його вподобання до створення та використання суджень-афоризмів, асоціативно-навантажених імен.

Слід зауважити, що ідіодискурс Ф. М. Достоевського являє собою особливий вид тексту, в якому імпліцитний та експліцитний зміст перебувають у відношенні моделювання. Імпліцитний зміст за своїм значенням важливіший, ніж прямий зміст тексту; він співіснує з ним.

Текст роману «Брати Карамазови» сприймається як дві складові: 1) як модель, 2) як моделююча змістова площина. Експліцитний текст у романі містить непрямі сигнали-вказівки на моделюючий підтекст – *імплікації*, які втілюються імпліцитними конструкціями.

У нашому дослідженні під терміном *імпліцитність* розуміємо непряме вираження інформації в ідіодискурсі Ф. М. Достоевського, що утворюється певними імпліцитними конструкціями, після чого читач, на основі своїх фонових знань, приходять до певних інференцій, які допомагають розшифрувати підтекст та смисл художнього твору.

Експліцитна інформація може передаватися окремими словами, словосполученнями, реченнями з усталеними понятійними ядрами, в той час коли імпліцитна інформація передбачає інтерпретацію, побудовану на ретроспекції, алюзії, домислові, припущеннях, нашаруваннях та асоціаціях [9, с. 186–187]. Імпліцитність у романі «Брати Карамазови» супроводжується арсеналом формальних індикаторів (слів та синтаксичних структур), які відіграють роль підказок та натяків на аналогії та конотації, що впливають з попереднього досвіду читача.

Засобами вираження імпліцитності в ідіодискурсі Ф. М. Достоевського можуть виступати різноманітні імпліцитні конструкції, до яких належать синтаксичні, лексичні та текстові засоби, зокрема компресія та еліпсис.

Риторичні питання створюють імпліцитну основу сьомої книги «Російський Інок» у романі «Брати Карамазови», яку сам Ф. М. Достоевський вважав основною та найважливішою [3]. Проповіді старця Зосіми супроводжуються риторичними запитаннями, які виконують функцію зачину та структурують ідіодискурс письменника.

Велике значення для виявлення імпліцитної інформації мають інші текстові елементи (заголовок, підзаголовок, епіграф, пролог, епілог), які є факультативно сильними одиницями.

Певного смислу в ідіодискурсі Ф. М. Достоевського набувають такі символи та жести, як *поклон*, *поцелуй*, *езда на тройке*. Ці жести є леймотивними символами, які проходять через увесь ідіодискурс та є імпліцитно-навантаженими лексичними одиницями, словосполуками.

На лексико-семантичному рівні імпліцитність у Ф. М. Достоевського утворюється в результаті суміщення значень багатозначних слів, уживання метафори, метонімії, евфемічних та перифрастичних змін, фразеологічної трансформації, де важливими є конотація, стилістичне та емоційне забарвлення лексичної одиниці.

В основі ідіодискурсу Ф. М. Достоевського спостерігаємо алюзії, основою розуміння яких слугують фонові знання з епохи, біографії письменника, літературних праобразів героїв.

На усіх текстових рівнях, іронія породжує імпліцитні смисли, які пов'язані з намірами автора оцінити явища дійсності, виразити ставлення до персонажу чи охарактеризувати подію та виступає художньою формою авторської позиції [11, с. 27].

Особлива побудова ідіодискурсу Ф. М. Достоевського на семантико-синтаксичному рівні характеризується наявністю великої кількості замовчування, що дозволяє імплікувати великі за обсягом висловлювання та сприяє неоднозначності трактування. Замовчування – як навмисна недомовленість є самостійним значенням, яке обумовлене багаточисленними інтенціями автора.

Важливим проявом взаємодії експліцитності та імпліцитності в діалогічному мовленні героїв роману «Брати Карамазови» є непрямі питально-відповідні конструкції, які представлені структурно-семантичною єдністю, в яких прямий смисл корелюється з імпліцитним смислом. Такі мовленнєві акти передають імпліцитну модальність та інтенції говорючого. До непрямих мовленнєвих актів в ідіодискурсі письменника належать питально-відповідні висловлювання зі значенням відмови, іронії, непогодження; ланцюжки питально-питальних висловлювань зі значенням від розмови; ланцюжки непрямих мовленнєвих актів зі значенням натяку. Для мовлення героїв роману «Брати Карамазови» характерна контамінація демагогічних тактик (образи та самознищення, відсторонення та близькості, інструктування та розмов), які передають парадоксальність мовленнєвої демагогії письменника [7].

Таким чином, імпліцитність прослідковується на всіх рівнях ідіодискурсу Ф. М. Достоевського та є унікальною стилістичною та мовною рисою

письменника, засобом викладення інформації та діалогом з читачем. Для актуалізації імпліцитності автор використовує різноманітні явища вторинної номінації, в той час як читач повинен використати свої екстралінгвістичні, логічні та національно-культурні знання в процесі тлумачення, для того, щоб отримати імпліцитну інформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветловская В. Е. Поэтика романа «Братья Карамазовы». Ленинград: Наука, 1977. 200 с.
2. Вуколова В. О. Экспрессивы как сигналы подтекстовой информации (на материале романа Ф. М. Достоевского «Братья Карамазовы»): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. Київ, 2004. 21 с.
3. Достоевский Ф. М. Дневник писателя в 2 т.: Москва. Книжный Клуб, 2011. Т. 1. 800 с.
4. Залогина Е. М. Языковая личность: лингвистический и психологический аспекты (на материале романа «Бесы» и «Дневника писателя» Ф. М. Достоевского): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Санкт-Петербург, 2004. 24 с.
5. Касаткина Т. А. Авторская позиция в произведениях Достоевского. *Вопросы литературы*. 2008. № 1. С. 196–227.
6. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Монография. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
7. Комарова Е. А. Стратегии и тактика демагогического речевого воздействия в художественной прозе Ф. М. Достоевского: дис. канд. филол. наук: 10.02.01 / Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2005. 226 с.
8. Корневская О. В. Репрезентация русского мира в немецких переводах романа Ф. М. Достоевского «Братья Карамазовы»: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Томск, 2011. 16 с.
9. Кость Г. Лексико-стилистичні засоби вираження імпліцитності в художньому тексті. *Іноземна філологія*. 2009. Вип. 121. С. 186–192.
10. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. Москва: Просвещение, 1988. 192 с.
11. Петрова О. Г. Языковое и экстралингвистическое в иронии как компоненте идиостиля писателя: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Саратов, 2010. 18 с.
12. Поник М. В. Поэтика имени в романистике Ф. М. Достоевского: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. Симферополь, 2014. 20 с.
13. Селиванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. Київ: Видавництво українського фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.
14. Фарафонова О. А. Мотивная структура романа Ф. М. Достоевского «Братья Карамазовы»: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. Новосибирск, 2003. 26 с.

*Самойлова Єлизавета Максимівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АЛЮЗИВНИХ АНГЛІЗМІВ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

У сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції, із впливом англійської мови як світової, частотність появи алюзивних англізмів у ЗМІ постійно зростає, а це означає, що вони стають більш уживаними та витісняють власне українські слова. Водночас питання про функціонально-стилістичні особливості англізмів в українських ЗМІ не є достатньо дослідженим. **Актуальність** обраної теми пов'язана з виникненням та функціонуванням у публіцистичних текстах корпусу англізмів, який постійно розширюється та потребує вивчення і класифікації для обґрунтування доцільності його входження у сучасну українську мову як додаткового стилістичного мовного сегмента.

Об'єктом дослідження виступають алюзивні англізми в українських ЗМІ, а **предметом** – їхні функціонально-стилістичні особливості. **Мета** статті полягає у висвітленні мовних особливостей алюзивних англізмів та аналізі їхнього значення для засобів масової інформації на основі вирішення таких **завдань**: надати визначення поняттю «алюзія»; проаналізувати функції та стилістичні особливості алюзивних мовленнєвих актів; охарактеризувати роль англізмів в українських засобах масової інформації та мові.

Алюзія на сьогодні все частіше аналізується в різних аспектах: структурно-функціональному (К. О. Комарова, А. А. Тютенко, І. С. Христенко), інтертекстуальному (Н. В. Корабльова, А. С. Черняєва), перекладознавчому (Л. Д. Бурковська, В. С. Воєводська), функціонально-генетичному (Н. Ю. Новохачова, А. А. Тютенко) та герменевтичному (О. С. Ахманова, М. О. Соловійова). Багаторазово алюзія розглядалася різними вітчизняними та зарубіжними науковцями як засіб вираження інтертекстуальності у співвідношенні з іншими видами натяку та на основі розробки й урахування теорій щодо явища натяку в мові, літературі, фразеології та стилістиці. Найчастіше теоретики виділяють такі засоби вираження інтертекстуальності: ремінісценція, алюзія, цитата. Проте в мовознавчій літературі ці поняття трактуються по-різному, а нерідко навіть ототожнюються.

У дослідженнях Н. А. Кузьміної, Н. О. Фатєєвої, В. Є. Чернявської інтертекстуальність розглядається як діалогічні відношення в межах тексту, який містить конкретні й очевидні посилання на попередні тексти. При цьому автор цілеспрямовано вводить до свого тексту фрагменти інших текстів, але й реципієнт правильно ідентифікує авторський намір і сприймає текст у його діалогічній співвіднесеності.

У сучасній лінгвістиці термін «алюзія» не має однозначного чи, принаймні, узгодженого визначення, тому цитати, ремінісценції та алюзії є

доволі не розмежованими поняттями. Одні дослідники окреслюють термін «алюзія» як ключове поняття інтертекстуальності (Л. К. Граудіна), а інші надають провідну роль цитаті (Л. В. Грек, І. В. Гюббенет, С. І. Походня) або ремінісценції (І. М. Міхалева, Г. Г. Слишкін). А. А. Тютенко вважає, що від таких суміжних явищ, як цитата і ремінісценція, алюзію відділяє цілеспрямованість. Однак цитата може трансформуватися в алюзію, якщо вона є прихованою цитатою (так званою квазіцитатою), або коли вона свідомо використовується як непряме посилання. Процес набуття алюзивного статусу може проходити і з ремінісценцією за умови її умисного фокусування чи розфокусування смислів двох або більше текстів [5].

У сучасному мовознавстві існують два підходи до розуміння алюзії: одні дослідники розглядають алюзію як лаконічне вживання факту або висловлювання (Є. Л. Гептинг, Н. Ю. Новохачова, Н. М. Чуприна), а такі науковці, зокрема О. С. Євсєєв, О. О. Селіванова, А. А. Тютенко, – як цілеспрямований натяк на факт або висловлювання. Так, А. А. Тютенко трактує алюзію як естетичний знак, спрямований на емоційну сферу адресата та певний культурний денотат [5]. Н. Г. Владімірова тлумачить алюзію як стилістичну чи риторичну фігуру, натяк на відомий літературний або історичний факт [2]. Н. О. Фатєєва вважає, що алюзія – це запозичення деяких елементів передтексту, завдяки яким здійснюється їх упізнання в тексті-реципієнті, де й відбувається їхня предикація; дослідниця також вважає, що алюзія може ставати ремінісценцією та навпаки [6]. В. П. Москвін та деякі інші науковці розрізняють номінативну алюзію (натяк на факт, подію, об'єкт, особу через фрагмент тексту) та алюзивну цитату [4].

Для розкриття теми цієї статті тлумачення алюзії Н. Г. Владіміровою та Н. О. Фатєєвою вважаємо найбільш доречними. Якщо поєднати й уточнити ці два визначення, то алюзія – це натяк на певний літературний, міфологічний, політичний або історичний факт, закріплений у текстовій культурі чи в розмовному мовленні, або подію, реалію чи особу, цілеспрямовано згадану шляхом запозичення з передтексту, чи попереднього контексту, для тексту-реципієнта.

Деякі англомовні неологізми та їхні відповідники-запозичення в українській мові можуть відображати подвійну алюзію до лінгвокультурологічних фактів та історичних подій. Алюзія відома як стилістичний прийом, пов'язаний із використанням у тексті літературного, фольклорного, історичного чи побутового факту, крилатого вислову, ідіоми, що виконує насамперед оцінно-характеризуючу та експресивну функції.

Серед основних функцій, які зазвичай розглядаються щодо алюзії у складі художніх текстів, виділяють такі:

1. Оцінно-характеризуюча функція допомагає розкрити зміст суспільного явища, надати оцінку певним вчинкам та подіям, описаним у тексті.

2. Посилання на історичні факти, події та особистості сприяє відтворенню духу епохи, про яку йдеться. Так алюзія здійснює оказіональну функцію.

3. У своїй текстоструктуруючій функції алюзія здійснює внутрішньотекстовий зв'язок, оскільки «текст являє собою формування

знаково-тематичне: у тексті здійснюється розкриття певної теми, яке об'єднує всі його частини в інформаційне ціле» [1, с. 70]. Алюзія допомагає у скріпленні тексту й водночас вносить додаткову інформацію ззовні.

4. Передбачувальна функція проявляється шляхом співвіднесення певного тексту з іншим або з будь-якою відомою історією, подією, або фактом, що і дає читачеві натяк на можливий розвиток подій.

В. П. Гайдар вважає, що процес створення й функціонування алюзій обґрунтовується певними законами й нагадує механізм трансформації даних, що зберігаються в пам'яті людини. Основними стилістичними функціями алюзії є, зокрема, вивчення часу, характеристика осіб (персонажів), створення місцевого колориту, вивчення умов дії [3].

Хоча алюзія переважно досліджується на текстах художнього стилю, вона є типовим прийомом публіцистики. Публіцистичному стилю властива важлива функція мови – інформаційна, а іншими вагомими характеристиками є лаконічність форми, точність, логічність, неординарність суджень у поєднанні з гостротою формулювань і оцінним змістом. Публіцистичний стиль використовується як тонкий інструмент ідеологічного впливу на свідомість і активно застосовується для формування стійких суспільно-політичних стереотипів. Для публіцистики науковці зазвичай виділяють три основні функції алюзії: інформативну, полемічну та розважальну.

Проте А. М. Чокою [7] має більш розширену класифікацію функцій алюзії, яку варто розглянути, надавши відповідні приклади:

1. Привертання уваги.

Ця функція часто використовується для гучних заголовків, як, наприклад, *Ми живемо у світі, який намагається тебе хакнути*. Словом *хакнути* автор намагається натякнути, що ми живемо в епоху перенасиченості інформацією, коли в мас-медіях найкраще продаються страх, тривога й загрози. Таким чином, на людей впливають друкованим словом та ніби зламують їхнє світобачення, «хакають» (англ. *hack*) їхні мізки, маніпулюють. Алюзивним неологізмом автор привертає увагу молоді, яка є найактивнішою верствою суспільства у громадській діяльності. «І дуже важливо, щоб люди приділяли достатньо часу турботі про себе, тому, що ми називаємо гігієною розуму. Тому що і свобода від нього залежить. Сьогодні ми живемо у світі, який намагається тебе хакнути. І тобі потрібно бути до цього готовим» [13].

2. Ігрова функція передбачає залучення читача в мовну гру, метою якої стає пригадування тексту-джерела.

«Г'юстон, у нас проблеми»: пілот забув пристебнути пасажира у дельтаплані. Популярна фраза *Г'юстон, у нас проблеми* часто використовується з іронією про раптово виниклі проблеми чи негаразди. Цей алюзивний вислів посилається на фразу Джеймса Лоуелла під час експедиції на Луну 1970 року. Тоді вибухнув кисневий балон та зламав 2 батареї паливних елементів. Від цього залежало багато життів. Зараз фраза виражає цілий спектр емоцій, від відчаю до іронії, чим активно користуються журналісти [9].

3. Посилення експресивності.

Алюзія є одним із способів зробити текст яскравішим, виразнішим і при цьому цікавим. Ця функція найкраще реалізується у рекламі. Наприклад, *Фанта Шокама*. Слово *Шокама* утворено від англійського слова *shock*, що означає «шок», «потрясіння». Це є очевидним натяком на те, що компанія підготувала щось дуже незвичне, що може викликати потрясіння та здивування.

4. Функція передачі смислу.

В основі цієї функції лежить лаконічність при передачі інформації. Яскравим прикладом є популярні телепередачі на *Ексі* на Новому каналі та *X-фактор* на СТБ. На телешоу *Ексі* колишні кохані намагаються відновити свої відносини. Префікс *ex-* має еквівалент в українській мові – колишній(я), але для лаконічності було вирішено назвати телешоу саме так.

5. Створення додаткових смислів, у тому числі іронічного.

Журналіст має можливість зробити свій текст багаторівневим і задіяти для передачі авторської ідеї не тільки контекст, але й підтекст матеріалу. Наприклад: *Британія проти «штучних дедлайнів», але направила ЄС свої пропозиції по Brexit*. Ці алюзивні англізми були вжиті з іронією, з метою показати протиріччя у Британії та її нерішучість щодо виходу з Європейського союзу. Слово *дедлайни* натякає нам, що вже неодноразово було встановлено дати виходу. А *Brexit* утворився від слів *Britain* та *exit*, що також натякає на процес від'єднання Британії від Європейського Союзу [8].

Стилістичні особливості алюзії зумовлені тим, що вона може виступати різними стилістичними прийомами. Одним із основних стилістичних прийомів є порівняння. Використовується воно переважно у характерологічній функції – для опису зовнішності та характеру, подій, характеристики вчинків тощо.

Наприклад: *Шварценеггер порівняв Гібсона з нафтовою плямою в Мексиканській затоці* [12]. Компанія ВР нарешті придумала, як стримати нафтову пляму в Мексиканській затоці. «Однак ніхто поки так і не придумав спосіб, як стримати *Мела Гібсона*», – поскаржився *Шварценеггер*, натякаючи на складний характер австралійського актора [12].

Дуже поширеним є вживання алюзії у складі перифрази, зокрема: *Перша леді США була одягнена у шкіряну темно-бежеву сорочку...* У цьому випадку мається на увазі Меланія Трамп [11].

Алюзія може поєднуватися з антитезою. Наприклад: *Ожиріння чи бодіпозитив: пишна модель у рекламі Calvin Klein обурила мережу* [10]. Бодіпозитив – це натяк на популярний зараз рух за повагу й любов до свого тіла з усіма його особливостями й недоліками.

Отже, алюзія може виражатися різними стилістичними прийомами або поєднуватися з ними; зокрема йдеться про поєднання алюзії з гіперболою, епітетом, метафорою та антономазією. Вона конкретизує образ, що створюється іншими стилістичними прийомами, допомагаючи автору керувати увагою реципієнта, обмежуючи його рамками джерела алюзії, тим самим найбільш точно передаючи своє бачення події або вчинку, своє ставлення до них.

Утім, з мовознавчого погляду, запозичення англізмів є недоцільним, адже в українській мові для позначення подібних реалій є власні відповідники, зрозумілі українським мовцям. Керування процесом надходження в мову чужих

запозичень має здійснюватися продумано. З одного боку, не можна вважати розумним за сучасних умов глобалізації та інтеграції України в різноманітні світові процеси оголошувати тотальну війну всім іншомовним запозиченням. Слід відзначити велику вагу англіцизмів у процесі формування словника сучасної молоді людини. Процес запозичення відбувається постійно, віддзеркалюючи нові реалії життя, даючи їм нові найменування. З іншого боку, не можна допустити, щоб такі процеси проходили стихійно, невмотивовано, бо часто яскрава та приваблива запозичена лексема є зовсім не продуктивною в системі сучасної української мови.

Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні й аналізі різних стилістичних прийомів в основі запозичуваних англomовних неологізмів для з'ясування їхньої умотивованості й доцільності адаптування в українській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. Москва: Высшая школа, 2005. 239 с.
2. Владімірова Н. Г. Условность, созидающая мир. В. Новгород, 2001. 272 с.
3. Гайдар В. П. Роль алюзії у створенні художності літературних творів. *Наука в інформаційному просторі*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. у 7 т. Д., 2011. Т. 4. С. 36–39.
4. Москвин В. П. Цитирование, аппликация, парафраз : к разграничению понятий. *Филологические науки*. 2002. № 1. С. 63–70.
5. Тютенко А. А. Кореляція вживання інтертекстів-алюзій в журнальній та газетній статті із стилістичними та комунікативними особливостями жанру (на матеріалі німецької преси). *Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення*. Харків: Константа, 1996. С. 187–189.
6. Фатеева Н. А. Интертекст в мире текстов : Контрапункт интертекстуальности. Изд. 3-е, стереотипное. Москва: Ком Книга, 2007. 280 с.
7. Чокою А. М. Интертекстуальность как ведущая черта современного газетного текста. *Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология*. 2007. № 4. С. 115–120.
8. Європейська правда. Британія проти «штучних дедлайнів», але направила ЄС свої пропозиції по Brexit. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/09/19/7100954/> (дата звернення – 10.11.2019).
9. Новини. 5 канал. «Г'юстон, у нас проблеми»: пілот забув пристебнути пасажира у дельтаплані – відео. URL: <https://www.5.ua/svit/hiuston-u-nas-problemy-pilot-zabuv-prystebnuty-pasazhyra-u-deltaplani-video-181972.html> (дата звернення – 10.11.2019).
10. Радіо Максимум. Ожиріння чи бодіпозитив: пишна модель у рекламі Calvin Klein обурила мережу (фото). URL: https://maximum.fm/ozhirinnya-chi-bodipozitiv-pishna-model-u-reklami-calvin-klein-oburila-merezhu-foto_n168406 (дата звернення – 11.11.2019).

11. ТСН. У болотних штанях і пітонових лоферах: Меланія Трамп в штаб-квартирі червоного хреста.
URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/u-bolotnih-shtanyah-i-pitonovih-loferah-melaniya-tramp-v-shtab-kvartiri-chervonogo-hresta-1446918.html> (дата звернення – 11.11.2019).

12. ТСН. Шварценеггер порівняв Гібсона з нафтовою плямою в мексиканській затоці.
URL: <https://tsn.ua/glamur/skandali/shvarcenegger-porivnyav-gibsona-z-naftovoyu-plyamoyu-v-meksikanskiy-zatoci.html> (дата звернення – 11.11.2019).

13. Юваль Ной Харрі інтерв'ю — новини України / НВ.
URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/yuval-noy-harri-interv-yu-novini-ukrajini-50043929.html> (дата звернення – 11.11.2019).

*Токарська Анастасія Романівна, студентка;
наук. керівник – в. о. завідувача кафедри іноземних мов за професійним
спрямуванням канд. філол. наук, доцент Блинова Ірина Анатоліївна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ*

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ

Властивий сьогоднішньому стрімкий розвиток засобів масової інформації зумовлює актуальність лінгвістичних досліджень дискурсів мас-медіа, оскільки вони не лише інформують про теперішні події, а й виступають джерелом формування моделей суспільної поведінки і способу життя. Одним з найбільш поширених жанрів масової комунікації є рекламний дискурс.

Актуальність цієї розвідки визначається, з одного боку, суттєвою роллю реклами в житті суспільства, а з іншого, – використанням дискурс-аналізу, що уможливує здійснення комплексного дослідження прагматичного потенціалу рекламного дискурсу.

Особливості дискурсу реклами відображені в наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних мовознавців, як-от: С. Романюка, О. Іванців, В. Охріменко, М. Кохтева, О. Медведєвої, Л. Крамаренко, Дж. Кука, Дж. Даєра та багатьох інших учених. Реклама може вважатися функціональним видом дискурсу, до головних особливостей якого належить поєднання інформативності та експресивності, спрямоване на реалізацію прагматичного впливу на реципієнта. Науковець О. Тищенко, посилаючись на аналітичний розгляд реклами О. Арешенковою, визначає рекламу як особливий вид масової комунікації, зорієнтований здебільшого на переконання, вплив або примус вибрати (купити) об'єкт рекламування [4]. Наше дослідження передбачає розгляд рекламного дискурсу передусім у психолінгвістичному аспекті, а саме через вплив на споживача графічними, фонетичними, лексичними, синтаксичними тощо засобами мови.

Лінгвіст І. Шевченко під *рекламним дискурсом* розуміє мисленнєво-мовленнєвий феномен, що охоплює дві складові: комунікативну взаємодію у сфері масової реклами, спрямовану на просування товару або послуг на ринку мовними засобами за відсутності контактів комунікантів, з одного боку та рекламний текст з іншого [2, с. 17]. Специфічні риси рекламного дискурсу можна також зобразити, користуючись формулою вченого Г. Лассвелла, який окреслює загальний термін *дискурс*, даючи відповіді на такі запитання: *хто* говорить? – рекламодавець; *кому?* – потенційному споживачеві; *що?* – рекламний текст; *яким чином?* – через інтернет, телебачення тощо; *з якою метою?* – щоб здобути прихильність споживача до товару або послуги.

Зазначимо, що для глибшого розуміння прагматики рекламного дискурсу існує чотирирусний маркетинговий термін *AIDA*, в якому послідовність компонентів сприяє цілісності повідомлення:

attention (укр. увага) – у заголовку представлена головна фраза;

interest (укр. інтерес) – повідомлення, з якого клієнт дізнається про переваги та унікальні особливості рекламованого товару;

desire (укр. бажання) – у цій частині рекламного тексту представлена «навіювальна» інформація, мета якої викликати в адресата бажання придбати товар;

action (дія, купівля) – являє собою ехо-вислів, що дозволяє споживачеві запам'ятати назву бренду [5].

Переважно в рекламному дискурсі виділяють два компоненти, що знаходяться в ієрархічних відносинах: прагматичний та семантичний. Головна роль відводиться саме прагматичному компоненту, адже він передбачає структурно-функціональний аналіз різних мовних і немовних засобів впливу на реципієнта з погляду їхньої доцільності для досягнення комунікативного наміру укладача тексту. Як зазначає Є. Коваленко, рекламний текст є прагматичним текстом на тій підставі, що в ньому актуалізуються певні комунікативні стратегії, і саме прагматика вивчає умови, за яких людина використовує мовні знаки. Прагматичний аспект рекламного тексту безпосередньо проявляється його своєрідною організацією, тобто вибором граматичних і лексичних одиниць, стилістичних прийомів, особливому синтаксисі, організації друкованого матеріалу, використанням елементів різних знакових систем [1, с. 317]. Таким чином, вплив на формування поведінки адресата відбувається через інформацію як головну складову вербального повідомлення.

Проаналізуємо детальніше рекламу туристичних послуг. На дошці оголошень, розташованої біля будівлі церкви, на одному з постерів знаходимо таке рекламне повідомлення:

TAIZÉ

заCHILLим?

Tezé (французькою *Taizé*) – міжнародна християнська екуменічна спільнота, яка вже впродовж тридцяти останніх років проводить масові спільні зустрічі молоді в одному із великих міст Європи [3]. Лексема *TAIZÉ* наведена

великими літерами та білим кольором, що одразу привертає увагу потенційного туриста. Натомість англійський соціолект *chill* (укр. розслабитися/весело проводити вільний час) зображено червоними літерами, а українські морфеми *за* і *им* жовтим, – така багатогранність кольорів не лише поглиблює інтерес покупця до меседжу реклами, а й впливає на підсвідомість читача. Саме вміло використане «червоне» іноземне слово *chill* окрім того, що викликає у реципієнта асоціації екзотики, веде до прихованого збудження у нього намірів, які не обов'язково співпадають з його бажаннями, тобто за допомогою сленгізму та ефектного поєднання кольорів зреалізовано маніпулятивну функцію реклами – створення у адресата штучної мотивації здійснити певну дію. Творчо сформульоване запитання *Розслабимось?* додає висловлюванню емоційного забарвлення та активніше спонукає адресата до виконання запрограмованої рекламодавцем настанови.

Розглянемо приклад реклами, що пропагує перукарські послуги:

If you don't look good, we neither.

Українською мовою наведений слоган можна перекласти як *Якщо Ви не виглядаєте добре, ми також*. На відміну від попереднього прикладу, прагматичний ефект у цій рекламі досягається максимальним фокусуванням на статусі споживача. Засобом полісемії досягнута мовна гра: словосполучення *look good* (укр. добре виглядати) тут вжито в переносному значенні, семантика якого є «професійне й ретельне виконання обов'язків». Саме влучний вибір стилістичного прийому мовної гри допомагає адресантові здобути кредит довіри адресата та майстерно виражає дуже привабливий меседж – *Наша компанія заслуговує Вашої поваги та довір'я винятково за умови добросовісного виконання нашої роботи*. Особовий займенник *we* (укр. ми) сприяє створенню ефекту об'єктивації розповіді.

Звернімося до реклами-заклику, що пропагує пошану в ставленні до навколишнього середовища:

Be fantastic, Ditch the Plastic.

Most Port Coquitlam residents sort it right and don't use plastic bags for their organics and recyclables. So remember – Ditch the plastic and put your organics and recyclables directly into the cart.

У цій рекламі соціального характеру рекламодавець звертається до споживача із закликом не користуватися пластиковими пляшками і, таким чином, оберігати світ природи. Графічне зображення основного сегменту рекламного тексту *Be fantastic, Ditch the Plastic* зеленим кольором гармонізується з еко-характером реклами. Друга частина повідомлення подана синім кольором, що уможливорює вищу ефективність запам'ятовування реципієнтом головного фрагменту. Використовуючи дієслова *be* (укр. бути) та *ditch* (укр. припиняти щось робити) в наказовому способі, рекламодавець звертається до споживача як до співрозмовника. Встановлення безпосереднього контакту дозволяє в свою чергу викликати бажану емоційну реакцію і забезпечити адекватне сприйняття повідомлення. Якісний прикметник *fantastic* (укр. чудовий), що римується з якісним прикметником *plastic* (укр.

виготовлений з пластику) надає мовцеві можливість не лише висловити своє позитивно-оцінне ставлення до людей, які не користуються пластиковими пляшками, а й гарантує їм певний зріст особистої привабливості/статусу. Саме фонетичний прийом римуння підсилює у цьому випадку ідейне навантаження висловлювання і частково допомагає реалізувати маніпулятивну функцію реклами. Зауважимо, що лексема *ditch* в силу неформального характеру використання дозволяє мовцеві «розмовляти» зі споживачем *його* мовою і реалізує прагматичний потенціал, передусім орієнтуючись на цільову аудиторію – молодь та підлітків. Оскільки після пунктуаційного знаку коми вона починається з великої літери, відстежується зумисне порушення норм, що наочно увиразнює потрібне дієслово. Таким чином, за допомогою імперативів, римуння та порушення норм досягається мовленнєве оформлення реклами, що враховує позитивні стереотипи, потреби та запити реципієнта.

Отже, сучасна реклама має тенденцію ставати все більш маніпулятивною. Прагматика рекламного тексту дає відповідь на питання, чому споживач, володіючи критичним мисленням, часто беззастережно «схиляється» перед рекламою. Рекламна діяльність завжди має прагматичну спрямованість: спонукання адресата до певних, запрограмованих рекламодавцем дій. Цей процес відбувається завдяки застосуванню вербальних та невербальних засобів впливу. Подальше вивчення комунікативно-прагматичних особливостей рекламного дискурсу характеризується великими потенціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко Є. Рекламний дискурс: лінгвістичні аспекти вивчення. *Лінгвістичні студії*: [зб. наук. праць]. 2009, Вип. 19. С. 314–319.
2. Шевченко І.С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Х.: Константа, 2005. С. 9–20.
3. Тезе (спільнота). *Wikipedia*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B5_\(%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B5_(%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0)) (дата звернення: 03.11.2019)
4. Тищенко О. О. Комунікативно-прагматичні особливості британської телевізійної реклами. URL: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v37/part_2/Filologi37_2.pdf#page=152 (дата звернення: 29.10.2019)
5. AIDA. *Wikipedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/AIDA> (дата звернення: 27.10.2019)

*Фоменко Олег Русланович, магістрант;
наук. керівник – д-р філол. наук, професор Комаров Сергій Анатолійович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПРОБЛЕМИ ПОЕТИКИ РОМАНУ П. АКРОЙДА «БУДИНОК ДОКТОРА ДІ»

Творчість Пітера Акройда (народ. 1949 р.) являє собою яскраву сторінку британського постмодернізму, чи не найбільш репрезентативного явища світової літератури останньої третини ХХ століття. Книги прозаїка, ім'я якого завжди називають поряд з іменами таких сучасних класиків, як Джуліан Барнс, Грем Свіфт, Антонія Батт, Мартін Еміс, Ієн Мак'юен, вирізняються насиченою літературністю, історіографізмом, зверненням до життя історичних постатей, перш за все письменників, ширше – митців, схильністю до гри з епохами та жанрами. За твердженням видатного літературознавця і письменника М. Бредбері, у художніх творах П. Акройда спостерігається «strange and radical contrasts between the past and the present» [3, с. 484]. Романи автора, написані у 1980-90-ті роки – «Хоксмур» (Hawksmoor, 1985), «Чаттертон» (Chatterton, 1987), «Будинок доктора Ді» (The House of Doctor Dee, 1993), «Процес Елізабет Крі» (Dan Leno and the Limehouse Golem, 1994), які визнані кращими у його белетристичній спадщині, характеризуються змішанням різних часових пластів, фрагментарністю, різноманітною інтертекстуальністю. Деякі з цих поетикальних ознак тексту ми розглянемо на матеріалі роману «Будинок доктора Ді».

У романі, який став об'єктом пропонованої статті, переплітаються реальність та вигадка, історія і сучасність. Поетику книги можна впевнено вважати постмодерністською. Твору властиві фрагментарна, «розірвана», композиція, нестабільний хронотоп, жанровий синкретизм, символіка, в основі якої лежать міфи і літературні тексти різних епох. З іншого сторони, художні особливості роману підкорені основній ідейній задачі – розкрити образ англійського вченого епохи Єлизавети.

За сюжетом твору, 29-літній лондонець, людина кінця ХХ століття, Метью Пальмер отримує у спадок від свого батька старовинний дім, який розташований у Клеркенвеллі, у східній частині Лондона з назвами вулиць та алей, які П. Акройд, оспівувач свого рідного міста, з любов'ю описав у попередніх та наступних романах (наприклад, «Англійська музика» (English Music, 1992), «Клеркенвельські оповіді» (The Clerkenwell Tales, 2003)). Переїхавши в будинок, Метью дізнається, що в XVI столітті тут жив доктор Ді – чорний маг, некромант, алхімік та фокусник, свого часу один з відомих приборників ідеї Британської імперії. Структура роману ґрунтується на чергуванні голосів різних оповідачів та хронологічних періодів. Глави Метью відносяться до 1993 року і пронумеровані з першої по сьому. А глави,

присвячені життю доктора Ді, – до Ренесансної Англії і мають певну назву відповідно до події, про яку розповідається.

Якщо життя доктора Ді і Метью пересікаються і навіть інколи збігаються, то глави, у яких описані перипетії їхнього життя, не просто накладаються одна на одну, але і гармонійно з'єднуються. Тобто роману властива кільцева будова тексту (глава, яка розповідає про минуле, продовжує главу, яка розповідає про теперішнє, та навпаки). Це створює ефект з'єднання часу. «...над Клоук-лейн взмил в небо темный человеческий силуэт. *Зрелище*. «А куда делся летающий человек?» [1, с. 10], «Ночь выдалась ясная, и чтобы отыскать дорогу ...2 глава: Я решил прогуляться по ночному городу» [1, с. 19].

Співвідношення між собою двох сюжетних ліній та двох різних хронотопів виявляє основний філософський зміст твору – проблему часу. Своєрідність концепції часу у романі «Будинок доктора Ді» – видима відсутність майбутнього: у домі Ді є підвал – минуле, але не має горища – майбутнього; самопізнання Метью повернене назад, життя гомункулуса є повторення подій минулих днів і т. і. Таке розуміння природи часу характерне для усієї творчості П. Акройда. Багато сюжетних ліній та поворотів в «Будинку доктора Ді» не просто повторюються чи відображаються один в одному, а немов би «перетікають» один в одного, примушуючи читача сприймати минуле та теперішнє у взаємодії.

Змішання жанрів, жанрова еkleктика також працюють на ідею взаємодії часу та допомагають розкрити образну систему книги. У творі ми знаходимо риси готичного та історичного романів, «роману виховання» і травелогу, белетризованої біографії та «роману про митця», але не одна з цих жанрових форм не розвивається повною мірою і не стає головним. Іншими словами ми спостерігаємо жанрову поліфонію, в якій кожен голос рівний іншому і несе на собі певну функцію. Даний підхід відповідає основній задачі твору – показати епоху XVI століття в її різноманітності: як соціально-політичну, історико-культурну, мистецьку, світоглядну.

Особливості романного топосу підкреслюють особливості часового та буттєвого континуумів у творі. Будинок у Клеркенвеллі, який Метью отримує у спадок і в якому живе дух його попереднього володаря – доктора Ді – немов жива істота, володіє унікальними якостями. Його не можна віднести до якоїсь певної епохи, і при цьому він існує у всіх часах, він буцімто акумулює різні часові потоки. Архітектурні деталі дому, які належать різним періодам, плавно переходять один в одного, символізуючи собою плинність самого часу. Наприклад, у будинку Ді четверо дверей різного кольору – алегорії чотирьох стихій, символ множинності буття.

Концепція мінливості показово реалізується в романі «Будинок доктора Ді» у мотиві «wetland». В. В. Струков у монографії «Художня своєрідність романів Пітера Акройда» [2] дає декілька пояснень цьому символу. «Wetland» – «сира земля, низина». Традиційна західна культура пов'язує образ сирої землі зі смертю та хворобою, з чимось страшним та незрозумілим. Джерело такого уявлення полягає у тому, що «wetland» являє собою суміжне положення між

сушею та водою, іншими словами, «wetland» – аномалія у жорсткій системі різниць – категоризацій – між водою та сушею, часом та простором. «Wetland» – сукупний образ, який в постмодерністській реальності реалізується в кількох іпостасях. В романі П. Акройда функцію водної низини виконує Лондон [2]. Він представляється як місце перетину різноманітних просторових площин.

Наприкінці роману Ді потрапляє у сад. Спочатку у Сад Філософів, а потім у «сад истинного мира» [1, с. 115]. Це місце, також, має символічне навантаження. «Здесь были многообразные растения и цветы, символизирующие стадии великой работы: роза, которая есть цветок солнца; шелковица, означающая таинство изменения; и мирт, что является истинным символом бессмертия» [1, с. 113]. В той самий час дерева і квіти виступають сутністю образів внутрішнього світу людини. Пройшовши через хвіртку, Ді потрапляє до Саду істини, де росте дуб, який асоціюється з світовим деревом, а на гілках сидить пташка Фенікс. Пройшовши через лабіринт, головний герой виходить на яскравий світ. Так, знехтувавши шлях мирського знання, він досягає істину та любов.

Напевно, найбільш показовий символічний елемент саду – це дерево життя. Не маючи певного місця знаходження, дерево відтворює весь космос і самий ритм життя. Важливим символом твору є і дерево знань. Знання – це не завжди Погане та Добре у сукупності, але і розділення цих понять. Так саме дерево знань привело до вигнання Адама і Єви з раю. Тут воно є символом розділення. В романі П. Акройда Ді жадав знань, але водночас, і насамперед, – золота. Саме можливість відшукати золото пробуджує в ньому бажання знати і розуміти всю оточуючу дійсність. Таким чином, дерево знань в цьому випадку має негативне трактування.

Тож, постика роману П. Акройда «Будинок доктора Ді» характеризується постмодерністською спрямованістю. З точки зору форми, для книги властиві синкретичний жанр, фрагментарна структура, нестабільний хронотоп, символічна мотивно-образна організація тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акройд П. Дом доктора Ди. Москва: Б.С.Г.-Пресс, Иностранная литература, 2000. 400 с.
2. Струков В. В. Художественное своеобразие романов Питера Акройда (к проблеме британского постмодернизма). Воронеж: Полиграф, 2000. 182 с.
3. Bradbury M. The Modern British Novel. 1878-2001. London: Penguin Books, 2004. 628 p.

Формування лінгвістичної і соціокультурної компетенції у прикладному аспекті

*Бережна Світлана Володимирівна, вчитель англійської мови,
ОНЗ Новоайдарська школа-гімназія, Луганська область*

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Реформування освіти в Україні є частиною процесу оновлення освітніх систем, що відбуваються останнім часом у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Зі змінами, які стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження.

Проект державного загальноосвітнього стандарту в галузі «Іноземна мова» передбачає набуття учнями в процесі навчання комунікативної компетентності, яка, крім мовної та мовленнєвої, включає в себе і соціокультурну. Розвиток комунікативної компетентності залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь, і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві.

Нова мета навчання іноземної мов – використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу – загострює особливу увагу до соціокультурного складника іншомовної комунікативної компетенції. Аналіз наукової літератури надає можливість зробити висновок, що соціокультурна комунікативна компетентність складається з культурно-країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенції. Культурно-країнознавча компетентність – це знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни), а лінгвокраїнознавча компетентність передбачає сформованість і учнів цілісної картини про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту саму інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації[1; 4; 5].

Формування соціокультурної комунікативної компетентності передбачає залучення учнів до міжкультурного спілкування, яке моделюється на уроках іноземної мови. Реалізація міжкультурного спілкування потребує адекватного взаєморозуміння між учасниками комунікації, які є представниками різних культур. Досягнення такого взаєморозуміння можливо лише за умови володіння учнями певною сукупністю відомостей соціокультурного характеру,

фоновими знаннями, знаннями про вербальну та невербальну поведінку носіїв даної іноземної мови, навичками і вміннями оперувати такими знаннями.

Наш досвід роботи показує, що для успішного вирішення проблеми формування соціокультурної комунікативної компетентності необхідно задіяти раціональну систему тренувальних вправ, яка б забезпечила поетапну організацію процесу навчання. Дана система має забезпечити як відбір необхідних вправ, які відповідають становленню навичок та вмінь вживання соціокультурного матеріалу, так і певну послідовність даних вправ, а також регулярність їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності. З іншого боку, вправи соціокультурного спрямування мають відповідати розробленим в методиці критеріям, а саме, бути: комунікативними, орієнтованими на учня, мовними та мовленнєвими, усними та письмовими, одномовними.

Формування соціокультурної комунікативної компетенції буде успішним при систематичному виконанні вправ, які передбачають розвиток таких умінь як:

- проводити паралелі між двома культурами;
- оцінювати соціокультурні події та відмінності;
- висловлювати власну думку;
- висловлювати своє відношення до історичних подій іншомовної культури;
- інтерпретувати соціокультурну інформацію для формування вмінь критичного мислення;
- коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту;
- вирішувати соціокультурні завдання в умовних комунікативних ситуаціях.

Такі вправи мають бути підпорядкованими наступним етапом формування та вдосконалення соціокультурної комунікативної компетентності: введення в соціокультурне середовище, вирішення соціокультурних проблемних завдань з використанням опор, самостійне інтерпретування соціокультурних реалій [2; 3]. На всіх етапах дуже важлива роль відведена мотивації з боку вчителя, яких повинен зацікавити учнів соціокультурною проблемою, підібрати відповідний матеріал та розробити тренувальні вправи комунікативного пошукового характеру. Кожну вправу слід виконувати в парному, малогруповому або макрогруповому режимах. А також застосовувати інтерактивні технології, не обмежувати спілкування режимом – вчитель-учень, а й заохочувати процес учіння між самими учнями.

Отже, для сталого формування соціокультурної комунікативної компетентності в учнів необхідно дотримуватись відповідних етапів, адекватних до них умінь та комплексу вправ соціокультурного змісту. Дані вимоги мають відповідати меті навчання, принципу комунікативності, наявності вербально-зображальної наочності, врахування вікових та психологічних особливостей школярів. Сформованість соціокультурної комунікативної компетентності дозволить уникнути «культурного шоку», обговорювати свою думку у формі, прийнятій для носія іншомовної культури

та сприймати його як рівноцінного партнера спілкування. Від вирішення цієї проблеми залежить успішність правильного формування комунікативної компетентності в цілому на заняттях з іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2003. 20 с.

2. Ишханян Н. Б. Лингвистические основы формирования в языковом педагогическом вузе лингвосоциокультурной компетенции. *Іноземні мови*. 1995. № 3–4. С. 69–73.

3. Коломінова О. О. Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англійського спілкування: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Київ. держ. лінгв. ун-т. Київ, 1998. 17 с.

4. Писанко М. Л. Формування англійської соціокультурної компетенції у студентів мовних спеціальностей на базі німецької мови як першої іноземної: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2008. 25 с.

5. Топалова В. М. Формування соціокультурної компетенції студентів технічного вузу (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Київський держ. лінгвістичний ун-т. Київ, 1998. 17 с.

*Людоговська Ольга Максимівна, студентка;
наук. керівник – д-р пед. наук, професор Бельмаз Ярослава Миколаївна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ЧИСЛОВИМ КОМПОНЕНТОМ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Фразеологізми, метафори, символи є цінним джерелом відомостей про культуру та менталітет народу. За загальновизнаною думкою, фразеологічний склад мови являє собою «найбільш самобутнє його явище» [3, с. 237] і в порівнянні з іншими пластами лексики відображає своєрідність національної культури.

У наш час у фразеології виділяють два основні напрямки: когнітивну лінгвістику і лінгвокультурологію. Основна мета лінгвокультурологічного напрямку у фразеології полягає у виявленні способів і засобів втілення «мови» культури у змісті фразеологізмів [2, с. 14]. У теорії фразеології лінгвокультурологічний погляд на мовні знаки отримав обґрунтування в роботах В. М. Телія та її наукової школи. Згідно з концепцією В. М. Телія, лінгвокультурологія покликана вивчати живі комунікативні процеси в їх синхронному зв'язку з етнічним менталітетом, дійсним в певну культурну епоху.

Метою представлено дослідження є опис засобів і способів, за допомогою яких культурні особливості закріплені в мові. Мовним матеріалом служать фразеологізми з числовим компонентом в українській та англійській мовах.

Як відомо, числівник у вільному його вживанні, виступаючи у власному значенні, вказує на точну кількість. У складі фразеологічних одиниць числівник часто змінює своє конкретне значення та утворює цілісне фразеологічне значення і виступає як символ сакрального для певної культури числа, підтверджено культурно-історичною та мовною практикою. Наприклад, в українських фразеологічних одиницях число «один» може символізувати «спільність», наприклад, *в один голос говорити, в один кулак зібрати, пряцювати з кимось в одній упряжці* тощо. В англійській культурі людина схильна до індивідуалізації, хоче мати свою думку і не залежати від оточуючих. Вживання числового компонента one швидше стає знаком «я»: *number one – своя власна персона; look after (take care of) number one – піклуватися про себе / про свої інтереси*.

Число «два» має значення невизначено малої кількості і у фразеології української та англійської мов здатне реалізувати як позитивні конотації (швидкість, миттєвість, схожість), так і негативні (значення несумісності, подвійність, протиріччя). Наприклад, в українській мові: *два чоботи – пара; як дві краплі води*; в англійській мові *be in two minds – стояти перед вибором*.

Незважаючи на те що в українській духовній культурі велике значення набуває число «три», фразеологізмів з компонентом «три» український народ створив не багато: *по три шкури дерти, скорчитися в три погібелі, від горшка три вершка, заблукати у трьох соснах*. Це число часто зустрічається в літературі, як правило, в значенні «третьої», різко відрізняючись від перших двох або в гіршу сторону, або в кращу. Наприклад, коли в міфах і легендах згадуються три брата або три сестри, три випробування, три бажання тощо, то перший і другий елементи в загальному відповідають тому, що вже є, а третій елемент може бути негативним [5, с. 112]. Підтвердження цього висловлювання можна виявити в англійському фразеологічному звороті *two's company, three's a crowd – де двоє, там третій – зайвий*.

Огляд літератури з досліджуваної теми показав, що фразеологічні одиниці з числовим компонентом «дев'ять» в англійській мові зустрічаються частіше, ніж в українській мові. Однак його символічне значення можна порівняти з числом «сім» в українській мові. Наприклад, *to be on cloud nine – бути на дев'ятому небі* – в українській мові *бути на сьомому небі*. З точки зору символіки, у чисел «дев'ять» і «сім» є спільні риси. «Дев'ять» – це кінець – межа цифрової серії до її повернення до одиниці. «Сім» також може символізувати повний період або цикл. Можна припустити, що в даних фразеологічних одиницях ці числа символізують максимум можливого, межа.

Таким чином, приклади, наведені вище, показують, що кількісна репрезентація є важливим компонентом структури фразеологізмів, в яких властивість числа наділяти різні об'єкти і явища не тільки кількісною, але і якісною оцінкою, розкривається найбільш повно.

Фразеологізми виникають у національних мовах на основі такого образного уявлення дійсності, яке відображає побутово-емпіричний, історичний або духовний досвід мовного колективу, який пов'язаний з його культурними традиціями [1, с. 76]. Так, багато споконвічно українських фразеологізмів прийшли з різних сфер людської діяльності. Наприклад, фразеологізм *на два фронти* – одночасно в двох різних напрямках, виник у військовій сфері, коли бойові дії йшли одночасно на двох фронтах. До споконвічно українських фразеологічних зворотів з числовим компонентом відноситься *дев'ятий вал* – найбільш бурхливий, сильний прояв чого-небудь грізного; ще так кажуть про вершину будь-яких досягнень творчої думки або діяльності людини. Вираз виник в результаті метафоризації словосполучення з конкретним значенням найнебезпечнішою дев'ятою хвилиною під час бурі.

Формування образу відбувається на основі вихідного для фразеологізму вільного поєднання слів. У зв'язку з цим виділяють інтралінгвістичну і екстралінгвістичну природу фразеогенезиса. Екстралінгвістична природа фразеогенезиса – це знакова система, що склалася в результаті культурно-історичного досвіду нації і представлена рядом значущих сутностей. Вони відтворюються з покоління в покоління як результат людської самосвідомості і усталеного етнічного світогляду [4, с. 216]. До них відносяться міфи, легенди, символи, ритуали, стереотипи. Наприклад, вираз *одна ластівка весни не робить або одна квітка не робить вінка* в українській мові і його аналог в англійській *one swallow does not make a summer* вживаються в мові, коли хочуть застерегти від поспішних висновків. Цю давню приказку пов'язують з легендою Езопа про марнотратного і легковажного юнака, який звинуватив в своїх нещастях замерзлу ластівку.

Інтралінгвістична природа представлена переважно прийомом виразності такими як тропи. Вони є механізмом передачі образної складової фразеологізму, до яких можна віднести метафору, гіперболу, літоту, метонімію.

Зупинимось на кожному з цих механізмів створення образності докладніше. Метафора створює психологічну напругу, викликаючи емоційне сприйняття, показане в формі почуттів-переживань [1, с. 75]. Наприклад, ідіома *два чоботи – пара* виступає як термін відносин, що зіставляє осіб, уявних в модусі фіктивності як якби це – пара чобіт (що, природно, викликає зневагу, оскільки люди – не чоботи).

Гіперболою називають перебільшене уявлення дійсності. Український вираз *скорчитися (зігнувшись) в три погібелі* – низько нахилитися; ставати лагідним, сумирним, улесливим. Наприклад, з творчості Івана Франка «Та коли в дальшій подорожі побачить урядника з губернії, – ого, вже до самого серця пришилює (доктор Бессервіссер) чорно-жовту кокарду, робиться тоненький і високий, згинається в три погібелі і, дотикаючи циліндром до самого тротуару, мов жайворонок приспівує».

Навмисне применшення об'єктів дійсності відомо як літота. Наприклад, в українській мові фразеологізми *в двох кроках, двома словами, за дві секунди*, в яких образність передається за допомогою цього засобу, дуже поширені.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє констатувати, що стійкі словосполучення з числовим компонентом посідають особливе місце в рамках фразеологічного фонду. Вони відіграють певну роль у формуванні мовної картини світу, виділяючи національну своєрідність мови. Лінгвокультурний аналіз дозволяє виявити культурні сутності, які втілені в мові, а також з'ясувати, якими засобами і способами вони закріплені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ольховская С. О. О фразеологических единицах с компонентом-числительным. *Лексико-грамматическая сочетаемость в германских языках*. Челябинск, 1977. Вып. 2. С. 74–79.

2. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.

3. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. 2-е изд., испр. и доп. Москва: ЧеРо, 2003. 349 с.

4. Нагорна О. О. Структурно-семантичні особливості англійських фразеологічних одиниць з національно-культурним потенціалом. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Вип. 2. 226 с.

5. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия». 2001. 208 с.

*Плоскіна Катерина Олександрівна, студентка;
наук. керівник – ст. викладач Корольова Олена Юрійівна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ТА ФУНКЦІЙ ОНОМАТОПЕЇ В СИСТЕМІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Будь-яка діяльність перебуває в тісному зв'язку зі звуками. Кожна мова має пласт лексики, який складається зі слів для імітації звуків навколишньої дійсності з допомогою фонетичних засобів. Звуконаслідування активно вживаються в усній народній творчості та художній літературі. Такі слова є як в англійській, так і в українській мовах.

Дослідження ролі звуконаслідувань і особливостей їхнього функціонування в системі мови має велике значення для мовознавства та методології перекладу. До цієї теми зверталися такі мовознавці, як І. В. Арнольд, Г. Б. Атрушина, Р. З. Гінзбург, А. Г. Ніколенко, М. І. Мостовий.

У їхніх поглядах щодо визначення суті ономатопеї є як збіги, так і розбіжності. Саме це й зумовлює **актуальність** теми дослідження.

Матеріалом роботи слугували звуконаслідувальні слова, дібрані зі словників та художньої літератури. **Об'єктом** вивчення є явище ономатопеї, яка

активно використовується у створенні стилістичних прийомів у художньому тексті. **Предметом** вивчення вважаємо місце та функції звуконаслідувань у системі двох мов.

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити місце звуконаслідувальних одиниць у системі мови.

Для досягнення мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) дати характеристику терміну звуконаслідування; 2) визначити різницю між звуконаслідуванням і звуковим символізмом; 3) дослідити їхню роль і функції.

Ономатопея, або звуконаслідування, є умовним відтворенням звуків реальності: природи, машин, тварин і людей, а також процесом утворення таких слів [2, с. 84]. Прикладами такої лексики можуть стати такі іменники й дієслова: *oink* – рохкання, *whew* – свист, *thrum* – тринькання, *purr* – муркотати, *snore* – хроніти, *titter* – хихикати.

Деякі мовознавці виділяють феномен звуконаслідувальних слів і звуковий символізм. Ці явища слід розрізняти. Звуковий символізм не є тотожним ономатопеї, оскільки в його випадку між звуковим складом і словом немає прямої акустичної тотожності [5, с. 34]. Наприклад:

- *slimy, sleazy, slouch, slither*;
- *glow, gleam, glisten*;
- *goofy, loony, fool, noodle*.

У таких випадках слово сприймається носіями мови на підсвідомому рівні. Експериментально А. П. Журавльов виявив символіку деяких звукових одиниць, наприклад, *a* асоціюється із широтою, *y* – із сумом, тривогою [1, с. 268].

Дослідники явища оцінюють мовний статус ономатопеї з різних науково-теоретичних точок зору. Тому їхні думки щодо цієї проблеми не є однозначними. Отже, можна зазначити 4 категорії, які вважають звуконаслідування тотожним вигукам, окремою групою слів у складі вигуків, дієслівно-вигуковою формою та окремою групою слів [3].

Ми вважаємо звуконаслідування незалежною категорією зі специфічною структурою та принципами словотвору, яка виконує низку важливих функцій. Звуконаслідування мають низку специфічних особливостей, які ще недостатньо вивчені, і відрізняються значенням від вигуків, які виражають емоції та почуття, не називаючи їх. Ономатопи належать до тієї чи іншої граматичної групи, мають лексичне значення, є членами речення та стають важливим способом утворення нових слів різних частин мови, а саме дієслів, іменників і прикметників, із допомогою суфіксів. Наприклад, від дієслів української мови виникають іменники з допомогою суфіксів *-анн*, *-інн*, *-ит*, *-ун* (*тупати* – *тупіт*) та прикметники із суфіксами *-ат*, *-уч* (*скрипіти* – *скрипучий*).

У реченні звуконаслідування здебільшого виконують функції присудка, але можуть використовуватися в ролі будь-якого члена речення, таких як:

- підмет: «A solitary *shriek* escaped from his lacerated lips, which were bitten through and through in the intensity of terror» [6]. – «Один лиш *скрик* вирвався з його губів, попрокушуваних у нападах смертельного страху» [4, с. 34].

• присудок: «*When, after some hours' absence, the stupendous and magnificent battlements of the Chateau Metzengerstein, were discovered crackling and rocking to their very foundation, under the influence of a dense and livid mass of ungovernable fire*» [6]. – «Аж ось, за якусь годину, грізні й величні мури палацу Метценгерштайнів затріщали й завдвигтіли під ^{[[SEP]]} навалою суцільної стіни блідого невтримного вогню» [4, с. 34].

• додаток: «*But as the Baron listened, or affected to listen, to the gradually increasing uproar in the stables of Berlifitzing – or perhaps pondered upon some more novel, some more decided act of audacity – eyes became unwittingly rivetted to the figure of an enormous, and unnaturally colored horse, represented in the tapestry as belonging to a Saracen ancestor of the family of his rival*» [6]. – «Та поки барон прислухався – чи вдавав, ніби прислухається, – до чимраз гучнішого гамору біля берліфітцингівських стаєнь, а може, надумував якийсь новий, іще зухваліший чин, очі його не відривались від витканого на шпалерах велетенського, неприродної масті коня, що нібито належав сарацинові, пращурові ворожого роду» [4, с. 29].

Отже, звуконаслідування можуть бути іменниками й дієсловами, мають лексичне значення, беруть участь у процесі словотвору та є членами речення. Вони виконують низку важливих функцій. **Перспективами** подальших досліджень вважаємо способи перекладу ономаатопеї англійською мовою та порівняння звуконаслідувань української, російської та англійської мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста. Москва: Флинта, 2009. 520 с.
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
3. Гаценко І. О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов): дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Київ, 2003, 261 с.
4. Провалля і маятник. Пер. з англ. Харків: Фоліо, 2006. 478 с.
5. Cruse D.A. Lexical semantics. Avon: The Bath Press, 1987. 310 p.
6. Poe E. A. Metzengerstein. Australia: Univeristy of Adelaide, 2014. URL: https://ebooks.adelaide.edu.au/p/poe/edgar_allan/metzengerstein/

*Толчинська Анна Валеріївна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Потреба Надія Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ «ЇЖА»

Мова кожного народу – багатогранна та різноманітна, і частиною цієї багатогранності є фразеологізми, які органічно пов'язані із історією, традиціями та іншими проявами життя нації. Не зважаючи на сталість змісту фразеологізмів, це відкрита, динамічна система, «скарбниця якої збагачується одиницями, що виникли як первинні утворення, а також за рахунок фразеологічної деривації, тобто новоутворень на основі наявних фразеологізмів» [5, с. 19].

Передумови теорії фразеології проглядаються в роботах таких вчених, як А. А. Потебня, А. А. Шахматов і Ф. Ф. Фортунатов. На розвиток фразеології також великий вплив мали ідеї французького лінгвіста Ш. Баллі, який вперше дав визначення і став «батьком» терміну «фразеологія», під яким розумівся «розділ стилістики, що вивчає пов'язані словосполучення».

Питання про вивчення стійких сполучень слів і їх семантичних і граматичних особливостей в спеціальному розділі мовознавства був поставлений в 20–40-х роках ХХ століття Е. Д. Полівановим, С. І. Абакумовим, Б. А. Ларінім і Л. А. Булаховським, проте як окрема лінгвістична дисципліна фразеологія сформувалася в 40-х роках.

Приготування їжі – рід діяльності, яку людство практикує споконвіку, тому все, що пов'язане із поняттям їжі може стати об'єктом метафоризації.

Дослідження кулінарних фразеологізмів становило науковий інтерес деяких дослідників, зокрема Дормідонтова О. О. досліджувала гастрономічну метафору як засіб концептуалізації світу, Попова Н. М. розглядала кулінарну метафору як спосіб осмислення та сприйняття людських взаємин, Кацунова Н. Н. присвятила своє дослідження лінгвокогнітивному аналізу метафор та ідіом концепту food, Кудріна Н. А. порівнювала гастрономічну метафору у мовній картині світу росіян та французів, та попри все питання мотиваційної бази гастрономічних фразеологізмів вичерпано не досліджене у жодній із цих робіт.

Переважає більшість фразеологічних одиниць французької мови виникла на національній основі. Джерела їх походження надзвичайно різноманітні, вони сходять до різних епох. Образи французьких фразеологізмів взяті з самих різних сфер матеріального, культурного і суспільно-економічного життя народу, в них відображені його історія, побут і культура, його дух і образ мислення. Ці фразеологічні одиниці є як би синтезом духовних цінностей французького народу, вони відтворюють вірну картину його минулого, розкривають його характер, знайомлять з його звичаями і національними рисами [3, с. 30].

Ставлення до їжі у Франції особливе. У Франції інтерес людей до смачної їжі вважається абсолютно природним і стоїть, можливо, навіть попереду інтересу до кохання. Для французів їжа – це святе. Навіть сучасний діловий француз дуже ретельно вибирає блюдо і ресторан. Він ніколи не піде в незнайомий заклад або місце без рекомендації. У будь-якого француза є смакова пам'ять, яка виховується з дитинства. Француз не дозволить собі з'їсти якийсь черговий продукт лише для того, щоб вгамувати голод – він всюди буде шукати смак.

Для французів гастрономія є однією з найбільш значущих аспектів повсякденного життя людини. Тому слова, пов'язані з понятійною сферою гастрономії, є найбільш частотною, зримою, базовою частиною номінації повсякденного життя людини. Своє ставлення до їжі французи передають через виразні засоби мови.

Позитивний чи негативний образ продукту харчування формується за рахунок певної концептуальної ознаки, яка є базовою для утворення метафоричного значення. Людина виділяє у продукті певну концептуальну ознаку, опираючись на свій раціональний чи чуттєвий досвід: форма, колір, запах, консистенція, цінність продукту та ін.

У фразеологізмах відображені певні культурні традиції.

Так слово «сир», як правило, подається після десерту, що знайшло своє відображення в стійкому виразі: *entre la poire et le fromage* (між грушею і сиром) – за десертом.

Сир також як і масло є символом благополуччя. Тому слово «сир» в розмовній мові означає «тепле, прибуткове містечко»

Страви зі свіжої «риби», широко використовувані в сучасній кулінарії, раніше були рідкістю для селян, які їли, в основному, сушену і солону рибу. Тому в порівняннях можна зустріти: *bête comme un hareng saur* – дурний, як копчений оселедець; *maigre (sec) comme un hareng saur* – худий, як копчений оселедець; *être serré comme des harengs (en caque)* – бути набитим як оселедці в бочці.

Характерною особливістю національної французької кухні є достаток «овочів і салатів (зелені)». У раціоні вони займають чільну позицію. Це знайшло своє відображення в мові, визначаючи людські відносини: *grosse légume* – шишка, важлива персона, високе начальство; *mon chou* – капуста моя, так говорять про кохану людину; *chouchou de la classe* – улюбленець вчителів; *bon comme la romaine* – добрий (хороший, смачний) як салат ромен; *être né dans un chou* – народитися в капусті, означає мати просте походження. У Франції так говорять тільки про хлопчиків; *fueille de chou* (листок капусти) – так часто називають «жовту пресу».

Прихильність до рослинної їжі пояснює наявність великої кількості назв овочів і фруктів в образних порівняннях французької мови: *aux pommes* (в яблуках) – здорово, класно; *aux petits oignons* – здорово, чудово.

Так, для визначення червоного кольору ми знайшли одинадцять варіантів порівняння, десять з яких – з продуктами, сім із них – з рослинами: *rouge comme une betterave (une cerise, une gigne, une framboise, une fraise, une pomme,*

une tomate – червоний (рум'яний) як буряк (вишня, черешня, малина, суниця, яблуко, помідор).

Таким чином, такі компоненти як «сир», «вино», «овочі та фрукти» є найбільш креативною основою формування смислових структур фразеологізмів в сфері «Їжа» та найбільш уживанішими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С. Неперекладне в перекладі. 1980. 105 с.
2. Дьоміна К. С. Гастрономічні фразеологізми французької мови. 2011. 27 с.
3. Кудіна О. Ф., Пророченко О. П. Перлини народної мудрості: посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова Книга, 2005. 320 с.
4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. Москва: 1986. 381 с.
5. Мелех Г. Б. Мотиваційна база німецьких гастрономічних фразеологізмів. 2014. С. 62–64.
6. Назарян А. Г. Фразеология современного французского языка. Москва: Просвещение, 1987. 288 с.

Новітні технології у навчанні іншомовної комунікації

*Арестова Лариса Юріївна, студентка;
наук. керівник – канд. психол. наук, доц. Малазонія Світлана Валеріївна,
Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії, м. Бахмут*

МОДУЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВУЗУ

Зміни в соціокультурній та економічній сфері сучасного суспільства торкнулися і системи вищої професійної освіти. Змінилося ставлення до іноземної мови, практичне оволодіння якою стало обов'язковою складовою освіти в вузі. На даний момент сучасна система вищої освіти, орієнтована на навчання відповідно до державного стандарту та передбачає розробку та впровадження нових продуктивних стратегій і технологій освітнього процесу, кінцевою метою яких є компетентний фахівець, висококваліфікований професіонал. Ці технології не замінюють, а доповнюють традиційні методи навчання.

Предметом розгляду є певні методичні аспекти застосування модульної технології навчання в системі іншомовної підготовки студентів-бакалаврів. Модульна програма – це система засобів і прийомів, за допомогою яких досягається інтегруюча дидактична мета модуля. Поняття «модуль» (від латинського *modulus* – «міра») має різні значення, а в цілому, воно означає

одиницю міри, величину або коефіцієнт. Дж. Рассел модулем називав «навчальний пакет, що охоплює тему конкретного курсу», вважаючи її одиницею змісту навчання [4].

Оригінальне визначення модуля через передбачувану професійну діяльність дає А. О. Вербицький: «Модуль – це не сукупність знань, умінь, навичок, а деяка системна якість фахівця, що забезпечує йому можливість ефективного вирішення певного кола професійних завдань і проблем» [2]. Одним з найбільш повних і конкретних визначень модуля, є визначення П. А. Юцявичене: «Модуль – це основний засіб модульного навчання, який є закінченим блоком інформації, а також включає в себе цілісну програму дій і методичне керівництво, та забезпечує досягнення поставлених дидактичних цілей» [3].

Суть модульного навчання полягає в тому, що студент за допомогою викладача або самостійно досягає індивідуальні цілі навчально – пізнавальної діяльності в процесі роботи з модулем. Студент керується конкретною інструкцією, в якій визначені:

1. Мета засвоєння модуля.
2. Пошук навчального матеріалу (Де знайти навчальний матеріал?).
3. Способи оволодіння навчальною інформацією (вивчити, скласти конспект, вирішити задачу тощо).

4. Перевірка правильності виконаного завдання. Контроль (тести різного виду, письмові роботи, повідомлення тощо) визначає ступінь засвоєння студентом навчального матеріалу. Студенти при модульному підході навчання повинні знати перелік основних понять, навичок і умінь по кожному конкретному модулю, включаючи кількісну міру оцінки якості засвоєння навчального матеріалу. На основі цього переліку складаються запитання і навчальні завдання, що охоплюють всі види робіт по модулю, які виносяться на контроль після вивчення модуля. Як правило, формою контролю є тест.

Завдання перших двох років навчання в немовному вузі – сформувати основні комунікативні навички General English з дисциплін Іноземна мова; Іноземна мова професійно-ділового спілкування, на базі яких в наступних семестрах навчання поступово повинні вибудовуватися навички ESP.

Щорічно в перших числах вересня викладачі визначають стартовий рівень студентів першого курсу за допомогою діагностичного тесту. Мета даного заходу: виявити рівень сформованості умінь і навичок у студентів, і запропонувати багатоступеневу і методично варіативну програму для кожного рівня.

Аналіз результатів тестових випробувань свідчить найчастіше про повну загальну середню і низьку якість засвоєння шкільної програми. Даний факт вступає в протиріччя з освітньою політикою, а саме підготовкою інженерів, які вільно володіють англійською мовою як засобом професійного міжкультурного спілкування і прийнятої чотирирічної моделлю іншомовної підготовки бакалаврів з дуже високим рівнем володіння англійською мовою майбутніми випускниками.

За узагальненими результатами вхідного тестування студенти виявляють відповідно до загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою в основному 3 рівня: рівень А1 (Вживання), рівень А2 (Допороговий), рівень В1 (Граничний). І зовсім невелике число абітурієнтів демонструють рівень В2 (Просунутий пороговий).

Таким чином, можна виділити наступне коло проблем, пов'язаних з навчанням іноземної мови студентів-бакалаврів:

1. Неоднаковий рівень підготовки студентів і їх володіння іноземною мовою під час вступу на немовні спеціальності вищого навчального закладу.

2. Знижений рівень мотивації студентів до вивчення іноземної мови.

3. Складність розробки єдиного навчально-методичного комплексу для студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів, так як вони не однаковою мірою володіють іншомовними комунікативними компетенціями.

4. Проблема роботи зі студентами, які в вузі фактично змушені починати вивчення іноземної мови «з нуля».

Для формування високого рівня комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей необхідно оперативно вирішувати зазначені проблеми. Грамотний викладач сьогодні не може бути просто операціоністом, слухняно виконувати практичні поради та вказівки авторів підручників і методистів. Найважливішим моментом є етап планування. При плануванні курсу (модуля програми) викладачем враховується взаємозв'язок таких факторів як стартовий рівень студентів, загальна кількість часів, які виділені в навчальному плані для курсу, кількість і складність матеріалу для засвоєння і досягнення мети, тобто викладач відповідає на питання: Навіщо вчити? Кого вчити? Що використовувати? Як вчити?

Важливо відзначити, що в кожному конкретному випадку необхідно короткострокове і довгострокове прогнозування навчальної ситуації та моделювання навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі тестової методики і модульного підходу для визначення рівня загальної мовної компетенції і в подальшому поетапного формування іншомовної мовної компетенції при систематичному контролі і оперативної корекції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асеева Т. В., Хальзова В. М. *Eco Readings: учебно-методическое пособие по чтению*. Томск: Изд-во ТГУ, 2012. 221 с.

2. Вербицкий А. А. *Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие*. Москва: Высш. шк., 1991. 207 с.

3. Юцявичене П. А. *Основы модульного обучения*. Вильнюс: Изд-во и ПКР-РиСНХ. 1989. 69 с.

4. Russell J. D. *Modular Instruction. A Guide to the Design, Selection, Utilization and Evaluation of Modular Materials*. Minneapolis, Minnesota, 2005, 128 с.

*Бікезіна Анастасія Дмитрівна, студентка;
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Капніна Галина Іванівна,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

РОЛЬ ДОПОМІЖНИХ ЗАСОБІВ ПРЕЗЕНТАЦІЇ НОВОГО МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Мета навчання граматичного матеріалу іноземної мови – це оволодіння граматичними навичками мовлення: репродуктивними, тобто граматичними навичками говоріння і письма, та рецептивними, тобто граматичними навичками аудіювання і читання [1, с. 67–68]. У процесі виконання численних граматичних вправ формується граматична компетенція, одна зі складових іншомовної мовленнєвої компетенції.

Грамматична компетенція (ГК) – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості [3, с. 15].

Особливості формування граматичної компетенції – активно досліджуване питання. До його розробки долучились О. Вовк, П. Гурвіч, Ю. Пассов, Н. Склярєнко, Т. Стеченко Л. Черноватий, С. Шатілов та інші вітчизняні й зарубіжні учені.

Не викликає сумнівів той факт, що вдала презентація граматичного матеріалу – один з ключових кроків у процесі успішного формування граматичної компетенції. Тут сучасний учитель не може обійтись без допоміжних засобів, а саме таблиць, схем, презентацій PowerPoint та прогресивних інформаційних технологій, наприклад, електронних інтерактивних дошок SMART Board, які роблять вивчення граматики іноземної мови ефективним та результативним. Проаналізуємо найбільш активно застосовувані у процесі презентації граматичного матеріалу засоби.

Відомо, що таблиці та схеми є традиційним додатковим матеріалом при вивченні іноземної мови, перш за все, завдяки повноті викладу досліджуваного явища. Вони допомагають систематизувати матеріал. Принцип наочності – основна перевага використання таблиць та схем у процесі вивчення іноземної мови, що також значною мірою скорочує час на пояснення нової граматичної конструкції. У таблицях та схемах матеріал з певної теми подається повністю, а не частинами, що полегшує пошук тієї чи іншої інформації. Презентоване у формі таблиці чи схеми граматичне явище у подальшому дозволить досить швидко відновити раніше вивчений матеріал.

Такий засіб як презентація також доцільно використовувати при поясненні нових граматичних конструкцій. Так, програма PowerPoint дозволяє створити візуальний файл, за допомогою якого можна швидко, коротко і чітко подати інформацію доступним способом. Презентація повинна акцентувати увагу на головному і служити своєрідною візуалізацією того матеріалу, що пояснюється учителем. Складні для розуміння терміни, приклади – все це

повинно бути на слайдах. Для вчителя використання цього засобу – відмінний спосіб задіяти одразу всі органи сприйняття учнів, а також отримати корисний навик роботи з комп'ютером і проявити творчий потенціал. До створення такої презентації можна залучати учнів, що буде сприяти налагодженню та укріпленню міжпредметних зв'язків у навчанні.

Наявність електронних інтерактивних дошок SMART Board у сучасній українській школі робить процес вивчення іноземної мови взагалі та формування окремих компетенцій, зокрема, граматичної, не тільки більш зручним для вчителя, яскравим та динамічним, а ще й дає учням можливість безпосередньо долучитись до презентації граматичного явища та виконання вправ, писати, витирати написане, рухати об'єкти на дошці, працювати біля дошки вдвох чи втрьох незалежно один від одного тощо. Інтерактивні дошки дозволяють учневі безпосередньо у процесі презентації нового граматичного явища, паралельно з усним коментарем учителя, демонструвати правило, виконуючи вправи.

Ефективність навчання граматики іноземної мови може бути істотно підвищена за рахунок упровадження нових педагогічних технологій. Можливості сучасного заняття й системи освіти загалом значно розширюються завдяки використанню мультимедійних, інтерактивних технологій, Інтернету. Сучасні технології навчання іноземних мов, засновані на використанні мультимедіа, дозволяють збільшити час активного говоріння та аудіювання й використовувати значну кількість автентичного мовного матеріалу, що сприяє інтенсифікації його засвоєння і таких особливостей іноземної мови, як її ритм, швидкість, динаміку в цілому, що практично дуже важко зробити без використання в навчанні цих технологій [2, с. 26].

Застосування ІКТ при оволодінні граматичним аспектом мови вважається доречним після етапу презентації граматичного явища, а саме, під час формування рецептивних граматичних навичок читання та аудіювання; контролю рівня сформованості граматичних навичок на основі тестових програм; надання довідково-інформаційної підтримки шляхом використання автоматизованих довідників з граматики, систем виявлення граматичних помилок на морфологічному і синтаксичному рівнях та ін. Але і під час першого ознайомлення з новими граматичними конструкціями без залучення ІКТ сьогодні важко обійтись.

Так, дедалі популярнішими стають в останні роки програми, які є додатком до традиційного, друкованого підручника. Поширеними є тренажери для формування граматичних понять, наприклад, «Duolingo» та «Duolingo для шкіл» – тренажери, розроблені на основі простої та універсальної платформи для систематичної роботи з формування мовленнєвих навичок дітей та дорослих. Вони з успіхом можуть застосовуватись у процесі та після презентації нового граматичного явища.

Таким чином, з упевненістю можна зробити висновок, що у процесі формування граматичної компетенції особливу роль відіграє те, яким чином нове граматичне явище презентується учителем. Без таблиць, схем, презентацій PowerPoint, використання інтерактивних дошок SMART Board формування граматичної компетенції буде відбуватись не так насичено, цікаво та

ефективно. Усі названі допоміжні засоби можна компонувати між собою та активно використовувати на уроках іноземної мови для роботи з новим граматичним матеріалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котенко О. В., Соломаха А. В. Методика навчання іноземних мов у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 356 с.

2. Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов / укладачі: І. О. Мазайкіна, Т. І. Ямчинська, Є. В. Громов. Вінниця, 2017. 76 с.

3. Скляренко Н. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*. № 1. 2011. С. 15–25.

*Капніна Галина Іванівна, канд. пед. наук, доцент,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

DIKTATFORMEN IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT

Heute wird es häufig diskutiert, dass die Rolle der Diktate beim Erlernen einer Sprache überschätzt ist und dass sie abgeschafft werden müssen. In manchen deutschen Bundesländern gehören die Diktate schon bestimmte Zeit nicht mehr zu obligatorischen Maßnahmen, die die Lehrer zum Prüfen im Unterricht anwenden.

Intuitiv stehen viele Lernende eher mit Negativität zu den Diktaten: bei dieser Arbeit werden die Fehler (also die Mängel in ihren Kenntnissen) von der Lehrkraft gesucht, oft mit Erfolg gefunden und schließlich mit rotem Stift korrigiert. Das demotiviert die Fremdsprachenlerner.

Aber auch von manchen Lehrkräften werden die Diktate als “Dinosaurier” wahrgenommen, weil die Rechtschreibkompetenz schon längst viel mehr bedeutet, als ein gehörtes Wort richtig aufzuschreiben. Im Gegenteil sollen Strategien und deren Anwendung in unterschiedlichen Kontexten ausgebildet und darüber gesprochen werden. Ebenso ist das Nachschlagen eines unbekanntes Wortes Bestandteil der Rechtschreibkompetenz. Nicht zuletzt muss der Wert des richtigen Schreibens wieder beim Lernenden ankommen. Das gelingt nicht durch Diktate und den dort aufgebauten Frust [4].

Bei einem traditionellen Diktat – egal, ob es um Muttersprachen- oder Fremdsprachenunterricht geht – wird der Text auditiv vorgetragen. Üblicherweise wird das Diktat dreimal zu Gehör gebracht: beim ersten Durchgang wird der Gesamttext präsentiert, damit das Inhaltsverstehen möglich ist, beim zweiten Durchgang wird er in Wort- oder Satzgruppen zum Mitschreiben diktiert. Dabei werden Satzzeichen nicht genannt, wenn Satzstrukturen erfasst werden sollen. Der dritte und letzte Durchgang bietet noch einmal den gesamten Text, dem eine in ihrer Länge vorher festgelegte Pause zur Korrektur folgt [2]. Um Diktate dieser Art gut zu schreiben, ist das Üben wichtig. Wie in jeder Hörübung muss sich der Lernende

zuerst an die Stimme, an die Sprachbesonderheiten des Diktierenden, an sein Tempo gewöhnen.

Wenn wir über diese Diktate sprechen, kann man sicher behaupten, dass hier die Orthographie bzw. Kommasetzung hauptsächlich geprüft werden. Im Fremdsprachenunterricht aber wird außer dem Prüfen der Rechtschreibung auch auditive Wahrnehmungsfähigkeit trainiert und somit auch die Hörkompetenz geübt. In beiden Fällen verfügen die traditionellen Diktate über ein hohes Fehlerpotenzial und wirken deshalb einigermaßen motivationshemmend. Selbst diese typischen Problemfelder wie Groß- und Kleinschreibung, Getrennt- und Zusammenschreibung oder Kommasetzung deprimieren die Lernenden.

In der Methodik des Fremdsprachenunterrichts spricht man immer über die Notwendigkeit der Abwechslung der Methode. Und auch bei dem Wort "das Diktat" gibt es zahlreiche Varianten. Diktate können alternativ, kreativ und einfach einmal anders sein. So präsentiert die Autorin des Buches "Diktatformen, die Spaß machen" Anja Engelhardt ungewöhnliche Diktatformen wie Bilddiktat, Blitzdiktat, Eigendiktat, Fehlersuchdiktat, Lückendiktat, Rätseldiktat, Schleichdiktat, Wortlistendiktat. Außerdem sind im Buch ganz exotische Diktate dargestellt, vor denen die Fremdsprachenlerner bestimmt keine Angst haben werden: Gummibärchendiktat, Lügendiktat, Säckchendiktat, Smiley-Diktat, Wendediktat, Würfeldiktat.

Das Gummibärchendiktat kann gelegentlich bei allen Themen eingesetzt werden. Es wirkt sehr motivierend. Hier werden Gummibärchen als Figuren in den Farben der echten Gummibärchen benötigt. Die Schüler ziehen aus einem Umschlag (Sack) ein Bärchen und schreiben einen Satz, der zu der Farbe gehört, ab. So trainiert man dann gemeinsam verglichen. Die Kinder bekommen für jeden richtig geschriebenen Satz das echte Gummibärchen in der entsprechenden Farbe vom Lehrer [1, S. 6].

Eine ungewöhnliche Form des klassischen Diktats wird mithilfe von der Dictogloss-Methode dargestellt. Bei der Dictogloss-Methode rekonstruieren Lernende in Kleingruppen einen Text, den sie zuvor gehört haben. Dieser Text enthält eine hohe Anzahl an Formen einer bestimmten grammatischen Struktur, die mit dieser Übung wiederholt werden soll. Die Idee dabei ist, dass die Lernenden sich intensiv und im Kontext des Textes mit der Struktur befassen, sie zunächst häufig gehört haben, nun selbst rekonstruieren und im Idealfall auch gemeinsam über sie sprechen werden. Dictogloss-Aktivitäten sind Formen des sogenannten kollaborativen Dialogs, folgen also der Idee, dass Lernende gemeinsam und problemlösungsorientiert über sprachlichen Output sprechen und reflektieren [3].

Interessant ist auch ein Tandemdiktat: man muss einen Partner oder eine Partnerin aussuchen, der oder die einen anderen Textbogen hat als Sie. Wer Bogen A hat, muss sich jemanden suchen, der Bogen B hat, und anders herum. Man muss nun in Einzelarbeit die Lücken in dem Diktattext ergänzen, danach gegenseitig mit Hilfe der Lösungen kontrollieren, die sich auf dem Bogen des Partners oder der Partnerin befinden. Wenn es ein Textstück gibt, in dem es keine Lücken ausgefüllt waren, muss man das selbst einander diktieren und das Geschriebene mit dem Diktattext vergleichen und die Fehler anstreichen. Anschließend werden die Fehler mit dem Partner oder mit der Partnerin besprochen [5, S. 6]. Also ist es klar, dass Diktate nicht nur die Einzelarbeit vorsehen, sondern auch kooperative Lernformen.

Auf jeden Fall wichtig ist es dabei, wie Diktate kontrolliert werden. Es kann auch nicht nur von der Lehrkraft, sondern auch von den leistungsstärkeren Schülern gemacht werden. Das Diktat kann auch von der ganzen Klasse geprüft werden, zum Beispiel, jeder in der Gruppe liest das Diktat von dem Mitschüler, der rechts sitzt. Aber dabei müssen die Kinder das richtig geschriebene Diktat vor sich als Vorbild haben. Die Fremdsprachenlerner können ihre Diktate auch selbst kontrollieren. In diesem Fall bekommen sie eine Möglichkeit, eigene Fehler zu verbessern.

Mit Sicherheit kann gesagt werden, dass Diktate die Konzentrationsfähigkeit der Lernenden, ihre Aufmerksamkeit und Disziplin fördern, das Gespür für Orthografie entwickeln. Insgesamt muss man das Diktat nicht als ein Anlass wahrnehmen, in schlechten Kenntnissen beschuldigt zu werden, sondern als ein Instrument sehen, über eigenen Lernstand zu erfahren.

Gewiss haben die Diktate ihre Vor- und Nachteile, aber ihre Präsenz im modernen Sprachunterricht ist unüberschätzbar, zumindest, wenn die Diktate nicht zum Prüfen, sondern zum Üben oder zum Vertiefen der schon vorhandenen Sprachkenntnisse benutzt werden.

LITERATUR

1. Diktatformen, die Spass machen (Methoden-Schule Deutsch). Auflage: 1, Verlag an der Ruhr. 2006. 68 S.

2. Das Diktat. URL: <https://www.hueber.de/stichwoerter/index.php/Diktat> (Abrufdatum 22.07.2019).

3. Stollhans S. Diktat einmal anders: Die Dictogloss-Methode als Form des Kollaborativen Dialogs. *Forum Deutsch: Unterrichtsforum* 22.1. 2014. URL: <http://www.forumdeutsch.ca/f/nf75catg> (Abrufdatum 22.07.2019).

4. Benkenstein R. Diktate. "Dinosaurier" aus einer Didaktik vor unserer Zeit. URL: <https://deutsch-klett.de/diktate-dinosaurier-aus-einer-didaktik-vor-unserer-zeit/> (Abrufdatum 22.07.2019).

5. Lascho B. Moderne Übungsdiktate. *Persen Verlag*. 2012. 94 S.

*Кондратьєва Олена Михайлівна, канд. пед. наук, викладач,
Бердянський державний педагогічний університет*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ОСНОВІ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Одним із сучасних підходів до організації освітнього процесу у вищому закладі освіти є застосування у мобільних технологій, які модернізують процес викладання дисципліни і підвищують ефективність освітнього процесу. Сьогодні в освітньому процесі застосовуються мобільні технології, які передбачають використання мобільних пристроїв, наприклад смартфонів, планшетних комп'ютерів, електронних книг, нетбуків. Варто зауважити, що функціонал сучасних мобільних телефонів дійсно вражає широтою: плеєр для аудіо і відеоінформації, фотоапарат, мобільний браузер для виходу в Інтернет,

комунікатор, організатор, диктофон тощо. З розвитком мобільних технологій зросла потреба і можливість швидкого доступу до інформації і особливо іншомовної, адже зросла мобільність населення і потужність мобільних пристроїв. Застосування мобільних технологій у вивченні іноземної мови сприяє особистісно-орієнтованому навчанню і надає можливостей для диференційованого, автономного та індивідуального підходу.

Метою дослідження є застосування мобільних технологій у формуванні іншомовної комунікації.

Огляд і аналіз наукових публікацій свідчить, що сучасні мобільні пристрої в розвинутих країнах використовуються в галузі освіти, управління, організації викладання для фахівців-практиків, а також як технічні засоби підтримки навчання для учнів та студентів. Дослідженням методичних основ і дидактичних властивостей мобільних технологій займалися І. Карпа, А. Авраменко, С. Титова, Н. Бондаренко, Р. Гуревич, О. Мардаренко, Н. Скрипник.

Поняття «мобільні технології» не обмежується різновидами мобільних пристроїв. Термін «мобільні технології» модифікує три основні складові педагогічного процесу: доступ до засобів навчання, форми реалізації навчальної інтеракції і форми подачі навчального матеріалу і завдань.

У навчанні іноземних мов провідним є принцип комунікативності, що передбачає побудову процесу навчання як моделі процесу реальної комунікації. Комунікація – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо). Комунікативні ситуації, що використовуються в навчанні іноземних мов, мають відтворювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування. Застосування мобільних технологій у процесі навчання іноземних мов дає можливість: створення природного мовленнєвого середовища як вагомого чинника у навчанні іноземних мов; підвищення зацікавленості у вивченні іноземної мови; використання диференційованого підходу до навчання; здійснення інтенсифікації навчального процесу. Важливим фактором, що впливає на процес комунікації, є організація взаємодії (діалогу) між індивідами, що спілкуються, а саме інтерактивна функція комунікації (обмін діями).

На думку Н. Прокочук, мобільні пристрої наділені комунікативними функціями, такими як SMS, Instagram, Viber, WhatsApp, що збільшує можливість спілкування учасників освітнього процесу між собою та надає доступ до навчальної інформації у процесі навчальних дискусій [4].

І. Карпа визначає корисною функцією звукового запису смартфона, яка надає можливість записувати та презентувати свої розмови англійською і ділитися ними. Це надає чудову можливість практики у вимові. Крім цього застосування мобільних технологій активізує спілкування з носіями мови на різну тематику [2].

Виявляючи потенціал мобільних пристроїв як засобів навчання іноземної мови, Н. Скрипник зазначає, що регулярно використання мобільних технологій

у процесі навчання іноземної мови сприятиме кращому формуванню аспектів іншомовної комунікативної компетенції [5].

Методичні функції мобільних технологій передбачають:

- розвиток продуктивних (говоріння, письмо) і рецептивних (аудіювання і читання) видів мовленнєвої діяльності;
- формування мовних навичок мови студентів (граматичних і лексичних);
- формування соціокультурної і міжкультурної компетенцій [5].

Однією з функціональних можливостей мобільного телефона є зв'язок з Інтернетом який дозволяє активізувати всі види мовленнєвої діяльності (listening, reading, writing, speaking), що дозволяє створити реальне комунікативне середовище через форум, листування через електронну пошту, розвиваючи при цьому діалогічне мовлення. Застосування мобільних технологій активно використовується для індивідуальних завдань для створення власних фото і відео для представлення власних проектів і презентацій та обговорення них у соціальних мережах. Крім цього набуває поширення застосування мобільних додатків, таких як Eppodcast, Grammar up, Animoto, Kahoot, які дозволяють поліпшити граматику та лексику та передивлятися або прослуховувати іншомовні відео та аудіофайли.

Таким чином, інтеграція мобільних технологій у навчальний процес сприяє розвитку іншомовній комунікації, активного залучення до мовного середовища б подолання мовного бар'єру, розвиток творчої активності та підвищення мотивації до вивчення іноземної мови і культури іншого народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич Р. Мобільне навчання – нова технологія професійної освіти XXI століття. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012, № 20 (255). С. 113–119.
2. Карпа І. Використання мобільних пристроїв у вивченні іноземної мови. *Молодь і ринок*. 2017, № 6. С. 81–85.
3. Мардаренко О. Інтерактивні комунікативні технології в освіті: мобільне навчання як нова технологія в підвищенні мовної компетенції студентів немовних ВЗО. *Інформатика в моделюванні*. 2013, № 3. С. 288–293.
4. Прокопчук Н. Використання смартфонів на уроках англійської мови у ЗНЗ. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018, Вип. 19, том 1. С. 210–216.
5. Скрипник Н. Про використання методів мобільного навчання при вивченні іноземної мови у немовних ВЗО. *Науковий вісник МНУ імені О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019, № 2 (65). С. 274–278.

*Малазонія Світлана Валеріївна, канд. психол. наук, доцент,
Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії, м. Бахмут*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Одним з основних напрямків модернізації системи освіти є застосування сучасних інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), які в поєднанні з новими педагогічними технологіями ми здатні вирішити головну задачу – отримання якісної і доступної освіти.

Інтеграція нових ІКТ в освітній процес послідовно проходить кілька етапів. Дистанційне навчання розглядається як перехідний етап від очної (контактної) форми навчання до електронної (неконтактної), при якій роль ІКТ стає домінуючою. Воно вимагає ретельної розробки всіх елементів, але головними тут залишаються питання змісту навчання, які детерміновані цільовим рівнем освіти.

Розвиток системи дистанційного навчання (СДН) визначається багатьма факторами, серед яких стосовно до навчання іноземним мовам студентів технічних спеціальностей визначальними є методологічний, технологічний і методичний. Специфіка цього предмета, незалежно від форми навчання, передбачає широке застосування аудіо – візуальних засобів навчання. Науково-технічний рівень сучасних засобів ІКТ дозволяє їх успішно використовувати.

Специфічною рисою процесу навчання іноземної мови є його зосередженість на виробленні певних мовних навичок, і ця специфіка вимагає регулярної практики. Тому основною організаційною формою в класичному навчанні стають практичні завдання, в яких реалізується навчання всіх форм мовної діяльності – активній та пасивній. У дистанційному навчанні досягнення зазначених результатів можливо за допомогою сучасних засобів ІКТ; навчання читання та письма проводиться за допомогою мережевого курсу, в якому присутні різні навчальні матеріали – від електронних варіантів друкованих підручників, посібників та іншої літератури до спеціально розроблених авторських курсів, де в якості текстів автентичні матеріали, підібрані відповідно до профілю навчального закладу або певним напрямом підготовки, а письмові завдання поєднують в собі елементи інтерактивності і відповідають сучасним вимогам, що пред'являються до електронних навчальних матеріалів.

Усні види мовної діяльності вимагають наявності високо технологічного сучасного обладнання, що дозволяє максимально наблизити навчальний процес до класичного практичного заняття, на якому ці види мовної діяльності відпрацьовуються і закріплюються за допомогою послідовно виконуваних вправ. Використання системи управління навчанням Moodle, що має в своєму арсеналі засоби асинхронної взаємодії – форуми, чати і т. ін., дозволяє частково вирішити проблему ефективного навчання усним видам мовної діяльності, проте позбавлені головного – оперативного контролю над навчальним процесом, особливо необхідного при здійсненні роботи студентів з

усними вправами і завданнями. Принцип оперативності зворотного зв'язку (immediacy) набуває особливого значення.

Найбільш ефективним навчанням іноземним мовам студентів технічних спеціальностей уявляється таке, в якому асинхронні способи взаємодії по можливості максимально доповнюються синхронними, реалізованими за допомогою нових інформаційних і комунікаційних технологій (скайп, вебінар, віртуальний клас, телеконференція та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Борохович Л. Ю. Инновационные технологии в обучении иностранному языку. 2012.

2. Козлов О. А., Мартинов А. А. Методика використання інформаційних технологій для побудови моделі готовності випускника технічного вузу до операторської діяльності. *Інформатизація освіти та науки*. Москва, 2019.

*Сімак Вікторія Олегівна, студентка;
наук. керівник – викладач Гучко Владислав Станіславович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мета навчання іноземної мови це комунікативна діяльність учнів, тобто практичне володіння іноземною мовою. Завдання педагога активізувати діяльність кожного студента в процесі навчання, створити ситуації для їх творчої активності. Існує безліч нестандартних форм роботи викладача, які активізують увагу і підвищують інтерес учнів до іноземної мови. У цій статті розглядаються види ІКТ, варіанти їх використання та переваги, також ІКТ представляє собою не тільки засіб подачі інформації, а також і засіб контролю. Розглядається предмет вивчення іноземної мови, його особливості та специфіка вивчення. Також звертається увага на використання мережі Інтернет та її ресурсів для навчання іноземної мови.

З кожним роком в області викладання іноземної мови з'являється все більше різновидів методів і форм навчання із застосуванням нових інформаційних технологій. Вони являють собою не тільки окремі технічні засоби або системи обміну і передачі інформації, за допомогою яких здійснюється навчальний процес, а й цілісну систему методів навчання, спрямованих на розвиток комунікативних компетенцій учнів, розвиток навичок мовлення. Збільшення кількості видів мовленнєвої діяльності, сфер, для здійснення яких вимагається володіння іноземною мовою, інтеграція та інтернаціоналізація різних галузей життєдіяльності підвищують вимоги до якості викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах.

У сучасну епоху розвитку інформаційних технологій процес інформатизації проникає в усі сфери діяльності людини, включаючи освіту.

Відбувається вдосконалення і масове поширення сучасних інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ).

Е. С. Полат, доктор педагогічних наук, професор та завідувача лабораторією дистанційного навчання ІЗМО РАО, автор багатьох дослідницьких робіт з педагогіки навчання іноземних мов, теорії та практики дистанційного навчання, педагогічним технологіям особистісно зорієнтованого підходу, застосуванню Інтернет-технологій та ресурсів у системі навчання, зазначає: «Нові педагогічні технології ... немислимі без широкого застосування нових інформаційних технологій, комп'ютерних в першу чергу», тому що саме вони «дозволяють в повній мірі розкрити педагогічні, дидактичні функції цих методів, реалізувати закладені в них потенційні можливості» [1, с. 14].

Актуальність дослідження проблеми використання ІКТ у викладанні іноземних мов (ІМ) полягає в тому, що інформаційні технології мають високі комунікативні можливості, сприяють розвитку знань і умінь навичок говоріння та аудіювання учнів, активно включають їх в навчальну діяльність і ефективно розвивають навички комунікативної компетенції. Все це необхідно для успішного життя в сучасному світі. Слід також відзначити величезну популярність Інтернету і комп'ютерних технологій у молоді.

Головним предметом вивчення іноземної мови є розвиток всіх видів мовної діяльності, починаючи з усної комунікації і закінчуючи розвитком здібностей до різнопланової роботи з текстом по вилученню інформації, а також формування висловлювання на основі цієї інформації.

При навчанні іноземної мови необхідно враховувати її особливості. Так як специфікою оволодіння іноземною мовою є її подвійність (з одного боку, вивчення лінгвістичної структури, з іншого – розвиток мовлення), постає питання про пошук оптимальних методів навчання з урахуванням психологічних факторів розвитку мови і свідомого оволодіння лінгвістичними структурами [1]. Оскільки мова є засіб комунікації, спілкування, а мовлення є спосіб цієї комунікації, то оволодіння цими комунікативними засобами можливо тільки при створенні комунікативних проблемних навчальних ситуацій.

В арсеналі викладача іноземної мови такі засоби ІКТ, як: 1) електронні підручники та посібники, що демонструються за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора; 2) електронні енциклопедії та довідники; 3) тренажери і програми тестування; 4) освітні ресурси Інтернету; 5) DVD- і CD-диски з картинками та ілюстраціями; 6) відео- і аудіотехніка; 7) мультимедійні презентації; 8) науково-дослідні роботи і проекти [3].

Підвищення якості освіти є основною метою використання ІКТ. В основі сучасної парадигми освіти, що будується на комп'ютерних технологіях, лежить не трансляція учнями готових знань, умінь і навичок, а прищеплення їм навичок самоосвіти. Освітні стандарти останнього покоління включають інформаційно-комунікаційну компетенцію в число як професійних, так і універсальних компетенцій учнів.

Застосування ІКТ в процесі навчання покликане вирішити такі завдання: 1) підвищити мотивацію навчання; 2) сприяти активізації пізнавальної сфери

учнів; 3) удосконалювати методики проведення уроків; 4) своєчасно відстежувати результати навчання і виховання; 5) планувати і систематизувати свою роботу; 6) використовувати як засіб самоосвіти; 7) якісно і швидко підготувати урок (захід).

Використання ІКТ на уроках іноземної мови розкриває величезні можливості комп'ютера як ефективного засобу навчання. Сучасні комп'ютерні навчальні програми дають можливість не тільки тренувати різні види мовної діяльності, але і поєднувати їх у різноманітних комбінаціях, що сприяє усвідомленню мовних явищ і формування лінгвістичних здібностей.

Слід зазначити, що ІКТ є не тільки засобом подачі матеріалу, а й засобом контролю. Вони забезпечують високу якість презентації матеріалу і використовують різні комунікативні канали (текстовий, сенсорний, графічний, звуковий і т.д.). Нові технології дозволяють індивідуалізувати та інтенсифікувати процес навчання. Той, якого навчають може вибрати свій освітній маршрут і рухатися по ньому в зручному темпі. Диференційований підхід створює умови для успішної діяльності кожного учня, викликаючи позитивні емоції і, таким чином, підвищуючи його навчальну мотивацію. Ще одним позитивним аспектом застосування ІКТ в навчальному процесі є його здатність зробити оцінювання учня більш об'єктивним (завдання з задалегідь обумовленими критеріями вимірювання дозволяють уникнути суб'єктивності оцінки) [3].

Використання комп'ютерних технологій сприяє зняттю психологічного бар'єру учня на шляху до використання іноземної мови як засобу спілкування. Одним з проявів цього бар'єру є так звана боязнь помилки. Ті, що навчаються відзначають, що при використанні комп'ютерних технологій вони не відчують почуття незручності, допускаючи помилки, і отримують досить чіткі інструкції щодо того, як їх подолати [4].

Комп'ютер дуже лояльно ставиться до відповідей учнів і не супроводжує їх роботу осуджувачими коментарями, що розвиває самостійність учнів і створює сприятливу психологічну атмосферу на уроці, надаючи їм упевненість в собі, а це є важливим фактором для розвитку їх індивідуальності.

Крім того, комп'ютер може ефективно застосовуватися на всіх етапах уроку: для ознайомлення з новим мовним матеріалом, на етапі тренування, на етапі застосування сформованих знань, навичок, умінь і на етапі їх контролю. Комп'ютер може бути використаний в різних комунікативних завданнях і ситуаціях з урахуванням індивідуальних вікових і особистісних особливостей учнів.

Застосування ІКТ на уроках іноземної мови підвищує пізнавальну активність учнів, розширює їх кругозір і дозволяє застосувати особистісно орієнтовану технологію інтерактивного навчання іноземної мови, тобто навчання у взаємодії. Учень сам стає головною дійовою особою і сам відкриває шлях до засвоєння знань. Учитель же є активним помічником, і його головна функція – організувати, направляти і стимулювати навчальний процес.

ІКТ активно використовуються сучасними вчителями. Г. О. Корзан наводить результати інтернет-опитування викладачів, проведеного

Британською радою з метою з'ясувати, які інтернет-ресурси найчастіше використовуються при навчанні. Серед найбільш використовуваних вчителя назвали чати, онлайн- словники, блоги та віртуальні навчальні середовища [5].

Величезний вплив на освітній процес зробило створення всесвітньої мережі Інтернет. Будучи інформаційною системою, Інтернет пропонує своїм користувачам різноманіття інформації і ресурсів: електронна пошта, можливість публікації особистої інформації, створення власної домашньої сторінки, доступ до інформаційних ресурсів; довідкові каталоги і пошукові системи, що може активно використовуватися в процесі навчання іноземним мовам [6]. Отже, переваги впровадження інтернет-технологій в процес навчання англійської мови в даний час не викликає сумнівів: очевидно позитивний вплив різних форм синхронної і асинхронної інтернет-комунікації (електронної пошти, чату, форумів, веб-конференцій) на формування іншомовної комунікативної компетенції учнів.

У процесі уроків постійно відбувається звернення до мережі Інтернет для прояснення відмінностей у значенні лексем. Студентам даються рекомендації для звернення до словників English Oxford Living Dictionaries і Merriam-Webster, толкуючим лексичні одиниці на англійській мові і становлять приклади їх вживання в письмовій мові, а також дає доступ до ігор і відеофрагментів. Електронний ресурс Multitran, що забезпечує доступ до словників на багатьох мовах світу, є цілодобово доступним джерелом допомоги в роботі викладачів і студентів [3].

Безсумнівним достоїнством використання Інтернету під час навчання іноземної мови є те, що, спілкуючись в мовному середовищі, яких навчають виявляються в реальних життєвих ситуаціях і вчать вільно орієнтуватися в іншомовному просторі, вирішувати виникаючі завдання, що, в свою чергу, стимулює їх креативність і створення оригінальних, а не шаблонних висловів граматично правильною і лексично варіативною мовою.

Із введенням ІКТ в процес навчання студенти отримали можливість проводити різноманітні анкетування та опитування в мережі Інтернет або в електронному середовищі університету для написання курсових, дипломних, магістерських робіт і навіть дисертацій. Наприклад, за допомогою Інтернету було проведено асоціативний експеримент для написання дисертаційного дослідження [1].

Таким чином, використання ІКТ в процесі викладання іноземних мов дозволяє говорити про позитивні результати в освоєнні іноземних мов і про підвищення мотивації та інтересу учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акишина А. А., Каган О. Е. Учимся учить для преподавателя иностранного языка. Москва: Русский язык. Курсы, 2004. 256 с.
2. Воронова Е. Н. Современные технологии и методы обучения иностранному языку в вузе. *Международный электронный научнопрактический журнал «Перспективы Науки и Образования»*, № 1 (7) Январь/Февраль 2014. С. 189–194.

3. Зимина М. В., Люляева Н. А. Использование информационно-коммуникационных технологий в преподавании иностранных языков. *Современные проблемы науки и образования*. 2017. № 4. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26678> (дата обращения: 15.11.2019).

4. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии. Активное обучение: учеб. пособие для студентов учреждений высш. проф. образования. 3-е изд.-е, испр. Москва: Академия, 2012. 192 с.

5. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 3-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2010. 368 с.

6. Преподавание в сети Интернет: учеб. пособие / отв. редактор В. И. Солдаткин. Москва: Высшая школа, 2003. 792 с.

7. Щукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам. Москва: Филоматис, 2008. 188 с.

Авторський стиль та переклад

*Авдєєва Єлизавета Іллівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

КОМПЕНСАЦІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПІСЕНЬ АМЕРИКАНСЬКОГО АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «ALADDIN» РОСІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Останнім часом дубляж кінофільмів українською мовою набуває популярності, а його мистецтво невпинно розвивається. Однією з головних проблем перекладача при цьому є вдала передача пісень цільовою мовою. Кінострічки передбачають використання техніки «ліпсингу», тобто синхронізацію артикуляції персонажів зі звуковим та візуальним рядами картини. Тому навіть найбільш майстерному перекладачеві при перекладі пісень не вдається зробити лексико-граматично аналогічний переклад, і виникає потреба у використанні різних перекладацьких трансформацій, серед яких важливою, безумовно, є компенсація.

Тема дослідження є **актуальною**, оскільки багато науковців працювали безпосередньо над тлумаченням компенсації щодо літературного перекладу прози та поезії (такі перекладознавці, як А. В. Федоров, Л. С. Бархударов, А. Д. Швейцер, В. Н. Комісаров), але ця комплексна трансформація при перекладі пісень не розглядалася достатньою мірою в наукових дослідженнях, і

відсутня інформація, що окреслює теоретичну базу перекладацької діяльності з цього питання.

Кіноіндустрія на сьогодні є популярною складовою життя суспільства, і дуже великим попитом користуються фільми компанії «Disney», які відомі своїми кількістю та різноманітністю жанрів пісень. Переклад такого контенту потребує специфічних навичок застосування трансформацій, бо основне смислове навантаження припадає на пісні. Необхідно передати як мелодійність і красу твору, так і смислове значення та стилістичний відтінок. Компенсація – одна з провідних перекладацьких трансформацій на основі заміни і, загалом, спосіб перекладу, тому ця тема представляє теоретичне і практичне значення.

Матеріалом дослідження слугувала кінострічка «Aladdin» у перекладах російською та українською мовами. **Об'єктом** уваги визначено компенсацію як спосіб перекладу. **Предмет** дослідження становила компенсація у перекладах пісень американського анімаційного фільму «Aladdin» з англійської мови російською та українською.

Мета статті полягає у визначенні типів компенсації при перекладі пісень американського анімаційного фільму «Aladdin» російською та українською мовами, їхньому зіставленні, аналізі втрат смислового і стилістичного порядку, а також в оцінці адекватності перекладу при використанні цієї перекладацької трансформації. Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**: 1) ідентифікувати сутність перекладацької компенсації, розкрити поняття адекватності перекладу; 2) виявити тенденції та закономірності вживання компенсації при перекладі пісень американського анімаційного фільму «Aladdin» російською та українською мовами; 3) проаналізувати передачу смислового значення та стилістичних відтінків, знайти втрати експресивного заряду чи стилістичного забарвлення, зіставити переклади та визначити їхню адекватність.

Досить часто перекладачі, здебільшого ті, що працюють з літературним перекладом, зазнають проблеми неможливості передачі окремого елемента чи певної особливості оригіналу, тому деякі слова чи словосполучення пропускаються, замінюються чи набувають нової позиції в тексті. Саме так пояснюється поняття компенсації [2, с. 83]. В. Н. Комісаров запропонував загальноприйнятне визначення компенсації: «це спосіб перекладу, при якому елементи сенсу, прагматичні значення, а також стилістичні нюанси, тотожність передачі яких неможлива, втрачаються при перекладі та передаються в тексті перекладу елементами іншого порядку, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі» (переклад наш – Є. А.) [3, с. 399]. Хоча значення компенсації у перекладацькій діяльності велике, це поняття не достатньо висвітлено в наукових працях. Однак деякі науковці запропонували власні класифікації цієї перекладацької трансформації. На нашу думку, одна з найвдаліших класифікацій належить Я. Й. Рецкеру [5, с. 63–68], який виділив такі типи компенсації, як: локальна (місцева), тотальна (загальна) та суцільна, застосування яких висвітлено нами в таблиці:

Тип компенсації	Застосування	Приклад
Локальна (місцева)	Заміна реалії культури вихідного тексту на більш знайомий елемент цільового тексту	<i>Christmas holidays – зимові канікули</i>
Тотальна (загальна)	Відтворення безеквівалентної лексики шляхом передачі експресивного заряду іншим елементом	<i>follered – не приведи Господи</i>
Суцільна	Відсутність словникових відповідників вихідного тексту	У В. Текерея: <i>water-lily – дика троянда</i>

Згідно з І. С. Алексеевою, компенсація буває позиційна, яка виконує функцію передачі як когнітивної інформації, так і розмовного забарвлення (зокрема переклад фразеологізмів) та різнорівнева, яка відображає втрачений елемент, не базуючись на окремих словах (системна передача високого стилю в поезії) [1, с. 168–169].

Для того щоб проаналізувати питання компенсації як способу адекватного перекладу, варто застосувати обидві класифікації.

Перш ніж почати аналіз, потрібно прояснити безпосередньо термін «адекватність». За В. Н. Комісаровим, «[а]декватним називається такий переклад, який забезпечує прагматичні завдання перекладацького акту на максимально можливому для досягнення цієї мети рівні еквівалентності, не допускаючи порушення норм або узуси мови, дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів даного типу та відповідаючи суспільно визнаній конвенційній нормі перекладу» (переклад наш – Є. А.) [4, с. 233]. Іншими словами, адекватним називають переклад, який сприймається як належний комунікантами й критиками та повністю передає сенс вихідного тексту.

Спираючись на вищезгадані класифікації, можна простежити використання різних типів компенсації в перекладах пісень обома мовами – російською та українською.

Так, аналіз перекладу російською мовою показав, що використовувалися такі типи компенсації.

1. Тотальна (загальна) компенсація застосовується досить часто. Наприклад, рядок *Where you wander among every culture and tongue* передано як *И не счесть в краю том языков и племён*. Хоча переклад не надає прямого еквівалента слова *culture* – *культура*, але смислове навантаження всієї фрази збережено, використавши слово *племена*, бо цей елемент частково, метонімічно містить у собі той самий експресивний заряд. Фразу *Like Arabian days* перекладач компенсує як *Горяча, словно день*, маючи на увазі те, що арабські дні спекотні; при цьому порівняння зберігає свій сенс.

2. Суцільна компенсація простежується декілька разів. Яскраві приклади – такі рядки: *You are caught in a dance, you are lost in the trance*, що перекладено як *Не развеять мираж, – всё, что нажил – отдашь*, та *Through an endless*

diamond sky – як *Сердце рвется из груди*; при аналізі неможливо простежити використання словникових відповідників.

3. Позиційна компенсація також спостерігається в тексті перекладу: *Well, your destiny lies in your hands* – *Сам хозяин своей ты судьбы*. Метафора *to lie in one's hands* компенсується російським відповідником *быть хозяином судьбы*.

4. Прикладом різнорівневої компенсації є рядок *You can smell every spice while you haggle the price* – *Ты смотри, не зевай – смело цену сбивай*, де такі елементи, як *не зевай, цену сбивай* передають розмовну лексику, що надає пісні особливого забарвлення.

Як і в російському перекладі, в українському варіанті також є значна кількість випадків використання різних типів компенсації.

1. Тотальна (загальна) компенсація простежується у такому прикладі: *And the sand in the glass is right* – *Лини пісок діставай з очей*. Хоч елементи вихідного тексту було передано, використавши інші елементи цільового тексту, смислове навантаження, яке було вкладено у цей рядок, залишилося незмінним. Ідентичний випадок спостерігається у фразі *Oh, imagine a land, it's a faraway place where the caravan camels roam* – *Завітайте у край, де повсюди дива, і верблюди між дюн плывуть*. Одні елементи компенсуються іншими, але атмосфера пісні повністю відтворюється.

2. Суцільна компенсація займає провідне місце в українських варіантах перекладу пісень. Наприклад: *Where you wonder among every culture and tongue / It's chaotic, but hey, it's home* – *Де спекотно була та весь час голова / ніде обертом, що ж – у нуть*; *A fool off his guard could fall and fall hard / Out there on the dunes* – *Його не гніви і тав не лови, / Бо ніч – це не гра*. Елементи вихідного тексту повністю замінено; словникових еквівалентів не знайдено.

3. Позиційна компенсація здебільшого використовується як метод передачі метафор. Наприклад, *Well, your destiny lies in your hands* – *Доля – море, а ти – капітан*.

4. Різнорівнева компенсація використовується, щоб перекласти такі фрази, як: *Come on down, stop on by / Hop a carpet and fry* – *Тож не спиць. Тут за мить / Килимок пролетить*. Такі елементи, як *не спиць та килимок* передають елементи розмовного стилю та надають тексту особливого забарвлення.

Варто зазначити, що ні в російському, ні в українському перекладі випадки локальної (місцевої) компенсації не були виявлені.

Проведений аналіз показує, що найбільш уживаною в російському перекладі є тотальна (загальна) компенсація. З цього виходить, що цей переклад є більш вдалим, оскільки, не дивлячись на часте компенсування елементів, смислове значення, стилістичний відтінок та стиль оригіналу було збережено. На прикладах, які вже було проаналізовано вище, можна простежити, що навіть використання суцільної компенсації передає експресивний заряд тексту. Таким чином, *You are caught in a dance, you are lost in the trance* – *Не развеять мираж, – всё, что нажил – отдашь* є суцільно компенсованою фразою, але в контексті йдеться про переваги ведення торгів на арабському базарі, тому фраза цільового тексту є доволі доцільною. Різнорівнево компенсовані фрази також

роблять переклад адекватним. *You can smell every spice while you haggle the price* – *Ты смотри, не зевай – смело цену сбивай* – це приклад, в якому лексично забарвлені елементи доречні, бо пісню виконує джин, харизматичний персонаж, який у силу свого тривалого існування може собі дозволити використовувати різні стилістично забарвлені елементи.

На противагу російському перекладу, в українській роботі використання суцільної компенсації є одним із ключових методів передачі текстових елементів. Однак у такому випадку перекладачеві не завжди вдавалося передати сенс, втрачаючи важливі елементи чи додаючи нові. Це добре ілюструється в наступному: *Tell me, princess / now, when did you last let your heart decide?* – *Нам він серце бентежить. У дорогу кличе нас.* У вихідному тексті Аладдін запитує принцесу, коли вона востаннє робила вибір без втручання і нав'язування інших, ніби провокуючи дівчину до самостійних змін у житті, а в цільовому тексті головний герой просто висловлює стурбованість та хвилювання. Рядок *You are caught in a dance, you are lost in the trance* – *І неси кризь роки ці вогні, ці зірки* демонструє втрати стилю та смислового значення оригіналу. В англomовному варіанті цей рядок занурює в атмосферу процесу торгів на базарі, а українською він надає настанову, яка не пов'язана з англomовною версією пісні.

Спостерігаються випадки, коли в перекладі не зберігається повторення фраз вихідного тексту, як-от початок приспіву *Arabian nights / Like Arabian days* передано в одному випадку як *Арабських ночей / Пряний подих пече*, а в іншому – як *Арабських ночей / Чарівні голоси*, що суперечить стилю оригіналу, бо ці повторення, що характерні для пісень фільмів компанії «Disney», є стилістично забарвленими елементами привертання уваги, суцільна компенсація яких може призвести до втрати емоційного відтінку та естетичного переживання у слухачів. Варто зазначити, що в російському перекладі ця частина приспіву передається в обох випадках як *Арабская ночь горяча, словно день*, що зберігає всі вищезгадані критерії.

Іноді в українському варіанті перекладу компенсуються не тільки рядок чи фраза, а й чотиривірш загалом: *Arabian nights / Near Arabian moons / A fool off his guard could fall and fall hard / Out there on the dunes* – *Та місяць-шахрай / Із-за хмар визира / Його не гніви і тав не лови / Бо ніч – це не гра. Near Arabian moons і Та місяць-шахрай* можна вважати тотальною компенсацією, бо, незважаючи на втрати, експресивний заряд було передано; однак, враховуючи загальну картину, варто зробити висновок, що стилістичний відтінок та сенс були компенсовані суцільно.

Отже, можна впевнено стверджувати, що російський переклад є цілком адекватним, бо в ньому збережено стиль, сенс та суцільну мелодійність тексту. Проведений аналіз також виявив, що український переклад, у свою чергу, не є адекватним за змістом, бо компенсування, особливо суцільне, практично на постійній основі призводить буквально до створення іншої пісні. **Перспективою** вважаємо дослідження адекватності застосування різних перекладацьких прийомів у авторських перекладах англomовних пісень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в перевод введение: учеб. пособие. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
2. Гордієнко Н. М., Михайленко А. В. Типологія компенсації як засобу перекладацьких трансформацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2017. № 30(2). С. 83–85.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие. 2-е изд., испр. / под ред. Д. И. Ермоловича. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
5. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода: учебн. пособие. 3-е изд., стереотип. Москва: Р. Валент, 2007. 244 с.

Бакутіна Поліна Віталіївна, викладач кафедри англійської філології та перекладу; наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна, Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КІНОФІЛЬМІВ ТА МУЛЬТФІЛЬМІВ

Переклад як процес є дуже складним і кропітливим, він потребує належної уваги і відданості перекладача, який, у свою чергу, має докладати максимум зусиль для дотримання поставлених перед ним вимог. Переклад кінофільмів – доволі важлива у наш час і в нашій країні галузь творчого і комерційного перекладу. Задля досягнення бажаного ефекту перекладач, як і автор, хоче спричинити в реципієнта певну реакцію (викликати позитивні емоції, спонукати до співчуття, примусити співпереживати). При цьому він принаймні зв'язує себе структурою синтаксичної організації і семантикою висловів оригінального твору, а в деяких випадках змінює і самі наочні ситуації, виведені в початковому мовному творі [1, с. 395]. Щоб цього досягти, перекладач використовує різноманітні трансформації, які здатні стерти межі між текстом оригіналу та вже готовим перекладом.

Перекладацькі трансформації – міжмовні перетворення з метою досягнення перекладацької еквівалентності. Залежно від характеру змін при перекладі, трансформації можна поділити на 5 груп:

- 1) лексичні (транслітерування, транскрибування, калькування);
- 2) лексико-семантичні (синонімічне розрізнення (диференціація), конкретизація, генералізація, семантична модуляція, логізація);
- 3) граматичні (послівний буквальний переклад, членування речення, об'єднання речень, граматичні заміни (заміна частини мови, граматичної форми, члена речення));

4) лексико-граматичні (додавання або вилучення/пропущення слів, антонімічний переклад, компенсація, цілісне перетворення, змістовий розвиток, еквівалентна заміна, описовий переклад): Я. Й. Рецкер досить точно визначив перекладацький еквівалент як «постійний рівнозначний відповідник», що є, як правило, «незалежним від контексту». Звідси «еквіваленти мають постійні відповідники у мові перекладу» [2, с. 11–12]. І. Корунець підтверджує, що це справді так, бо еквівалент, або повний відповідник, як щось рівносьильне, рівнозначне й відповідне чомусь, не може не мати іншого, крім постійного відповідника [3, с. 174–175].

5) стилістичні (стилізація, одомашнення, змінення акценту, лексико-семантичні зміни на основі метонімії та метафори).

Пропонуємо розглянути трансформації, виявлені у перекладі відомого мультиплікаційного фільму «Тролі» («Trolls»). Професійний переклад мультфільму було зроблено як російською, так і українською мовою. Слід зауважити, що український варіант перекладений ближче до тексту оригіналу, а російський – більш «одомашнений» для цільової аудиторії. Вважаємо обидва переклади дуже якісними та цікавим для перекладацького дослідження. Перекладачі та редактори використали чимало трансформацій та прийомів адаптації. Наш аналіз перших 5-ти хвилин відеоматеріалу подано у таблиці нижче для зручного моніторингу трансформацій у двох перекладах порівняно з оригіналом.

№	Англійський варіант	Російський переклад	Український переклад
1.	<i>Eating a Troll, made them feel so happy...they started a tradition. Once a year, every year the Bergens would gather around the Troll Tree to taste happiness on a holiday they called Trollstice.</i>	<i>Поедание Троллей делало их такими счастливыми, что они даже завели обычай: каждый год в один и тот же день Бергены собирались вокруг дерева Троллей, чтобы вкусить счастье на празднике, который они называли Трольдень.</i>	<i>З'ївши троля, Бергени стали такі щасливі, що запровадили традицію: раз на рік Бергени збиралися навколо Трольського дерева смакувати щастя на святі, яке вони назвали Трольфест.</i>
<p>1. <i>Каждый год в один и тот же день...</i> У російськомовному перекладі бачимо змінений порядок слів та конкретизацію із додаванням (<i>в один и тот же день</i>); в українськомовному перекладі <i>раз на рік</i> – калькування та вилучення <i>every year</i> з метою уникнення повтору словом <i>щороку</i>).</p> <p>2. В оригіналі зазначено вигадане свято <i>Trollstice</i>. Слово комбіноване з двох іменників: <i>trolls</i> – тролі та <i>tice</i> – приманка (заманювання): тобто у самій англійській назві свята вже йдеться про те, що Бергени заманили Тролів до пастки і прагнуть влаштувати собі щорічне свято з поїданням Тролів. У російському варіанті перекладу бачимо транслітерування першої</p>			

	частини слова і логізацію другої. Щодо українського перекладу, то <i>Das Fest</i> з німецької – свято, святкування. Тобто <i>Трольфест</i> може сприйматися як <i>свято Тролів</i> . Такий варіант є оманливим, бо це свято Бергенів з поїдання Тролів, а для останніх – це жахливий день. Разом з тим, в обох варіантах перекладу має місце семантична модуляція.		
2.	<i>“Gristle! What time is it?”</i>	<i>– Хряц! Который час?</i>	<i>– Хряцику! Що це за жарти?</i>
	В українському перекладі видно лексико-семантичну трансформацію цілісного перетворення, що не відповідає смислу оригіналу. Причому, навіть якщо уникнення буквального перекладу було навмисним, то можна було перекласти так: <i>– Хряцику! Що сталося?</i> У такому випадку смисловий розвиток не суперечить змісту діалогу із подальшою реплікою: <i>– Сьогодні ж Трольфест!</i> У російській версії відповідь узгоджено із запитанням, що є, безумовно, доречним і необхідним при перекладі діалогів.		
3.	<i>“It’s Trollstice!”</i>	<i>– Сегодня Трольдень!</i>	<i>– Це Трольфест!</i>
	Як бачимо, відповідь маленького Бергена в російському варіанті логічно пов’язана із попереднім запитанням. В українській мові можливою є така ж сама схема при спілкуванні, наприклад: <i>– Котра година? – Час розважатися!</i> В російському перекладі слово <i>сегодня</i> поза контекстом діалогу можна сприйняти як конкретизацію, однак у цій розмові персонажів воно є прикладом генералізації: дитина не відповіла точно, котра година, а наголосила на тому, що час свята. В українському перекладі можемо бачити буквальний переклад займенника <i>it</i> та пропущення дієслова-зв’язки відповідно до норм розмовного мовлення.		
4.	<i>“Trollstice! Our one day to be happy.”</i>	<i>– Трольдень! Наш единственный счастья.</i>	<i>– Трольфест! Наш единственный щасливый день!</i>
	Перший та другий варіанти перекладу містять конкретизуючи заміну числівнику <i>one</i> . Словосполучення дієслова та прикметника <i>to be happy</i> – складений іменний присудок – було перекладено російською мовою сполученням двох іменників: <i>день счастья</i> , а українською – сполученням прикметника та іменника: <i>щасливий день</i> . Тобто в обох випадках маємо перехід однієї частини мови в інші.		
5.	<i>“I have chosen an extra-special Troll, just for you.”</i>	<i>– Для Вас я выбрала деликатес, а не просто троллятину.</i>	<i>– Я дібрала цього особливого Троля саме для Вас.</i>
	Російський варіант наголошує на тому факті, що Тролі – лише їжа для Бергенів, від якої вони нібито стають щасливими. <i>Extra-special</i> – <i>деликатес</i> : такий переклад було запропоновано з метою наголосити на важливості певного Троля для принца. Переклад обома мовами засвідчує застосування еквівалентної заміни, однак із пропущенням префікса <i>extra-</i> в українському примірнику та з диференціацією значення у російському варіанті.		

6.	<p><i>“The happiest, the most positive, sweetest Trool of all. And because every prince deserves a princess, I give you the one they call Princess Poppy.”</i></p>	<p>– <i>Самый сладкий и аппетитный тролликатесный кусочек. Раз Вы принц, значит достойны принцессы.</i> <i>Знакомтесь, Ваше блюдо зовут Принцесса Розочка.</i></p>	<p>– <i>Це веселий, меганозитивний, найсолодший Троль. І через те, що принц заслуговує принцеси, я даю Вам Трольку, яку звать Принцеса Мачок.</i></p>
<p>1. Бачимо, що українські фахівці перекладають наближено до оригіналу, без ризику втратити або зіпсувати кінотекст художніми трансформаціями. Російські – навпаки, вирішили продовжити тему їжі, що може бути делікатесною та приносити щастя. Прикметник <i>тролликотесный</i> було використано, щоб не повторювати слово <i>делікатес</i> і водночас нагадати глядачам, що йдеться про Тролів, а додавання іменника <i>кусочек</i> зі зменшувально-пестливим суфіксом сприяло ефекту улесливого умовляння без змінення смислу задуму автора оригіналу.</p> <p>2. Український варіант перекладу <i>я даю Вам Трольку, яку звать Принцеса Мачок</i> містить конкретизацію числівника <i>one</i> та представлення власного імені принцеси шляхом буквального перекладу англійського слова <i>poppy</i> та додавання зменшувально-пестливого суфікса. Оскільки мак зазвичай рожевого або пурпурового кольору, у російському перекладі запропоновано ім'я <i>Розочка</i>, похідне від назви кольору (причому принцеса та її волосся були дійсно рожевими). Числівник <i>one</i> російською мовою було перекладено як <i>блюдо</i>, що конкретизувало призначення істоти, про яку йдеться.</p>			
7.	<p><i>“They are gone!”</i></p>	<p>– <i>Они сбежали!</i></p>	<p>– <i>Тролі зникли!</i></p>
<p>В українському варіанті <i>they</i> конкретизували перекладом <i>Тролі</i>, а <i>are gone</i> навпаки генералізували: тобто невідомо куди поділися, хоча в російському і в англійському варіантах чітко зазначено, що Тролі втекли.</p>			
8.	<p><i>“King Peppi, some of the others can't keep up.”</i> <i>“No Troll left behind!”</i></p>	<p>– <i>Розовый король, там у нас кое-кто отстал.</i> – <i>Троль Тролля не бросит!</i></p>	<p>– <i>Король Пеппі, дехто з Тролів не встигає.</i> – <i>Жодного Троля позаду.</i></p>
<p>Калькування переважає в українському перекладі, із транслітеруванням власних іменників. У російському – еквівалентна заміна та конкретизація, що виявляється в уточненні характерної риси (окрасу) короля – <i>розовий</i> – та, у другому реченні, характерної поведінки кожного представника племені – <i>не бросит</i>.</p>			
9.	<p><i>“Thank you, King Peppi!”</i> <i>“Thank you, King Peppi!”</i></p>	<p>– <i>Спасибо, Розовый Король!</i> – <i>Спасибо, Ваше Тролличество!</i></p>	<p>– <i>Дякую, Королю Пеппі!</i> – <i>Дякую, Королю Пеппі!</i></p>

<p>В українському варіанті знову спостерігаємо калькування і транслітерацію, а в російському редакторам вдалось уникнути повторення і проявити креативність, використавши злиття слів <i>тролли</i> та <i>величество</i> за аналогією до того, що монархів прийнято називати <i>Ваше Величество</i>.</p>
--

Застосування різних видів та значної кількості трансформацій при перекладі є необхідним для наскрізного дотримання сюжетної лінії кінострічки. Очевидними нюансами є такі: якщо перекладач переклав вигадану власну назву на власний розсуд, і вона підходить до змісту, задуманого автором оригіналу та відтворюваного режисером дубляжу, то саме такий переклад зберігається наскрізно; у діалогах необхідно дотримуватися узгодженості реплік.

Залежно від характеру змін при перекладі, було виявлено 5 груп застосованих трансформацій: лексичні, лексико-семантичні, граматичні, лексико-граматичні та стилістичні. Їх застосування проаналізовано в російськомовному та українськомовному перекладах.

Отже, перекладацькі трансформації є невід'ємною складовою процесу кіноперекладу. Вони допомагають «одомашнити» текст для реципієнта. Перспективами вважаємо дослідження помилок у кіноперекладі, а також практичне застосування сформульованих положень, аналітичних зауважень та рекомендацій у власній перекладацькій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва: МГУ, 2004. 544 с.
2. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
3. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 216с.

*Горбенко Крістіна Семенівна, студентка;
наук. керівник – ст. викладач Долгих Андрій Миколайович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Як відомо, термін «неологізм» застосовується до нововведень, тобто до слів або словосполучень, нещодавно сформованих на матеріалі відповідно до існуючих в мові словотворчих моделей, що позначають нове, раніше невідоме поняття, предмет, професію, галузі науки тощо [1–4]. З іншої точки зору, термін «неологізм» вживається для нововведень, які є синонімами слів, що вже наявні в мові, для позначення відомих понять з іншими смисловими та стилістичними відтінками [5, с. 63].

Крім того, наприклад, А. А. Уфимцева вважає, що поява нових слів «пов'язана з виникненням нових асоціацій, хоча концепція залишається такою

ж, оскільки, загалом, особливо словниковий запас, виконуючи свою основну функцію як засобу спілкування, перебудований, диференційований, вдосконалений для більш адекватного відображення, відтворення, закріплення нових понять у відповідних словах та виразах»[6, с. 221].

Існує кілька класифікацій неологізмів. Л. А. Хахам та Є. В. Розен поділяють усі неологізми на: неологізми, трансмінації та семантичні неологізми [7, с. 17]. Але така класифікація не враховує спосіб формування неологізму. Враховуючи спосіб формування неологізмів, Луї Гілбер запропонував таку класифікацію нових слів: фонологічні неологізми; запозичення; морфологічні неологізми; семантичні неологізми [7, с. 19].

Що стосується економічних неологізмів, то слід зазначити, що внаслідок глобалізації економіки та бізнесу існує висока похідна-синтагматична активність певних лексем. Наприклад, *глобальний* (*глобальність, глобалізація, глобальна корпорація*), скорочений як *глобальний*, перетворюється на префіксований словотвірний елемент, який створює такі неологізми, як *глобалітет, глобус, глококон, глопократ, глопопротестер*.

Кількість похідних з префіксом *мега-* за останні десятиліття не зменшилась – вона величезна, гігантська. Дуже важлива (первинна цінність «мільйона»): *мега-агентство, мега-книгарня, мегаріч*. У багатьох випадках цей префікс виконує рекламно-гіперболічну функцію, витісняючи з цього приводу надфікс. Не випадково слово *megacity* останнім часом стало модною приставкою для *мега-*, особливо в мові реклами, бажання додати його до позначення будь-яких об'єктів, навіть якщо вони не надто великі.

Існувала певна кількість «євронеологізмів» – нововведень з приставкою *євро-*, який у своєму новому семантичному варіанті утворює похідні, пов'язані з Європейським Союзом: *євро-дисидент, євро-менеджер, євро-саміт*. Вигадуючи слово *кіберпростір*, Вільям Гібсон навіть не міг уявити, скільки нових слів із кіберпрофілем виникне, а сам префікс стане одним із найпродуктивніших. До кінця 1990-х кібер-префікс функціонував англійською мовою в невеликій кількості слів, переважно носить дуже особливий характер. З появою інтернет-комерції кібернеологізми перейшли на англійську мову: *cybercash, cyberhopping, cyberdollar, cybercommerce, cybermall*.

Можна виділити такі понятійні блоки сфери економічного життя, які є головними постачальниками неологізмів:

1) загально-економічні поняття, які використовуються в економічних теоріях, доктринах, економічній політиці (*monetarism, supply-sideism, trickle-down economics, knowledge economy*);

2) реорганізація управління економікою та бізнесом (*make-over, downsizing, re-engineering, downaging, rightsizing, smartsizing*);

3) маркетинг і реклама (*database marketing, telemarketing, downmarket, advertorial, business-to-business advertising*);

4) фінанси і кредит (*back office, bucket trading*).

Центром сфери економіки продовжує залишатися лексема економіка, яка на рубежі століть активно взаємоділа зі словотворчими елементами, іншими

словами. Він утворює численні фрази, які вказують на тенденції розвитку економіки та стан економіки, галузей економічної науки.

Процес перекладу неологізму проходить у два етапи: 1) з'ясувати значення неологізму: перекладач використовує словник, або аналізує структуру слова та контекст; 2) переклад нового слова засобами української мови: транскрипція, транслітерація, обчислення, описовий переклад, пояснювальний чи помилковий.

При помилковому перекладі може статися або концентричне перетворення, або елімінація. Перекладач може поєднувати два способи перекладу однієї мовної одиниці, такі як обчислення та транскрипція.

Макро контекст відіграє велику роль у перекладі, саме він підказує, який метод перекладу вибрати.

Нова лексика, що стосується економічного життя, є найбільшою соціально-функціональною інноваційною групою останніх десятиліть. Економічні неологізми відображають фундаментальні зміни, пов'язані з поширенням та реалізацією економічних теорій, з переходом багатьох країн до ринкової економіки, з удосконаленням управління економікою та її окремих зв'язків, із впровадженням сучасних інформаційних технологій.

Основні способи утворення нових слів такі: афіксація, словоскладання, аббревіатура, телескопія, перетворення (реверсія), надання існуючому слову іншого значення (смилові неологізми), запозичення.

Процеси виникнення та конструювання нових похідних розкривають зв'язок між морфемним та лексичним рівнями мови та відповідними одиницями цих рівнів. Явище «біфункціональності» підрозділів, які виконують як роль лексеми, так і роль афіксів, досить поширене в англійській мові: *global* – *глобальність, глобалізація, глобальна корпорація; -zine, web-* – *e-zine, thriftzine.*

Семантичні неологізми стали результатом міграції лексем від периферії до ядра мови, а також всередині самої периферії. Зростає кількість смислових нововведень, що спричиняє поширення полісемії.

Зменшення частки іноземних мовних запозичень свідчить про відносну деталізацію внутрішніх англійських ресурсів для адекватного відображення реальності. Макросоціальні фактори призвели до зміни основних джерел запозичень. Раніше більше запозичень надходило з європейських мов (французької, німецької, іспанської), тепер кількість запозичень з азіатських мов (з японської, корейської, китайської) збільшується.

Таким чином, ми робимо висновок, що, обираючи той чи інший спосіб перекладу неологізму, потрібно прагнути максимально відповідати еквіваленту неологізму мови-джерела правилам і правилам мови перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2008. 431 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова Книга, 2006. 171 с.

3. Мостовой М. И. Лексикология английской речи. Харьков: Основа, 2003. 256 с.
4. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. Москва: Высшая школа, 2003. 258 с.
5. Гальперин И. Р. К проблеме стилистической дифференциации словарного состава современного английского языка. Москва: Высшая школа, 2003. 215 с.
6. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. Москва: Высшая школа, 2009. 126 с.
7. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы. Москва: Высшая школа, 2002. 194 с.
8. Adams V. An Introduction to Modern English Word-Formation. L., 2003. 235 p.
9. George S. Tavlas. The International Use of Currencies. *Finance & Development*. June, 2008.
10. Patricia W. Chadwick. The Goldilocks Economy in the U.S. *The Economist*. July, 2000.
11. Friedland L. A Big MacCurrencies. *The Economist*. 2002. April 25.

*Грицевич Юрій Васильович, канд. філол. наук, асистент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*

ДИАЛЕКТНІ ЕЛЕМЕНТИ В ПЕРЕКЛАДАХ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

*Дуже мені допомагає гарячий Панько –
ніхто все-таки краще за нього нашої мови не знав.*

М. Лукаш

І. Я. Франко, оцінюючи значення перекладу для літератури, писав: «Переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, для кожного народу являються важним культурним чинником, даючи можливість широким народним масам знайомитися з творами й працями людського духу, що в інших краях, у різних часах причинялися до ширення просвіти та підіймання загального рівня культури. Добрі переклади важних і впливових творів чужих літератур у кожного культурного народу, починаючи від старинних римлян, належали до підвалин власного письменства» [9, с. 397].

«Пантелеймон Куліш, – наголошує Т. І. Должикова, – був одним із перших, хто порвав з традицією переспівів і по-новому розглядав перекладацьку справу. Саме йому належить пріоритет у запровадженні адекватного перекладу в Україні. Добра обізнаність із світовим літературним процесом у поєднанні з володінням іноземними мовами сприяла перекладацькій діяльності письменника, що передбачала свідоме утвердження українського слова, з одного боку, та «європеїзацію» української літератури – з іншого. Показовим у цьому контексті є підбір Кулішем творів для перекладу –

Шекспір, Байрон, Гейне, Гете, Міцкевич, а також Пушкін, Некрасов, Кольцов, Фет» [3, с. 20].

У передмові до перекладу «Гамлета» Іван Франко високо оцінив перекладацький метод Куліша і значення його перекладів із Шекспіра: «Що переклад, який ось тут подаємо до рук громади, зовсім у іншій мірі підходить під вимоги критики і дає зрозуміти та відчутти красоту первотвору, за се порукою є вже само ім'я П. О. Куліша. Куліш – перворядна зірка в нашому письменстві, великий знавець нашої народної мови, а при тім добрий знавець язиків і літератур європейських народів. Він узявся перекладати Шекспіра не для проби, а певний свого панування над рідною мовою. Вимоги докладності і вірності оригіналові він розумів далеко не так, як д[обродій] Старицький, і дав нам переклад, з яким можемо без сорому показатися в концерті європейських перекладачів великого британця. Держачися оригіналу далеко докладніше, ніж його попередники, Куліш уміє при тім надати своєму перекладові свій індивідуальний колорит, щось таке, що дозволяє відразу пізнати в нім працю Куліша, а не жодного іншого українського поета. Є якийсь своєрідний тихий пафос, якийсь розмірений широкий подих у власних творах і в перекладах цього автора, щось мов широкі, могутні рухи великого корабля на великій ріці. Може би перекладачеві Шекспіра треба бистріших та звинніших рухів, більше різноманітного ритму. Та вже те одно, що Куліш своїм перекладом відкриває перед нами широкі перспективи, куди може дійти наша мова своїм багатством, своєю мелодійністю та різноманітністю свого ритму, – вже те величезна його заслуга» [10, с. 169].

Варто пам'ятати, що Пантелеймон Куліш «практично до кінця життя всотував лексичне багатство української мови, і то в різних діалектах, зокрема галицькому, занотовуючи цікаві слова до записників» [7, с. 88]. За висновком Є. К. Нахліка, «Кулішеве черпання з різних діалектів української мови ґрунтувалося на концепції його улюбленого філолога Ф.-М. Мюллера, який цінність діалектів убачав саме в тому, що вони покликані слугувати «живильними потоками» мов...» [7, с. 384].

Питання про місце діалектизмів у текстах П. О. Куліша порушено в працях А. І. Даниленка [13], Т. І. Должикової [2; 3], І. Г. Матвіяса [6], Ю. В. Шевельова [11]. Комплексне ареалогічне прочитання мови творів П. О. Куліша на тлі та у зв'язку з рідномовним середовищем письменника – східнополіським діалектом – здійснила О. П. Кумеда [4].

Мета пропонованого дослідження – проаналізувати діалектні явища лексичного рівня, засвідчені в текстах перекладів Пантелеймона Куліша, та встановити на основі цього лінгвальні пріоритети мовної практики письменника.

«Зіставлення мови першодруків П. О. Куліша різних років показало, – як слушно вказує О. П. Кумеда, – що в доборі лексичних елементів (як у ранньому тексті 1857 р., так і в пізніших творах) письменник спирався на широке тло східноукраїнських говірок, подекуди залучаючи лексику, яка згодом окреслилася як південно-західний регіоналізм (*боржій, кадуки, кучити, показити* та ін.)» [4, с. 16], пор. ще таку тезу дослідниці: «Сьогодні,

на відстані півтори сотні років, важко встановити, що було запозичено з інших діалектів, адже за цей час у них сталися певні зміни, особливо лексичні. Те, чого немає в східнополіському говорі, могло бути раніше, а те, що ми тепер визначаємо як говіркове, за життя П. Куліша могло таким і не бути». Такі висновки видаються нам особливо переконливими з огляду на те, що переважна більшість використаних П. Кулішем діалектних лексем зафіксована у фундаментальному історико-лінгвістичному джерелі кінця ХІХ ст. – «Словарі української мови» Бориса Грінченка, робота над яким тривала протягом 1861–1907 рр. О. О. Тараненко в післямові до перевиданого словника наголошує, що «джерельною базою, добором лексичного матеріалу словник був зорієнтований на народну основу... У ньому подана лексика літературної мови ХІХ ст., фольклору, більшості українських говорів» [8].

Далі в дослідженні першими наведено лексеми, використані Пантелеймоном Кулішем у текстах перекладів (з обов'язковим наведенням контексту), після тире – зафіксовані Борисом Грінченком їх відповідники:

банітувати 'дуже сильно ляяти кого-небудь', пор.: «*Що ми робили, то найкраще робили, і хоч волили охотою його банітувати, тільки се була не наша воля*» [12, с. 124], «*Як банітували його, ми про них не дбали; а тепер, як він вернув ся, щоб нам поскручувати вязи, вони про нас не дбатимуть*» [12, с. 144] – банітувати '1) шельмовать, бранить послѣдними словами; 2) мучить; 3) – розумом = баламутити' [8, т. 1, с. 27];

блягузкати 'говорити нісенітницю', пор.: «*Добродію, хоч би ти нагородив стільки брехень задля нього, скільки наблягузкав слів задля себе, то все б таки не пройшов тутеньки, – хоч би навіть брехати було таким добрим ділом, як ціло-мудренно жити*» [12, с. 132] – блягузкати 'молоть вздоръ, болтать' [8, т. 1, с. 77];

боржій 'присл. швидше, скоріше', пор.: «*Боржій, боржій: вони вже мало й не тутеньки*» [2, с. 40] – боржій 'т. с.' [8, т. 1, с. 86];

ватра 'вогнище', пор.: «*Я то знаю, що знаю! сказав Олексій, і на його лиці, що червоніло проти ватри, намалювалась гірка досада*» [1, с. 27] – ватра '1) огонь; 2) подъ печи, на которомъ печется хлѣбъ' [8, т. 1, с. 129];

виртель 'каблучка з твердого дерева або з каменя на веретені, щоб було важче і через те краще крутилось (пояснення П. Куліша. – Ю. Г.)', пор.: «*По давньому звичаю випустила вона [Марянка] на землю веретено й виртель на долівку; він підхопив, а вона мусіла обіцяти за веретено нагодувати його коржами, а за виртель на святках – товчениками*» [1, с. 14–15];

галанці 'вузькі штани', пор.: «*Про неділю – инша річ: тоді надівав ти свій шличок, синій жупан із величними гузиками, червену як жар желетку, короткі жовті галанці*» [1, с. 8] – галанці 'т. с.' [8, т. 1, с. 267];

дак 'так', пор.: «*Що се за осел такий? Дак ти живеш із сороками?*» [12, с. 39] – дак 'такъ, да, но' [8, т. 1, с. 356];

докіль 'доки', пор.: «*Коли-б вони оддали нам тільки зайве, докіль не зопсувалось, ми вже гадали-б, що вони годують нас по людськи*» [12, с. 4], «*Чого се чухаєте ви сверблячку паскудних думок, докіль та сверблячка розчухається у гидку коросту?*» [12, с. 9] – докіль 'т. с.' [8, т. 1, с. 413];

закіль ‘поки’, пор.: «*Тепер уже шкода нам сподіватись, як думалось, позабирати в Рима вкраїнні городи, **закіль** ще дійде чутка до римського сенату, що ми в полі*» [12, с. 16] – **закіль** ‘т. с.’ [8, т. 2, с. 48];

зуздріти ‘побачити’, пор.: «*Тоді-б ви **зуздріли** пару таких недостойних, гордих, завзятих, невстрійливих дигнітаріїв (*alias* дурнів), які тільки є в Римі*» [12, с. 39] – **зуздріти** ‘т. с.’ [8, т. 2, с. 188];

обава ‘побоювання, страх’, пор.: «*Марянка спершу потупила очи з сорому і **обави**, щоб Олексій не занявсь посеред речі*» [1, с. 14] – **обава** ‘замедлення, медленность’ [8, т. 3, с. 1];

отруя ‘отрута’, пор.: «*Я б сього Юрка нагодував **отруєю**, і тобі треба його прогнати к бісу, коли ти чесна людина*» [1, с. 18] – **отруя** ‘т. с.’ [8, т. 3, с. 77];

похіпливий ‘спритний, проворний, швидкий’, пор.: «*Кажуть, що я й хиблю, потураючи п’яницям; що я собі **похіпливий** та палкий як губка*» [12, с. 40] – **похіпливий** ‘т. с.’ [8, т. 3, с. 387];

фляшка ‘пляшка’, пор.: «*Олексій вернувся до столу в купі з де-якими приятелями; сказав подати собі ще дві **фляшки** вина*» [1, с. 30] – **фляшка** ‘т. с.’ [8, т. 4, с. 378];

цінь ‘ціна’, пор.: «*Марянци купили гарну кужілку, обложену **цінню***» [1, с. 14] – **цінь** ‘т. с.’ [8, т. 4, с. 433].

Отже, діалектна лексика перекладів Пантелеймона Куліша – «європейця між хуторянами і хуторянина між європейцями» (В. Петров), «першого письменника і першого ученого, що зовсім свідомо творив українську літературну мову, а свої погляди передавав і Шевченкові» (Є. К. Нахлік) – демонструє ті нормотворчі процеси, які домінували в українській мові в період роботи над текстами. Більшість використаних письменником лексичних діалектизмів наприкінці ХІХ – початку ХХ століття сприймалися як складова частина лексики загальнонаціональної мови, про що свідчить кореляція аналізованого фактажу з матеріалами «Словаря української мови» Бориса Грінченка, основою якого став рукописний матеріал «состоявший изъ записей словъ и выражений, добытыхъ непосредственно отъ народа» [8, с. ХVІ].

ЛІТЕРАТУРА

1. Авербах Б. Товкач. Оповіданє з чорного ліса / На українську мову перелицював Пантелеймон Куліш. Коломия, 1913. 40 с.
2. Должикова Т. І. Мовна особистість Пантелеймона Куліша: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2003. 186 с.
3. Должикова Т. «Хочеться співати ще й по-італьянськи, по-грецьки, по-латинськи...» (особливості мови перекладів Пантелеймона Куліша). *Культура слова*. 2010. Вип. 72. С. 20–25.
4. Кумеда О. П. Ідіолект П. О. Куліша на тлі східнополіського діалекту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2011. 20 с.
5. Кумеда О. Лексичні регіоналізми в першодруках П. Куліша. *Культура слова*. 2010. Вип. 72. С. 31–36.

6. Матвіяс І. Г. Діалектна основа мови в творах Пантелеймона Куліша. *Українська мова*. 2008. № 1. С. 95–99.

7. Нахлік Є. К. Пантелемон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія: у 2 т. / Є. К. Нахлік; НАН України. Львівське відділення Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка. Вип. 11/12; Міжнародний фонд Пантелеймона Куліша. Київ: Український письменник, 2007. (Серія «Літературознавчі студії»). Т. 2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша. Вип. 12. 462 с.

8. Словарь української мови: у 4 т. / упор. Б. Д. Грінченко. Київ, 1996. Т. 1–4.

9. Франко І. Дещо про мистецтво перекладу. Твори: в 20 т. Київ, 1955. Т. 16. С. 397.

10. Франко І. Передмова [до видання: Уїльям Шекспір. Гамлет, принц датський]. Зібрання творів: у 50-ти т. Київ: Наукова думка, 1981. Т. 32. С. 169.

11. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Львів; Нью-Йорк: Наукове товариство імені Шевченка, Українознавча бібліотека НТШ, 1996. 192 с.

12. Шекспір У. Коріолян / Переклад П. Куліша. Виданий з передмовою і поясненнями др. Івана Франка. Львів: Друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1900. 178 с.

13. Danylenko A. From the Bible to Shakespeare. Pantelejmon Kuliš (1819–1897) and the Formation of Literary Ukrainian. Boston, 2016. 447 p.

*Діаковська Людмила Євгенівна, магістрантка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Андрущенко Вікторія Олегівна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПРОБЛЕМИ СУБТИТРУВАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Кіно як вид мистецтва стало вже типовою частиною життя більшості населення, що зумовлює необхідність перекладу й адаптації закордонної кінопродукції. Розповсюдження відеопродукції відіграє особливу роль для сучасного кінематографа, адже така продукція стає доступною для країн з іншою мовою спілкування. Проблема перекладу мультиплікаційних фільмів і кінофільмів залишається відкритою для сучасної теорії та практики перекладу. Перекладачам доводиться вивчати багато матеріалів, удосконалювати творчі здібності та шукати нові засоби перекладу іноземної продукції, що поступає до кінопрокату.

Видами аудіовізуального перекладу є субтитрування, дублювання та закадровий переклад. Субтитрування в сучасному світі займає провідну позицію, адже є значно дешевшим порівняно з іншими видами аудіовізуального

перекладу та може використовуватися для дубляжу та закадрового озвучування. Проблематику відтворення аудіовізуальної продукції в сучасній практиці перекладу досліджували такі закордонні науковці: Х. Діас Синтас, І. Іварсон, Г. Матамала; розмежуванням видів аудіовізуального перекладу займалися багато вітчизняних вчених, зокрема: А. П. Чужакін, І. С. Алексєєва та ін. [5 с. 76].

У сучасному мовознавстві проблема відтворення субтитрів залишається відкритою, що пояснюється процесом глобалізації і використанням великої кількості відео інформації з різних частин світу і незважаючи на те, що кіноіндустрія в Україні набуває стрімкого розвитку, субтитрування як різновид аудіовізуального перекладу довгий час не мало теоретичного обґрунтування проблеми в практиці перекладу, відсутність професійної підготовки перекладачів зі спеціальності «кінопереклад», тому **актуальність** нашого дослідження складає аналіз поданого напряду перекладу аудіовізуальної продукції.

Фільм як об'єкт лінгвістичного дослідження може становити певні труднощі, оскільки представляє складну систему уявлень та знань, в якій, окрім тексту, міститься ще й екстралінгвальні фактори, особливо важливі для розуміння оригіналу. Ю. Лотман наголошує, що окрім лінгвістичних, перекладач має також справу і з проблемами технічного характеру, що безпосередньо впливають на рівень еквівалентності та адекватності перекладу. [2, с. 315–323].

Мета роботи – розглянути субтитрування як один з видів аудіовізуального перекладу, виявити труднощі, які виникають в процесі перекладу фільмованої продукції. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: надати визначення поняттю «субтитрування»; проаналізувати труднощі в процесі субтитрування аудіовізуальної продукції; визначити загальні рекомендації перекладачам, які займаються відтворенням кінотексту.

Процес перекладу може передбачати такі труднощі, як відтворення кінотексту не тільки максимально близько до оригіналу, але ще й дотримуючись розміру висловлювання мови оригіналу, що актуально для субтитрування і дублювання тексту мультиплікаційного фільму або кінофільму. При перекладі з англійської мови текст має властивість не співпадати за форматом до оригінальної фрази, що викликає необхідність шукати більш скорочений варіант, що не суперечитиме за контекстом. Інші проблеми можуть становити адаптація кінотексту для дубляжу, адже існують поєднання звуків, які дуже важко вимовити та які є непомітними без усної реалізації тексту; необхідність відтворення розмовного стилю, бо загалом фільми складаються з діалогів, які потребують адаптування під стиль мови героїв.

Переклад завжди пов'язаний з лінгвістичними та технічними проблемами, що безпосередньо впливають на ступінь передачі еквівалентності та адекватності передачі суті оригіналу, а також його технічного втілення на екрані. Серед основних мовних особливостей фільмів на лексичному рівні є

використання зрозумілої лексики, відсутність наукових термінів, застарілих слів, та обґрунтоване використання неологізмів. Адаптація на граматично-синтаксичному рівні охоплює використання простих граматичних конструкцій, зменшувальні та пестливі суфікси. Фонетичний рівень складає особливості вимови, що вживаються автором для створення гумористичного ефекту. Проблема перекладу аудіовізуальної продукції не полягає тільки лише в адекватній передачі його смислового наповнення, також необхідним є розкриття різниці між культурами, що виявляються у кінотексті, інтонаційному малюнку мови героїв, їхньому своєрідному гуморі, а також адаптація задля полегшення розуміння подій, які будуть відбуватися на екрані [1, с. 143].

Субтитрування як вид кіноперекладу вимагає від перекладача професійної підготовки та обізнаності щодо процесу створення кінофільму, таким чином **об'єктом** дослідження виступає аудіовізуальна продукція, а **предметом** – процес субтитрування.

Субтитри – це текстовий супровід відео на мові джерела, який дублює або доповнює звукову доріжку й відображає мовлення людей і персонажів у кадрі. Субтитрування бере свій початок ще з написів, які були надруковані на картоні, зняті на плівку і вмонтовані між кадрами фільму з метою не тільки донести завершену думку, а ще й привернути увагу до важливих компонентів сюжету кінострічки. Цей вид перекладу аудіовізуальної продукції найменше видозмінює оригінальний текст і дає змогу цільовій аудиторії відчувати тонкощі іноземної культури, і хоча в субтитрах можуть бути значні скорочення діалогів через брак часу та простору на екрані, більшість втрат може бути компенсована завдяки прослуховуванню оригіналу, тому вважається, що перегляд кінофільмів із субтитрами сприяє вивченню іноземної мови, та допомагає сприймати інформацію глядачам із вадами слуху для фіксації важливих звукових подій. У фільмах різної жанрової приналежності, зокрема жахів, військової або детективної тематики, звуковий супровід дій може позначатися текстом на екрані, наприклад: скрегіт, шипіння, крик, виття сирени, брязкіт металу, дзвінок мобільного телефону.

Процес субтитрування може розрізнятися за ступенем деталізації подій, так субтитруватися можуть не лише репліки персонажів, а й надписи, які з'являються у кадрі, зазвичай, це назви міст, штатів, локацій, предметів, або текст повідомлень, записів на аркушах, номерних знаків. Також субтитри можуть бути включеними у відеоряд, накладеними поверх зображення або прикріплені окремим текстовим файлом. Проблема можуть становити вбудовані субтитри – субтитри, накладені на відеопотік у процесі кодування та перекодування відеофайла; такі субтитри є частиною кадру та вирізати їх складно. Зазвичай, вбудовані субтитри сигналізують про те, що персонаж висловлюється іноземною мовою, не тією мовою, що перекладається і таким чином переклад оригінальної текстовою одиниці не є передбаченим, хоча професійний дубляж вимагає адаптації всіх лексичних елементів кіноряду. Виключення становлять пісні, які не виконуються головними героями і не

містять змістовного навантаження; у такому випадку текст може не перекладатися або відтворюватися дослівно, не потребуючи адаптації та рими.

Перекладачеві доводиться виконувати відтворення відеоматеріалу у двох напрямках одночасно: письмово та усно, адже для точного збереження стилю та смислового навантаження висловлювання текст паралельно звіряють із відео через необхідність синхронізації руху мовленнєвого апарату акторів та реплік дублерів. Кінотекст має бути трансформованим таким чином, щоб аудіовихід співпадав із відеорядом, тож беручи до уваги різницю у побудові фраз, перекладач має не тільки зберегти оригінальний зміст, але й підібрати фрази однакової довжини. Кожний рядок має вкладатися приблизно у 35 символів, кількість символів, що перевищує 40 у рядку, займає забагато місця на екрані та порушує структуру субтитру, який складає два рядки.

Перекладач може вилучити необов'язкові елементи оригінального тексту для збереження часу, наприклад:

– повтори: ***I mean, I... I don't expect you to go out all night with the, uh, Dirty Vampires of Wrestling, I mean, come on, this is... this is just sad.*** – Я не очікую, що ти всю ніч будеш відриватися з розпусницями-рестлершами, проте це – жалюгідне видовище;

– імена в апелятивних конструкціях:

Debbie, please don't make this any harder than it actually is. – Не ускладнюй ситуацію ще більше, ситуація розгортається коли герої знаходяться вдвох, тому ім'я може бути вилученим, адже є і так зрозумілим, хто до кого звертається. Звернення бажано залишати лише у випадках якщо звертаються до однієї людини з цілої групи людей, або якщо персонаж з'являється вперше на екрані й необхідно надати глядачеві інформацію про нього;

– загальновідомі й контекстуально зрозумілі слова на зразок *ok, yes*;

– вигуки *oh, wow* тощо.

Професійні субтитрувальники зазвичай пропускають вищезазначені елементи, навіть коли час дозволяє включити їх до тексту субтитрів. Із тексту рекомендовано вилучати усі вигуки, звернення, присвійні займенники, вигуки, вставні слова, короткі однозначні відповіді типу *yes, no, ok, sorry, thanks, please* також можна вилучати з перекладу, оскільки вони зрозумілі більшості глядачів; однак ця рекомендація не стосується сленгових висловувань, які не є загальновідомими або становлять основу репліки, як *yup, okey-dokey*: наприклад, *Yup, wow... you did it!* – Нічого собі, ти впорався!

Необхідність вилучення текстових елементів, зокрема повторів та власних назв зумовлена швидкістю відеоряду, при дослівному перекладі глядач може не встигнути прочитати субтитри, тим паче що вставні конструкції ускладнюють сприйняття кінотексту.

Готовий текст перекладу необхідно оформляти із специфічним форматуванням. Сторінки мають декілька розділів: ім'я персонажа, тайм-коди й репліки [3, с. 4]. Перекладачі працюють зі спеціальними програмами, які за допомогою тайм-кодів допомагають вкласти у хронометраж. Тайм-код або часовий код – спеціальний цифровий сигнал, який записують разом із

відеосигналом або звуком для синхронізації зображення з кількох відеокамер й звукового супроводу [4]. Проблема полягає в тому, що в деяких випадках репліки можуть не мати тайм-код, або якщо репліка присутня в оригінальному аудіозаписі, проте пропущена в текстовому вигляді, перекладач повинен виставляти початок і кінець висловлювання самостійно. Це стосується і перекладу звуків та назв, адже зазвичай вони є пропущеними в оригінальному кінотексті, а для субтитрування, текст повинен бути прописаним у відповідній графі з тайм-кодом. Трапляється, що через несумісність версій програм або піратську версію файлу зі субтитрами, вмонтовану рекламу, тайм-код кінотексту може відрізнятись від оригінального відеозапису на який накладаються субтитри. Іншу проблему становить графа «актор», адже через пропуск реплік може бути незрозумілим, кому належить висловлювання, або оригінальні субтитри можуть взагалі не містити потрібної інформації, тому перекладач повинен проставляти персонажів задля аналізу повної картини кінострічки.

Проведене дослідження виявило, що проблему субтитрування аудіовізуальної продукції може становити неякісний кінотекст, необхідність врахування лінгвокультурних особливостей в процесі адаптації до певного жанру кінострічки, обмежений час висловлювання та відтворення фрази з огляду на рухи мовленнєвого апарату з перспективою використання субтитрів при дублюванні. Також було зазначено, що вживаною при субтитруванні є перекладацька трансформація пропущення мовленнєвих одиниць.

Перспективою дослідження вбачаємо систематизований аналіз переваг і недоліків видів аудіовізуального перекладу, таких як субтитрування, закадровий переклад і дублювання, а також визначення перекладацьких стратегій при перекладі кінопродукції шляхом субтитрування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика. СПб., 2000. 178 с.
2. Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики. Об искусстве. СПб., 1998. 704 с.
3. Особенности перевода кинофильмов. URL: <http://www.rustranslater.net/index.php?object=kinoperevod> (дата звернення 14.11.2019).
4. Тайм-код. URL: http://ru.wikipedia.org/wiki/Тайм_код (дата звернення 10.11.2019).
5. Чужакин А. П. Мир перевода или вечный поиск взаимопонимания. Москва, 1997. 168 с.

*Долгих Ганна Андріївна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПИТАННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТОНІМІВ РОМАНУ ДЖ. К. РОЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР ТА ФІЛОСОФСЬКИЙ КАМІНЬ» УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Гепталогія Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер» відома в усьому світі, а фендом так званої «Поттеріани» є найчисленнішим в Україні. Романи про Гаррі Поттера відносяться до жанру фентезі. Як зауважує Ю. В. Глюдзик, у цьому жанрі присутні гармонія між людиною та природою, нереальні істоти, предмети та явища, а магія виникає через надприродні явища, які для світу, де відбуваються події, є абсолютно нормальними [2]. Символізм та характерні ознаки в цьому жанрі закладені не тільки в явища та предмети, а й у їхні назви. Тому виникає велика кількість дискусій щодо правильності перекладу онімів у таких романах, і відповідні наукові розвідки на матеріалі текстів фентезі залишаються **актуальними** як для перекладознавців, так і для цільової аудиторії читачів.

Об'єктом нашого дослідження виступають поетоніми, вжиті в романі Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь», та їхні еквіваленти в переклада І. В. Оранського російською мовою та В. Є. Морозова українською мовою. **Предметом** дослідження є адекватність перекладу поетонімів. **Мета** статті – провести зіставний аналіз варіантів перекладу поетонімів російською та українською мовами. Для цього необхідно вирішити такі **завдання**: 1) надати визначення терміна «поетонім»; 2) охарактеризувати походження та значення поетонімів у тексті оригіналу; 3) пояснити лексичне значення еквівалентів у перекладах російською та українською мовами; 4) визначити схожість та різницю лексичних значень поетонімів у текстах оригіналу та перекладів; 5) забезпечити аналіз адекватності та якості перекладу.

На обраному нами матеріалі дослідження М. В. Бережна, Д. С. Лукін та М. Н. Левченко у власних наукових працях аналізували значення антропонімів, їхні лінгвокультурні особливості та трансформації, що відбулися під час перекладу українською та російською мовами. Так, М. В. Бережна пише, що при перекладі імен усіх персонажів найголовніша зміна – це втрата інформації. Імена, які в оригіналі носили позитивний або негативний характер, сприймаються у перекладах як нейтральні через прийом транскрипції. У деяких випадках багатозначні імена, що можуть бути негативними або позитивними, залежно від контексту, а також нехарактеристичні імена набувають негативного характеру в перекладах. Імена, які виступають базою для каламбурів та розкривають характер персонажа, мають тільки номінативну функцію у перекладах [1].

Перш ніж давати оцінку адекватності перекладу власних назв, необхідно визначити їхню приналежність до поетонімів. У своїй дисертації М. В. Бережна

описує імена героїв як «оніми» [1], а Ю. А. Олійник у дослідженні годонімів не вважає, що досліджувані назви можуть бути поетонімами [7]. Однак авторка «Словника російської ономастичної термінології» Н. В. Подольська запропонувала термін «поетичне ім'я (поетонім)» та визначила, що це ім'я в художній літературі, яке окрім номінативної виконує стилістичну та ідеологічну функції, а також дає характеристику персонажу [8 с. 108]. Зазвичай поетоніми – вигадані імена, проте часто це можуть бути комбінації: наприклад, реально існуюче ім'я та вигадане прізвище. В. М. Калінкін зауважує, що поетоніми відрізняються від звичайних імен динамічністю змісту та передають внутрішню сутність персонажа. У творі, де події відбуваються в окремому «віртуальному світі», поетонім є денотатом віртуального, або неіснуючого предмета. Навіть у конотативних онімах художнього твору завжди присутня «конотативна сфера, сформована текстом твору», і вона є «невід'ємною частиною семантики поетичного оніма» [4].

Так, події у романі «Гаррі Поттер та філософський камінь» беруть початок на вулиці *Privet Drive*, що перекладено на російську мову як *Тисовая улица*. *Privet* у перекладі означає «бирючина», або «вовчі» ягоди, з чого виготовляють огорожу. Тис – схожа вічнозелена рослина, яку так само можна використовувати для спорудження огорожі. Проте *drive* у перекладі – проїзд, який не може використовуватися в адресі. У перекладі російською мовою спостерігаємо засіб часткового калькування. Читач може уявити, що йдеться про вулицю, на якій, можливо, присутні вічнозелені огорожі. У перекладі українською мовою відбувається транслітерація, хоча слова *прівіт* і *драйв* мало можуть сказати українському читачеві. Хіба що слово *прівіт* вважати співзвучним із українським *привіт*, і може скластися враження, що на вулиці проживають доброзичливі люди і такі, що на зразок сім'ї Дурслів як тамтешніх мешканців «пишалися тим, що були, слава Богу, абсолютно нормальними» [11, с. 5]. Розуміємо, що за змістом це не так, і при перекладі українською мовою втрачається характеристика географічної назви.

У четвертому розділі ключник Гогвортсу, а згодом і друг Гаррі Поттера, називає Дурслів *маглами* та пояснює: «Ми так си називаємо людей, як-от їх, що цураються чарів» [11, с. 56]. У сучасному світі фанати Поттеріани можуть називати маглами тих, хто не володіє певним знанням чи магичною навичкою. Українською та російською мовами назва не-чаклунів транскрибується та втрачає характеристику, адже *muggle* походить від *mug*, або *muggins* – простак, роззява.

У п'ятому розділі головний герой потрапляє у світ чаклунів, а саме на жваву вулицю, що «тягнулася... звиваючись і зникаючи десь удалині», під назвою *Diagon's Alley*. «Гаррі волів би мати ще з восьмеро очей. Ідучи вулицею, він крутив головою, намагаючись побачити все зразу: крамнички, виставлені біля них товари, покупців». Ю. В. Олійник зауважує, що при швидкій вимові виходить *diagonally* або *diagon ley*, що за словником «The Concise Oxford Dictionary» означає «a line connecting ancient sites of Britain and was thought to have magical powers» [7]. У перекладі І. В. Оранського вулиця називається *Косой переулоч*, однак провулок значно вужчий за алею та менш людний, а

тому через хибну конкретизацію значення контекстуально звужене. У перекладі В. Є. Морозова алея називається *Алея Діагон*. Через калькування та транслітерацію зберігається значення алеї та її діагональний напрямок.

Одна з крамничок на Алеї Діагон – *Flourish and Blotts*, де можна придбати книжки. У російському та українському перекладах застосовується спосіб транскрипції *Флоріш і Блоттс* і втрачається сенс назви, де *flourish* – закарлючка, або розчерк пера, а *blotts* – промокальний папір, що підходить для письма із застосуванням пера та чорнил.

На алею Діагон Гаррі Поттер потрапляє через непримітний лондонський бар *The Leaky Cauldron*. Методом калькування в українському та російському перекладах зберігається характеристика закладу, що в романі описується як маленький та убогий «шинок». Одне з найважливіших місць на алеї Діагон – чаклунський банк *Gringotts*, у перекладі – *Грінготс/Гринготтс*, де працюють гобліни. Ймовірно, назва банку походить від дієслова *to grin* – *шкірити зуби*, тому що гобліни постають перед читачем як надзвичайно суворі та холоднокровні істоти.

У чаклунському банку зберігають й особливу чаклунську валюту. Гроші магічного світу зовні нагадують звичайні монети, проте мають інші назви та вартість. Вони називаються *knuts, sickles and galleons*, російською – *кнаты, сикли та галлеоны*. Українською мовою *knut* та *sickle* транслітеруються та транскрибуються, а от *sicke* В. Є. Морозов перекладає як *серпики* (від англ. *sickle* – *серп*). Проте *кнат* має окрему характеристику (*knut* – молодий франт), як найменша монета, а *galleon* (від назви найкращого іспанського судна XVI століття) характеризує цінність та могутність.

Наступного дня після відвідування банку головний герой нарешті потрапляє до школи магії та чаклунства *Гогвортс* (англ. *Hogwarts*, рос. *Хогвартс*).

У школі працюють чотири факультети, на яких школярі навчаються; живуть вони, відповідно, у гуртожитках своїх факультетів. Головний герой, Гаррі Поттер, навчається на факультеті *Грифіндор* (англ. *Gryffindor*). Чарівний сортувальний капелюх, який визначає факультет, до якого приналежний вступник, каже про Грифіндор так:

*Це може бути Грифіндор –
Живуть відважні учні там,
Сміливі, горді, як орли –
Вони приносять славу нам [11, с. 121].*

У перекладі з англійської *griffin* або *gryphon* означає грифон – містичне створіння з головою, шиєю та передніми лапами орла та тулубом лева [6]. У пісні Чарівний капелюх порівнює гриффіндорців з орлами, а емблемою факультету є золотий лев на червоному тлі. Грифон – сильне та горде створіння. У російському та українському перекладах назва факультету транслітерується, а корінь *гриф* залишається.

Після Грифіндора капелюх співає про факультет *Гафелпаф* з емблемою борсука на жовто-чорному тлі. Слово *Гафелпаф* (*Hufflepuff*) утворюється з двох англійських слів: *huffle*, що означає «надувати, роздмухувати», та *puff* –

«видих», або «порив вітру». Таким чином, *hufflepuff* може асоціюватися з задишкою після важкої праці. У книгах студенти Гафелпафа зображуються як працюючі та чесні. У перекладі І. В. Оранського назва цього факультету – *Пуффендуй*. Методом калькування *пуфф* залишили в якості звуконаслідування видиху після тяжкої роботи, а *дуй* – від «надувати, роздмхувати», також між ними було додано *-ен-* для співзвучності. У перекладі В. Є. Морозова, однак, пропущено інформацію про працюючість студентів, а назва факультету просто транскрибується.

Оригінал	Переклад В. Є. Морозова	Переклад І. В. Оранського
<i>You might belong in Hufflepuff, Where they are just and loyal, Those Patient Hufflepuffs are true And unafraid of toil</i> [13, с. 100].	<i>А, може, долею тобі судився чемний Гафелпаф: честноти і шляхетність там завжди в думках і на вустах</i> [11, с. 121].	<i>А может быть, Пуффендуй ваша судьба, там, где никто не боится труда, где преданны все, и верны, и терпенья с упорством полны</i> [9, с. 147].

Після Гафелпафа капелюх оспівує факультет Рейвенклов:

*Старенький добрий Рейвенклов
дарує щедро всім знання.
Хто мудрість цінить, той знайде
дам шану, честь і визнання* [11, с. 121].

Назва *Рейвенклов* транскрибована з тексту оригіналу від *Ravenclaw* та не пояснює значення назви. На російську мову І. В. Оранський переклав її як *Когтевран*. Дослівно *Ravenclaw* перекладається як *кіготь ворона* (*raven* – *ворон*, *claw* – *кіготь*), тому російський переклад більш детально характеризує значення назви факультету.

Останнім чарівний капелюх співає про найголовнішого конкурента Грифіндора – *Слизерин* (англ. *Slytherin*). Для українського читача це слово викликає асоціацію зі словом *слиз*, із чимось бридким. *Slytherin* співзвучно зі словом *slither* – *слизький, нечистий*. Не дивно, що емблема цього факультету – срібна змія на зеленому тлі. У пісні Слизерин зображується таким чином:

*Або, можливо, в Слизерин
Сьогодні ще потрапиш ти, –
Чого лише не зроблять там
Задля досягнення мети!* [11, с. 121–122].

Цікаво, що ще перед приїздом до школи магії головний герой знайомиться зі своїм однолітком Драко Малфоем. У першому ж діалозі Драко заявляє, що діти магів не повинні вчитися разом із дітьми чаклунів та що він хоче потрапити до Слизерина, куди вступають тільки «чистокровні» чаклуни. Засновник факультету – Салазар Слизерин [10 с. 156]. Його ім'я є алюзією до Антоніу Салазара – Португальського диктатора, котрий також поділяв фашистські погляди про чистоту раси.

Ще на алеї Діагон Гаррі Поттер помічає зграю дітей біля вітрини з мітлами, на якій красується нова модель «Німбус-2000». Герой дізнається, що у чаклунів існує власний вид спорту – на мітлах; він називається Квідич: «...в нього грають у повітрі на мітлах, а м'ячів аж чотири. Тільки правила досить важко пояснити» [11, с. 83]. Назва *Quiddich* співзвучна зі словом *quiddity* – суть, каверзне запитання, тонкість, деталь, що характеризує ускладненість правил у грі. В українському та російському перекладах назва транскрибується (укр. *Квідич*, рос. *Квиддич*) та втрачає значення.

Пізніше Гаррі сам стає одним із гравців та дізнається, що м'ячі називаються *Квафел*, *Бладжер* і *Снич*. Мовою оригінала м'ячі називаються *quaffle*, *bludger* та *snitch*. Назва найбільшого м'яча *quaffle* – це поєднання дієслова *to quaff* – пити великими ковтками та суфікса *-le*, що вказує на повторюваність дії (наприклад, *to crackle* – *номпiскувати*, *to gruntle* – *бурчати*). За правилами, квафел кидають один одному, намагаючись попасти в кільце. В українському (*Квафел*) та російському (*Квоффл*) перекладах назва транскрибується, тому не дає жодної характеристики.

Наступний м'яч називається *bludger*. Українською, *bludger* – це ледар, той, що ухиляється від роботи. У романі бладжери літають, щоб заважати гравцям та збивати їх з мітел. Через спосіб транскрипції в українському та російському перекладах характеристика предмета втрачає своє значення. Найменший та найшвидший м'ячі називаються *снич*. Англійське дієслово *to snitch* означає «доносити на когось, інформувати». Маленький золотий м'яч може поміститися на долоні та сховатися будь-де. У перекладі українською ця назва транскрибується (*Снич*), а в російському перекладі транслітерується (*Снитч*). Проте змістовне навантаження втрачається. Як було зауважено вище, у Квідич грають верхи на чарівних мітлах, проте вони не однакові. Як і будь-яке спортивне обладнання, мітли відрізняються за якістю та швидкістю і мають свої моделі та назви. У першій частині гепталогії позначено дві моделі: *Німбус-2000* [11, с. 75] та *Клінсвін-7* [11, с. 155]. *Nimbus* на українську та російську мови перекладено способом транслітерації. У перекладі *Nimbus* означає німб, що вказує на здатність мітли підняти чаклуна до небес. У перекладах корінь *німб* зберігається, відповідно і характеристика назви. Друга модель у перекладі В. Є. Морозова називається *Клінсвін-7*, що є транскрипцією з оригіналу *Cleansweep-7*. І. В. Оранський застосовує метод калькування та називає мітлу *Чистомёт-7*, від *clean* – *чисто*, *sweep* – рос. *мести*, *подметать*. У цьому випадку переклад І. В. Оранського є більш конкретним.

У величезному замку школи головний герой натрапляє на чарівне дзеркало, в якому кожен може побачити свої потаємні бажання. Гаррі Поттер бачить у ньому своїх батьків, які померли, коли Гаррі був маленьким. На дзеркалі є надпис «Mirror of Erised» у тексті оригіналу. Д. А. Князева пише, що основна мета формування саме такої номінації предмета полягає в його семантичному значенні: дзеркало відображає бажання, і такий спосіб перестановки літер у слові *desire* (у дзеркальному зображенні) дозволив автору найкраще відобразити призначення предмета [3]. У російському тексті *desire* перекладено прямим словниковим відповідником (*desire* – *желание*), а літери

записані у дзеркальному зображенні, як у тексті оригіналу. Виходить – *Зеркало Еуналеж*. У перекладі В. Є. Морозова відбувається заміна оніма, та замість *desire* (укр. *бажання*) використовується слово *сердце* як символ того, що ширі бажання йдуть із серця людини. Проте варіант *Дзеркало Яцрес* не відповідає значенню оригіналу.

У пригодах до пошуку філософського каменя Гаррі Поттер та його друзі потрапляють у пастку зачарованої рослини, що обвиває та може задушити героїв до смерті. У тексті оригіналу вона називається *Devil's Snare* та перекладається українською методом калькування із заміною порядку слів – *Пастка Диявола*. У російському перекладі спостерігаємо калькування та зміну форми слів з однини на множину – *Дьявольские Силки*. У цьому випадку слово *силки* більше підходить до визначення чарівної рослини, бо вона у прямому сенсі ловить і не випускає своєї жертви.

У світі, створеному Дж. К. Ролінг, невід'ємною частиною чаклування є магичні заклинання. У першій частині гепталогії їх декілька. Перше – *Вінгардіум левіоза* (англ. *Wingardium leviosa*, рос. *Вингардиум Левиоза*), також відоме як левітаційні чари, що змушують предмети літати. *Левіоза* походить від латинського *levis* – легкий, а *вінгардіум* – від англійського слова *wing* – крило. Наступне заклинання – *Локомотор Мортис* (англ. *Locomotor Mortis*, рос. *Локомотор Мортис*), яке паралізує ноги супротивника. Від *loco moveo* – зсуваю з місця, або *motor* – той, що приводить до руху, та *mortis*, від *mors* – смерть [11, с. 227]. Схоже на нього заклинання – *Петрифікус Тоталус* (англ. *Petrificus Totalus*, рос. *Петрификус Тоталус*) [9 с. 287]. Воно також паралізує супротивника, тільки на невеликий проміжок часу. Слово *петрифікус* походить від латинського *petra* – камінь та *facio* – роблю. *Тоталус* – від *totalis*, або *totus* – увесь, цілий. Заклинання, яке використовує Герміона, щоб відкрити двері, називається *Алогомора* [11 с. 163] (англ. *Alohomora*, рос. *Алохомора*). Ймовірно, назва походить від латинського *alo hoc mora* – я долаю перешкоду, або від гавайського *aloha* – привіт / до побачення та латинського *mora* – перешкода. Перекладачі наслідують оригінальну вимову всіх заклинань для збереження їхньої екзотичності.

Отже, роль перекладу в художній літературі надзвичайно важлива, тому що саме переклад дозволяє літературі «мандрувати» з однієї культури в іншу. Проте тільки адекватний переклад забезпечує належний культурний діалог через художню літературу. Зокрема В. Н. Комісаров наголошував, що адекватним називається той переклад, який забезпечує прагматичні задачі, не порушує норм або узусу та дотримується жанрово-стилістичних правил щодо текстів подібного типу. Тобто адекватним є переклад, який виправдовує очікування та сподівання читачів або осіб, які здійснюють оцінку якості перекладу [5].

Аналіз матеріалу дослідження зумовив висновок, що всі неологізми Дж. К. Ролінг містять у собі характерні ознаки предмета чи місця, однак у перекладах українською та російською мовами більшість цих ознак втрачається. Роман «Гаррі Поттер та філософський камінь» зберігає свою екзотичність та характеристики жанру фентезі у текстах українських та

російських видань. Однак вважаємо, що переклад окремих поетонімів, здійснений І. В. Оранським та В. Є. Морозовим, не можна назвати повністю адекватним, адже більшість із них втрачають емоційне забарвлення та смислове навантаження.

Перспективу дослідження вбачаємо у розробці методики перекладознавчого аналізу для виявлення типології застосування перекладацьких прийомів з метою забезпечення адекватного перекладу авторських неологізмів у творах жанрів фентезі та наукової фантастики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна М. В. Ономастикон романів Дж. К. Ролінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Запоріжжя, 2008. 308 с.
2. Глюдзик Ю. Особливості поетонімії літературного жанру фентезі. *Південний архів (Збірник наукових праць. Філологія)*. 2019. № 77. С. 32–34.
3. Князева Д. А. Имена Наричательные как инструмент создания художественной детали в текстах жанра «Фэнтези» (на материале произведений Дж. К. Роулинг). *Актуальные проблемы языкознания: материалы VII межвуз. науч.-практ. конф. с междунар. участ., г. Санкт-Петербург, 17-18 апр. 2018 г.* Санкт-Петербург, 2018. С. 48–53.
4. Калінкін В. М. Поетика оніма. Донецьк: ЮгоВосток, 1999. 408 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
6. Мифы народов мира: Энциклопедия в 2 т. / 2-е изд. гл. ред. Токарев С. А. Москва: Советская энциклопедия, 1987. Т. 1. 336 с.
7. Олейник Ю. Передача годонимов (на материале книг Дж. Роулинг «Гарри Поттер»). *Вчені записки ХГУ «НУА» (Студентська трибуна)*. 2012. Харків: Видавництво НУА. Т. 8. С. 223–228.
8. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии Москва: Наука, 1988. 192 с.
9. Ролінг Дж. К. Гарри Поттер и философский камень / пер. с англ. И. В. Оранского Москва: ЗАО «Росмэн-Пресс», 2005. 398 с.
10. Ролінг Дж. К. Гарри Поттер і Таємна кімната / пер. з англ. Віктор Морозов; за ред. Петра Таращука та Івана Малковича. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 345 с.
11. Ролінг Дж. К. Гарри Поттер і філософський камінь / пер. з англ. Віктор Морозов; за ред. Петра Таращука та Івана Малковича. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2000. 315 с.
12. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. London: Bloomsbury, 2014. 254 p.

*Дьомка Катерина Павлівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Проблеми якості перекладу ділової кореспонденції активно досліджувались у працях багатьох мовознавців, серед яких А. Швейцер, Я. Рецкер, Л. Бархударов, А. Федоров, Е. Басс, В. Екк, В. Гуреневич, М. Басаков, Є. Кутній. Різні аспекти аналізу лексичних особливостей перекладу ділових листів представлено в роботах українських лінгвістів, зокрема А. Левашова, В. Карабана, А. Загнітка, І. Данилюка, М. Зубкова [2, с. 53]. Стилiстичнi особливостi перекладу здавна перебувають у центрі уваги та висвітлювалися в наукових доробках О. Потебні, Ю. Апресяна, Р. Гіббса, Л. Новікова, А. Журавльова, Ю. Данюшина, З. Гурьєва, Ю. Таратухіна.

Із кількісним збільшенням та розширенням вітчизняних і закордонних компаній, які прагнуть вийти на міжнародний рівень, посилюється інтерес до особливостей ділової комунікації. У зв'язку з тим, що значна частина спілкування між бізнес-партнерами відбувається у письмовій формі, у центрі розгляду постає ділова кореспонденція як розповсюджений засіб обміну інформацією [1, с. 213], що зумовлює **актуальність** визначеної нами теми.

Об'єктом нашого дослідження є зразки ділової кореспонденції. **Предметом** розгляду в статті постають метафорика й метонімія як стилістичні прийоми, а також калькування, конкретизація й генералізація лексико-семантичні перекладацькі трансформації. **Мета** статті полягає в тому, щоб охарактеризувати лексико-стилiстичнi особливостi перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською. Відповідні **завдання** – розкрити сутність понять метафора, метонімія, лексико-семантичні перекладацькі трансформації на конкретному ілюстративному матеріалі, а також визначити їхнє застосування у перекладі.

До типових стилістичних прийомів при перекладі ділової кореспонденції з англійської мови українською відносимо метафору та метонімію. На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки метафору визначають у вузькому та широкому розумінні. Перший підхід характеризує метафору як явище, що ґрунтується на перенесенні форми мовної одиниці або оформлення мовної категорії для характеристики або номінації з одного об'єкта, явища чи дії, на інші на підставі подібності між цими поняттями [3, с. 14].

Зокрема О. Тараненко надає таке визначення: «Метафора – це семантичний процес, під час якого форму мовної одиниці або оформлення мовної категорії переносять з одного референта на інший на підставі тієї чи тієї подібності під час відображення її у свідомості того, хто говорить» [4, с. 76]. Інший дослідник, Н. Вовк, висловлює думку, що метафора – це різновид вторинної лексичної номінації, що передбачає вияв значення на підставі

зіставлення двох предметів за загальною ознакою, виникнення якої гарантоване єдністю всіх частин практико-перетворювальної діяльності людини, а отже, єдністю процесів, що відбуваються в її свідомості [5, с. 35].

Метафоричний переклад поділяється на: 1) метафоризацію (*negotiable* – обіговий; *to be in touch* – зв'язуватися з ким-небудь; *to be in harmony with* – бути співзвучним з), 2) збереження метафори (*to write off* – списувати (товар); *unclean bills of lading* – нечистий коносамент; *to violate the law* – порушувати закон; *to breach an agreement* – розірвати договір (угоду); *to push aside* – відкинути), 3) втрату метафори (деметафоризацію) (*give up* – відмовитися від; *to take advantage of* – скористатися перевагою; *to take all possible steps, to make every effort* – робити все можливе; *to decide disputes* – вирішувати спору).

Розглянемо іншу стилістичну особливість, таку як метонімію. Термін «метонімія» було запозичено в мовознавство у другій половині XIX ст. з класичної риторики. Він використовується на позначення виду найменування на основі суміжності понять, значень чи характеристик. Поступово в лінгвістиці сформувалося уявлення про метонімічне перенесення як один із видів багатозначності, як зображальний засіб. Метонімію нерідко ототожнювали з метафорою або розглядали як її різновид. Аристотель, наприклад, не розрізняв метонімію і метафору. Як окремий троп метонімію вперше розглянув римський оратор I ст. нашої ери Квінтіліан, зазначивши, що, на відміну від метафори, метонімічне зіставлення предметів відбувається не за ознакою їхньої схожості, а за ознакою суміжності, тобто належності їх до одного кола явищ, до понять одного порядку, пов'язаних часовими, просторовими, причинно-наслідковими та іншими відношеннями. Метонімію широко вживають у віршованому та прозовому мовленні як місткий зображально-виражальний засіб [6, с. 34]. У нашому матеріалі прикладами метонімічного перекладу, на основі семантичної модуляції за суміжністю, є: *to keep in mind* – пам'ятати, *government* – держава, *private law* – приватне право, *statutory law* – статутне право, *a partnership* – товариство.

Слід також звернути увагу на деякі лексичні прийоми перекладу в ділових листах, такі як калькування, конкретизація та генералізація. Термін «калька» до наукового обігу увів Шарль Баллі, який писав про те, що калька і запозичення представляють не лише лінгвістичний, а й суспільний інтерес, оскільки є символами й показниками культурних обмінів між народами, свідченням впливу, які одні культури здійснюють на інші; і власне вони доводять існування так званого «європейського психічного складу». Термін калька визначають таким чином: калька (від франц. *calque* – копія) – буквальний переклад іншомовної одиниці [9, с. 12]. Наприклад, *to support an agreement* – підтримувати угоду, *to make an offer* – робити пропозицію, *to perform the act* – виконувати дію, *to purchase goods* – купувати товари, *to be available* – бути наявним, *a partnership* – партнерство, *Federal Trade Commission* – федеральна торгова комісія, *to violate the law* – порушувати закон.

Лексичний елемент перекладається не окремо, а в сукупності його контекстуальних зв'язків і функціональних характеристик, що й демонструє,

зокрема, переклад багатозначних слів. Знання словникових відповідників є необхідною, але недостатньою умовою адекватного перекладу лексики, оскільки контекст часто диктує необхідність відхилення від словникових відповідників. Звичайно, все багатоманіття контекстів не можна зафіксувати у словнику, навіть на рівні словосполучень. Тому одна з головних проблем перекладу – це необхідність знайти спосіб відтворити конкретне значення слова чи словосполучення, відсутнє в словнику, але єдино доречне в певному контексті. Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення мовою перекладу [7, с. 184; 8, с. 346]. Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вужчої семантики в перекладі [7, с. 189]. Наприклад, *quotation* – *прейскурант, котирування, розцінки*; *demand* – *попит, вимога*; *receipt* – *отримання, квитанція*; *record* – *запис, дані, рекорд(ний), архів*; *claim* – *твердження, вимога, рекламація*, *a ship's log* – *судовий журнал*, *draft* – *проект*, *transaction* – *угода*, *venture* – *підприємство*, *to write an opinion* – *писати висновок*, *the Napoleonic Code* – *Кодекс Наполеона*.

Ще одним лексичним прийомом є генералізація. Генералізація значення слова – це трансформація, протилежна за напрямком конкретизації. Унаслідок генералізації слово з вужчим значенням, що перекладається, замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням, нерідко на гіпонім [8, с. 345]. Прикладами генералізації є: *stock company / corporation* – *акціонерне товариство*, *prominence* – *особливість*, *foreign trade company* – *зовнішньоторгове підприємство*, *to conduct a business* – *вести справу*, *statute* – *закон*, *legislature* – *влада*, *government* – *влада*.

Отже, у статті на матеріалі дослідження лексико-стилістичних особливостей перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською розкрито сутність таких понять, як метафора, метонімія, лексико-семантичні перекладацькі трансформації. Виявлено, що типовими лексико-семантичними прийомами перекладу є калькування, конкретизація, генералізація, а також семантична модуляція із застосуванням метафори й метонімії.

Перспективою вважаємо дослідження семантичних та граматичних особливостей перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською.

ЛІТЕРАТУРА

1. Античные теории языка и стиля / [под ред. О. М. Фрейденберг]. Москва–Ленинград: Соцекгиз, 1936. 344 с.
2. Вовк В. Н. Языковая метафора в художественной речи (Природа вторичной номинации). Київ: Наук. думка, 1986. 142 с.
3. Зайцева В. В., Ковальчук М. С. Поняттєві параметри метафори і метонімії. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2016. Вип. 17. С. 11–25.

4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 303 с.

5. Котковець А. Л. Композиційна структура мовленнєвого жанру «діловий лист». *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія. Педагогіка. 2014. Вип. 3. С. 31–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2014_3_7 (дата звернення – 12.11.2019).

6. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский. Ленинград: Просвещение (Ленинградское отделение), 1973. 199 с.

7. Сбітнєва І. С., Орел А. С. Лексичні особливості перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016. № 25. Т. 2. С. 183–185.

8. Смуцінська І. В. Калькування у французькій мові. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка. 2012. № 22. С. 345–353.

9. Тараненко А. А. Языковая семантика в её динамических аспектах: основные семантические процессы. Київ: Наук. думка, 1989. 254 с.

*Жуковська Софія Олександрівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ДУБЛЯЖІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «THE CROODS» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Сьогодні кінофільми набули популярності більшої, ніж художня література. Кіно – це доступний вид мистецтва. Відвідування кінотеатру є одним із найпоширеніших видів проведення вільного часу, і кожен може обрати свій улюблений жанр серед їхньої великої кількості. Всі жанри особливі, однак є жанр, який не залишає байдужим нікого – мультиплікаційні фільми. Створення анімаційного фільму – складне завдання, в якому понад усе цінується робота мультиплікатора. Варто також враховувати, що в імпортованих закордонних фільмах надзвичайно важливою й проблемною є робота перекладача та акторів дубляжу, адже завдяки цим людям можемо дивитися закордонні фільми рідною мовою. Над кінострічкою тривалий час працює перекладач, який готує фільм до наступного етапу – дублювання.

Переклад – це процес, який допомагає нам не тільки розуміти іноземне мовлення, але й відчувати культуру інших країн. Під час перекладу часто буває, що дослівна еквівалентність є неможливою та недоречною, тому в таких випадках перекладач вдається до трансформацій, які допомагають забезпечити адекватний переклад тексту. Проблема перекладацьких трансформацій викликає велике зацікавлення з боку як вітчизняних, так і закордонних

мовознавців. Серед них такі відомі лінгвісти, як І. В. Арнольд, Л. С. Бархударов, В. Г. Гак, В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, С. Є. Максимов, Р. К. Мін'яр-Белоручев, Я. Й. Рецкер, О. Л. Семенов, Г. Д. Томахін, А. В. Федоров, О. Д. Швейцер, І. В. Корунець, В. І. Карабан, Л. М. Черноватий. Зацікавленість у вирішенні проблем застосування перекладацьких трансформацій є закономірною, оскільки розуміння теоретичних основ перекладознавства та спроможність використовувати результати попередніх досліджень у власній практиці займають значне місце в роботі перекладача. Науковий пошук та рекомендації на основі конкретного популярного матеріалу сприяють удосконаленню практики перекладу та залишаються **актуальними**.

Об'єктом нашого дослідження слугувала кінострічка «The Croods» – «Сімейка Крудсів». **Предметом** виступають засоби та трансформації при перекладі фільму українською мовою. **Мета** статті – висвітлити застосування перекладацької трансформації в українськомовному перекладі мультиплікаційного фільму «The Croods», зокрема з огляду на те, що цей мультфільм ще не був досліджений на предмет перекладацьких перетворень. Відповідними **завданнями** є: 1) з'ясувати значення термінів «перекладацька трансформація» та «лексична (лексико-семантична) трансформація»; 2) визначити та проаналізувати різновиди лексико-семантичних перетворень на основі зіставлення оригіналу й перекладу.

У сучасних умовах розвитку кіноперекладу на території України зазначена тема дослідження є актуальною, оскільки: 1) в Україні обов'язковою є українська мова для дубляжу кінострічок [12]; 2) сучасні вітчизняні науковці в галузі перекладу займаються здебільшого проблемами перекладу художньої літератури, а не кіноперекладу; 3) мова мультиплікаційних фільмів є складною для відтворення емоцій та передачі характеру персонажів; 4) можна констатувати фактичну відсутність спеціальностей у ВНЗ України у сфері аудіовізуального перекладу.

Головна мета перекладача полягає в тому, щоб вміло вжити необхідні перекладацькі перетворення. Переклад повинен передати надану інформацію настільки повно, наскільки можливо, але цього можна досягнути, лише застосувавши певні структурні або семантичні зміни, тобто ті, які є наслідком лексичних та граматичних розбіжностей у мовах. Саме вони називаються трансформаціями в перекладі [2, с. 21]. Ознакою якісного перекладу є адекватність застосування перекладацьких трансформацій. На практиці її можна простежити шляхом добору й зіставлення варіантів, або шляхом використання перевірених стандартних ходів у стандартних ситуаціях перекладу. Так, В. Н. Комісаров вважав, що перекладацькими трансформаціями називаються міжмовні перетворення з метою здійснення переходу від одиниць оригіналу до одиниць перекладу [5, с. 159–166]. О. Л. Семенов визначав трансформаційні перетворення як «міжмовні з метою досягнення еквівалентності текстів оригіналу та перекладу» (переклад цитати наш – С. Ж.) [10, с. 68–69].

Я. Й. Рецкер характеризував трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в

контексті і знаходимо йому український відповідник» (переклад цитати наш – С. Ж.) [9, с. 163]. Лексичні (лексико-семантичні) трансформації являють собою вид перекладацьких перетворень, основне завдання яких полягає в заміні окремих лексичних одиниць мови оригіналу лексичними одиницями мови перекладу, які не є словниковими еквівалентами і які мають значення, відмінні від значень лексичних одиниць вихідної мови. За визначенням Є. М. Коломейцевої та М. М. Макєєвої, лексико-семантичні трансформації – це прийоми логічного мислення, за допомогою яких розкривається значення іншомовного слова в контексті та підбирається йому цільовий відповідник [4, с. 67]. Л. К. Латишев вважав, що адекватно вжита трансформація повинна бути, з одного боку, достатньо глибокою, щоб уникнути недоліків, властивих перекладам з елементами буквалізму (спотворення, неточності, неясності), а з іншого боку, мінімально необхідною – тобто не більше того, що потрібно, щоб вирішити перекладацьке завдання, не вдаючись при цьому до перекладацької довільності [7, с. 53].

Л. С. Бархударов класифікував перекладацькі трансформації [1] так: 1) граматичні, серед яких перестановки, заміни, пропущення та додавання; 2) лексичні заміни (конкретизація та генералізація); 3) комплексні лексико-граматичні заміни (антонімічний переклад). Схожою є позиція і В. Н. Комісарова, який виділив такі види перекладацьких трансформацій: 1) лексичні; 2) граматичні; 3) комплексні [6, с. 19]. М. К. Гарбовський поряд із трансформаціями виокремив ще й перекладацькі деформації, які є також перетвореннями, однак пов'язані з певними перекладацькими втратами [3, с. 507]. Разом із цим дослідник вирізняє ще й неусвідомлені перекладацькі помилки. Причинами помилок можуть бути: недостатнє володіння мовою оригіналу та/чи перекладу, недостатній когнітивний досвід, недостатність знань про описувану у вихідному тексті дійсність, нерозуміння авторської думки, невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора тощо [3, с. 514].

А. М. Фітерман та Т. Р. Левицька виділяють три типи перекладацьких трансформацій [11, с. 56]: 1) граматичні трансформації, до яких відносяться перестановки, пропущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій; 2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші стилістичні види заміни; 3) лексичні трансформації, які містять в собі транслітерування, калькування, конкретизацію і генералізацію понять.

Кінострічка «The Croods» – «Сімейка Крудсів» була досліджена нами на наявність саме лексичних трансформацій. Причинами, що зумовлюють лексичні трансформації під час перекладу є: 1) виділення різних ознак того самого явища; 2) відмінності у змістовому обсязі слова; 3) контекстуальне значення слова; 4) відмінності у сполучуваності [8, с. 19]. Розглянемо різновиди та приклади.

Перекладацьке транслітерування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її звукової або графічної форми за допомогою літер мови перекладу [4, с. 19]. Наприклад: *signal* – *сигнал*; *positions*

– *позиції*; *moments* – *моменти*; *navigator* – *навігатор*; *lava* – *лава*; *idea* – *ідея*; *scorpion* – *скорпіон*; *scandal* – *скандал*; *drama* – *драма*.

Калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин – морфем або слів (у разі стійких словосполучень) – їхніми лексичними відповідниками у мові перекладу [8, с. 20]. Прикладами з анімаційної стрічки є: *big problem* – *велика проблема*; *good idea* – *гарна ідея*. Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норм вживання і сполучуваності слів у цільовій мові.

Конкретизація являє собою заміну слів чи словосполучень з більш широким значенням в оригіналі одиницями з більш вузьким значенням. Конкретизація значення застосовується в тих випадках, коли вихідна одиниця має високий ступінь інформаційної невизначеності та значною мірою залежить від контексту. При цьому буквально перекладається не стільки саме слово, скільки конкретний варіант його значення в певному контексті [8, с. 21]. Наприклад, *how had things gone so very wrong?* – *Як же так кепсько пішли справи?*; *we are going to shut our eyes*: якщо перекладати дослівно, то виходить *ми збираємося заплющити очі*, але перекладач враховує контекст, тож у дубляжі ми чуємо *ми збираємося спати*; *move on* дослівно перекладається як *рухайся далі*, але знову ж, звертаючись до контексту, перекладач пропонує варіант *зворуш мене*.

Генералізація – це заміна слова вузької семантики на слово ширшої семантики при перекладі. Наприклад: *sure thing, I'll do it* – *добре, буде зроблено*; *many things in our lives go by contraries* – *багато що у нашому житті виходить не так, як хотілося б*.

Семантична модуляція – це заміна слова, чи словосполучення мови оригіналу одиницею мови перекладу, значення якої можна вивести логічним шляхом із значення вихідної одиниці. Техніка прийому модуляції полягає у пошуку більш точних і семантично більш містких контекстуальних лексичних засобів [4, с. 22]. Семантична модуляція – це складний прийом, який потребує певної майстерності від перекладача. Під час дослідження перекладу мультиплікаційного фільму «The Croods» – «Сімейка Крудсів» було виявлено такі приклади семантичної модуляції: *you're being so dramatic* – *не показуй цих емоцій*; *looks like we won't be having any leftovers* – *здається, про запас не лишилося*; *we never have that much food* – *їжа зайва не буває*; *I'd have a heart attack and die!* – *я гину від інфаркту!*; *hang on!* – *я зараз!* Семантична модуляція може ґрунтуватися на **антонімічному перекладі**: *he's a big guy* – *він не маленький*;

У ході нашої роботи встановлено, що лексико-семантичні трансформації допомагають у створенні цільового тексту, який за змістом є адекватним аналогом оригіналу. Запорука правильного перекладу полягає в умінні вільно й легко користуватися контекстуально доречними трансформаціями. Трансформації потрібні, щоб мова перекладу сприймалася як «правильна», прийнятна, природна для цільової аудиторії. Перекладацькі трансформації як

метаморфози можуть сполучатися одна з одною, а можуть застосовуватися самостійно.

Тож, переклад і локалізація фільмів – вкрай цікава справа, в якій існує безліч «підводних каменів». Саме від перекладача багато в чому залежить сприйняття фільму глядачами, тому його робота є вкрай відповідальною. Цілком очевидно, що перекладацька діяльність неможлива без практичних знань у галузі перекладу та потребує не тільки теоретичних знань, але й навичок та уяви, творчого підходу.

Український дубляж англomовного мультиплікаційного фільму «The Croods» – «Сімейка Крудсів» містить значну кількість лексичних трансформацій, які перекладач застосував для адекватного вираження змісту мовою перекладу. Дослідження засвідчило, що використання лексичних модулів є типовим у перекладі закордонних кінострічок, адже саме такі перетворення допомагають влучно передати особливості англomовного оригіналу. Такі трансформації потрібні не тільки для «правильної мови», але й для того, щоб глядач розумів емоції та характер персонажів. Завдяки вдалому перекладу глядач розуміє сенс, адже одне з головних завдань перекладача – це зберегти смисл, який закладений в оригіналі кінострічки.

На наведених прикладах ми розглянули найпоширеніші приклади лексичних трансформацій, які існують у просторі перекладознавства. Вважаємо, що ця тема залишатиметься актуальною для дослідження на конкретному матеріалі, адже трансформації будуть завжди використовуватися в перекладах, залишатимуться об'єктом уваги не тільки для тих, хто робить перші кроки в перекладознавстві чи практиці перекладу, але й для досвідчених науковців.

Перспективу дослідження вбачаємо в аналізі проблем кіноперекладу, виявленні трансформаційних засобів для досягнення адекватного перекладу на основі зіставлення англomовних фільмів та їхнього дубльованого та субтитрованого перекладу українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Мова і переклад. Москва, 1975. 235 с.
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1985. 360 с.
3. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва, 2004. 544 с.
4. Коломейцева Е. М., Макеева М. Н. Лексические проблемы перевода с английского языка на русский. Тамбов, 2004. 92 с.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва, 2011. 408 с.
6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) Москва, 1990. 253 с.
7. Латышев Л. К. Курс перевода. Москва, 1981. 198 с.
8. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт за спеціальністю «переклад»: базові теоретичні поняття. Ч. 1 / за ред. О. В. Ребрія; уклад. Д. О. Гайдар. Харків, 2015. 67 с.

9. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва, 1974. 216 с.
10. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. Москва, 2005. 99 с.
11. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Теория и практика перевода с английского языка на русский. Москва, 1963. 263 с.
12. Червоненко В. Українська наступає: найгостріші новації закону про мову. *BBC News Україна*. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45760246> (дата звернення – 01.11.2019).

*Кононова Валерія Сергіївна, студентка;
наук. керівник – ст. викладач Корольова Олена Юріївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ВЛАСНІ ІМЕНА ТА ПРИЗВИСЬКА, ЇХНЄ ФОНЕТИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Англійська мова – одна з найпоширеніших у світі, тому необхідність перекладати імена виникає досить часто. Оформлення документів, віз, переїзд за кордон, здача міжнародних іспитів, написання резюме, навчання в закордонних навчальних закладах – ці та інші заходи змушують громадян підбирати українські імена англійською. Правильно передані імена і прізвища особливо важливі в сфері бізнесу, світової економіки, туризму.

Об'єктом нашого дослідження є методи перекладу імен та прізвищ. Актуальність вивчення цієї проблеми полягає в повсюдному вживанні власних назв, а також у випадках їх невірному перекладу.

На перший погляд може здатися, що переклад власних назв не становить особливих труднощів. Навіть перекладом це можна назвати досить умовно, тому що, як правило, власні імена транскрибуються або транслітеруються. Власні імена мають номінативну функцію, тобто називати, щоб відрізнити однотипні об'єкти один від одного.

Особливість імен і назв, на відміну від багатьох запозичених іноземних слів, полягає в тому, що при передачі їх іншою мовою вони, як правило, зберігають свій первісний звуковий образ. Причина цього полягає в специфіці семантичної структури власного імені.

Є два головних принципа перекладу власних імен, до яких відносяться транслітерація та транскрипція.

Транслітерація – переклад однієї графічної системи алфавіту в іншу, тобто передача літер однієї писемності літерами іншої. Наприклад: нім. *Schiller* – укр. *Шиллер*, де німецька *sch* є складною одиницею і передається однією буквою *ш*.

Транслітерація відрізняється від практичної транскрипції своєю простотою і можливістю введення додаткових знаків.

Транслітерація має як переваги, так і недоліки. До переваг, наприклад, відноситься те, що письмовий варіант імені не спотворюється, його носій має універсальну, незалежну від мови ідентифікацію. Приклад: прізвище *Єльцин* передається по-англійськи як *Yeltsin*. При цьому методі перекладу більшою мірою, ніж при прямому перенесенні, запозичувана мова нав'язує вимову імені за власними правилами.

Значно більша кількість імен були передані на російську та українську методом транслітерації, яка визначається як «формалізований і тому більш строгий спосіб передачі букв однієї писемності літерами іншої» [1, с. 48]

Сьогодні транслітерація в українській мовній застосовується дуже рідко. Річ у тому, що в англійській багато букв латинського алфавіту або змінили своє звукове значення, або читаються нестандартно в певних буквосполученнях і словах.

Транскрипція – це письмове відтворення слів і текстів з урахуванням їх вимови засобами певної графічної системи; буває наукова і практична. Наукова застосовується в лінгвістичних дослідженнях мови і може бути двох типів: фонетичної (точна передача звукового складу слів з відображенням місця наголосу і позиційного варіювання) і фонематичної (передача фонемного складу слів без врахування позиційних змін фонем). Фонетична використовується в двомовних словниках; вона дається в квадратних дужках.

Транскрипція власних імен з англійської мови дуже часто представляє значні труднощі у зв'язку з рядом таких обставин, як те, що історичний розвиток англійської орфографії призвів до її значної розбіжності з вимовою, до безлічі невимовних або вимовних в різних словах по-різному букв і буквосполучень; інша складність полягає у відсутності в українській мові ряду фонем, наявних в англійському; також імена можуть мати різну вимову в різних країнах англійської мови. Наприклад: ім'я відомого всім фізика Ісаака Ньютона (Isaac Newton) нібито могло б перекладатися як Айзек Ньютон або Айзек Невтон, або ж Ісаак Невтон.

Переклад за допомогою транскрипції з елементами транслітерації дозволяє більш точно передати власну назва з однієї мови на іншу.

Наприклад, ім'я *Robert Harris* як *Роберт Гарріс*. Тут можна сказати, що і ім'я, і прізвище передаються за допомогою транслітерації. Можна помітити відповідність *h – z*, а також подвоєну приголосну *r*, що аналогічно передається як *rr*, оскільки після подвоєної приголосної йде голосний звук.

Прізвище *Heller* – *Геллер*. Можна сказати, що прізвище перекладається і за допомогою транслітерації і за допомогою транскрипції. Знову спостерігається подвоєна приголосна, так само передається як *ll*, оскільки після подвоєної приголосної йде голосний звук.

Ім'я *Hugo Baetens Beardsmore* – *Гюго Баєтенс Бердсмор*. У цьому випадку ім'я перекладається за допомогою транскрипції, так як звук [u] може вимовлятися як [ю], в цьому випадку традиційно або історично. *Баєтенс* перекладається за допомогою транслітерації, тобто використовується буквенний перенесення, а *Бердсмор* – транскрипцією, оскільки поєднання звуків [ea] передається звуком [e].

Вищенаведені приклади дозволяють нам зробити висновок, що дотримання національної специфіки і милозвучності є не маловажним фактором у роботі перекладача. Також необхідно враховувати прийоми транскрипції та транслітерації.

Отже, при перекладі власних назв шляхом транслітерації, можна сказати, що метод транслітерації дуже зручний так як є повна передача вихідної форми імені. Письмовий варіант імені не спотворюється, його носій має універсальну, незалежну від мови ідентифікацію. А транскрипція майже повністю дозволяє передати звучання іноземного імені або слова, так як при транскрипції враховуються фонетичні дані вихідного мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леенсон И. А. Кто такие Сеан и Ксионг, или Чем транскрипция отличается от транслитерации. *Химия и жизнь*. 2008. № 10. С. 48–51.

*Крамаренко Катерина Олегівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ ПІСЕННОГО ПЕРЕКЛАДУ: «CAROL OF THE BELLS» ТА «ДЗВІНКА КОЛЯДКА»

У сучасному перекладознавстві надзвичайно багато цікавих і недосліджених проблем. Однією з них є проблема перекладу англомовних пісень. Пісня – це культурна спадщина, що передає не тільки настрої автора, але й особливості того чи іншого регіону, певної країни, а також часу, в який пісня була створена. При перекладі зразків цієї форми мистецтва нерідко трапляється так, що слухач може втратити посил, який спочатку автор намагався надати через слова та музику. Пісня привертає увагу й викликає інтерес багатокультурної аудиторії, тому досить важливою її складовою для сприйняття творчості іноземних виконавців і композиторів є повне розуміння пісенного тексту, яке може забезпечити грамотний поетичний переклад. Досягти цієї мети допомагають різноманітні способи перекладу та трансформаційні прийоми, що надають належне забарвлення перекладеному твору. Їх ми і будемо розглядати на прикладі різдвяної пісні «Carol of the Bells», що представляє собою адаптацію пісні «Щедрик», написаної відомим українським композитором М. Д. Леонтовичем, та її перекладу «Дзвінка колядка» за Інною Форостюк [2].

Актуальність статті полягає в тому, що проблематика перекладу пісень, незважаючи на активні дослідження в галузі художнього перекладу, недостатньо широко розкрита як загалом, так і зокрема щодо текстів англомовних пісень. Вбачаємо за потрібне розглянути це питання, адже пісня є

чи не найпопулярнішою формою мистецтва та потужним інструментом формування культурних уподобань.

Метою статті є проаналізувати ритмомелодійні особливості, відмінності та перекладацькі прийоми у зіставленні англомовної пісні та її перекладу українською мовою. Досягнення мети забезпечується виконанням таких **завдань**: визначити правила перекладу пісні з початкового тексту на цільовий; порівняти початковий текст «Carol of the Bells» з його перекладом «Дзвінка колядка»; виявити й охарактеризувати трансформації, використані під час перекладу; з'ясувати, чим зумовлено використання тих чи інших способів і трансформацій перекладу пісенного тексту.

Предметом статті виступають особливості перекладу англомовної пісні українською мовою. **Об'єкт** становлять трансформації, використані під час перекладу пісні «Carol of the Bells».

Перш за все, варто зрозуміти історію створення пісні «Carol of the Bells». Як зазначалося, вона є адаптацією української пісні «Щедрик». М. Д. Леонтович присвятив їй майже 20 років, написавши 5 редакцій з 1901 по 1919 рр. 5 жовтня 1921 року «Щедрик» був представлений американським слухачам у м. Нью-Йорку А. А. Кошицем, який гастролював з капелюю у багатьох країнах. 1936 року П. Вільховський написав англійську версію цієї чарівної пісні. Її назва, «Carol of the Bells» (пер. з англ.: «Колядка дзвонів»), з'явилася внаслідок того, що мелодія української пісні нагадала композитору дзвін різдвяних дзвіночків. Зараз ця композиція є надзвичайно популярною у всьому світі, використовується у багатьох кінофільмах та має безліч відсилок у різних творах [5].

Треба зазначити, що існують декілька правил перекладу пісень. Адже для того, щоб забезпечити адекватний переклад, потрібно не лише добре орієнтуватися в мові оригіналу та мові перекладу, але й мати гарний слух, почуття ритму та принаймні базові навички написання віршів. Першим етапом потрібно визначити порядок рим у куплетах. Існують 3 види римувань: суміжне (а-а-б-б), перехресне (а-б-а-б) та кільцеве (а-б-б-а). У нашому прикладі спостерігаємо суміжне римування; переклад у цьому сенсі є аналогічним:

<i>Hark how the bells,</i> – а	<i>Дзвоників дзвін</i> – а
<i>Sweet silver bells,</i> – а	<i>Всім розповів:</i> – а
<i>All seem to say,</i> – б	<i>Радісний час,</i> – б
<i>Throw cares away</i> – б	<i>Свято у нас!</i> – б

Далі перекладач повинен розділити кожен рядок пісні на інтонаційні склади. Виглядає це так: скільки складів буде в рядку оригіналу, стільки ж повинно бути і в перекладеному тексті:

<i>Gaily they ring</i> – 4	<i>Дзвони і спів,</i> – 4
<i>While people sing</i> – 4	<i>Їдуть звідусіль.</i> – 4
<i>Songs of good cheer,</i> – 4	<i>Різдво прийшло,</i> – 4
<i>Christmas is here.</i> – 4	<i>Мир принесло.</i> – 4

Нарешті, потрібно розподілити інтонаційні наголоси в рядках тексту перекладу відповідно до наголосів у рядках оригіналу. В розглянутих прикладах практично в усіх рядках наголос падає на перший склад.

З приводу перекладу пісень, І. І. Алексєєва зазначала, що завданням неабиякої важливості під час цього процесу є «збереження розміру та стопності» (переклад цитати наш – К. К.) [1, с. 186]. Це допомагає зберегти забарвленість звучності, хоча водночас є причиною багатьох трансформацій у поетичних текстах, тому перекладач повинен влучно їх використати та якомога точніше перенести нюанси творчого задуму та образи мовою перекладу.

Існують 3 основні способи перекладу: за словником, калькування та не за словником. Як вже було зазначено вище, збереження стопності та звучності пісні є причиною частих використань перекладацьких трансформацій, тому перші два види з'являються в пісенному перекладі набагато рідше. Перекладацькі ж трансформації є, перш за все, підвидом перекладу за словником. Теорія трансформацій у перекладі розглядалася такими видатними перекладознавцями, як В. Н. Комісаров, Л. С. Бархударов, Я. Й. Рецкер. Так, В. Н. Комісаров визначає перекладацькі трансформації як «перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниці оригіналу до одиниці перекладу в зазначеному смислі» (переклад цитати наш – К. К.) [3, с. 172]. Я. Й. Рецкер, у свою чергу, виділив 2 види перекладацьких трансформацій: лексичні (конкретизація, генералізація, диференціація, антонімічний переклад, компенсація, смисловий розвиток та повна трансформація) та граматичні (заміна частин мови або членів речення) [4, с. 78]. Далі розглянемо деякі з них на прикладі рядків із обраної пісні та її перекладу.

У тексті пісні «Carol of the Bells» говориться: *Hark how the Bells, sweet silver Bells*; у перекладі ж – *Дзвоників дзвін*. Спостерігаємо пропущення прикметників *sweet* та *silver* і морфологічну конкретизацію слова *bells*, адже його можна перекласти як *дзвін* (порожній пристрій, виготовлений з металу, який видає дзвінкий звук при ударі), *брюки кльош* (вони нагадують форму дзвонів) та *звуковий сигнал* (наприклад, дзвінок на перерву у школі). У тексті ж це слово має значення дзвону маленьких дзвіночків, якими зазвичай прикрашена упряжка оленів Санти Клауса. Схоже звуження поняття спостерігається і в наступних рядках: *That is their song* – *Чується звін*. У словнику бачимо, що мовна одиниця *song* може перекладатися як *спів* (людини, пташок), *пісня*. Конкретизацію містить також переклад *Their joyful tone* – *Різдвяний дзвін*. У цьому ж куплеті спостерігається граматична заміна складеного присудка у формі теперішнього часу на простий дієслівний минулого часу, доконаного виду: *All seem to say* – *Всім розповів*.

При перекладі поетичних творів нерідко зустрічається антонімічна трансформація. Наприклад, у тексті оригіналу автор наголошує, що дзвін дзвоників закликає людей відкинути турботи: *All seem to say, throw cares away*. У перекладі ті ж самі дзвіночки нагадують не про забуття турбот, а саме про свято, що протилежно закликає до радості, з тим самим, але підкреслено позитивним посилом: *Радісний час: Свято у нас!*

Задля збереження звучності та легкого співу пісні, у наступних рядках перекладач використовує комплексну трансформацію:

One seems to hear

Words of good cheer

З усіх усюд

кутю несуть

*From everywhere
Filling the air.*

*Віншують нас
у Різдвяний час.*

У вищенаведеному куплеті спостерігаємо порушення паралельності рядків, граматичну зміну активного стану на зворотно пасивний: *One seems to hear words of good cheer – Віншують нас*» (в оригіналі хтось чує добрі слова, тобто привітання, а в перекладі вже йдеться про зворотний вплив – когось віншують).

Слід зазначити також, що в цьому куплеті використовується термін *кутя*. Це традиційна різдвяна страва в Україні, Росії та Білорусії. У вихідному тексті немає еквівалента цьому слову, тому трансформацію можна розглядати як додавання при перекладі.

Цікавою в перекладі є така еквівалентність: *Merry, merry, merry, merry Christmas! – Хай до всіх прийде Різдво веселе!* В оригіналі ми спостерігаємо повторення означення *merry*; це речення є односкладним, непоширеним, а в перекладі прикметник лише один – *веселе*, але речення повне, поширене, має додаток. Не дивлячись на кількість членів речення, обидва рядки мають один і той самий посил, тобто побажання гарного проведення Різдва, але при цьому ще й збереглися ритміка та синхронність мелодійності, характерні як в оригіналі, так і в перекладі. Це можна назвати модуляцією або смисловим розвитком.

Смисловий розвиток присутній і в таких рядках:

*On, on they send,
on without end,
their joyful tone
to every home.*

*Свято іде,
хай принесе
Різдвяний дзвін
У кожен дім.*

В оригіналі дзвоники разносять свій дзвін по домівках, що є своєрідним передвісником свята; у перекладі ж сенс залишається тим самим, але з інакше розвиненою логічною послідовністю: свято разносить різдвяний дзвін по домівках, а не навпаки.

Розглянемо ще один вартий уваги приклад перекладу. Рядок *Ding-dong, ding-dong* несе в собі ціль передати мелодійність, перелив дзвіночків. Задля цього використовується чергування голосних *i* та *o*. У перекладі ж спостерігаємо: *Дзинь-дзинь-дзилинь*. Перекладач передав мелодійність дзвоників шляхом трансформації останнього слова, додаючи компонент *-линь*.

Отже, у статті було розглянуто ритмомелодійні особливості в зіставленні пісенних текстів «Carol of the Bells» та «Дзвінка колядка», а також перекладацькі трансформації, такі як: антонімічний переклад, конкретизація, пропущення, додавання, смисловий розвиток, граматична заміна частин мови, що часто використовуються під час перекладу пісень. Причина рідшого використання прямих перекладів за словником полягає в тому, що дослівно неможливо зберегти і в повній мірі передати в перекладі сенс твору та його особливості, які окрім лексико-граматичних та лексико-семантичних складових передбачають, зокрема, необхідність зберегти звучність та синхронність мелодійності. Звісно ж, втрат уникнути неможливо, адже перекладацькі трансформації охоплюють зміни не лише форми, але й змісту мовної одиниці.

Однак доцільне, влучне застосування трансформацій допомагає зберегти концептуальність, змістовність, смисл та пісенно-поетичні нюанси оригіналу в перекладу.

Перспектива дослідження розглядається у виявленні способів уникнення невмотивованих перекладацьких трансформацій у перекладі англомовних пісень українською мовою для адекватного впливу на розуміння композиції цільовою українськомовною аудиторією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб.: Издательство «Союз», 2001. 288 с.
2. Дзвінка колядка. *LiveJournal*. URL: <https://lyricstranslate.com/en/carol-bells> (дата звернення – 01.11.2019).
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 254 с.
4. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 240 с.
5. Almond B. J. Carol of the Bells wasn't originally a Christmas song. *Rice University via EurekAlert*. 2004. URL: https://www.eurekalert.org/pub_releases/2004-12/ru-ot121304.php (дата звернення – 01.11.2019).

*Кривоносова Маргарита Ігорівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

СУТНІСТЬ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНОМОВНИХ СУБТИТРАХ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО ФІЛЬМУ «PADDINGTON»

На сьогодні існують численні класифікації лексичних трансформацій, запропоновані вітчизняними та закордонними лінгвістами, зокрема В. І. Карабаном, І. В. Корунцем, А. В. Мамраком, І. С. Биковим та Я. Й. Рецкером, Л. С. Бархударовим, В. Н. Комісаровим, Л. К. Латишевим, Т. Р. Левицькою, А. М. Фітерманом, Р. К. Міньяр-Білоручевим, а також А. Д. Швейцером. Лексичні трансформації є невід'ємною складовою перекладацької діяльності, і **актуальним** залишається питання застосування перекладацьких трансформацій на конкретному матеріалі для визначення ступеня адекватності перекладу.

Об'єктом дослідження, що висвітлюється в цій статті, виступає британський комедійний фільм «Paddington» українською мовою. **Предметом** дослідження є приклади з україномовних субтитрів британського комедійного фільму «Paddington» із застосуванням лексичних трансформацій для

досягнення адекватності перекладу та збереження функціональних особливостей кінофільму.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити сутність лексичних трансформацій та висвітлити причини їх використання при перекладі субтитрів українською мовою на основі вирішення таких **завдань**: класифікувати лексичні трансформації; проаналізувати використання різних лексичних прийомів; розглянути причини, що спонукають перекладача вдаватися до різних лексичних трансформацій.

Лексичну трансформацію зазвичай розуміють як прийом застосування логічного мислення, за допомогою якого розкривається значення іншомовного слова в контексті шляхом заміни його на адекватний еквівалент в мові перекладу, який може не бути його словниковим відповідником [7, с. 38]. На семантичному рівні значення трансформацій зводиться до заміни лексичної одиниці вихідної мови словом або словосполученням з іншою внутрішньою формою, що розкриває сутність іншомовного слова в певному контексті [7, с. 40]. Так, В. Н. Комісаров диференціює такі лексичні трансформації: транскрибування і транслітерація; калькування; лексико-семантичні заміни, такі як генералізація, конкретизація, модуляція, експлікація, адаптація, компенсація, ампліфікація; а також антонімічний переклад [3, с. 174]. Л. С. Бархударов до лексичних прийомів відносить: конкретизацію та генералізацію [1, с. 121]. Р. К. Міньяр-Білоручев також виділяє генералізацію та конкретизацію як лексичні трансформації [6, с. 96]. А. М. Фітерман та Т. Р. Левицька визначають чотири типи лексичних прийомів, вважаючи, що до цієї категорії можна віднести заміну, додавання, конкретизацію та генералізацію [4, с. 56]. С. Є. Максимов пропонує віднести до лексичних перетворень генералізацію, диференціацію, конкретизацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсацію та повну перестановку сегментів тексту [5, с. 72]. Автори спільної праці А. Б. Шевнін та Н. П. Серов, у своїй класифікації виділяють шість основних типів лексичних перетворень, таких як: компенсація, антонімічний переклад, конкретизація, заміна причини наслідком та генералізація [9, с. 67]. О. Л. Семенов до лексичних трансформацій відносить диференціацію, конкретизацію, генералізацію, змістове розгалуження, антонімічний переклад та описовий переклад [8, с. 43]. В. І. Карабан розподіляє лексичні трансформації на конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, а також перестановку слів [2, с. 38–54].

Узагальнено, Я. Й. Рецкер розрізняє сім основних видів лексичних трансформацій: 1) диференціація; 2) конкретизація; 3) генералізація; 4) смисловий розвиток; 5) антонімічний переклад; 6) цілісне перетворення; 7) компенсація втрат під час перекладу (модуляція) [7, с. 87]. Розглянемо ці різновиди на матеріалі дослідження.

Прикладом конкретизації може бути таке речення: *It's called a hard stare.* – *Це пильний погляд.* Враховуючи те, що погляд аж ніяк не може бути сильним або міцним, перекладач використовує еквівалент до прикметника *hard* –

пильний. Конкретизація як перекладацька трансформація неодмінно виконує функції пояснення та уточнення значення слова.

Прикладом генералізації є: *Welcome. You're just in time for elevenses.* – *Заходьте, ви якраз до чаю.* Англійський іменник *elevenses*, який за словником має визначення «легкий сніданок об одинадцятій годині», але в українській культурі відсутнє таке слово, яке визначало б певний час прийому їжі аналогічно до культури Англії. Тому перекладач генералізує значення цього іменника, переклавши його як *час для чаю*.

Приємом смислового розвитку можна спостерігати на прикладі: *I do miss our old home, although I'm beginning to understand life in London.* – *Я дуже сумую за домівкою, хоча життя в Лондоні мене більше не лякає.*

Прикладом антонімічного перекладу є: *Remember your manners.* – *Не забувай про свої манери.*

Наступний приклад ілюструє прийом цілісного перетворення: *I thought my time was up, my ticket was punched.* – *Я подумав: «Ось і все, настав мій час».* За допомогою цілісного перетворення зазвичай перекладаються різні фразеологічні обороти та ідіоми.

Компенсація простежується у наступному реченні: *'Fraid I can't tell you that, love. It's against the Cabbie's Code, innit?* – *Ну це я сказати не можу. А це суперечить кодексу таксистів; Lovely day, innit?* – *Чудовий деньок.* Ці речення вдало ілюструють застосування стилістичної тотальної компенсації розмовного англійського мовлення. Щоб якомога точніше передати зміст оригіналу, перекладач використовує додавання власне модальної частки *ну* та характерного для української мови зменшено-пестливого суфіксу *-ок*.

Отже, перекладачеві вдалося передати реалії, які притаманні розмовному мовленню тексту оригіналу, а також досягти природності звучання перекладу. І лексичні перетворення мають дещо творчий, мистецький характер. Іноді запропоноване перекладачем слово або словосполучення може мати в контексті оптимально адекватне значення, хоча бути навіть не зафіксованим у словнику як еквівалент.

Очевидно, що лексичні трансформації доволі часто використовуються під час перекладу субтитрів з англійської на українську мову. Насамперед, це зумовлено необхідністю адекватно передати зміст певних речень, зберегти мовну комунікацію, а також передати емоційно-експресивне, оцінне та функціонально-стилістичне наповнення тексту. **Перспективою** вважаємо також дослідження прикладів невдалого кіноперекладу, з метою розробити рекомендації щодо типових помилок, яких варто уникати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 238 с.
2. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську [укр./англ.]: навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2003. 606 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 80 с.

4. Левицкая Т., Фитерман А. Почему нужны грамматические трансформации при переводе? *Тетради переводчика*. Москва, 1971. С. 12–22.
5. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: Навчальний посібник. Київ, 2006. 157 с.
6. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва, 1980. 237 с.
7. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. 3-е изд., стереотип. Москва, 2007. 244 с.
8. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. Москва, 2005. 99 с.
9. Шевнин А., Серов Н. Теория и практика перевода: пособие для студ. филол. фак. ун-тов и фак. иностр. яз. пед. ин-тов. Москва, 1979. 125 с.

*Кривоносова Тамара Ігорівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНОМОВНИХ СУБТИТРАХ БРИТАНСЬКОГО КОМЕДІЙНОГО ФІЛЬМУ «PADDINGTON»

Перекладознавство як лінгвістична наука займається великою кількістю питань наукового пошуку. І хоча чимало дисертацій, монографій, статей, навчальних посібників мовознавців було присвячено проблемі перекладу та граматичних змін, це питання залишається актуальним, коли стосується прагматики застосування таких трансформацій до конкретного фактичного матеріалу, важливого для широкої цільової аудиторії. Вивчення особливого виду мовної діяльності, яку називають перекладом, почала вирізнятися в окрему дисципліну лінгвістики лише з початку другої половини ХХ століття. Однак варто зауважити, що переклад є ледь не споконвічним видом взаємодії людей різних племен, етнічних груп і суспільних формацій; без нього неможливо було б здобути навіть елементарне розуміння певних історичних фактів в основі формування різних культур народів світу, поширення релігійних течій та соціальних учень.

Українській науковець А. В. Мамрак визначає переклад як «один з видів мовної діяльності, що зводиться до процесу передачі думок, висловлених однією мовою засобами іншої. Це процес взаємодії двох мов. А якщо це так, то цей вид практичної діяльності спирається на лінгвістичний субстрат. Переклад – це розумова діяльність, процес передачі змісту, висловленого однією мовою, засобами іншої мови та результат цього процесу. Переклад викликаний суспільною необхідністю процес і результат передачі інформації (змісту), вираженої в письмовому або усному тексті однією мовою, за допомогою

еквівалентного (адекватного) тексту іншою мовою» [6, с. 45]. Сьогодні можна впевнено говорити про те, що відбувається новий етап в історії перекладу, адже значимість перекладацької діяльності в умовах глобалізації зростає. Як ніколи, розвиваються міжнародні відносини між країнами, а тому виникає необхідність в укладанні договорів, проведенні конференцій, нарад, зустрічей та семінарів. Зростає обсяг міжнародної торгівлі та дипломатичної діяльності. Зміцнюються та покращуються міжкультурні зв'язки між націями та країнами, міжнародний туризм набуває більш масового характеру. За останнє десятиліття в Україні з'явилися численні перекладацькі інститути, бюро та відділи перекладу, а також видавництва, що спеціалізуються на перекладанні зарубіжної літератури та кіноматеріалів.

Багато науковців приділяють увагу вивченню як самого поняття «переклад», так і різних перекладацьких трансформацій. Перекладознавцями, які забезпечили науково-теоретичну базу відповідних наукових досліджень, є, зокрема, О. В. Федоров, А. Д. Швейцер, Я. Й. Рецкер, В. С. Виноградов, Р. К. Міньяр-Белоручев, Л. С. Бархударов, В. І. Карабан та В. Н. Комісаров. Термін «переклад» у широкому тлумаченні означає діяльність, яка націлена на передачу певної писемної або усної інформації з мови оригіналу на мову перекладу, щоб забезпечити міжмовну комунікацію; у вузькому розумінні переклад сприймають як перекладений текст, оформлений письмово. Л. С. Бархударов визначає переклад як процес перетворення тексту з мови оригіналу в текст мовою перекладу при збереженні незмінного плану змісту, його значення [1, с. 9].

У галузі перекладознавства існує досить багато класифікацій перекладацьких трансформацій; поділ зазвичай здійснюється на такі основні групи: 1) граматичні, лексичні та лексико-граматичні або 2) лексико-семантичні, граматичні, лексико-граматичні та лексико-стилістичні. Така неоднорідність класифікацій та визначень перекладацьких трансформацій обумовлює **актуальність** дослідження граматичних на конкретному матеріалі.

Об'єкт дослідження становлять граматичні трансформації у перекладі британського комедійного фільму «Paddington» українською мовою. **Предметом** роботи виступають причини, засоби та поєднання граматичних трансформацій з іншими перекладацькими прийомами для досягнення адекватності перекладу. **Мета** статті – проаналізувати застосування граматичних трансформацій при перекладі британського комедійного фільму «Paddington» шляхом вирішення таких **завдань**: дослідити причини, що спонукають перекладача вдаватися до граматичних трансформацій; проаналізувати приклади граматичних перетворень при перекладі аналізованого матеріалу; з'ясувати важливість граматичних прийомів у перекладі британського комедійного фільму «Paddington».

За В. Н. Комісаровим, переклад – це вид мовного посередництва, в результаті якого виникає текст на мові перекладу, який комунікативно рівноцінний оригіналу; причому його комунікативна відповідність проявляється в його ототожненні з оригіналом у функціональному, структурному та змістовому відношеннях [3, с. 14]. Схожу трактовку поняття

перекладу надає А. Д. Швейцер, пояснюючи цей термін як однобічно спрямований і двофазовий процес міжмовної і міжкультурної комунікації, за якого на основі перекладацького аналізу первинного тексту створюється вторинний текст (метатекст), який замінює первинний текст в іншому мовному й культурному середовищі. Переклад – це процес, який характеризується установкою на передачу комунікативного ефекту первинного тексту, що часто модифікується різницями між двома мовами, двома культурами, двома комунікативними ситуаціями [5, с. 118].

На сьогодні існує чимало класифікацій перекладацьких трансформацій, які сприяють адекватності міжмовної та міжкультурної передачі змісту. Розглянемо класифікацію, яку вважаємо доречною для нашого матеріалу дослідження. Так, А. М. Фітерман та Т. Р. Левицька розрізняють такі граматичні трансформації, як: перестановка, пропущення і додавання, перебудова та заміни [4, с. 56].

Приєм перестановки можна простежити у такому реченні: *Stay out of sight until London. – До Лондона не висовуйся.* Прикладом додавання є: *We've been talking about that trip for 40 years. – Про цю подорож говорили ми вже цілих 40 років.*

Наступний приклад вдало ілюструє пропущення: *And if we can find him, I know he'll give me a home. – І якщо ми його знайдемо, у мене буде будинок.* Перекладач вилучає модальне дієслово *can* та словосполучення *I know*, які не несуть головного смислового навантаження.

У наступному реченні перекладач вдається до перебудови шляхом об'єднання двох речень: *Now I've got an idea. But I'm going to need your help. – У мене є ідея, але мені дуже знадобиться ваша допомога.*

У нижченаведеному прикладі застосовується метод членування речення: *Well, I thought I would probably just sleep over there in that bin. – Я, напевно, посплю он там. Он у тій урни.* Перекладач використовує метод членування, аби підкреслити або підсилити значущість обраного місця для ночівлі за допомогою конкретизації англійського вказівного займенника *that*.

Варто зауважити, що під час перекладу досить вживаною трансформацією є заміна слова або словосполучення; наприклад, у наступному реченні відбувається заміна прийменника на дієслово: *It's against the Cabbie's Code, innit? – А це суперечить кодексу таксистів.*

Отже, слід зазначити, що багато лінгвістів розглядають проблему перекладацьких трансформацій по-різному, пропонуючи власне визначенні й класифікації. Однак спільним є судження, що перекладацькі трансформації є невід'ємною та важливою складовою процесу перекладу, а також що без використання граматичних прийомів майже неможливо надати адекватний переклад жодного тексту. **Перспективною** вважаємо розробку типології застосування граматичних трансформацій у кіноперекладі з увагою до вдалих і хибних перекладацьких рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частичной теории перевода). Москва, 1975. 240 с.
2. Зоряна А. М. Статистичний аналіз потоку перекладів України за 1986–2013 рр.: загальна характеристика (за матеріалами державного статистичного збірника «Друк України»). *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 10. С. 8–18.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 80 с.
4. Левицкая Т., Фитерман А. Почему нужны грамматические трансформации при переводе? *Тетради переводчика*. Москва, 1971. С. 12–22.
5. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1982. 159 с.
6. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.

*Кучерова Владислава Олегівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

АНТОНІМІЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ТА ЕКСПЛІКАЦІЯ ЯК СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ НАЗВ КІНОФІЛЬМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ РОСІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ

На сьогодні кіноіндустрія є досить впливовим засобом передачі інформації, оскільки художній фільм – це не тільки культурне явище, яке відображає соціокультурні пріоритети суспільства, але й спосіб формування картини світу як окремої особистості, так і лінгвокультурного суспільства загалом. Складно знайти людину, яка хоча б раз не дивилася закордонний фільм у перекладі рідною мовою, а тому кіноперекладу варто приділяти увагу. При виборі будь-якого фільму глядач передусім звертає увагу саме на назву, адже вона надає певні відомості про сюжет чи жанр фільму. Відтак назва фільму має бути підібрана з особливою ретельністю та зі збереженням її функцій. Не менш важливим є поняття адекватності передачі назви з однієї мови на іншу. Слід зазначити, що за будь-якої перекладацької трансформації назва фільму насамперед повинна бути безпосередньо пов'язаною із сюжетною лінією та максимально наближеною до неї.

Актуальність дослідження антонімічного перекладу та експлікації у міжмовних відповідниках кіноназв зумовлено двома чинниками: по-перше, кінопереклад є важливою складовою сучасного життя і потребує детального вивчення його прийомів; по-друге, серед великої кількості перекладацьких прийомів антонімічний переклад та експлікація є недостатньо дослідженими, оскільки лінгвісти-перекладознавці, зокрема В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, Л. П. Науменко, А. Й. Гордєєва, мають різні погляди на ці трансформації.

Об'єкт дослідження становлять назви англомовних фільмів та їхні російські й українські відповідники. **Предмет** склали антонімічний переклад та експлікація при передачі назв кінофільмів з англійської мови російською та українською. **Мета** статті – висвітлити роль антонімічного та описового способів перекладу в забезпеченні міжмовної еквівалентності фільмонімів, що зумовило виконання таких **завдань**: 1) виділити функції назв фільмів; 2) встановити основні причини використання перекладацьких трансформацій; 3) надати визначення антонімічному перекладу та експлікації, а також з'ясувати, до яких саме трансформацій вони відносяться; 4) проаналізувати доцільність змін при перекладі; 5) виявити причини використання досліджуваних трансформацій в англо-російському та англо-українському перекладах.

Серед лінгвістів, які приділяли увагу визначенню функцій заголовка фільму – І. В. Арнольд, Л. І. Захарова, Л. Г. Бабенко. Так, Л. І. Захарова виділяє дві основні функції заголовка: 1) сигнальну – привертає увагу глядача; 2) інформативну – дає уявлення про предмет та його зміст [2, с. 17–22]. Отже, назва кінотвору містить у стислій формі основну ідею картини, є ключем до її розуміння. Головною ж метою перекладу є досягнення функціонально-сислової адекватності. Практика доводить, що будь-який текст може бути повноцінно перекладений на іншу мову. Проте в інтересах точності передачі змісту часто буває необхідно вдатися до зміни структури речення відповідно до норм мови, тобто переставити або навіть замінити окремі слова і вирази. Тому основне завдання перекладача полягає в умілому вживанні доречних перекладацьких трансформацій.

Перекладацькими трансформаціями називають перефразування, які застосовуються для досягнення міжмовної еквівалентності. Основною проблемою є те, що між оригіналом та перекладом не завжди можна знайти мовленнєві паралелі, однакові моделі речень чи словосполучень, тому переклад може не бути абсолютним аналогом оригіналу. Наприклад, В. Н. Комісаров розглядає поняття перекладацьких трансформацій як відношення між вихідним текстом і текстом перекладу, які зумовлюють міжмовні перетворення, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності [5, с. 172]. М. К. Гарбовський розуміє під цим поняттям процес перекладу, в ході якого система смислів форм вихідного тексту трансформується природним чином внаслідок мовної асиметрії в більш-менш аналогічну систему смислів, перевтілюючись у форми мови перекладу [1, с. 366]. Залежно від характеру одиниць мови оригіналу виділяють різні види перекладацьких трансформацій. Л. К. Латишев визначає перекладацькі трансформації як засіб вирішення протиріч, тобто розбіжностей між мовою оригіналу та перекладу [6, с. 35].

Дослідження багатьох лінгвістів показують, що на сьогодні не існує єдиної класифікації перекладацьких трансформацій; більш того, існують абсолютно різні думки щодо того, які саме перекладацькі прийоми відносяться до трансформацій.

Так, антонімічний переклад можна віднести водночас як до комплексних лексико-граматичних трансформацій, так і, за смыслом, до лексико-семантичних. В. Н. Комісаров зазначає, що найбільш поширеними лексико-граматичними трансформаціями є антонімічний переклад, експлікація та компенсація [4, с. 165]. Л. П. Науменко та А. Й. Гордєєва відносять антонімічний переклад та експлікацію до лексико-семантичних перетворень [7, с. 4–5]. Л. К. Латишев виділяє антонімічний переклад як окремий, специфічний вид перекладацьких трансформацій [6, с. 289].

Антонімічний переклад являє собою заміну будь-якого висловлювання оригіналу на лексико-граматично протилежне в перекладі, з відповідною смисловою перебудовою задля збереження змісту [8, с. 54]. Прийом антонімічного перекладу не є частотним при перекладі фільмонімів, але він виконує функцію привернення уваги до кінокартини, сприяє лексико-граматичній адекватності. За твердженням В. Н. Комісарова, сутність прийому антонімічного перекладу полягає у використанні при перекладі слів чи словосполучень із протилежним значенням щодо вислову оригіналу [4, с. 165].

Розглянемо приклади використання антонімії при перекладі назв кінострічок з англійської на російську та українську мови. *Don't Come Knocking* – *Входите без стука / Заходьте без стуку*. Використання антонімії пов'язане із переміщенням заперечної частки, оскільки переклад *не входите, стука / не заходьте, стукаючи* був би смисловим порушенням норм російської та української мов.

Так само з урахуванням смислоутворювальних нюансів лексико-граматичної трансформації антонімічного перекладу було перекладено фільмонім *Tomorrow Never Comes* – *Завтра не наступит нікогда / Завтра не настане ніколи*, із застосуванням притаманного російській та українській мові подвійного заперечення, яке неможливо застосувати в англійській мові оригіналу.

Ще декілька прикладів застосування антонімії: *Weep No More, My Lady* – *Не плачь, моя леди / Не плач, моя люба*; *Never Let Me Go* – *Не отпускай меня / Не відпускай мене (Ніколи не відпускай мене)*.

До перекладацьких трансформацій також відносяться зміни лексичних одиниць мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик. Лексичні трансформації використовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути вжиті при перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту [3, с. 45]. Такою лексико-семантичною трансформацією є описовий переклад.

Описовий переклад – це прийом, при якому лексична одиниця вихідної мови замінюється словосполученням, що розкриває її значення. Недоліком описового перекладу є його багатослівність. Тому більш вдало цей прийом використовується там, де можна обійтись більш стислим поясненням [4, с. 166]. Розглянемо приклади.

Deadline – Крайній срок / Крайній термін. У цьому випадку застосування описового перекладу, чи експлікації, зумовлено тим, що під поняттям *deadline* розуміється кінцевий термін будь-якої події.

Інший приклад: *Gossip Girl – Сплетниця / Пліткарка.* Задля пояснення статі головного героя в оригіналі було використано слово *girl*, тобто *дівчина*. У перекладі ж ми бачимо використання суфіксів, що вказують на приналежність до жіночої статі. Через те, що назву неможливо перекласти дослівно, було використано слово, що найбільш влучно описує оригінал.

The Go-Between – Посередник / Посередник. У даному прикладі словосполучення *the go-between* можна перекласти як *зв'язкова ланка, сват* чи *посередник*, що більш вдало пояснює вислів оригіналу.

Gumshoe – Сыщик / Слідчий. За словником, *gumshoe* – це сленговий термін, що позначає детектива чи слідчого, приватного чи підпорядкованого поліції [9].

Jumper – Телепорт / Телепорт. Дослівно назву можна перекласти як *стрибун*, але це викривлює сенс фільму, адже під словом *jumper* мається на увазі пристрій, який дозволяє людині «стрибати» крізь час. Тому задля зручності розуміння було використано досить просте й зрозуміле слово *телепорт*.

The Bucket List – Пока не сыграл в ящик / Поки не зіграв в ящик. У назві фільму обігрується англійська ідіома *kick the bucket*, що означає *померти; зіграти в ящик*. У російському прокаті стрічка вийшла під назвою *Пока не сыграл в ящик*, що досить влучно відображає вираз *the bucket list*, тобто список речей, які треба встигнути зробити до смерті. В українському ж варіанті надається переклад *Поки не зіграв у ящик, Доки не склеїв ласті* або *Список останніх бажань*.

Goodfellas – Славные парни / Славні хлопці. Словник надає тлумачення слова *goodfella* як термін, який мафія використовує для позначення людини, що заслуговує на довіру [10]. Через відсутність аналогічного еквівалента у мові перекладу було використано словосполучення *славні хлопці*.

Отже, можна дійти висновку, що до трансформацій доводиться вдаватися в тих випадках, коли переклад за допомогою словникових підстановок неможливий, тобто якщо калькування не може надати задовільний результат. Трансформації застосовуються, коли в мові перекладу відсутні засоби вираження, аналогічні тим, що використовуються в мові оригіналу. У статті було проаналізовано особливості перекладу назв фільмів з використанням таких трансформацій, як антонімічний переклад та експлікація. Зіставивши погляди різних лінгвістів на проблему класифікації цих видів перекладу, можна зробити висновок, що описовий переклад слід віднести до лексико-семантичних трансформацій. Адже він передає значення лексичної одиниці у формі словосполучення чи речення, якщо в мові перекладу немає лексико-семантичного аналога. Щодо антонімічного перекладу, то він є досить неоднозначним, адже містить ознаки як лексико-граматичних, так і лексико-

семантичних трансформацій. Тому було б доцільно виділити цю перекладацьку трансформацію як окремий вид, погоджуючись із думкою Л. К. Латишева [6].

Дослідження засвідчило, що експлікація доволі часто використовується при перекладі фільмонімів. Це зумовлено неможливістю дослівного перекладу вислову оригіналу на російську чи українську мови, адже часто ці вислови не мають прийнятних еквівалентів. Антонімічний переклад, у свою чергу, є більш специфічним прийомом і не надто часто використовується при перекладі фільмонімів. Його застосовують для надання вислову адекватності при перекладі шляхом подвійного чи переміщеного заперечення, адже граматичні структури англійської, української та російської мов є досить різними.

Перспективою дослідження є подальший аналіз перекладацьких трансформацій, розгляд особливостей їх застосування в художньому та галузевому перекладі, а також зіставлення перекладів англійських назв фільмів українською та російською мовами на предмет трансформацій та збереження адекватності та стилістичної відповідності оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва: Изд-во МГУ, 2007. 544 с.
2. Захарова Л. И. Феномен языковой игры в современной публицистике (на материале заголовков газет). *Проблемы фразеологической и лексической семантики*: материалы междунар. науч.-практ. конф., г. Кострома, 18–20 марта 2004 г. Москва, 2004. С. 17–22.
3. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову: навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2003. 608 с.
4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособ. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
6. Латышев Л. К. Технология перевода: учеб. пособ. по подготовке переводчиков. Москва: НВИ–ТЕЗАУРУС, 2000. 280 с.
7. Науменко Л. П., Гордеева А. Й. Practical Course of Translation from English into Ukrainian: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2011. 136 с.
8. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода. Москва: Р. Валент, 2007. 237 с.
9. Urban Dictionary : gumshoe URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=gumshoe> (дата звернення – 02.11.2019).
10. Urban Dictionary : goodfella URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Goodfella> (дата звернення – 02.11.2019).

*Лазаренко Вікторія Сергіївна, студентка;
наук. керівник – ст. викладач Корольова Олена Юріївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ПРОСТОРІЧЧЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У перекладознавстві традиційно виділяється три типи перекладів: переклад науково-технічної, суспільно-політичної та художньої літератури. На відміну від перекладу нехудожньої літератури, головне завдання якого передати той же сенс іншою мовою, переклад художньої літератури потребує вирішення додаткових завдань, зумовлених специфікою самого художнього твору. Зокрема, художній твір характеризується найвищим ступенем свободи у вживанні мовних засобів – діалектизмів, просторіччі, жаргонізмів та інших стилістично забарвлених одиниць, включених в мова персонажів або автора. Передача таких одиниць в перекладі художніх творів представляє сьогодні одну з важливих наукових і практичних проблем.

Незважаючи на те, що в різних працях з перекладу приділяється увага передачі нестандартної (просторічної) лексики, українськомовні просторіччя все ж є недостатньо вивченими з точки зору способів їх передачі при перекладі і оцінки його цього перекладу. Тому тема даної публікації є досить цікавою і актуальною.

Труднощі при передачі нестандартної (в тому числі просторіччя) лексики не раз відзначалися дослідниками (О. А. Алексєєва, М. І. Баландіна, Т. М. Беляєва, С. Влахов, С. Флорін, В. Н. Комісарів, С. С. Прокопович, Р. І. Розіна, Е. Н. Савенко, В. В. Сдобников, Д. В. Сметанкіна, Т. В. Холстїніна, М. А. Яковлєва та ін.). Основна проблема при перекладі такої лексики полягає в неможливості використання тих же форм мови перекладу навіть при їх наявності в ньому, оскільки «вони ідентифікують зовсім іншу групу людей» [3, с. 75].

З цим твердженням погоджується А. В. Федоров, стверджуючи, що відтворення просторічних одиниць мови джерела не можна здійснювати за допомогою подібних одиниць мови перекладу, так як використання просторічних елементів мови перекладу «неминуче вступає в протиріччя з реальним змістом оригіналу, з місцем дії, з його обстановкою, з приналежністю дійових осіб, як і самого автора, до певної національності» [7, с. 343].

Однак А. А. Кобелева підкреслює, що просторічні або діалектні одиниці, використані в літературному творі, не тільки вказують на національну приналежність автора або персонажів, але «можуть служити і межею соціальної або культурної характеристики персонажів, і саме ця особливість стилістичного використання такої лексики піддається в тій чи іншій мірі відтворення в перекладі» [4, с. 165].

При цьому А. Д. Швейцер [8, с. 4], С. Влахов і С. Флорін [2, с. 254] вказують на крайню обережність і економність перекладу просторічних і діалектних одиниць подібними одиницями мови перекладу, оскільки показники

приналежності тієї чи іншої одиниці до групи просторічної або діалектної лексики можуть кардинально відрізнятись в мові джерела та мовою перекладу. Так, наприклад, в тексті оригіналу просторічна лексика або діалектизми можуть бути марковані фонетичними, словотворчими або граматичними ознаками, в той час як в мові перекладу вони марковані, як правило, лексично [3, с. 171].

Просторіччя, слова, вирази, форми словотворення і словозміни, риси вимови, що мають відтінок спрощення, грубості. Просторіччя характеризується яскравою експресією, стилістичним зниженням, межує з розмовними елементами літературної мови, а також з діалектизмами, арготизмами, вульгаризмами. Склад і кордони просторіччя історично мінливі. У західноєвропейській лінгвістиці терміном «Просторіччя» (англійське *popular language*, німецьке *Volkssprache*) позначають конгломерат відхилень від «стандартної» мови: сленгу, модні фрази, прізвиська і т.ін. Стилістична забарвленість просторіччя робить його засобом експресії в художніх творах і в загальноживаній літературній мові.

Під англійським лексичним просторіччям розуміється складна лексико-семантична категорія – певний фрагмент національного складу мови, тобто відомим чином впорядковане і володіє загальною структурою ієрархічної цілі, що представляє сукупність соціально детермінованих лексичних систем і стилістично знижених лексичних пластів, які характеризуються суттєвими відмінностями і розбіжностями в основних функціях і в соціолексикологічному, прагматичному, функціонально-семантичному і стилістичному аспектах [1].

Таким чином, при роздільному членуванні мови, стилістично марковані просторічні утворення, як і інші нестандартні слова, можна віднести до певного експресивного рівня спілкування – зниженого стилю.

При традиційному підході до розгляду мовних форм поза межами літературного стандарту вся англійська нестандартна лексика розділена на «низькі» колоквиалізми, загальні сленгізми, спеціальні сленгізми і вульгаризми.

З іншого боку, крім вищевказаних лексичних пластів виділяються форми існування просторіччя, у яких знаходять статус мовних мікросистем, що входять в макросистеми, скажімо; соціальні діалекти, арго, професійні та корпоративні жаргони, міські діалекти типу «кокні» і «снауз», «позалітературні просторіччя», під яким розуміють фонетично, граматично і лексично «неправильну» з точки зору літературного стандарту, мова неосвічених або малоосвічених людей [9].

Способи перекладу просторіччя з англійської на українську мову розглянемо на основі роману Дж. Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» та його перекладу на українську мову, виконаного О. П. Логвиненком.

Особливу увагу викликає мовлення головного героя твору, Голдена Колфілда, оскільки воно насичене одиницями лексичного просторіччя та є прикладом аутентичного відтворення розмовного мовлення американського підлітка. Розмовність стилю персонажа досягається різноманітними прийомами, вагомий внесок робить вживання колоквиалізмів, сленгізмів та вульгаризмів.

Структурно-семантичний аналіз просторіччя, використаного у творі, свідчить про те, що найбільш розповсюдженими у романі є сленгізми: *to flunk out, to hit the ceiling, up somebody's alley, to hit the road, to give(get) the ax, to shoot the bull, to chew the rag, to chew the fat, to shoot the breeze*. Друге місце за розповсюдженістю займають колоквіалізми: *how my parents were occupied and all; he's my brother and all; war books and mysteries and all, ... and stuff, ... and crap, or something, or anything*. Найменш розповсюдженими у романі Дж. Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» є вульгаризми: *damn it, goddam, hell (old as hell, clear the hell out, the hell he did, when the hell), ass, bastard, moron, crap*.

При перекладі просторічної лексики перекладач найчастіше вдається до залучення стилістичного відповідника (одиниці просторіччя цільової мови).

Наприклад: *He started handling my exam paper like it was **a turd** or something*. – Спенсер узяв мою екзаменаційну так, ніби то був не аркуш паперу, а **коров'ячий корж** чи **бозна-що**.

Досить часто застосовується описовий переклад. Наведемо приклад: *I felt **so damn lonesome***. – Тоскно, самотньо, **хоч головою в стіну бийся**.

Розглянемо приклад застосування конкретизації при перекладі просторіччя: *They're nice and all—I'm not saying that—but they're also **touchy as hell***. – Загалом вони добрі, що й казати, тільки ж **вразливі** – **страх**.

Серед залучених перекладацьких трансформацій у порядку зменшення йдуть описовий переклад, компенсація, пропущення, заміна причинно-наслідкового зв'язку, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, додавання. Найменш залученими, згідно з результатами лінгвістичного аналізу, виявились антонімічний переклад та додавання.

Отже, як вже неодноразово згадувалося англійське просторіччя використовується в самому широкому діапазоні. У різній художній літературі зустрічаються багато елементів англійського просторіччя від стилістично зниженої лексики, що включають в себе вульгаризми, сленгізми, колоквіалізми, жаргонізми до фонетичних та граматичних неправильностей, характерних для мови малограмотних і неписьменних персонажів роману.

Однак, використовуючи метод компенсації, перекладач в ряді випадків, може передати фонетичні та граматичні неправильності, використовуючи стилістично знижену лексику. Ще один спосіб компенсації за невідображені в українському перекладі граматичні і фонетичні неправильності – це умисний переклад правильної англійської мови з використанням просторічних елементів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антрушина Г. Б., Афанасьєва О. В. Лексикология английского языка. Москва, 1999.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980. 343 с.
3. Катфорд Дж. К. Лингвистическая теория перевода: об одном аспекте прикладной лингвистики / пер. с англ. Москва: УРСС, 2004. 207 с.

4. Кобелева А. А. Способы передачи диалектизмов и просторечия при переводе (на материале повести В. М. Шукшина «Калина красная»). *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 9.* 2007. Вып. 2. Ч. II. С. 165–169.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва: ЭТС, 2002. 424 с.
6. Селінджер Дж. Д. Ловець у житті / пер. з англ. Олекси Логвиненка. Харків: КСД, 2015.
7. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. СПб.–Москва: Филологический факультет СПбГУ; ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002. 416 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1985. 215 с.
9. Ярцева В. Н. История английского литературного языка IX–XV веков. Москва, 1985.
10. Salinger J. D. *The Catcher in the Rye*. New York: Little, Brown and Company, 2001. 277 p.

*Морозова Катерина Володимирівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ГРАМАТИЧНІ ТА ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ПІСНІ «SOMEONE LIKE YOU» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Популярність англомовних пісень невинно зростає, як і прагнення слухача, реципієнта, збагнути суть тексту без втрати сенсу, ідеї, ключових моментів. Збереження таких складових у процесі перекладу шляхом застосування перекладацьких трансформацій зазвичай досліджується на матеріалі наукової та технічної літератури, офіційної документації, художніх творів. Однак навіть за наявності великої кількості наукових праць у галузі художнього перекладу проблема перекладу музично-поетичних текстів рідко була об'єктом особливої уваги. У роботах відомих перекладознавців, зокрема Л. С. Бархударова, Я. Й. Рецкера, В. Н. Комісарова, О. І. Чередниченка, В. І. Карабана, рекомендацій щодо перекладу пісенних текстів взагалі немає. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена необхідністю розглянути проблеми та рішення, які простежуються при перекладі іншомовних пісень, а також, певним чином рекомендаційно, сформулювати положення про доцільність застосування граматичних (структурно-композиційних) та лексичних трансформацій, які сприяють визнанню переваг авторського пісенного перекладу над запропонованим в інтернет-мережі підрядковим.

Мета статті – розглянути види граматичних та лексичних трансформацій на прикладі пісенного підрядкового перекладу як основи для авторських перекладів. **Об'єктом** дослідження є переклад англомовної пісні Adele

«Someone like You» на українську мову. **Предмет** становлять граматичні (структурно-композиційні) та лексичні особливості англomовного оригіналу та його підрядкового перекладу на українську мову. Відповідними завданнями є: 1) визначити поняття «граматичні та лексичні трансформації» та виокремити їхні види, які актуальні для пісенного перекладу; 2) проаналізувати лексичні одиниці, важливі для ідіостилю автора оригіналу; 3) показати граматичні особливості, що формулюють та передають при перекладі концепцію автора; 4) охарактеризувати адекватність і точність передачі авторського замислу в перекладі.

Переклад – це відтворення оригіналу засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту й форми. Часто у процесі перекладу виникають відхилення від прямих словникових відповідностей. У такому випадку застосовуються перекладацькі прийоми, які допомагають зберегти адекватність перекладу на рівні цілого тексту. Перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, називаються перекладацькими трансформаціями. Особливе значення перекладацькі трансформації мають у загалом художньому та музично-поетичному видах перекладу, де важливо передати ідіостиль автора та дотриматися ритмомелодійності.

Проблема перекладацьких трансформацій розглядалася багатьма лінгвістами, які пропонували власні визначення, але дотримувалися спільного розуміння, що перекладацькі трансформації є невід’ємною частиною процесу перекладу для забезпечення адекватного цільового відповідника будь-якого тексту. Так, наприклад, на думку Р. К. Мін’яр-Белоручева, «трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Вона полягає у зміні формальних (лексичні та граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, що призначена для передання» [4, с. 201]. Я. Й. Рецкер визначав трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення слова іноземної мови у контексті та знаходимо його відповідність у мові перекладу, що не збігається із словниковою» (переклад цитати наш – К. М.) [6, с. 216]. В. Н. Комісаров вважав, що «відношення між відрізком оригіналу та відповідним відрізком перекладу можна представити як перетворення (трансформацію) першого у другий за певними правилами» (переклад цитати наш – К. М.) [2, с. 164]. За С. Є. Максимовим, переклад полягає в тому, що перекладач має відтворити надану інформацію так повно, наскільки можливо. Але цього можна досягнути, лише застосувавши певні структурні або семантичні зміни. Ці зміни, які є наслідком лексичних та граматичних розбіжностей в мовах, називаються перекладацькими трансформаціями [3, с. 76]. О. Л. Семенов визначив трансформації як «міжмовні перетворення з метою досягнення еквівалентності текстів оригіналу та перекладу (з метою збереження функціонального впливу повідомлення)» (переклад цитати наш – К. М.) [7, с. 68–69].

Я. Й. Рецкер виокремив лише два типи трансформацій, такі як: 1) граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення

та їхньої перестановки; 2) лексичні трансформації, які полягають у конкретизації, генералізації, диференціації значень, антонімічному перекладі, компенсації втрат, що виникають у процесі перекладу, а також у смислового розвитку (модуляції) і цілісному перетворенні [6, с. 54].

Матеріал нашого дослідження – пісня «Someone like You» популярної британської співачки Adele та підрядковий українськомовний переклад, наданий в інтернет-мережі на офіційному сайті для меломанів [8]. Укладач перекладу належним чином осмислила оригінал для відтворення всіх його композиційних та ідейно-естетичних аспектів. Для того щоб оцінити переклад щодо його адекватності й еквівалентності, потрібно проаналізувати перекладацькі трансформації, використані перекладачем.

Найпростішими й очевидними лексичними трансформаціями в запропонованому перекладі є пропущення та додавання. Лексичні трансформації нерідко передбачають внесення додаткових слів чи навпаки пропущення деяких елементів. Додавання слів зумовлюється низкою причин, зокрема розходженнями у структурах речень і тим, що більш стислі англійські речення можуть потребувати в українській мові більш розгорнутого вираження думки. Відсутність відповідного слова чи відповідного лексико-семантичного варіанта певного слова теж є причиною введення додаткових слів при перекладі [1, с. 76]. Розглянемо та проаналізуємо застосування таких трансформацій у досліджуваному перекладі.

Прикладами пропущення є *Old friend, why are you so shy?* – *Друзе, чому ти так сором'язливий?* та *Don't forget me, I beg,* – *Не забувай мене, прошу.* У першому реченні використовується пропущення слова *old*. Для англійської мови характерна описова конкретність. Українській мові така тенденція не характерна, і тому перекладач застосовує спрощення. У другому ж прикладі простежується пропущення займенника *I*, і це не є дивним, адже в українській мові немає чіткої, визначеної схеми побудови речень, що є типовим для англійської.

Додавання простежується у відповідниках *Ain't like you to hold back or hide from the light* – *Не в твоїх звичках бути стриманим або ховатися від світла*; *I remember you said* – *Я пам'ятаю, як ти сказав*; *Only yesterday was the time of our lives* – *Тільки вчора були найщасливіші моменти нашого життя.* Спостерігаємо, що у зазначених випадках відбулося додавання з урахуванням контексту. В українському варіанті додано слово *звичках*, бо відповідно до словникової форми вислів *ain't like you* має переклад *не такий, як ти*. Таким чином, перекладач пояснює читачеві, що це зовсім не схоже на нашого ліричного герої, тобто не в його звичках бути таким. У другому реченні спостерігається додавання сполучника *як* для з'єднання частин речення. У третьому прикладі відзначається додавання прикметника *найщасливіші* для конкретизації, про який саме час ідеться.

До більш складних трансформацій відносять конкретизацію, генералізацію, змістовий розвиток та антонімічний переклад.

Конкретизацією називається заміна слова або словосполучення вихідної мови з ширшим предметно-логічним значенням на слово чи словосполучення мови перекладу з вузьким значенням. У результаті застосування цієї трансформації створювана відповідність і початкова лексична одиниця опиняються в логічних відношеннях включення. Наприклад: *Guess she gave you things I didn't give to you* – **Думаю, вона дала тобі те, що не змогла дати я.** У наведеному перекладі вбачаємо конкретизацію слова *guess*, що має український еквівалент *гадаю, допускаю*, тобто вираження невпевненості щодо своїх думок. Перекладач використовує саме форму *думаю*, тому що українські жінки нічого не допускають і не гадають, а багато думають. У цьому ж прикладі можна знайти перетворення, зворотне конкретизації – тобто генералізацію. Генералізацією називається заміна одиниці вихідної мови, що має вузьке значення, на одиницю мови перекладу з ширшим значенням. Створювана відповідність виражає родові поняття, що включає початкове видове. Використання слова із загальнішим значенням позбавляє перекладача від необхідності уточнювати. Загальніше позначення може бути переважним і зі стилістичних причин. Перекладач замінив слово *things*, тобто *речі* або *явища*, на вказівний займенник *те*, тим самим розширивши значення поняття.

Генералізацію вбачаємо й у такому відповіднику: *Regrets and mistakes, they're memories made* – **Сум і помилки – все це стало спогадом...** Замість словникових форм *жаль, розкаяння*, перекладач використовує узагальнене поняття *сум*.

Нерідко лексичні трансформації можуть об'єднуватися, як це простежується в наступному прикладі: *I heard that you're settled down* – **Я чула, ти став розсудливим і став сімейною людиною.** У цьому випадку спостерігаються смисловий розвиток та конкретизація вислову *settled down*. Фактично, смисловий розвиток, або модуляція, – це прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Подібні відхилення від «букви» оригіналу іноді необхідні для досягнення адекватності перекладу, оскільки в мовах оригіналу й перекладу можуть діяти різні мовленнєві норми та існувати різні традиції мовлення [3, с. 28]. За словником цей вислів має декілька еквівалентів, а саме *оселитися, влаштуватися, заспокоїтися* або *стати розсудливим*. Перекладач обирає саме останній варіант, доповнюючи його сюжетним наслідком подій.

Прикладом модуляції може слугувати і така відповідність: *Sometimes it lasts in love* – **Іноді любов приносить щастя.** При прямому перекладі вислову *it lasts in love* отримаємо *це продовжується в любові*, що не відповідає адекватному значенню в українській мові. Тому перекладач використовує вислів *любов приносить щастя* відповідно до смислового розвитку подій.

Наступною лексичною трансформацією є антонімічний переклад. Це трансформація, при якій створюється заміна ствердної форми в оригіналі на заперечну форму в перекладі або, навпаки, заперечної форми на ствердну, що супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови на одиницю мови

перекладу з протилежним значенням. У англо-українських перекладах ця трансформація застосовується особливо часто, коли в оригіналі заперечна форма вжита зі словом, яке має заперечний префікс. Прикладами антонімічного перекладу слугують такі рядки: *But I couldn't stay away, I couldn't fight it* – *Але я не могла не прийти, я не змогла встояти* та *Nothing compares* – *Ніщо не зрівняється*. У першому реченні ствердний вислів *stay away* змінюється на заперечну конструкцію *не прийти*. Перекладач застосував такий прийом у зв'язку з тим, що в українському синтаксисі в подібних випадках більш типовими є конструкції з подвійним запереченням. Цей же прийом застосовано і в другому реченні. Загалом необхідність в антонімічному перекладі виникає тоді, коли існує потреба в комплексній лексико-граматичній заміні певного речення з метою надання перекладу більшої милозвучності.

Часто для досягнення адекватного перекладу значень переклад передбачає також низку граматичних трансформацій. Граматичні трансформації – це, в першу чергу, перебудова речення (зміна його структури) і різні заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку. Граматичні трансформації обумовлюються різними причинами – як суто граматичного, так і лексичного характеру, хоча основну роль відіграють граматичні фактори, тобто відмінності у структурі мов. Найбільш поширеним і різноманітним видом граматичної трансформації є заміна. У процесі перекладу заміні можуть піддаватися граматичні одиниці, форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв'язку. Крім того, заміни можуть зазначати не тільки окремі одиниці, але й цілі конструкції (йдеться про так звані комплексні лексико-граматичні заміни).

Граматичні заміни спостерігаємо у прикладах, наведених у цьому абзаці. Так, *That you found a girl and you're married now* – *Що ти знайшов собі дівчину і тепер одружений*. У цьому випадку відбувається заміна неозначеного артикля *a* на присвійний займенник *собі*. Завдяки цьому перекладач сконкретизував смислове значення поняття на відмінну від англійської мови. Заміну вбачаємо також і в такому рядку пісні: *But sometimes it hurts instead* – *Але іноді – замість цього лише біль*. Форма теперішнього часу дієслова *боліти*, чи *пошкодити*, змінюється на іменник *біль*. Спостерігається також інша граматична трансформація, а саме перестановка слів у реченні. Перестановка як вид перекладацької трансформації – це зміна розташування (порядку) мовних елементів у перекладі в порівнянні з оригіналом. Для україномовного читача конструкція *лише біль цього замість* є нечитабельною та нелогічною, тому перекладач змінює порядок слів для комфортного читання та розуміння. У наступному прикладі також застосована зміна порядку слів, що робить речення більш милозвучним: *Guess she gave you things I didn't give to you* – *Думаю, вона дала тобі те, що не змогла дати я...* Також відбувається зміна простого дієслівного присудка на складний модальний дієслівний, тим самим підкресливши переживання ліричної героїні.

У статті на прикладі підрядкового перекладу тексту пісенного жанру було розглянуто етапи створення перекладачем еквівалентного перекладу.

Невідповідності у структурі різних мов призводять до труднощів, пов'язаних зі збереженням і передачею основного смислу при перекладі іншою мовою. У сучасній лінгвістиці поняття трансформації використовується як важливий прийом досягнення адекватності перекладу. Трансформації допомагають подолати певні змістові труднощі для забезпечення якісного перекладу. На основі матеріалу дослідження очевидно, що у процесі вибору адекватного перекладацького відповідника широко використовувалися перекладацькі трансформації. Результати зіставного аналізу тексту оригіналу та тексту перекладу зумовлюють висновок, що для досягнення змістової аналогії пісенного тексту мовою перекладу потрібно використовувати різні лексичні та граматичні трансформації.

Перспективним напрямом подальших досліджень можна вважати розгляд особливостей застосування перекладацьких трансформацій у процесі передачі змісту англійських пісень українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 303 с.
2. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва: ЭТС, 2000. 424 с.
3. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.
4. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. Москва: Московский лицей, 1996. 290 с.
5. Нямцу А. Є., Дашенко О. І., Гураль М. І., Сорвілова Т. В. Основи перекладознавства: навч. посіб. Чернівці: Рута, 2007. 424 с.
6. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 216 с.
7. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. Москва, 2005. 99 с.
8. Someone Like You: переклад пісні. URL: <https://www.muztonic.com/top/A/2-adele/1-21/1-someone-like-you.html> (дата звернення – 14.11.2019).

*Наумова Вікторія Володимирівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПРАГМАТИКА ДОДАВАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЗВ КІНОФІЛЬМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

На сьогодні кіноіндустрія займає одну з провідних позицій у світі. Кіно як вид мистецтва має особливе значення в житті кожної людини. Щорічно у світовий прокат випускаються сотні кінофільмів різних жанрів, сюжет та смислове наповнення яких впливають на світогляд суспільства, формуючи свідомість глядача. Фільм як продукт художньої творчості здатний викликати різні емоції: надихати, розважати, повчати. Вітчизняні та зарубіжні кінострічки дають можливість аудиторії розширити свій кругозір, отримати інформацію про історичні події та суспільні реалії.

Назва кінокартини має важливе значення в передачі її змісту та сенсу. Вона повинна бути сформульована коректно, адже від цього напряму залежить розуміння глядачем ідеї та сюжету кінофільму. При перекладі назв кінострічок, призначених для трансляції у світових масштабах, перекладач повинен вміти трансформувати їх, для того щоб забезпечити адекватне сприйняття фільму представниками іншої лінгвокультури. Отже, перед перекладачем стоїть складне завдання: назва має бути зрозумілою та привабливою з точки зору маркетингу, лаконічною та легкою для запам'ятовування та виразно передавати задум творців кінострічки. Фільмонім надає попередню інформацію, яку глядач отримує про стрічку; саме судячи з неї потенційний глядач вирішує, переглядати фільм чи ні. Невдалий переклад назви призведе до краху кінокартини в кінопрокаті. Саме тому своєрідна інтрига, смислове наповнення, таємниця криється в назві. Відповідно, її переклад є надзвичайно важливим процесом і однією з проблем, які постають перед перекладачем. До проблеми перекладу кіноназв зверталися такі дослідники, як, зокрема, О. В. Бабенко, Т. Г. Лук'янова, О. В. Полякова, І. І. Воронцова. Однак недостатньо уваги приділялося розгляду конкретних стратегій і прийомів в рамках цієї перекладознавчої проблеми. **Актуальність** обраної теми зумовлена великою кількістю та значним успіхом іноземних кінофільмів в Україні, назви яких потребують адекватного перекладу із застосуванням перекладацьких трансформацій, зокрема додавання.

Об'єктом дослідження виступають назви кінофільмів. **Предмет** становить прагматика трансформацій, зокрема додавання, при перекладі іноземної кінопродукції українською мовою. **Мета** статті – висвітлити нюанси прагматичності застосування перекладацької трансформації додавання. Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**: ретельно розглянути перекладацькі трансформації; надати визначення таким термінам, як *прагматика, еквівалентність, адаптація, трансформація*; визначити

важливість та прагматику застосування додавання при перекладі назв кінострічок; проаналізувати приклади застосування трансформації додавання.

Переклад – це процес *адаптації* змісту мовного фрагменту оригіналу рівнозначними засобами іншої мови. За визначенням А. Д. Швейцера, *прагматична адаптація* – це перетворення вихідного висловлювання із врахуванням передачі його прагматичного значення, тобто специфічного сприйняття інформації, що міститься в мовленнєвому висловлюванні, з боку різних одержувачів [5]. Переклад фільму завжди супроводжується певними труднощами не лише лінгвістичного, але й технічного характеру, що впливає на еквівалентність та адекватність перекладу, а також на його технічне втілення на екрані. *Еквівалентність у перекладі* – це збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, а також стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі та перекладі. Як ми вже зазначили вище, при перекладі назви кінокартини перекладач може використовувати різноманітні трансформації, адже, як відомо, головною метою перекладу є досягнення *адекватності*, тобто прямої передачі форми та змісту. Проблема перекладацьких трансформацій вже неодноразово розглядалася багатьма лінгвістами, серед яких В. Н. Комісаров, Л. С. Бархударов, Я. Й. Рецкер, А. Д. Швейцер, Л. К. Латишев, І. В. Корунець, В. І. Карабан, Л. М. Черноватий. Вони пропонували своє визначення цього поняття, але всі дотримувалися думки, що перекладацькі трансформації є важливою та невід’ємною частиною процесу перекладу та без їх використання неможливо надати істинний та адекватний переклад тексту. Так, наприклад, В. Н. Комісаров вважав, що «відношення між відрізком оригіналу та відповідним відрізком перекладу можна представити як перетворення (трансформацію) першого у другий за певними правилами» (переклад цитати наш – В. Н.) [1, с. 164]. Я. Й. Рецкер визначав трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення слова іноземної мови у контексті та знаходимо його відповідність у мові перекладу, що не збігається із словниковою» (переклад цитати наш – В. Н.) [4, с. 216]. Переклад не може бути абсолютним аналогом оригіналу, а це означає, що головне завдання перекладача полягає в тому, щоб створити текст, максимально наближений до оригіналу щодо семантики, структури та потенційного впливу на користувача цього перекладу.

Основна проблема полягає в тому, що між мовами оригіналу та перекладу не завжди можна знайти мовні паралелі – семантичні та структурні аналоги: однакові моделі речень чи словосполучень, повний збіг семантичних значень слів тощо. Відповідно, перекладач повинен застосовувати перекладацькі трансформації. Л. К. Латишев називає три основні причини використання перекладацьких трансформацій: 1) розбіжності в системах мов оригіналу та перекладу; 2) відмінності норм в мовах тексту перекладу та тексту оригіналу; 3) незбіг узусу, діючого в середовищі носіїв мов оригіналу та перекладу (узус – правила ситуативного використання мови; відображає мовні звички та традиції даного мовного колективу) [3]. У залежності від характеру одиниць мови оригіналу перекладацькі трансформації поділяються на *стилістичні*,

морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні та граматичні. Суть стилістичних трансформацій полягає у зміні стилістичного забарвлення одиниці, що перекладається. Морфологічні трансформації являють собою заміну однієї частини мови на одну чи на декілька інших частин мови. Суть синтаксичних трансформацій полягає у зміні синтаксичних функцій слів та словосполучень. Семантичні трансформації здійснюються на основі різноманітних причинно-наслідкових зв'язків, що існують між елементами тих ситуацій, що описуються. Лексичні трансформації становлять собою відхилення від прямих словникових відповідників та виникають, головним чином, тому, що об'єм значень лексичних одиниць вихідної та перекладної мов не збігається. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу.

Розглянемо класифікацію В. Н. Комісарова як видатного фахівця з теорії та практики перекладу. На його думку, перекладацькі трансформації в залежності від характеру перетворень поділяються на лексичні (перекладацька транскрипція, транслітерація та перекладацьке калькування), граматичні (дослівний переклад, членування речень, об'єднання речень та граматичні заміни) та лексико-граматичні (прийом антонімічного перекладу, прийом описового перекладу та прийом компенсації) [1]. Тобто *перекладацькі трансформації* – це міжмовні перетворення з метою досягнення перекладацької еквівалентності. При перекладі кінопродукції перекладацькі трансформації вживаються дуже часто. Для влучного й адекватного перекладу назв кінофільмів перекладач повинен проаналізувати сюжетну лінію та порівняти з назвою, встановивши мету та причину використання саме її. Тільки після аналізу та доречно залученої трансформації мета використання певної назви фільму буде досягнута. Однією з таких трансформацій і є *додавання*. Відповідно до вищезгаданої класифікації В. Н. Комісарова, цей тип перекладацької трансформації полягає у введенні додаткових лексичних одиниць для вираження елементів сенсу, що залишаються в оригіналі невираженими. При цьому відбувається прагматична адаптація вихідного тексту, враховуються соціальні, культурні, психологічні та інші розбіжності між одержувачами тексту оригіналу та тексту перекладу.

Термін «*прагматика*» ввів американський дослідник Чарльз Морріс. *Прагматика* (від лат. *pragmaticus* та від гр. *pragmatikos*), що означає «придатний для дій»), є категорією лінгвістики і семіотики, яка вивчає, яким чином контекст вносить свій внесок у зміст. Слід зазначити, що найбільш важливим є врахування прагматичного аспекту при передачі тих розрядів лексики, які найчастіше ставляться до числа *безеквівалентних*, а саме тих, що на даному етапі розвитку мови не мають еквівалентів перекладу. До них найчастіше відносять власні імена, географічні назви і назви різного роду культурно-побутових реалій. Так, перекладаючи на українську мову географічні назви *Oklahoma, Saskatchewan, Surrey* тощо, потрібно, як правила, додавати *штат Оклахома, провінція Саскачеван, графство Саре́й*, оскільки в більшості випадків мешканцю України не відомо, що саме означають ці назви.

Таким чином, інформація що міститься в початковому тексті, в тексті перекладу буде виражена *експліцитно*, тобто чітко, розгорнуто.

Так само прагматика оригінальної назви зумовлює використання додавання при перекладі кінопродукції. Додавання застосовується для розкриття прихованого змісту, а отже, після доповнення необхідною інформацією, щоб назва стала цікавою та привабливою для потенційного глядача. У процесі перекладу вислів переадресується іншомовному реципієнту з урахуванням прагматичних відношень мови перекладу, тобто тієї реакції, яку він викликає. У деяких випадках при перекладі ми можемо спостерігати не тільки безпосередньо додавання, а також його поєднання з конкретизацією та іншими трансформаціями.

Прагматика додавання стає більш зрозумілою завдяки прикладам.

Так, *Five Feet Apart* (2019) – *За п'ять кроків від кохання*; додавання логічного фразового елемента *від кохання* використовується для того, щоб глядач розумів, що цей кінофільм про незвичну історію закоханості та глибокої відданості між хлопцем та дівчиною. Після трансформації з англійської на українську одразу зрозуміло, що це мелодрама.

Vacancy (2007) – *Вакансія на жертву*; назва кінокартини дає чітке уявлення про жанр. Слово *жертва* робить акцент на тому, що фільм гостросюжетний, напружений та має критичні сцени та складні моменти.

300: Rise of an Empire (2014) – *300 спартанців: Відродження імперії*; при перекладі з англійської мови на українську додається іменник *спартанець*, відсутній в оригіналі. Це надає виразне уявлення про жанр та розуміння, що в кінофільмі йдеться саме про спартанців, воїнів. Цей приклад чітко демонструє додавання з конкретизацією.

Little Nicky (2000) – *Ніккі, диявол- молодший / Ніккі – молодший із роду Люциферів*; додавання *диявол-молодший* або *молодший із роду Люциферів* використовується для того, щоб майбутній глядач одразу розумів що головний персонаж є молодшим сином диявола. Така назва, як для комедії, дуже незвична та оригінальна, що безумовно привертає увагу потенційного глядача.

The Call (2013) – *Тривожний виклик*; слово *виклик* має нейтральне значення, але перекладач додав слово *тривожний*, і ця трансформація одразу надала глядачу інформацію про жанр фільму – трилер. Після додавання така назва одразу стає цікавою для потенційного глядача, викликає увагу та говорить про те, ця кінострічка наповнена гострими та несподіваними подіями в сюжетній лінії.

Chappie (2015) – *Робот на ім'я Чалпі*; додавання потрібне, щоб зробити акцент на тому, ким є головний персонаж фільму, тобто Робот на ім'я Чалпі. Назва після трансформації більш приваблива для глядача для успіху в кінопрокаті.

The Devil's Violinist (2013) – *Паганіні: Скрипаль Диявола*; у цьому випадку додавання потрібно для того, щоб підкреслити що в кінофільмі йдеться саме про найвідомішого у всьому світі скрипаля – Нікколо Паганіні. Його талант вражає, тому деякі люди вважали що він уклав угоду з Дияволом заради

таланту. Біографічний фільм про життя талановитого митця, після трансформації додавання неодмінно знайшов своїх прихильників.

Bathory (2008) – *Кривава графиня – Баторі*; трансформація вказує майбутньому глядачу на те, що це історична драма про угорську графиню Єлизавету Баторі. Додавання *кривава графиня* надає інформацію про те, що у кінокартині йдеться про графиню, яка стала відома через свою жорстокість, вбивства молодих дівчат та страшні тортури невинних людей.

Winchester (2018) – *Вінчестер. Будинок, збудований привидами*; додавання словосполучення *Будинок, збудований привидами* одразу надає нам уявлення про жанр кінокартини, підкреслює містичність та загадку. Трансформація була потрібна в цьому випадку для того, щоб уникнути непорозуміння, тому що типовим перекладом (і розумінням) слова *вінчестер* є *жорсткий диск*. Кінцевий варіант назви достатньо цікавий та викликає увагу.

Дослідження **засвідчило**, що прийом додавання є широко вживаним при перекладі назв кінофільмів. На основі аналізу було доведено, що додавання допомагає зберегти й уточнити оригінальну назву. Задля дотримання норм української мови та забезпечення адекватності перекладу у структуру фрази українською мовою додаються семантичні компоненти, які в оригіналі лише маються на увазі [2]. Прагматика перекладача в такому разі – зберегти й уточнити смисл оригіналу, зробити назву привабливою. Перекладач застосовує додавання для уточнення значення, часом поєднуючи додавання із конкретизацію та смисловим розвитком. На наведених прикладах перекладу назв кінофільмів з англійської мови українською ми розглянули використання перекладачем прийому додавання для передачі прагматичного потенціалу.

Результати зіставного аналізу оригіналу та перекладу дозволяють зробити висновок, що для досягнення змістової близькості перекладу до назви-оригіналу потрібно знаходити більш конкретні або описові відповідності лексичним одиницям англійської мови. Причому було виявлено, що найчастіше додавання характерне для перекладу фільмонімів таких жанрах, як: трилер, історичний фільм, біографічний фільм, фільм жахів. З огляду на актуальність адекватного перекладу назв кінокартин, **перспективним** вбачається подальше дослідження використання та систематизації перекладацьких трансформацій, характерних для перекладу виражальних засобів кінотексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва: ЭТС, 2000. 424 с.
2. Кузнецова М. О. Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. 88 с.
3. Латышев Л. К. Эквивалентность и способы её достижения. Москва: Международные отношения, 1981. 198 с.
4. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Международные отношения, 1974. 216 с.
5. Швейцер А. Д. Теория перевода. Москва: Международные отношения, 1988. 215 с.

*Ніколенко Катерина В'ячеславівна, студентка;
наук. керівник – ст. викладач Долгих Андрій Миколайович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ

Переклад з однієї мови на іншу є складним процесом психічної діяльності людини. Перекласти – означає адекватно відтворити поняття, виражене засобами однієї мови, використовуючи засоби іншої мови, відтворити оригінал, враховуючи взаємодію змісту та форми.

Науково-технічна сфера – одна з найважливіших сфер людської діяльності. Через стрімкий розвиток технологій та поширення науково-технічної інформації важливість науково-технічного перекладу зросла. Переклади текстів науково-технічного стилю неодноразово ставали предметом уваги науковців, які намагалися дати різні визначення цього процесу. Вагомий внесок у розробку проблеми перекладу взагалі та особливо перекладу науково-технічної літератури внесли Л. С. Бархударов, В. Є. Бреус, В. Н. Комісаров, В. В. Коптілов, Я. Й. Рецкер, А. В. Федоров.

Велику увагу приділяли дослідженню перекладацьких стратегій І. С. Булл, О. В. Бурда-Лассен, В. І. Карабан, І. І. Ревзін, І. А. Гладких, О. О. Харитоновна. Вивченням стилістичних особливостей, методів, етапів, типів та закономірностей науково-технічних текстів займалися Г. О. Грицик, Т. Р. Кіяк, О. В. Ключник, А. Л. Пумпійський, С. М. Стрелковський, які проводили дослідження на основі власне мовного матеріалу різних галузей науки і технологій.

Технічна термінологія не така складна, як наукова. У технічному перекладі менше акценту робиться на виразність мови, допускається суміжне розміщення однокореневих слів. У той же час, щоб досягти гарного перекладу технічних текстів, потрібно пам'ятати про певні вимоги та критерії. Технічний текст, а також науковий текст повинні бути чітко усвідомлені. Слід уникати повторюваних фраз та «сухості» тексту. Правильне розуміння та відповідне відтворення при перекладі термінів, наявних в оригінальному тексті, є першим правилом перекладача науково-технічної літератури.

Процес перекладу складається з трьох етапів: 1) сприйняття (читання чи слухання) однією мовою; 2) розуміння; 3) відтворення цільовою мовою.

Завдання теорії перекладу – вивчення особливостей прояву законів на основі науково-технічної літератури в перекладі. Характерною особливістю науково-технічної літератури є точність і стислість висловлення, з одного боку, і сувора логічна послідовність і повнота висловлення – з іншого. Це причина специфічного характеру мовних засобів, характерних для даного виду літератури. Найважливішою визначальною особливістю науково-технічного типу тексту є його пізнавальна, інформаційна насиченість.

Аналіз науково-технічних термінів приводить нас до думки, що майже в кожному терміні його буквальне значення та термінологія можуть відрізнятись. Буквальне значення терміна часто пов'язане зі значенням слова або слів, що використовуються для утворення терміна та значення його складових частин.

Кожна мова зазнає еволюційних змін та розвитку, виникають мовні архаїзми та неологізми. Це стосується також науково-технічної термінології, яка зумовлена науково-технічним прогресом. Необхідно особливо уважно адаптувати останні терміни з іноземних мов, включаючи англійську, до вітчизняного мовного середовища, щоб уникнути неоднозначності в перекладі.

Характерною рисою сучасної науково-технічної літератури є використання скорочень та аббревіатур.

Науково-технічна література – це сфера широкого застосування різноманітних скорочень як тих, що входять до мови, так і закріплені в словниках, так і авторських, епізодичних, створених лише з певної нагоди та зафіксованих лише в одному тексті. У деяких текстах аббревіатури іноді становлять 50% усього вживання слів і 15% лексики. З точки зору їх перекладу, заявлений розподіл аббревіатур є доцільним, оскільки останні, як правило, мають відповідні повні форми у конкретному перекладеному тексті, і їх розуміння зазвичай не є складним, тоді як переклад перших може іноді не допомагають словники для перекладу скорочень, якщо вони не містять потрібних аббревіатур.

Наприклад, у німецьких та англійських наукових текстах термін сканування позначає координати (ξ , η , z) точок зображення, отриманих системою лазерного сканування, тоді як у вітчизняній науково-технічній літературі сканування називали невеликим фрагментом лазерного зображення. Таке неоднакове тлумачення слів вимагає ретельного вивчення та узгодження на рівні стандартизації термінів.

Тому труднощі перекладу термінології пов'язані з неоднозначністю термінів; відсутністю перекладної кореспонденції щодо неологізмів; національною особливістю. Основна складність перекладу науково-технічних текстів, а саме перекладу термінів, полягає у відкритті та передачі українською мовою іншомовних реалій. Неправильно було б говорити про переклад термінів як таких. Необхідною умовою повного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного тексту, є повне розуміння його перекладачем. Головну увагу під час перекладу варто спрямовувати на його адекватність і точність, враховувати кінцеву мету – якнайточніше відтворення оригіналу засобами української мови.

Розглядаємо перспективу наукового пошуку у вибраному напрямку у вивченні особливостей відтворення в українських перекладах конструкцій, притаманних англійській мові, речень та навіть цілих текстів, які є найважливішими проблемами перекладу текстів типу інструкції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу: колективна монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2007. Вип. 2. 256 с.
2. Деркач Л. М. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу / Національний гірничий ун-т; Інститут електроенергетики. Кафедра перекладу та педагогічної психології; Центр психологічних та інноваційних досліджень. Донецьк: Національний гірничий ун-т, 2007. 257 с.
3. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова Книга, 2006. 240 с.
4. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
5. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2002. 564 с.
7. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 2000. 124 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 2003. 75 с.

*Петрікєєва Олександра, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД. РОЗВИТОК ТА ПРОБЛЕМИ

Перекладознавство – це філологічна галузь, що вивчає закономірності перекладу в різноманітних його виявах, методи та механізми при досягненні різних рівнів еквівалентності перекладу. Традиційний термін «еквівалентність перекладу» має декілька значень та є доволі суперечливим. Першим, хто запропонував увести це поняття до перекладознавства був Р. Якобсон, який у статті «О лингвистических аспектах перевода» 1959 року використав його щодо машинного перекладу. У широкому розумінні еквівалентність перекладу як головна ознака й умова його існування розглядається по-різному: з одного боку, як збалансоване співвідношення двох найбільш важливих характеристик текстів оригіналу й перекладу: повноти й точності змісту, що передається, а з іншого, як тотожність прагматичного впливу оригіналу на власного читача і перекладу на читача перекладного тексту. Переклад забезпечує взаєморозуміння між носіями двох різних мов, розширює пізнавальну сферу та збагачує культуру. Переклад є не лише мовним, а й доволі складним когнітивним явищем.

Об'єктом перекладознавства вважається оригінальний текст та результат його перекладу, а **суб'єктом** – власне особистість перекладача. Різні

лінгвісти вважають **об'єкт перекладу** співвідношенням текстів оригіналу та перекладу особливим видом комунікації з використанням двох мов, суспільною функцією комунікативного посередництва між людьми, що користуються різними мовними системами. **Предметом перекладознавства** прийнято вважати процес перекладу.

Перекладознавство стало окремою дисципліною розділу мовознавства у 1930-х роках. У теоретичному та мовознавчому відношенні перекладознавство пов'язане з соціолінгвістикою, психолінгвістикою, лінгвістичною семантикою, лінгвістикою тексту, дискурсологією, комунікативною й когнітивною лінгвістикою, нейролінгвістикою, лінгвопрагматикою, лінгвокультурологією, етнопсихолінгвістикою, порівняльним мовознавством і граматикою та має відношення до таких важливих розділів науки про мову як мова та мислення, мова та картина світу, мова та культура [1, с. 118].

Поняття перекладу охоплює широкий спектр різноманітних видів людської діяльності. З однієї мови на іншу перекладаються вірші, художня проза, наукові та науково-популярні тексти, що мають відношення до різноманітних галузей, дипломатичні документи, ділові папери, статті та промови політичних діячів; здійснюється дубляж та субтитрування кінофільмів. Роль перекладача безумовно є дуже важливою для кожного з цих видів діяльності, але людство та науковий прогрес не стоїть на місці, а отже з'являється потреба у створенні системи автоматизованого перекладу, що могла б виконувати хоча б частину роботи перекладача так само якісно. Тому проблеми машинного перекладу є дуже важливими і не втратять своєї актуальності в найближчий час.

Зазвичай здійснюється переклад з однієї мови на іншу, із літературної мови на її діалект та навпаки, або з діалекту однієї мови на іншу літературну мову та з мови давнього періоду на дану мову в сучасному стані. Для машинного перекладу характерний лише переклад з однієї мови на іншу, оскільки саме такий переклад є поширеним та має найбільший попит. Машинний (автоматичний) переклад тісно пов'язаний з комп'ютерними програмами для перекладу, їх розробкою та вдосконаленням. Основним принципом, на якому базується сучасний машинний переклад, є «синтез тексту шляхом аналізу». Однак перші програми, створенні для перекладу тексту, не керувалися цим принципом, тому кінцевий переклад у більшості випадків був прямим і послівним. Такі програми були дуже зручними лише для перекладу слів, словосполучень та нескладних синтаксичних структур.

Нашою **метою** є розгляд проблем сучасного машинного перекладу. Для цього необхідно спочатку проаналізувати проблеми, які вже вдалося вирішити лінгвістам та розробникам протягом недовгої історії машинного перекладу, а потім – проблеми, які є актуальними зараз.

Історія машинного перекладу бере свій початок у 17 столітті. Визначні філософи Декарт та Лейбніц у той час вже передбачили створення кодів, що допомогли б встановити зв'язок між мовами та автоматизувати переклад. Проте

такі передбачення на певний час залишилися теоретичними і не знайшли свого практичного застосування для створення машини автоматизованого перекладу.

У першій половині 19 століття видатний математик Чарльз Беббідж почав працювати над проектом «обчислювальної машини». Він стверджував, що за допомогою цієї машини автоматичний переклад усного мовлення стане можливим і суттєво поліпшить міжнародну комунікацію. Однак йому так і не вдалося реалізувати свою ідею, а загальний інтерес до втілення її у життя поступово знизився. На сьогодні у результаті появи нових технологій та мережі Інтернет проект створення автоматизованої машини перекладу розмовного мовлення знову почав привертати увагу та отримувати фінансування від інвесторів.

Перші патенти на створення перекладацьких машин були видані у 1930-х роках. Російський лінгвіст П. Троянський досить детально описав свій винахід, що базувався на принципі мови есперанто. Робота з поданим пристроєм поділялася на три етапи: синтаксичні структури розподілялися носієм мови на логічні групи, переклад машиною та редагування виконаного перекладу носієм.

Датою народження машинного перекладу вважається 1947 рік. У цьому році уперше були виділені кошти на дослідження цієї галузі знань. На той час звичайне дешифрування текстів уже виконували на електричних пристроях, тому з'явилася думка про те, що для перекладу текстів можна застосувати такі ж програми та методи. Дослідники узяли за увагу те, що будь-який текст є свого роду шифром, а процеси перекладу та дешифрування мають багато спільного. Перша конференція, під час якої лінгвісти, математики та інформатики обговорювали можливість створення системи автоматизованого перекладу, відбулася у 1952 році. Основна увага приділялася особливостям мов, а саме синтаксичним та граматичним правилам, семантичним та морфологічним структурам. У 1954 році групою дослідників на чолі з професором Л. Достертом у Джорджтауні уперше був продемонстрований переклад текстів за допомогою автоматизованої системи. У рамках проекту презентована машина мала змогу перекладати російські речення англійською мовою. Презентація позитивно вплинула на розвиток машинного перекладу на наступні 12 років. У основі була покладена досить проста система, що складалася з шести граматичних правил та 250 лексичних одиниць. Для спеціалізації системи в якості предметної галузі була обрана органічна хімія. Більша частина речень були дуже короткими та мали пряме відношення до цієї галузі, проте були і довші речення із узагальненою тематикою. Машина успішно виконала переклад записаних транслітом речень російською мовою на англійську за досить короткий проміжок часу. Наведемо приклади перекладу цих речень: 1. *1.Kachyestvo uglya opryedelyayetsya kaloryynostjyu. – The quality of coal is determined by calory content.* 2. *Kraxmal virabativayetsya myexanyicheskyim putyem yiz kartofyelya. – Starch is produced by mechanical methods from potatoes.* 3. *Zhyelyezo dobivayetsya yiz rudi xyimyicheskym protsyessom. – Iron is obtained from ore by chemical process.* 4. *Dyinaryit pryigotovlyayetsya xyimyicheskym protsyessom yiz nyitroglyitsyeryina s pryimyesyju*

yinyernix soyedyinyenyiy. – Dynamite is prepared by chemical process from nitroglycerine with admixture of inert compounds. 5. Obrabotka povishayet kachyestvo nyeftyi. – Processing improves the quality of crude oil.

Проаналізувавши поданий переклад, можна зробити висновок, що переклад він адекватним і досить точним, а також із застосуванням трансформацій, а саме конкретизації та зміни граматичної форми: *putyem (шляхом) – by methods*, а також доповнення: *kachyestvo nyeftyi (якість нафти) – the quality of crude oil*.

Подальший розвиток машинного перекладу був зумовлений зниженням цін на його розробку, зростанням потреб у його використанні, науково-технічним прогресом, появою Інтернету та людською потребою у комунікації. Автоматизований переклад зазвичай поділяють на три етапи: розуміння тексту та його особливостей, процес перекладу та вивід тексту у зрозумілій формі. Існує багато перешкод при перекладі тексту, що можуть негативно впливати на його точність. Виділяють основні вимоги до машинного перекладу: ефективність, гнучкість, швидкість та вдалість. Ефективність – створення перекладу, придатного для подальшого використання. Гнучкість – можливість програми перекладати слова та речення по-різному залежно від спрямованості тексту. Швидкість – здатність програми працювати за малі проміжки часу. Вдалість – влучність та правильність перекладу [2, с. 1].

На сьогодні можна виділити такі **проблеми** як: розробка поняття еквівалентності оригіналу й перекладу в її співвідношенням із поняттями адекватності, релевантності, інваріантності тощо; моделювання процесу перекладу; визначення перекладацьких стратегій (адекватності розуміння тексту перекладу, тотожності комунікативних впливів на адресатів оригіналу й перекладу, досягнення побіжної мети, яка не має нічого спільного з адекватним поданням оригіналу); опис типів перекладу та специфіки їхніх стратегій; аналіз засобів прагматичної адаптації перекладу; розробка методів дослідження перекладу та способів оцінки його повноти, точності, відповідності прагматичного впливу; виділення та класифікація помилок при перекладі; систематизація перекладацьких трансформацій і відповідників, опис умов вибору мовних засобів при перекладі; розробка прикладних напрямів перекладознавства тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. Москва: УРАО, 2000, 208 с.
2. Глущенко А. А. Історія машинного перекладу. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/allvntu/2013/initki/txt/glushchenko.pdf>

*Рябокоть Яна Валеріївна, магістрантка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Металургія є вузькогалузевим специфічним сегментом перекладознавчого дискурсу, що потребує як наукового осмислення, так і активного пошуку перекладацьких методів, прийомів та стратегій. Його специфіка полягає в тому, що для виконання адекватного точного перекладу необхідне глибоке знання металургії, як промислової галузі, що в свою чергу зумовлює володіння та вміле використання її термінів, скорочень, номенклатурних позначень, абревіатур. Для умілого відтворення стилістики металургійної галузі, перекладачеві необхідно знати термінологію металургії, бути здатним працювати з текстами, що містять велику кількість цифрової інформації, складних графічних схем і таблиць та правильно оформлювати переклад.

Мета нашої роботи полягає у виявленні лінгвостилістичних особливостей перекладу металургійної термінології з англійської мови українською. **Об'єктом** дослідження виступають металургійна термінологія та її переклад українською мовою. **Предметом** є лінгвостилістичні особливості перекладу металургійної термінології з англійської мови українською. **Актуальність** зумовлена тим, що у сучасному перекладознавстві існує нагальна потреба дослідження лексичної організації фахових текстів та засобів їх перекладу, зокрема текстів металургійної галузі.

Проблема визначення термінів розглядається у працях таких вчених, як О. О. Реформатський [6], В. П. Даниленко [2], Г. О. Винокур [1], А. С. Д'яков [3], Н. З. Котелова [4]. Перекладаючи тексти металургійної галузі, можна зазнати деяких труднощів, пов'язаних із багатозначністю термінів.

При перекладі термінології металургійної сфери, як і будь-яких інших вузькогалузевих термінів, труднощі виникають через їхню багатозначність, яка так властива англійській мові. Тобто один термін може застосовуватися у різних галузях науки і техніки, а його переклад суттєво буде відрізнятися в залежності від сфери застосування.

Наприклад, *drawing*, який ми можемо перекласти як *рисунок, креслення*, або ж як *малювання*, у металургії перекладається, як *волочіння* (один із видів обробки металів за допомогою його протягування через отвір волоки), у банківській справі – *зняття грошей з рахунку*, у геології – *очищення виробки від вугілля*, у математиці – *схема*. Також прикладам може бути термін *scale*, що у металургії перекладається як *окалина, жаровина*, а в хімічній галузі – *парафін з шотландського сланцевого масла*, у будівництві – *відкладення* (на поверхні водопровідних труб або котлів, які контактують з жорсткою водою), у спорті –

рівновага, у енергетиці – *накип* (тверді відкладення на поверхні нагрівання, що стикаються з водою), у ентомології – *червець, щитівка*.

Те ж саме стосується термінів *tolerance, charging, dissolution*, які у металургії відповідно перекладаються як *допустиме відхилення, завантаження, розплавлення*.

Вищезазначена багатозначність терміна є міжгалузеву і не представляє собою особливо значних складнощів, проте існує другий тип багатозначності, який є внутрішньогалузевим і може викликати певні труднощі для перекладача. Наприклад, *oil* має такі значення, як «масло, мастильний матеріал; нафта»; *engine* – *машина, двигун, паровоз*. Для знаходження вірного еквівалента в перекладі, при внутрішньогалузевій полісемії, головна роль завжди надається контексту.

Одним із головних прийомів перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента. Еквівалент – це лексичний відповідник, який точно співпадає із значенням слова. Терміни, з існуючими еквівалентами у мові перекладу служать опорними пунктами у тексті, від яких залежить розкриття сенсу інших слів. Наприклад, лексичними еквівалентами до англійських термінів *alloy, compression, copper, bronze, iron* є, відповідно, *сплав, стискання, мідь, бронза, залізо*.

Калькування – запозичення з іноземної мови та буквальный переклад. Воно зазвичай застосовується при перекладі складних термінів або термінів-словосполучень, коли обидві (або більше) частини перекладаються послідовно. Наприклад, термін *eddy-current defectoscope* перекладається калькуванням. Розберемо поетапно, *eddy* – *вир, вихор, водоворот*, *current* – *струм*, *defectoscope* – *дефектоскоп*, у результаті маємо *вихрострумний дефектоскоп*. Ще прикладом може бути термін *cross-section*, який також перекладається калькуванням. Перше частина терміну *cross* перекладається як *схрещений, поперечний*, а друга *section* – *розріз, переріз*. Отже, *cross-section* перекладаємо як *поперечний переріз*. Із наведених прикладів стає очевидно, що застосування такого методу можливе лише за умов, коли внутрішня форма англійського терміна чітко зрозуміла.

Ще один можливий спосіб перекладу – описовий. Використання описового способу перекладу необхідне за умов відсутності еквівалента в мові перекладу або варіативної відповідності англійському слову. Описовий переклад – це так зване розгорнуте пояснення. Наприклад, *toughness* – *спроможність матеріалу до поглинання енергії і пластичної деформації перед руйнуванням*.

Лексичними елементами, які досить поширені в науково-технічній літературі з металургії, є інтернаціоналізми. Традиційно «інтернаціоналізми» визначаються як лексичні одиниці, що представляють собою фонетичні та морфологічні варіанти слів або морфем, що поширилися з одного першоджерела у неспоріднені мови і мають у цих мовах подібну семантику і графіку. Український мовознавець А. Білецький, лінгвіст В. Фрід, філолог О. Шахрай вважають що «інтернаціоналізми» виокремлюються на основі їхньої фонетичної, семантичної та графічної подібності в різних мовах. Розбіжності

існують лише з одного питання: у скількох неспоріднених мовах має зустрічатися певне слово, щоб його можна було назвати «інтернаціоналізмом». На думку А. Білецького і В. Акуленка, кількість таких мов повинно дорівнювати трьом; на думку В. Фріда, – не менш ніж двом «світовим» мовам; за А. Фрінтом йдеться про всі «культурні» мови. Нарешті О. Б. Шахрай дуже обережно вказує, що слова, які можна віднести до «інтернаціоналізмів», повинні зустрічатися в «ряді» мов [5, с. 44].

Загалом труднощів при перекладі інтернаціоналізмів не виникає, оскільки вони є подібними за звучанням, написанням та мають однакове значення. Наприклад, такі інтернаціоналізми, як *aluminum, chromium, cobalt, diameter, form, nickel, percent, problem, symbol, method, zinc*. Однак існують також інтернаціональні слова, які здобули звання «хибних друзів перекладача», тобто вони подібні в написанні, що часто і стає причиною виникнення помилок, але мають різне значення загалом (є повними псевдоінтернаціоналізмами) або, принаймні, в галузевому контексті (є частковими псевдоінтернаціоналізмами). Так, наприклад, *accurate* – *точний*, а не *акуратний*; *bar* – *пруток*, а не *бар*; *casting* – *лиття*, а не *кастинг*; *order* – *порядок, замовлення*, а не *ордер*; *data* – *дані*, а не *дата*; *composition* – *склад*, а не *композиція*; *figure* – *рисунок*, а не *фігура*; *direction* – *напрямок*, а не *дирекція*.

Отже, термінологія металургійної галузі наповнена широким різноманіттям науково-технічних термінів, багатозначними термінами, інтернаціоналізмами та псевдоінтернаціоналізмами. До частотних способів перекладу металургійних термінів належать переклад за допомогою лексичного еквівалента, калькування, описовий переклад. При перекладі зазвичай використовуються конкретизація, додавання та перестановка слів. Переклад інтернаціоналізмів не викликає особливих труднощів і може забезпечитися транскодуванням. Проте існують так звані псевдоінтернаціоналізми, які часто можуть призвести до хибних розуміння та перекладу.

Беручи до уваги вищезазначене, можна виокремити такі перекладацькі стратегії при відтворенні текстів металургійної галузі: стратегія «перекладу змісту, а не оригіналу» та стратегія «максимального відтворення змісту оригіналу: прямий, дослівний, буквальний переклад». У першому випадку мається на увазі не сліпе копіювання форми, а у другому – прямий, дослівний, буквальний переклад, якщо він можливий. Використання та дотримання таких стратегій дає змогу створити адекватний, точний та якісний переклад. **Перспективою** дослідження вважаємо аналіз труднощів та рішень при застосуванні машинного перекладу науково-технічних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. *Труды Моск. ин-та истории, философии и литературы*. Москва, 1939. Т. 5. С. 3–54.
2. Даниленко В. П. О месте научной терминологии в системе языка. *Вопросы языкознания*. 1976. № 4. С. 64–71.

3. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семант. та соціолінгвіст. Аспекти. Київ: Вид. дім КМ Academia, 2000. 218 с.

4. Котелова Н. З. К вопросу о специфике термина. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. Москва, 1970. 168 с.

5. Маковский М. М. К проблеме так называемой «интернациональной» лексики». *Вопросы языкознания*. 1960. № 1. С. 44–51.

6. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология? *Вопросы терминологии*. Москва, 1961. С. 49–51.

*Рябокоть Яна Валеріївна, магістрантка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Зоз Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

МІСЦЕ ПОЕТИЧНОЇ МЕТАФОРИ В ПОЕЗІЇ АНГЛОМОВНИХ АВТОРІВ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Протягом століть поети звертаються до використання метафори як найбільш місткої образної форми поетичного мовлення. Метафори полегшують людині процес мислення, оскільки вони пояснюють складні абстрактні поняття за допомогою більш доступних. Метафора, будучи конструктивним елементом поетичного тексту, створює загальний фон оповіді, передає певне бачення автором дійсності вірша, виступає разом з іншими зображувальними і виразними засобами мови як важливий засіб суб'єктивного оповідання. Отже, метафора може розглядатися як одна із складових індивідуального стилю поета. (переклад наш – Я.Р.) [9, с. 6].

Метафори створюють сильні образи, які можуть бути використані для посилення ефекту сказанного у повсякденних комунікаціях і мисленні. Можна відзначити, що метафори відіграють важливу роль у прагненні автора донести відповідну певну атмосферу і показати незабутні образи, тому метафори допомагають читачеві глибше зрозуміти зміст літературного тексту. Метафори є важливими для збагачення мови, вони роблять її яскравішою і різноманітнішою. За допомогою метафори, літературний текст стає більш емоційним, виразним, вражаючим і живим.

Однією з найпоширеніших метафор є художня (поетична) метафора, яка позначає один мовний концепт за допомогою мовного знака іншого, що характеризується образністю, оригінальністю та експресивністю. Художня метафора є результатом творчої думки, витвором автора, що, як наслідок, поповнює метафоричні парадигми певного народу. Для прикладу: *дзвін небес* (О. Ільченко), *кучугури хмар* (Н. Рибак) [5, с. 45–50].

Об'єктом нашого дослідження є поетична метафора в англomовній поезії та її переклади російською мовою. **Предметом** дослідження виступають засоби відтворення поетичної метафори у перекладі. **Мета** роботи полягає у

визначенні способів лінгвостилістичної та соціокультурної адаптації поетичних метафор при перекладі.

Поетична метафора – це художній засіб, який використовується поетами для вираження емоційних переживань. Ми можемо спостерігати виявлення поетичної метафори скрізь у поезії. Поезія і поетична метафора подібні й невіддільні один від одного. Тому можна сказати, що поетична метафора лежить в основі принципів поезії. Проблема відтворення поетичної метафори у перекладі знайшла відображення у деяких працях таких науковців, як Арутюнова Н. Д. [3], Дэвидсон Д. [6], Казакова Т. А. [7], П. Ньюмарк [2], Субачева О. Г. [9], Виноградов В. В. [4], Рикер П [8]. **Наукова** новизна роботи зумовлюється важливістю аспекту перекладу поетичної метафори для перекладознавства, а також комплексним підходом до визначення ступеня адекватності перекладу метафоричних образів оригіналу.

Поет є типовим представником свого мовного співтовариства, що накладає певний відбиток і на індивідуально-авторський спосіб репрезентації базових метафор, а також на утримання і структуру ключових концептів поетичного свідомості. Основні труднощі при перенесенні метафори з мови оригіналу виникають при спробі знайти найкращий відповідний еквівалент.

Розглянемо детальніше на матеріалі поезії Джорджа Гордона Байрона [1]. приклади перенесення метафор у мову перекладу з використанням класифікації запропонованою П. Ньюмарком [2]. Можемо зазначити, що при перекладі метафор з англійською російською простежується декілька способів перекладу:

1) Збереження образу у мові перекладу: *Darkness had no need of aid from them.* – **Тьме не нужно было их помощи...**; *like the night – как ночь*; *Remorse and shame shall cling to thee, And haunt thee like a feverish dream!* – **Позор преследует тебя, Томит раскаяния бред!**; *Taking towns at his liking...* – **Города забирая**; *The moon, their mistress, had expir'd before...* – **Погибла их владычица – луна**; *Thou false to him, thou fiend to me!* – **Была ты неверна ему, И демоном была ты мне.** Такий спосіб перекладу повністю передає ідіостиль автора і призводить до збагачення новими метафоричними висловами мови перекладу.

2) Заміна образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить культурі мови перекладу: *A mind at peace with all below* – **Она в душе хранит покой**; *But tell of days in goodness spent* – **Все в ней о мире говорим**; *Even of their mutual hideousness they died* – **От ужаса взаимного внезапно, упали мертвыми**; *in the stagnant air* – **в воздухе немом...**; *Making balls for the ladies, and bows to his foes.* – **Перед дамами вежливо шляпу снимая И давая по шанке врагам!**; *men Died, and their bones were tombless as their flesh* – **И быстро гибли люди... Но не было могилы ни костям, Ни телу...**; *Ships sailorless lay* – **Безлюдные** лежали корабли.

3) Відтворення семантики метафори описово (може застосовуватися, якщо метафора нечітка і її збереження є недоречним, хоча певні аспекти настанови можуть втратитися): *A heart whose love is innocent* – **И если счастье подарит, То самой щедрою рукой!**; *A lump of death – a chaos of hard clay.* – **То**

хаос смерти был. Частина метафори була втрачена при перекладі, проте це ніяк не вплинуло на збереження смислу. *And others hurried to and fro, and **fed their funeral piles with fuel*** – *Другие хлопотливо суетились вокруг **козтров***. У цьому випадку значення було перенесено описово «*funeral piles – козтров*», сенс перенесено, але маємо втрату експресивності висловлювання. *She was the Universe. – она была повсюду...; The waves were dead; the tides were in their grave – Моря давно не ведали приливов...* Спостерігаємо втрату головних об'єктів метафори *The waves, the tides*, які були генералізовані: *The waves* – *хвилі* стали *морем*, а *the tides* – *хвилі* перетворились на *приливы*. Попри такі значні трансформації, загальний смислу відтворено.

4) Збереження метафори з конкретизацією значення з метою підсилити образ: *life's burning stream – огненном потоке **лет*** – метафору збережено, проте з конкретизацією. В оригіналі маємо *life* – *життя*, а у перекладі йдеться мова про роки життя, тому можемо стверджувати про конкретизацію значення. *But **drag or drive us on to die** – **Гоня** к могиле всех живих*. У цьому перекладі спостерігаємо *конкретизацію: us (нас) – всех живих* та *to die* (вмирати) – *к могиле; the eye of the volcanos, and their mountain-torch – факелы вулканов пламенели...* У даному випадку бачимо, що *пламенели* використано для посилення значення; *The populous and the powerful was a lump – Тот многолюдный мир, могучий мир был мертвой массой*. *Lump* – перекладено не його традиційним відповідником *куча*, а з конкретизацією *мертвой массой*.

5) Пропущення метафори, якщо вона є надлишковою (необов'язковою). Такі метафори, як *all that's best of dark and bright; Taking crowns at his leisure; the nameless grace*, не знайшли своє відображення у перекладі. Інший приклад наочно показує упущення метафори через надлишковість: *the eye Of the volcanos, and their mountain-torch – факелы вулканов пламенели...*

6) Відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу (але з можливою зміною експресії): *The smiles that win, the tints that glow – И легкий смех, как всплеск морской; Thus mellow'd to that tender light – Как солнце в утренней росе*.

Проаналізувавши вищенаведені приклади використання поетичної метафори у поезії Джорджа Гордона Байрона та їх переклади російською мовою з використанням класифікації П. Ньюмарка [2]. можемо стверджувати про наступне: Найуживанішими способами перекладу поетичної метафори є збереження образу у мові перекладу (33%). Це пояснюється тим, що перекладачі намагалися таким чином зберегти індивідуальність автора та його авторський стиль у тих випадках, коли метафора мала експресивність та художній характер. Заміна образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить культурі мови перекладу також була досить вживаним способом перекладу (29%). Це говорить про те, що все ж таки існують відмінності у метафоричних картинах двох досліджуваних мовах. До частотних способів перекладу також відносимо: відтворення семантики метафори описово (11%) і збереження метафори з конкретизацією значення з метою підсилити образ (11%). Найменш уживаними виявились: пропущення

метафори, якщо вона є надлишковою (необов'язковою) (9%) та відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу (але з можливою зміною експресії) (5%). Переклад метафори за допомогою образного порівняння з тлумаченням значення, що сприяє розумінню, але може призвести до втрати експресивності висловлювання взагалі не було використано.

Отже, перекладаючи твори поетичного жанру, потрібно враховувати їх специфіку, яка полягає у необхідності передачі авторської манери письма, мови, інтонації та ритму, досягти встановлення функціональної еквівалентності між структурою оригіналу та мовою перекладу, відтворити єдність форми та змісту в перекладі, під якою розуміємо художнє ціле, тобто потрібно донести до читача усі тонкі нюанси та особливості творчого задуму автора.

Відповідно, при невірному перекладі таких реалій у художньому тексті, задумка автора може втратитися і відповідно читач не зможе достовірно зрозуміти сенс твору. Таким чином метафори в поезій повинні бути ретельно проаналізовані у контексті твору, авторської задумки та природи виникнення такої лексичної одиниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. English Poetry. George Gordon Byron. URL: <http://www.englishpoetry.ru/PoetE.php?PoetId=1>
2. Newmark P. Approaches to Translation. Oxford: Pergamon Press, 1981. 200 p.
3. Арутюнова Н. Д. Языковая метафора (синтаксис и лексика). *Лингвистика и поэтика* / отв. ред. В. П. Григорьев; редкол.: И. В. Альтман; АН СССР, Ин-т русского языка. Москва: Наука, 1979. С. 147–173.
4. Виноградов В. В. О Поэзии Анны Ахматовой. *Поэтика русской литературы*. Москва: Наука, 1976. С. 410.
5. Гуцуляк Т. Є. Художня метафора як джерело формування синонімічних засобів української мови. *Наукові записки Ніжинського національного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. Філологічні науки*. 2013. Кн. 1. С. 45–50.
6. Дэвидсон Д. Что означают метафоры. Москва, 1990. 366 с.
7. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian = Translation techniques. English-Russian [обл. загл.]. СПб.: СОЮЗ, 2000. 319 с. (Сер. «Изучаем иностранные языки»).
8. Рикер П. Живая метафора. *Теория метафоры*. Москва: Прогресс, 1990. 455 с.
9. Субачева Е. Г. Лингвокогнитивные основы поэтической метафоры: на материале произведений английских поэтов XX века: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19; [Место защиты: Воен. ун-т]. Москва, 2009. 166 с.

*Семенюк Владислав Михайлович, магістрант;
наук. керівник – канд. філол. наук, ст. викл. Круть Олена Володимирівна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

МІЖМОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ НА ОСНОВІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Переклад – це спосіб забезпечити можливість спілкування між людьми, які говорять різними мовами. Тому для теорії перекладу особливе значення мають дані комунікативної лінгвістики щодо особливостей перекладу мовної комунікації, специфіки прямих і непрямих мовних актів, співвідношення виявленого й прихованого сенсу висловлювання, впливу контексту й ситуації спілкування на розуміння тексту, а також інших чинників, що визначають комунікативну поведінку людини. Недостатні мовна й фахова підготовки перекладача обумовлюють прояв негативної, деструктивної інтерференції. Питаннями інтерференції займалися, зокрема, В. В. Алімов, Л. І. Бараннікова, В. Ю. Розенцвейг, Є. М. Верещагін, З. У. Блягоз, Р. А. Вафеев, Л. В. Щерба, К. К. Платонов, В. І. Карабан. Деструктивна інтерференція в перекладі може призвести до різних відхилень від оригіналу, й адекватність у такому перекладі буде порушена; але інтерференції можна уникнути, якщо знати особливості її прояву при перекладі текстів різних стилів і жанрів.

Актуальність нашого дослідження зумовлюється недостатнім рівнем вивченості проявів міжмовної інтерференції в процесі й результаті перекладу, відсутністю системного порівняльного аналізу оригіналів і перекладів текстів різних функціональних стилів з урахуванням інтерференційних явищ та, відповідно, необхідністю виявити трансформації перекладу, що призводять до міжмовної інтерференції та сприяють її подоланню на матеріалі англійської та української мов. **Об'єктом** роботи є інтерференційні явища при перекладі текстів різних функціональних стилів з англійської мови українською і в зворотному напрямку. **Предмет** аналізу становлять перекладацькі трансформації в основі міжмовної інтерференції у функціональних стилях англійської та української мов. **Мета** статті полягає у висвітленні типових випадків лінгвістичної інтерференції при перекладі текстів різних функціональних стилів і способів її подолання на матеріалі англійської та української мов.

Системи перекладацьких відповідностей у різних мовах по відношенню до різних стилістичних вимог не є однаковими. Оскільки йдеться про співвідношення між одиницями мов, для кожного функціонального стилю існує свій набір відповідностей, а отже, свої засоби в перекладі. Одиниці однієї мови, навіть якщо вони мають певні еквіваленти в мові перекладу, не завжди вірно зображують контекстуальне значення окремого функціонального стилю. Іншими словами, перекладацькі відповідності можуть призвести як до помилок в результаті інтерференції, так і до їх виправлення. В рамках опису процесу перекладу перекладацькі трансформації розглядаються не в статичному плані

як предмет аналізу відносин між одиницями іноземних мов і їх словниковими відповідниками, а в динамічному: як способи перекладу, які перекладач може використовувати при перекладі різних текстів-оригіналів у тих випадках, коли словникова відповідність є відсутньою [2, с. 139]. Особливості кожного окремого стилю зумовлюють причини інтерференції за використанням різних трансформацій перекладу, які розглянемо конкретніше.

Офіційно-ділове мовлення, що тяжіє до логічного, чіткого й правдивого викладу інформації, містить значну кількість професіоналізмів, термінів і словосполучень термінологічного характеру. Термінологічні одиниці зазвичай створюються на основі вже відомої форми запозиченого слова (терміни в англійській мові часто походять з латинської, грецької, французької мови; в українській – з латинської, грецької, французької, англійської тощо). Труднощі в перекладі таких термінів полягають у тому, що перекладач, знаючи про наявність подібного лексичного елемента в рідній мові, помилково вважає його змістовим еквівалентом іноземного терміна, особливо якщо ці терміни мають спільні риси в значенні чи формі (графічній чи фонетичній). Причина виникнення семантичних розбіжностей у лексичних паралелях полягає в тому, що при запозиченні одного й того ж терміна різними мовами враховуються, як правило, різні семантичні відтінки. А отже, незважаючи на те, що в інших стилях (наприклад, науково-технічному) перекладач без вагань може застосувати транслітерацію й транскрибування, в текстах офіційно-ділової літератури такі прийоми призведуть до інтерференції. Наприклад: *interest* – відсоток (а не *інтерес*); *application* – заява, прохання (а не *аплікація*); *cabinet* – Кабінет Міністрів (а не звичайний *кабінет*); *data* – дані (а не *дата*); *obligation* – обов'язок (а не *облігація*); *policy* – політика (а не *поліція*); *preparat* – *drug* (а не *preparation*); *субстанція* – *matter* (а не *substance*). Офіційно-діловий стиль не передбачає частотного транскодування й при перекладі скорочених найменувань марок виробів та приладів (наприклад, SANH CHEMIETANKFZ) і назв іноземних друкованих видань (BUNDES DRUCKEREI 2009 – 987). В порівнянні з іншими функціональними стилями інтерференційні помилки внаслідок транслітерації і транскрибування складають 10% (укр.-англ.) – 12% (англ.-укр.).

В газетно-публіцистичному мовленні часто вживаються назви частин і відділів установ та організацій; найменування власне іноземних фірм, компаній, акціонерних товариств, корпорацій, концернів, монополій, промислових об'єднань; назви посад, учених ступенів, титулів; власні імена та назви відповідно до встановленої практики; географічні назви. Явище інтерференції спостерігається в цьому випадку, коли перекладач користується трансформацією калькування (спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин – морфем або слів – їх лексичними відповідниками в цільовій мові). Копіювання структури вихідної лексичної одиниці не завжди є вірним рішенням у перекладі; причому, в тексті перекладу часто потрібно зберігати національну своєрідність специфічних слів і висловів, а тому назви в оригінальному мовленні потребують пояснень у цільовій мові,

наприклад: *Adam Leach is from Ovum* – Адам Ліч представляє компанію з дослідження ринку мобільних телефонів «Овум».

У публіцистичному мовленні також багато слів вживаються в переносному значенні, тому їх переклад також не може спиратися лише на транскодування та/чи калькування: *beyond debate* – безперечно (а не поза дебатами); *blank check* – карт-бланш, свобода діяльності (а не бланкетний чек); *captain of industry* – промисловий магнат (а не капітан промисловості); *to give credit for* – віддавати належне (а не віддавати кредит); *industrial practitioner* – фахівець (а не промисловий практик); *killing agent* – засіб знищення (а не вбиваючий агент); *local mobility* – тактична мобільність (а не місцева мобільність); *utilization tour* – стажування (а не тур використання); *виділення грошей* – *allocation of funds* (а не *extraction of money*); *неспішний підхід* – *well-considered approach* (а не *slow approach*) [1, с. 195–207]. За нашими підрахунками калькування в публіцистиці спричиняє інтерференцію у 14% (укр.-англ.) – 18% (англ.-укр.) випадків перекладацьких помилок.

Незважаючи на те, що для наукового стилю характерне широке використання узагальнюючої лексики, лексична трансформація генералізації не є доречною при перекладі такої літератури. Обумовлюється це тим, що будь-яка інформація в мові оригіналу науково-технічного характеру є надзвичайно важливою для реципієнта, а тому заміна одиниці вихідної мови, що має вужче значення, одиницею цільової мови з ширшим значенням суттєво впливає на зміст висловлювання. Навпаки, для того щоб виявити сенс багатозначного слова (терміна) в умовах окремого контексту перекладачеві доводиться вдаватися до уточнення за допомогою або лексичної трансформації конкретизації, або граматичної трансформації додавання: *converter* – перетворювач струму (а не конвертер); *battery* – акумулятор (а не батарея); *gain* – коефіцієнт підсилювання (а не приріст); *система відліку* – *reading/indication scheme* (а не *system of counting*) [4].

Тенденція до номінативності в науково-технічному мовленні знаходить своє відображення в пасивності використання граматичної трансформації вербалізації, що полягає в заміні іменника дієсловом: *after the rollout is set* – після **установки** відкату [4] (після того, як відкотилося – інтерференційний варіант перекладу). Відповідно, за нашими підрахунками, вербалізація в науково-технічному стилі спотворює зміст оригіналу у 8% (англ.-укр.) – 12% (укр.-англ.) випадків.

У художньому перекладі, для того щоб слушно відтворити прагматичну, естетичну й комунікативну функції оригіналу, не можна застосовувати трансформацію синтаксичного уподібнення (відтворення синтаксичної структури в цільовій мові за аналогією до структури в мові оригіналу) [2, с. 149]. Протилежність до частотності такого типу трансформації становлять заміни частин мови, членування і об'єднання речень. Стиль художнього мовлення лояльно відзначає розбіжності в структурах речень зіставлених мов і в порядку розташування мовних одиниць, але встановлює дуже суворі норми відтворення емоційного впливу на читача в перекладі.

Через різницю в функціональній умотивованості синтаксичних структур української та англійської мов застосування синтаксичного уподібнення призводить як до граматичної інтерференції, так і до стилістичної (відбувається нівелювання чи контамінація художнього ефекту). Наприклад: *На нього найшло – буцім по злій ворожбі чи закляттю – найшло з жебонінням води в ринвах, з розсипчастим дзеленькотом бурульок, що, підталі, пускалися даху й хараскалися об бетон двору, із хмільним туркотінням охляли за зиму голубів у підстрішші, з гвалтом вогких південних вітрів, що їх тепер усе частіше наврочував півник-погодник; найшло — і підібгало, скрутило, упокорило* [3, с. 3]. – *On it came over – supposedly by evil divination or utter incantation – came over from mumbling of water gutter, with crumbly tinkling icicles that melted, set out the roof and smashed on concrete yard with intoxicated purring of **the weak over the winter pigeons** under roof with damp noise south winds, which are now increasingly overlooked by the Weathercock, came over – and picked up, tied, subdued* (автоматизований переклад). По-перше, прояв граматичної інтерференції в англійському перекладі спостерігається в інверсійному порядку слів, який можна було припустити лише з метою логічного наголосу на слово, що стоїть не на своєму місці; але в даному випадку виходить, що особистого стилістичного забарвлення набуває займенник *vin* у родовому відмінку, а не самі почуття й події, що підлягають опису в реченні. Тобто в перекладі речення було зроблено граматико-стилістичну помилку, яка змінила зміст висловлювання: наголос в українському реченні було зроблено на дії, а в англійському – на реципієнта таких дій (який до того ж не становить нову інформацію для читача). Не по-англійськи сформульовано порядок слів у словосполученні *the weak over the winter pigeons* (охляли за зиму голуби), що засвідчує недолік інтерференційного калькування.

Грамматичною специфікою англійського художнього тексту є також відсутність нагромадження в одному реченні різнорідних семантичних груп, що розділені через тире; однакового з оригіналом естетичного ефекту в перекладі можна було досягти за допомогою членування, наприклад: *The goblin fell into a fit, as if from some wicked sorcery or exorcism. It seized him as water babbled in the gutters, as partly melted icicles fell off from the roof with a lilting tinkle and shattered against the concrete of the yard, as pigeons enfeebled by winter cooed discordantly under the garret, as damp southern winds blew in with a roar, the weathercock now predicting them with ever-growing frequency. **The fit had attacked, bound, and enslaved him*** [5, с. 62]. Неспроможність зберегти ідею автора й граматично вірний порядок розташування слів у реченні виключають можливість використання синтаксичного уподібнення при перекладі художніх творів.

Інтерференція в розмовному мовленні типово проявляється при перекладі фразеологізмів, жаргонізмів і сленгу. Будь-яка частина тексту, що засвідчує розмовний характер мовлення, вимагає від перекладача ретельного добору перекладацьких трансформацій через те, що буквальним перекладом реалізувати мету висловлювання мовця майже неможливо. Дуже часто до міжмовної інтерференції в розмовному стилі призводить лексико-граматична

трансформація експлікації (розгорнений описовий переклад, надання додаткової інформації). Недоліком експлікації є її громіздкість і багатослівність, що є недопустимим у перекладі лаконічних реплік розмовного мовлення. Якщо, наприклад, перекладач вдається до тлумачення невідомого, але досить другорядного слова, це невиправдано модифікує структуру висловлювання, відволікаючи реципієнта від сприйняття суттєвої інформації. Розглянемо речення *That fifty dollars is my ace in the hole*. Експлікаційний переклад *Ті п'ятдесят доларів я тримав у секреті, для того, щоб використати їх у слушний час* засвідчує значну відмінність від жаргонно-просторічного розмовного стилю оригіналу: в цільовій мові використана нейтральна лексика, чітко виявлені синтаксичні зв'язки, відсутнє емоційно-експресивне й оцінно-авторське забарвлення ситуації тощо. Тобто переклад не відповідає жодним стилістичним принципам оригіналу, а отже, ми спостерігаємо також порушення граматичної та лексичної еквівалентності; причому, оскільки в українському варіанті висловлювання стало досить «розмитим», перекладачеві не вдалося відтворити й мету висловлювання. На нашу думку, чіткішим перекладом такого розмовного висловлювання стане *Ті п'ятдесят доларів я зберіг про чорний день*.

Незважаючи на те, що з роками автоматизований переклад еволюціонував до того, що він здатен самостійно робити лексико-семантичні заміни, його все ще не можна повністю контекстуалізувати в рамках адекватності перекладу. Інтерференція в машинному перекладі ще має значний прояв на семантичному рівні, тобто машина не здатна розпізнати головну ідею наданого матеріалу, а це, в свою чергу, спричиняє й інші різновиди інтерференції (зокрема, лексичну й граматичну). Найскладнішим стилем для електронного перекладача було визнано художній: жодна словникова база механізму не містить такої кількості архаїзмів, фразеологізмів, метафоричних зворотів, які застосовуються в художніх текстах. Окрім лексичних, граматичних і семантичних помилок, інтерференцію в машинному перекладі викликають і перекладацькі трансформації, які механізм помилково використовує, керуючись загальними правилами перекладу без урахування стилістичних норм – тобто призводячи до стилістичної інтерференції. **Перспективою** вважаємо дослідження прикладів, де автоматизований переклад є адекватнішим за той, що наданий студентами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В. В. Интерференция в переводе (на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации): учеб. пособ. Москва: КомКнига, 2005. 232 с.
2. Паршин А. Теория и практика перевода: учеб. пособ. Москва: Русский язык, 2000. 161 с.
3. Дрозд В. Пори року: [оповідання]. 1970. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Drozd/Pory_roku/.
4. Інструкції. Installation procedure 1/4 & 1/8 mile permanent track; Working Principle of Diamond saw Blades from Sangtools' Efficient Reference Book.

5. Drozd V. The Seasons: [short story]; transl. by Anatole Bilenko. *Ukrainian Literature: A Journal of Translations*. Vol. 2. Aug. 18, 2007. Pp. 59–70. URL: http://www.shevchenko.org/Ukr_Lit/Vol02/index.html.

*Сластьонова Дар'я Сергіївна, студентка;
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Шиманович Ірина Вікторівна,
Бердянський державний педагогічний університет*

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІРИКИ ДЖОРДЖА ГОРДОНА БАЙРОНА

Англійську романтичну поезію початку ХІХ ст. справедливо зараховують до золотого фонду світового мистецтва; саме в ній заявили про себе постаті, поетична творчість яких набуває статусу своєрідного літературного символу. Найпоширенішим типом англійського романтичного героя у різних модифікаціях був «байронічний» герой. Цей образ входить не лише в літературні суверенні простори, а й у реальне життя і стає своєрідним виміром духовного життя особистості в складні, переломні етапи розвитку суспільства. Образ «байронічного» героя як певний тип поведінки, відчуження, ставлення до світу є домінантною художньо-змістовною складовою романтичних творів Джорджа Байрона. Тому дуже важливою задачею перекладача та критика є передача ідейно-художнього змісту твору-оригіналу та його донесення до читача-реципієнта.

Особливу **актуальність** при дослідженні художніх текстів набувають проблеми, пов'язані з виявленням засобів та прийомів, які забезпечують створення внутрішньотекстової когезії, спостереження над функціонуванням одиниць різних мовних рівнів, дослідження смислової та естетичної насиченості різних елементів тексту та ін. До провідних належить напрям, який орієнтує інтереси дослідника на мову художніх творів як особливий вид мистецтва. Проблема актуалізації мовних одиниць у художньому тексті є надзвичайно актуальною для сучасної лінгвістики, яка фокусує увагу на дослідженнях процесів передачі та сприйняття художнього тексту.

Метою даної роботи є виявлення лексико-стилістичних особливостей поезики Джорджа Байрона, зокрема визначення особливості функціонування мовних засобів у його поезії та їхньої відповідності в українських перекладах Л. Українки, В. Самійленка та Д. Паламарчука. Основними методами дослідження стали **описовий метод** (для характеристики та оцінки мовних фактів), **зіставний метод** і **метод контекстного аналізу**.

Вплив поезії Джорджа Байрона на світову літературу є унікальним, та до його творів та образів неодноразово зверталися і досі звертаються зарубіжні та вітчизняні критики, письменники та перекладачі. Саме на теренах України, творчістю англійського письменника поети і літературознавці зацікавилися понад 150 років тому. З того часу інтерес до Байрона не згасав. Творчість

англійського поета досліджували такі відомі філологи та літературознавці, як О. Веселовський, А. Виноградов, О. Єлістратова, В. Жирмунський, Ю. Манн, Н. Михальська, Б. Реізов, М. Урнова, І. Дубашинський, Г. Храповицька, О. Дзера, С. Руссова, С. Павличко, Л. Герасимчук, Д. Кузик, Д. Наливайко, В. Богуславська та інші.

У поезії Дж. Байрона ми можемо побачити яскравий приклад використання стилістичних засобів для творення образів у його творах. Багатство словникового складу та спосіб його використання відповідно не тільки до предмета зображення, а й до психічного стану поета, його психічного типу та темпераменту, який сповнений пристрастю й динамізмом – усе це своєрідність художньої мови автора. Саме образність та емоційність поетичних творів Байрона створюється завдяки лексико-стилістичним засобам, зокрема найбільш помітним є використання синонімів (*sky – heaven; to look – to glance – to behold; grief – sadness; suffering – pain*), антонімів (*love – hate*) та фразеологічних одиниць (*in vain in pain, to make dreams truths; makes me doubt*), які представляють велику цінність та є квінтесенцією її національного обличчя.

Байрон належав до улюблених поетів Лесі Українки, якою вона із захопленням читала і перечитувала та мріяла перекладати, але на жаль, через тяжку хворобу, поетесою було перекладено лише поезію «When I dream that you love me...» («Коли сниться мені, що ти любиш мене...») та уривок із поеми «Каїн». Українська поетеса зберегла романтичний настрій вірша, овіяний несказаним сумом і печаллю, та заакцентувала увагу на головних, на її думку, образах-символів (сон, кохання та смерть): «*When I dream that you love me, you'll surely forgive; / Extend not your anger to sleep; / For in visions alone your affection can live, – / I rise, and it leaves me to weep*» [1]. – «Коли сниться мені, що ти любиш мене, / Ти на сон мій не гнівайся, любя, – / Тільки в мріях я маю те щастя ясне, / Кожний ранок – оплакана згуба» [2, с. 278]. У даному вірші відсутня поетика глухих емоцій, узагальнених особистостей та положень, і у ньому домінує емоційно-експресивне начало. Лірика стає пізнанням душі й особистості тих, до кого вона звернена, де відкриваються і адресат, і автор, та читач може відчувати хто такий сам ліричний герой, що він відчуває до героїні, і що вона промовляє йому.

Займався перекладом творів Джоджа Байрона також і відомий український поет-лірик, сатирик, драматург і перекладач Володимир Самійленко. Зокрема, у нього є прекрасний переклад вірша Байрона «Мій дух, як ніч...». Порівнюючи оригінал вірша з перекладом, ми спостерігаємо дотримання у римуванні, передачу напруженого внутрішнього стану ліричного героя, його самотінсть, туга, та навіть зневіра та відчай. «*My soul is dack – Oh! Quickly string / The harp I yet can brook to hear; / And let thy gentle fingers fling / Its meating murmurs o'er mine ear. / If in this heart a hope be dear, / That sound shall charm it forth again: / f in these eyes there luck a tear, / Twill flow, and cease to burn my brain*» [1]. Та український переклад: «Мій дух як ніч. О грай скоріш! / Я ще вчуваю арфи глас, / Нехай воркує жалібніш / І тишить слух в останній час. / Як ще надія в серці спить, / Її розбудить віщий спів. / Як є сльоза, вона збіжить, /

Поки мій мозок не згорів. / Але суворо й смутно грай, / Додай жалю в свій перший звук» [3].

Друга половина ХХ та початок ХХІ століття не стали винятком, і також подарували нам чудові переклади творів великого англійського митця, серед яких С. Голованівський, Д. Паламарчук, М. Рошківський, Ю. Корецький та інші. Зокрема, справжньою перлиною сучасної української перекладної літератури є переклади Дмитра Паламарчука. Серед них слід виділити такі як «Прометей», «Коли сниться мені, що ти любиш мене», «Спомин», «В день мого тридцятишестиліття» та багато інших, у яких Паламарчук доволі тонко передає характер байронічного героя, його гостре сприйняття недосконалості навколишнього світу, благородство душі, глибину і силу почуття, самотність. Наприклад, поезію «Спомин» можна вважати зразком поетичної недомовленості, за якою приховані причини суму автора. Перекладач засобами рідної мови відтворює багатий і просторий поетичний світ Байрона. Слід зауважити що, досить точно прослідковуються мотиви «загубленого раю», загублених надій і сподівань, загубленого абсолюту людського щастя, що є внутрішньою темою лірики англійського поета: *«Кінець! То був лиш сон. І враз Блідих надій промінчик згас. Щасливих мало днів прожито, Світанок мій вкриває тьма, І душу сковає зима. Любов, надію вщент розбито. Якби ж – і спомини. Якби-то!»* [4].

Підводячи підсумки, можна сказати що, творчість Джорджа Байрона мала велике значення для подальшого розвитку не тільки англійської романтичної літератури, а й світової літератури загалом. Аналізуючи переклади Байрона українськими перекладачами різних часів, можна сказати що, хоча вони жили в різний час та за різних умов, але кожен із них майстерно передав багатогранність та колоритність художньої мови Байрона за допомогою ретельного підбору стилістичних засобів, відчувши ідейний настрій твору, темперамент автора і ідейний запал митця, що дало змогу майстерно відтворити стилістику поезії в перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байрон Дж. Вірші. URL: <https://dovidka.biz.ua/virshi-bayrona> (дата звернення 27.10.2019).
2. Українка Леся. Зібрання творів у 12 тт. Київ: Наукова думка, 1975. Т. 2. 283 с.
3. Самійленко В. Вірші. URL: <https://onlyart.org.ua/poets/virshi-volodymyra-samijlenka/> (дата звернення 07.11.2019).
4. Паламарчук Д. Дж. Байрон. Вірші. URL: chtyvo.org.ua/authors/Palamarchuk/ (дата звернення 09.11.2019).
5. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література доби романтизму. Київ: Наукова думка, 1998. 234 с.

*Фурик Євген Юрійович, студент;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Оформлення та зміст ділової кореспонденції змінювалися та удосконалювалися протягом тисячоліть. На сьогодні листування тісно поєднане зі спілкуванням, із веденням бізнесу. Це найважливіший вид ділових документів. Не дивно, що зараз звертається увага не лише на зміст листа, але й на його оформлення. Недостатньо лише висловити думку або передати інформацію, треба це робити грамотно, використовуючи певну лексику, яка характерна для ділової кореспонденції, звертати увагу на граматичну форму ділових документів, і саме оформлення листа має відповідати нормам. Розширення міжнародних зв'язків України і, як результат, необхідність наявності кваліфікованих перекладачів ділового листування є важливими питаннями на сьогодні.

Вже чимало лінгвістів займалися проблемами граматичних перетворень ділових документів. Про це свідчать праці І. І. Борисенко, В. В. Дайненко, Л. І. Євтушенко [2], та В. В. Калюжної [6]. Такі науковці, як О. В. Васильченко [4], Л. О. Ярова [10], також зробили значний внесок стосовно цієї проблеми.

Інтернаціональні документи невпинно збільшуються щодня; як наслідок, зростає потреба вивчати ці документи з точки зору мовознавства та перекладознавства. **Актуальність** статті полягає в тому, що проблематику перекладу інтернаціональних термінів, а особливо термінів нормативно-правового виду, в дослідженнях лінгвістів, які займалися цим питанням, розкрито недостатньо. Також слід відзначити, що новизну статті складає аналіз кількості уживання різних видів граматичних трансформацій у відсотках.

Матеріал нашого дослідження склали тексти оригіналів офіційних листів і їхній переклад, література методичного типу. **Предмет** уваги в статті складають методи та прийоми перекладу міжнародної кореспонденції. **Мета** статті полягає в тому, щоб проаналізувати граматичні перетворення та їхню специфіку перекладу на основі вирішення таких **завдань**: 1) вивчити комплексний характер граматичних модуляцій; 2) з'ясувати сутність граматичних трансформацій та причини їх вживання; 3) встановити характер перекладацьких перетворень; 4) визначити частотність використання модуляцій при перекладі ділової кореспонденції; 5) проаналізувати перекладацькі трансформації на матеріалі текстів ділових листів.

Перш за все, слід мати на увазі, що тип документа зумовлює відбір мовних засобів. Причому жанр документів спонукає вживати певні мовні засоби, які мають різні структурні та змістові навантаження. Тому слід пам'ятати, що, перекладаючи діловий текст, треба не лише точно передати зміст, але й трансформувати структури, які є в мові оригіналу, тобто

застосовувати аналогічні граматичні конструкції. Можемо навести приклад граматичних відмін при перекладі, використовуючи конспекти делегатів, де відображено результат дискусії двох сторін [2, с. 75]. Тип цього документа – письмовий варіант презентації. Це й впливає на декілька граматичних трансформацій та правила синтаксису, за якими поділ на абзаци ототожнюється з поділом ідеї на логічні сегменти. При перекладі повинен використовуватися так званий «синтаксичний паралелізм».

Граматичні конструкції слугують також для створення шаблону. Найчастіше використовуються такі трансформації: перестановка підмета, пасивний стан дієслова (зазвичай *it* виступає підметом), перестановка присудка, підмет у ролі іменника, дієприслівниковий зворот. Інколи лінгвісти звертають увагу на оперування неозначеною формою дієслова, дієприкметниковим зворотом та герундієм. Г. Е. Мірам зауважив, що, перекладаючи ці звороти, слід пам'ятати, що вони пов'язані лише зі своєю функцією в конкретному реченні [8, с. 185]. В. В. Калюжна [6, с. 98] підкреслює, зокрема, що зміст протоколів містить нестандартну рису, що має вплив не лише на текстуальну композицію, але й на вибір різних лексичних засобів. Використання семантики та синтактики в реченнях документів є дуже комплексним питанням; часто використовуються різні дієслівні форми та складна синтаксична єдність. Саме ці чинники змушують підбирати певну трансформацію при перекладі так, щоб вона не лише містила в собі граматично правильний текст документа, але також мала його догматичну функцію.

У процесі дослідження були виявлені такі граматичні трансформації, що використовуються при перекладі ділової кореспонденції: контекстуальна заміна, спрощення, перестановка та додавання (доповнення).

Контекстуальна заміна – це заміна слова, що належить до однієї частини мови, словом, що належить до іншої частини мови (морфологічна заміна) або заміна однієї синтаксичної конструкції іншою (синтаксична заміна). Ця трансформація використовується, якщо структурно-семантичні властивості синтаксичної одиниці не збігаються в мові оригіналу та в мові перекладу [5, с. 222]. Дослідження підтверджують, що при перекладі міжнародних ділових документів, найчастіше для перекладу присудків використовується саме функціональна заміна. Наведемо приклад контекстуальної заміни: *It is our hope that an agreement will be reached by Friday.* – *Ми сподіваємося, що угода буде досягнута до п'ятниці.* Оскільки структурно-семантичні властивості синтаксичного словосполучення *it is our hope* відрізняються від властивостей в українській мові, слід перекладати це словосполучення за допомогою близьких аналогів цільової мови. У цьому прикладі словосполучення доцільно перекладено, використовуючи підмет та присудок.

У прикладі *Members may be suspended from the exercise of the rights and privileges...* – *Здійснення членських прав і привілеїв може бути призупинено...* (Віденська конвенція про консульські зносини) знову структурно-семантичні властивості виділеного словосполучення відрізняються в мовах, а оскільки дієслово *suspend* можна перекласти як *тимчасово усувати* та *призупинити*, краще при перекладі замінити підмет *учасники* на *здійснення*.

При перекладі речення *Bank, commission and other expenses on the territory of the Seller are carried by the Seller, on the territory of the Buyer they are carried by the Buyer.* – *Банківські, комісійні та інші витрати на території продавця несе продавець, а на території покупця несе покупець* очевидно, що семантика української мови намагається уникати пасивного стану дієслів, тому застосовано форму дієслова активного стану.

Контекстуальна заміна може застосовуватися до слів майже всіх частин мови, однак найчастіше це спостерігається щодо іменника, дієслова, прикметника та прислівника [7, с. 312].

Грамматична трансформація **спрощення** використовується, якщо рівень значення слів, словосполучень або речень оригіналу є вищим, ніж потрібно в цільовій мові для розуміння контексту [5, с. 222]. Спрощення використовується не так часто при перекладі офіційних паперів. Наведемо приклади спрощення: *Judging by all external appearances, this session of our Assembly is **regular and normal** ... Yet the atmosphere is **neither usual nor seasonal**, for this session stands outside the pattern of the thirteen sessions held since the days of San Francisco. The fateful events that are rushing into the international arena... are **neither of a usual character nor of an ordinary nature**... It is a unique session – **happily and fortunately** led by a unique President.* – *Судячи з усіх зовнішніх ознак, це - звичайна сесія нашої Асамблеї ... Однак атмосфера, в якій вона проходить, аж ніяк не є звичайною, бо ця сесія не схожа на всі тринадцять сесій, що мали місце з дня конференції в Сан-Франциско. Знаменні події, що відбуваються на світовій арені ..., носять вельми незвичайний характер ... Це - видатна сесія, якої, **на щастя**, керує видатний Голова.* (Витяг з виступу одного з делегатів на XIV сесії Генеральної Асамблеї ООН, 1959). Виділення в тексті представляють собою «парні синоніми». Оскільки українській мові таке вживання синонімів не властиво, то тут у перекладі необхідно було вдатися до спрощення.

У прикладі *...Parties arrived at an amicable settlement* – *...Сторони домовилися* (Заключний протокол до Конституції Міжнародного Поштового Союзу) бачимо, що деякі стійкі словосполучення англійської мови потрібно було перекладати, використовуючи спрощення, якщо дослівний переклад звучить помилково для цільової мови.

Перестановка – це зміна порядку слів у словосполученнях та реченнях, що часто спричинена структурними відмінностями у вираженні теми та реми різними мовами. Це одна з головних граматичних трансформацій, яка використовується у випадку відмінності розподілу речення в оригіналі та цільовій мові [5, с. 222]. В усному перекладі перестановки як вид перекладацьких трансформацій зустрічаються досить часто, проте зазвичай вони поєднуються з іншими видами граматичних змін [1, с. 190].

Висловлювання зі зворотним порядком слів є характерною ознакою текстів українською мовою. В англійській мові інверсія використовується набагато рідше. Це породжує необхідність у різних перекладацьких трансформаціях, для поглибленого розуміння яких потрібно усвідомити природу комунікативної структури висловлювання [3, с. 22]. Розглянемо приклади перестановки: *The company's **network** occupies the territory of more*

than 160 000 square meters providing quality communication services for about 4 225 cities and towns in Perm region. – **Мережі компанії** охоплюють територію більше ніж в 16 000 кв. метрів і забезпечують якісні послуги зв'язку в 4 225 населених пунктах. Синтаксично переклад є аналогом оригіналу, але на морфологічному рівні застосована лише одна трансформація, яка є стійкою міжмовною відповідністю.

Іншими прикладами є: *Because transport costs are eliminated and immediate payment for purchases is called for; cash-and-carry warehouses are able to reduce their prices.* – **Склади для відпускання товарів за готівку можуть знизити ціни, оскільки відсутні транспортні витрати і потрібна негайна оплата покупки** та *This Constitution shall remain open for signature in the Archives of the Government of the United Kingdom.* – **Цей статут здається на зберігання до архіву уряду Сполученого Королівства, де він залишається відкритим для підписання.** (Конвенція членів ООН про дружбу та співробітництво на основі статуту). Якщо в українській мові підмет несе нову інформацію, він має стояти наприкінці речення. Другорядні елементи речення зазвичай знаходяться на початку речення, за винятком випадків, коли вони є носіями нової інформації.

Наступна трансформація – **додавання (доповнення)** – використовується зворотно до спрощення, якщо рівень значення слів, словосполучень або речень оригіналу є нижчим, ніж це треба в цільовій мові [5, с. 222]. Додавання є найчастіше уживаною граматичною модуляцією при перекладі ділової кореспонденції. Приклади доповнення спостерігаємо в такому перекладі: *The parties are not responsible for the accidents which can happen to a tourist due to his careless behaviour.* – **Сторони не несуть відповідальність за випадки, що сталися внаслідок порушення туристами загальноприйнятих норм поведінки.** Словосполучення *careless behaviour* перекладається сполученням чотирьох слів *порушення загальноприйнятих норм поведінки* для підкреслення більш чіткого лексико-семантичного характеру.

Різноманітні додавання відбуваються при перекладі на українську мову англійських інфінітивних конструкцій: *To solve this problem, we had to involve the experts.* – **Щоб вирішити цю проблему, ми були змушені притягнути експертів.**

Еліптичні речення також потребують доповнень при перекладі: *Public limited companies, though not so numerous as private ones, have far more capital invested in them.* – **Публічні акціонерні компанії, хоч будучи не настільки численними, як приватні, мають значно більше інвестованого в них капіталу.**

На граматичні перетворення впливають **ряд чинників**. В. І. Карабан виокремлює такі:

1. Різний спосіб передавати інформацію реченнями. Те, що можна передати за допомогою лексичних засобів в оригінальному тексті, в цільовому тексті можна передати за допомогою граматичних засобів.

2. Відсутність граматичних особливостей, форми або конструкції в оригінальному або цільовому тексті. Прикладом слугують артиклі або герундій в українській мові і поняття роду в англійській.

3. Необов'язково виражати граматичну інформацію. Наприклад, якщо дія в теперішньому часі відбувається у момент говоріння, в українській мові ця інформація граматично ніяк не показана.

4. Поверхнева структура представляє різний зміст речення. Прикладом слугує в англійській мові «Objective Infinitive», коли якусь комплексну інформацію використовують як складний додаток.

5. Проблема, яка охоплює сполучуваність та функціонування слів в словосполученні або реченні. Приклад: *base methodology* треба перекладати як *методологічна основа*, а не як *базова методологія* через деякі специфічні сполучуваності слова *base* [7, с. 18].

Основаючись на проведеному дослідженні, можна встановити відсоткову частотність використання видів модуляцій при перекладі з англійської мови українською: заміна (49%), додавання (26%), видалення (18%), перестановка (7%). Водночас вважаємо, що документацію некоректно сприймати загалом, не розділяючи її на види (протокол, договір, конвенція тощо), оскільки стилістичні засоби залежать від усталеної форми та зумовлюють певну контекстно передбачену клішованість при виборі еквівалентів перекладу. Власне, саме це й зумовлює специфіку документів. Офіційні документи мають певні риси, вони повинні бути логічними, беземоційними, точними й стереотипними. Текст документа безпосередньо залежить від комунікативного характеру.

Лексика мовної бази ділових паперів має бути нейтральною та компонуватися зі спеціальною термінологічною, а також зі скороченнями, аббревіатурами. До загальноживаних граматичних конструкцій оформлення ділових документів можна віднести інверсію підмета, дієприслівникові звороти, пасивний стан дієслів, інверсію присудка, модальні дієслова, часові форми дієслів. Перекладаючи діловий текст, треба не лише точно передати зміст, але й перетворювати структури, які є в мові оригіналу, на аналогічні в мові перекладу, тобто застосовувати адекватні граматичні конструкції.

Семантика інтернаціональних документів може зберігатися внаслідок використання граматичних модуляцій. До них відносяться: контекстуальна заміна, додавання, спрощення та перестановка. У процесі дослідження було встановлено, що найчастіше вживаються саме додавання та перестановка. **Перспективою** вважаємо аналіз застосування лексичних трансформацій при перекладі ділової кореспонденції з англійської мови українською.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Международные отношения, 1975. 238 с.

2. Борисенко І. І., Євтушенко Л. І., Дайненко В. В. Англійська мова в міжнародних документах і дипломатичній кореспонденції: навчальний посібник. 2-е видання, зі змінами та доповненнями. Київ: Логос, 1999. 416с.

3. Бреус Е. В. Теория и практика перевода с английского языка на русский : учебное пособие. Часть 1. Москва: УРАО, 2001. 104 с.

4. Васильченко О. В. Лексико-грамматические особенности перевода англоязычных внешнеэкономических договоров. вип. 4. Одеса: Одеський лінгвістичний вісник, 2014. С. 28–31.

5. Казакова Т. В. Практические основы перевода. СПб.: Лениздат; Издательство «Союз», 2002. 320 с.

6. Калюжная В. В. Стилль англоязычных документов международных организаций. Київ: Наук. думка, 1982. 376 с.

7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.

8. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик. Київ: Ника-Центр, 2000. 157 с.

9. Рудь І. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англомовних юридичних документів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*, 2010. С. 118–123.

10. Ярова Л. О. Граматичні особливості англомовних міжнародних документів в аспекті перекладу. *Наукові записки*. Вип. 144. Кіровоград: Видавець Лисенко В. Ф., 2016. С. 233–237.

*Цинтарюк Андрій Андрійович, студент;
наук. керівник – ст. викладач Долгих Андрій Миколайович,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

СЛОВОТВОРЧІ МОДЕЛІ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Лексика будь-якої мови постійно оновлюється та збагачується. Слова зникають, застарівають, а інші навпаки, з'являються та стають активно використовуватися носіями мови. Лексику мови можна збагатити різними способами. Наприклад, у певні періоди розвитку держави в його мові з'являється значна кількість запозиченої лексики, що спостерігається, наприклад, у цей період. Однак основним джерелом поповнення словникового запасу є не запозичення, а утворення нових лексичних одиниць на основі рідної мови з використанням різних способів словотворення.

Неологізми – це слова, які є абсолютно новими лексичними одиницями для кожного історичного періоду. Такі слова ще не увійшли до активної лексики, тому вони можуть бути не зрозумілими. Причиною виникнення неологізмів є соціальний та науково-технічний прогрес: поява нових соціально-економічних реалій, відкриття науки та техніки, досягнення в галузі культури. Ознакою неологізму є абсолютна новизна цього слова для більшості носіїв мови. Як тільки слово активно вживається, воно втрачає свій слід новизни і стає загальним. На сьогодні слова *самогон, космічний порт, радары, бустер, програмування* не є неологізмами. Ці слова були новими для їхнього історичного періоду, але зараз освоєні мовами і не вважаються носіями мови.

Переклад – це комплексний процес. Для вірної та точної передачі думки та ідеї оригіналу потрібно не тільки знайти у мові перекладу найвідповідніші слова, але й надати їм відповідної граматичної форми. У більшості випадків до цього ще й додається стилістичні чинники, які не можна не враховувати. Перекласти означає виразити вірно та повно засобами однієї мови те, що до того було виражено засобами іншої мови.

Всі неологізми, їхні морфологічна будова та характер значення, відповідають англійським словотворчим традиціям, коли реалізується потреба у новому слові.

У сучасній англійській мові є багато способів утворення нових слів, до яких належать словотворення, перетворення, скорочення, адективізація, субставізація, зворотне словотворення, лексико-семантичний спосіб, чергування звуків та передача наголосів у слові (фонологія). Однак не всі ці методи використовуються однаково, і частка кожного з них у процесі словотворення різна.

Зупинимось на найбільш поширених із цих способів формування неологізмів, а саме: афіксальний (префікс і суфікс), словоскладання, конверсія, скорочення, запозичення з інших мов, зворотна деривація, злиття. На усталені одиниці припадає 24% усіх новоутворень, і в незначній мірі сленг і жаргон відіграють велику роль у створенні стилістичних неологізмів.

У сучасній англійській мові є багато способів утворення нових слів, до яких належать словоскладання, конверсія, скорочення, адективізація, субставізація, зворотне словотворення, лексико-семантичний спосіб, чергування звуків та передача наголосів у слові (фонологія). Однак не всі ці методи використовуються однаково, і частка кожного з них у процесі словотворення різна.

Афіксальний спосіб у свою чергу поділяється на префіксальний та суфіксальний спосіб. Офіси префікса демонструють підвищену роль префіксів. Основним джерелом префіксів є латинська, французька та грецька мови: *акро-*, *біо-*, *ксно-*, *мікро-*, *євро-*, *теле-*. Суфіксальні одиниці частіше використовуються в повсякденному спілкуванні і більше позначаються сленгом. Так, одним із найпоширеніших суфіксів сленгу є суфікс *-у/ -е*.

Процес словоскладання – це злиття двох основ – омонімічних словоформ. Основним продуктивним суфіксом у афіксації є суфікс *-er*. Конверсія як спосіб створення нових слів значно знизило його активність і поступається всім іншим формам словотворення. Актуальності набуло перетворення змісту поняття.

Скорочення – лише невеликий відсоток від загальної кількості неологізмів, і їх кількість збільшується. З чотирьох типів скорочень (акроніми, аббревіатури, усічення, злиття) переважають усічені слова. Запозичення іншими словами – це поширений спосіб формування неологізмів. Використовується за відсутності однакового слова в мові перекладу. Зворотна деривація – це процес утворення дієслів шляхом обрізання суфіксів від співвідносних іменників. Злиття – це об'єднання усіченого кореня одного слова з усім словом, або об'єднання двох усічених коренів.

Класифікація неологізмів за способом їх формування в мові показала, що найчастіше використовуються способи додавання слів і аббревіатури, афіксація займає третє місце.

У багатьох випадках в англійській мові нові слова утворюються з існуючих слів, не змінюючи їх написання чи вимови. Найпоширеніший вид перетворення - утворення іменникових дієслів. Особливістю неологізмів є те, що вони здебільшого не записуються словниками. Саме визначення неологізму є відносним, оскільки це тимчасове утворення в мові, яке дуже часто буває і випадковим. У разі перекладу іноді потрібні контекстуальні заміни або описові переклади. Більшість нових слів належать до нееквівалентної лексики, тому виникають труднощі при їх перекладі українською мовою. Опис та інтерпретація є кращим способом перекладу пухлин. Досить часто використовується контекстний переклад, який, як правило, протиставляється «словниковому перекладу», таким чином, співпадаючи з тим, що може мати слово у контексті, на відміну від тих, які надаються у словнику.

Метод транслітерації або транскрипції слід застосовувати з особливою ретельністю при перекладі, оскільки це призводить до втрати значення слова на цільовій мові та існування декількох перекладів одного і того ж слова в мові, що небажано.

Калькуляція – це найпоширеніший метод перекладу для перекладу еквівалентних понять на дві мови або для називання терміна, який нещодавно з'явився мовою.

У процесі перекладу найважливіший прагматичний аспект; тобто необхідно враховувати екологічні, соціокультурні, національні «відтінки» неологізмів. Трансформація не дозволяє уникнути трансформації, але пам'ятайте, що хибне представлення або повне уникання перекладу вважаються небажаними.

Таким чином, розвиток суспільних відносин, економічної системи, науки і техніки, духовної культури постійно заохочує лексикон мови. Нові слова та вирази, що з'являються для позначення нових понять у науці та техніці, постають як термінологічні неологізми; що виникають для передачі вже існуючих в мові понять, але виражених іншими мовними засобами з метою виразності, називаються стилістичними неологізмами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Москва: Просвещение. 2008. С. 14.
2. Адамушко Н. И. Структурно-семантические особенности фразеологической номинации обращения. Сб. науч. тр. МГПИИЯ им. М. Тареза. Вып.290. Семантика, прагматика, текст. Москва, 2007. С. 4–11.
3. Александрова Н. Г. Тенденции развития современной экономической терминологии в английском и русском языках. *Когнитивные аспекты изучения языковых явлений в германских языках: межвузовский сборник научных статей / Под ред. А. А. Харьковской.* Самара: Изд-во «Самарский университет», 2009. С. 75–80.

4. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учеб. пособ. Сер.: Высшее профессиональное образование, 2008. С. 368.

5. Андрианов С. М. Некоторые вопросы построения словарей специальной терминологии. *Тетради переводчика*. Вып. 2. Москва: Международные отношения, 2004. С. 78–91.

6. Борисова Л. И. Лексические трудности перевода научно-технической литературы с английского языка на русский. Москва: ВЦП, 2006. 135 с.

7. Борисова Л. И. Особенности перевода общеупотребительной и общенаучной лексики с английского языка на русский. Москва: ВЦП, 2009. 171 с.

8. Брагина А. А. Неологизмы в русском языке. Москва, 2003. С. 24.

9. Изюмская С. С. Перевод неологизмов с английского языка на русский в научно-технических текстах. Москва: ВЦП, 2006. 114 с.

10. Комиссаров В. Н., Рецкер Я. И., Тархов В. И. Пособие по переводу с английского языка на русский. Часть II. Москва: Высшая школа, 2005. 287 с.

*Шепель Юрій Олександрович,
академік НАН вищої освіти України, д-р філол. наук, професор,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ (на прикладі перекладу з російської мови українською повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба»)

Однією з рис формування індивідуального стилю кожного майстра слова виявляється використання ним певних синтаксичних конструкцій, що відзначається манерою письма, притаманною тому чи тому авторові.

Для М. Гоголя характерологічним є послідовне вживання складнопідрядних багатоконпонентних конструкцій. У цій розвідці я проілюструю їх розгляну їхні структурні та функційні особливості під час перекладу.

Найбільшу групу в повісті М. Гоголя становлять складнопідрядні речення з послідовною підрядністю, переклад яких чиниться аналогічно оригіналу без зміни структури речення.

Розглянемо складнопідрядні багатоконпонентні конструкції з послідовною підрядністю, визначимо особливості їх перекладу:

рос. Окна в светлице были маленькие, с круглыми тусклыми стеклами, какие встречаются ныне только в старинных церквах, сквозь которые иначе нельзя было глядеть, как приподняв подвижное стекло. – *укр.* Вікна у світлиці були маленькі, з круглими тьмяними шибками, які трапляються нині тільки по старовинним церквах, крізь яких інакше не можна було дивитися, як трохи піднявши насувну шибку;

рос. Гости поздравили и Бульбу, и обоих юношей и сказали им, что доброе дело делают, что нет лучшей науки для молодого человека, как

Запорожская Сеч. – *укр.* Гості привітали й Бульбу і обох юнаків і сказали їм, що добре діло роблять, що нема кращої науки для юнака, як Запорізька Січ;

рос. А далее всех не ложился старый Тарас, все размышляя, что бы значило, что Андрея не было между вражьих воев [1, с. 250]. – *укр.* А найдовше не лягав старий Тарас, все роздумуючи, що б то значило, що Андрія не було між ворожим вояцтвом [2, с. 88];

рос. Но не приказал Тарас пить, пока не даст знаку, чтобы выпить им всем разо [1, с. 256]. – *укр.* Та не велів Тарас пити, поки не дасть знаку, щоб випити усім разом [2, с. 95];

рос. Да уже вмести выпьем за нашу собственную славу, чтобы сказали внуки и сыны тех внуков, что были когда то такие, которые не постыдили товарищества и не выдали своих [1, с. 256]. – *укр.* Та вже разом вип'ємо й за нашу власну славу, щоб сказали внуки й сини тих внуків, що були колись такі, які не посоромили товариства й не зрадили своїх [2, с.95];

рос. И такие поминки по Остапе отправил он в каждом селении, пока польское правительство не увидело, что поступки Тараса были побольше, чем обыкновенное разбойничество [1, с. 283]. – *укр.* І такі поминки по Остапові справляв він у кожному селищі, поки польський уряд не побачив, що вчинки Тарасові були щось більше, ніж звичайне розбійцтво [2, с.124].

Помітну групу в першоджерелі й перекладі становлять моделі складнопідрядного речення з однорідною підрядністю. Розглянемо їх:

рос. Нужно, чтобы он речами своими разодрал на части мое сердце, чтобы горькая моя участь была еще горче, чтобы еще жалче было мне моей молодой жизни, чтобы еще страшнее казалась мне смерть моя, чтобы еще больше умирая, попрекала я тебя, свирепая судьба моя, и тебя – прости мое прегрешение, – святая божья мать! [1, с. 239]. – *укр.* Треба, щоб він словами своїми розшматував моє серце, щоб гірка моя доля була ще гіркіше, щоб ще більше жалко було мені мого молодого життя, щоб ще страшнішою здавалася мені смерть моя, щоб ще більше, вмираючи, дорікала я тобі, люта доле моя, і тобі, – прости мій гріх, – свята Божа Мати [2, с. 76];

рос. И слышал только в ответ Тарас Бульба, что Бородавка повешен в Толопене, что с Колопера содрали кожу под Кизикирменом, что Подсыткова голова посолена в бочке и отправлена в самый Царьград [1, с. 211]. – *укр.* І чув тільки у відповідь Бульба, що Бородавку, повішано в Толопені, що з Колопера здерли шкуру під Кизикерменом, що Підситкову голову посолено в бочці й відіслано в самий Царгород [2, с. 43];

рос. Отчизна есть то, чего ищет душа наша, что милее для неё всего [1, с. 240]. – *укр.* Вітчизна є те, чого шукає душа наша, що миліше для неї над усе [2, с. 77].

Незначну групу в оригіналі і перекладі становлять речення з неоднорідною підрядністю як-от:

рос. Если пан хочет, я даже скажу, отчего он перешел к ним [1, с. 244]. – *укр.* Коли пан хоче, я навіть скажу, чого він перейшов до них [2, с. 81];

рос. А наказным атаманом, коль хотите послушать белой головы, непригоже быть никому другому, как только одному Тарасу Бульбе [1, с. 252]. –

укр. А наказним отаманом, коли хочете послухати білої голови, не годиться бути нікому і нічому, як тільки одному Тарасові Бульбі [2, с. 90];

рос. Как градом выбивает вдруг всю ниву, где, что полновесный червонец, красовался всякий колос, как их выбило и положило [1, с. 260]. – *укр.* Як градом вибиває раптом усю ниву, де, мов щирозлотий червінець, красувався кожний колос, так їх вибило й поклато [2, с. 100].

Вживання такої моделі складнопідрядних речень визначає здебільшого монологи як в оригіналі, так і у перекладі. Через це мова того чи того персонажу значною мірою індивідуалізується. Ця модель складнопідрядного речення має особливу стилістичну вагу для максимального наближення мови персонажів до розмовного стилю мовлення. Далі приклад подаю без порушення структури речень в обох мовах:

рос. Как только увидели казаки, что подошли они на ружейный выстрел, все разом грянули в семипядные пищали, и, не переставая, все палили они из пищалей [1, с. 259]. – *укр.* Як тільки побачили козаки, що підійшли вони на рушничний постріл, усі разом гримнули в семип'ядні пищалі і, не зупиняючись, усі довбли вони з пищалей [2, с. 99].

Такі синтаксичні конструкції увиразнюють художньо описуване явище, а іноді навіть набувають значення окремого образу. Структура речення при цьому не порушується під час перекладу.

У тексті перекладу спостерігаємо більше, ніж в оригіналі, моделей багатокомпонентних складнопідрядних речень з послідовною підрядністю. Ця особливість спричинена тим, що в повісті «Тарас Бульба» М. Гоголь тяжіє до використання моделей однокомпонентних складнопідрядних речень, а під час перекладу варто прибгати до їхньої заміни на багатокомпонентні моделі з послідовною підрядністю. Пор.: *рос.* У них были только длинные губы, за которые мог выдрать их всякий козак, носивший оружие [1, с. 197]. – *укр.* У них були тільки довгі губи, за яких міг наскубти їх усякий козак, що носив зброю [2, с. 29];

рос. Уже известно всем из истории, как их вечная борьба и беспокойная жизнь спасли Европу от неукротимых набегов, грозивших её опрокинуть [1, с. 199]. – *укр.* Уже відомо всім з історії, як їх вічна боротьба і не спокійне життя врятували Європу від цих невпинних наскоків, що загрожували їй зруйнуванням [2, с. 31];

рос. Месяц с вышины неба давно уже озарял весь двор, наполненный спящими, густую кучу верб и высокий бурьян, в котором тонул частокол, окружавший двор [1, с. 202]. – *укр.* Місяць з високості неба давно вже осявав весь двір, повний послуних, верб і високий бур'ян, в якому потонув чястоків, що оточував двір [2, с. 34].

У перекладеному тексті зафіксовано невелику кількість комбінованих синтаксичних одиниць, зокрема речень із однорідною супідрядністю та послідовною підрядністю. Такі речення сприяють розгортанню думки одночасно в двох напрямках: ушир, як при однорідній супідрядності, та вглиб, як при послідовній підрядності.

Багатокомпонентні складнопідрядні речення у першоджерелі та в тексті перекладу не характеризуються наявністю великої кількості простих одиниць у своїй структурі, про що свідчать наведені вище приклади. Типовим виявом складнопідрядних речень є дво-/ трикомпонентні утворення.

Не часто трапляються чотирикомпонентні та шестикомпонентні синтаксичні одиниці: *рос.* В летописных страницах изображено подробно, как бежали польские гарнизоны из освобожденных городов, как были перевешаны бессовестные арендаторы – жида; как слаб был коронный гетьман Николай Потоцкий с многочисленною своею армиею против этой непреодолимой силы; как разбитый, преследуемый, перетопил он в небольшой речке лучшую часть своего войска, как облегли его в небольшом местечке Полонном грозные козацкие полки и как, приведенный в крайность, польский гетьман клятвенно обещал полное удовлетворение во всем со стороны короля и государственных членов и возвращение всех прежних прав и преимуществ [1, с. 281]. – *укр.* На сторінках літопису змальовано докладно, як тікали польські гарнізони з визволених міст; як були перевішані безсовісні орендарі – жида; який слабкий був коронний гетьман Микола Потоцький з численною своєю армією проти цієї нездоланної сили; як розбитий, переслідуваний, перетопив він у невеличкій річці найкращу частину свого війська; як облягли його в невеличкому містечку Полонному грізні козацькі полки і як доведений до краю польський гетьман під присягою обіцяв цілковите задоволення у всьому від короля й державних чинів та повернення усіх колишніх прав і привілеїв [2, с. 122].

Переферійну позицію охоплюють невеликі за обсягом складнопідрядні речення, що містять еліптичні компоненти. Пор.: *рос.* На вершине обрыва видны были остатки плетня обличьявшие когда-то бывший город. Перед ним – широкие листы лопуха; из-за которого торчала лебеда, дикий колючий бодяк и подсолнечник, подымавший выше всех их свою голов [1, с. 231]. – *укр.* На верху кручі видно було рештки тину, які свідчили, що колись тут був город. Перед ним широке листя лопуха, з-за якого стирчала лобода, дикий колючий будяк і соняшник, що підносив вище за всіх свою голову [2, с. 67].

Менше в оригіналі спостерігаємо конструкцій з препозитивними підрядними. Ця особливість передана також у тексті перекладу. Пор.: *рос.* Когда же поворотился он, чтобы взглянуть на та татарку, она стояла перед ним, подобно темной гранитной статуе, вся закутанная в покрывало [1, с. 231]. – *укр.* А коли повернувся він, щоб глянути на татарку, вона стояла перед ним як якась темна гранітна статуя, вся закутана в покривало [2, с. 66].

Така рухомість підрядних речень використовується і автором, і перекладачем для чіткого розмежування вихідного і змінного, більш актуального і менш актуального.

Незважаючи на типовий вияв досліджуваних речень у дво-/ трикомпонентних моделях, вони є часто досить об'ємними, що забезпечується різноманітним ускладненням формальної структури. Серед таких є передусім однорідні члени речення: *рос.* Из Сечи пришла весть, что татары во время отлучки козаков ограбили в ней все, вырыли скарб, который в тайне держали козаки под землею, избили и забрали в плен всех, которые оставались, и со

всеми забранными стадами и табунами направили путь прямо к Перекопу [1, с. 251]. – *укр.* З Січі прийшла вість, що татари, під час відсутності козаків, пограбували в ній усе, викопали скарб, який у схові тримали козаки під землею, перебили й забрали полон усіх, хто залишався, і з усіма забраними гуртами й табунами подалися просто до Перекопу [2, с. 89].

Часто ускладнюють речення відокремленні члени. Наприклад: *рос.* Коли уже на то пошло, то всякий не во что ставит козацкую честь, позволив себе плюнуть в седые усы свои и попрекнуть себя обидным словом, так не укорит же никто меня! [1, с. 252]. – *укр.* Коли вже на те пішло, що всякий ні за що має козацьку честь, дозволивши плюнути собі в сиві вуса свої і докорити собі прикрим словом, то не докорить уже ніхто мені! [2, с. 91].

рос. В тот же час отправились несколько человек на противоположный берег Днепра, в войсковую скарбницу, где, в неприступных тайниках, под водою и в камышах, скрывалась войсковая казна и часть добытых у неприятеля оружий [1, с. 218]. – *укр.* Зразу ж рушило кілька чоловік на той берег Дніпра, до військової скарбниці, де, в неприступних схованках, під водою та в комишах, зберігалась військова казна і частина здобутої у ворога зброї [2, с. 52].

Зауважу, що часто у тому самому реченні може траплятися кілька ускладнювальних елементів, наприклад:

рос. Знать, видно, много напомнил им старый Тарас, знакомого и лучшего, что бывает на сердце у человека, умудренного горем, трудом, уделью и всяким невгодьем жизни, или хотя и не познавшего их, но много почувавшего молодою жемчужною душою на вечную радость старцам родителям родивших их [1, с. 259]. – *укр.* Видно, мабуть, багато нагадав їм старий Тарас знайомого й кращого, що буває на серці в людини, яка навчена горем, працею, молодечтвом і всякими знегодами життя, або, хоч і не зазнала їх, але багато відчула молодою, перлистою душею на вічну радість старим батькам, що породили її [2, с. 98];

рос. Проезжая предместья, Тарас Бульба увидел, что жидок его, Янкель, уже разбил какую-то ятку с навеса и продавал кремни, заправки, порох и всякие войсковые снадобья, нужные на дорогу, даже калачи и хлебы [1, с. 233]. – *укр.* Проїжджаючи через передмістя, Тарас Бульба побачив, що жидок його, Янкель, уже поставив якусь ятку з дашком і продавав кремені, протички, порох та всяке військове наження, потрібне на дорогу, навіть калачі й хліб [2, с. 58].

В оригіналі та у тексті перекладу спостерігаємо такі ускладнювальні елементи як:

- відокремлена поширена обставина;
- уточнювальний підмет;
- однорідні додатки;
- відокремлений додаток;
- відокремлене поширене узгоджене означення:

рос. Войско, отступив, облегло весь город и от нечего делать занялось опустошением окрестностей, выжигая окружные деревни, скирды неубранного хлеба и напуская табуны коней на нивы, еще не тронутые серпом, где как нарочно, колебались тучные колосья, плод необыкновенного урожая,

наградившого в ту пору щедро всех земледельцев [1, с. 226.]. – *укр.* Військо, відступивши, облягло все місто і знічев'я заходилося спустошувати околиці, випалюючи навколишні села, скирти немолоченого хліба та напускаючи табуни коней на ниву, ще незачеплені серпом, де, як навмисно, хвилювалось повне колосся, плід незвичайного врожаю, який щедро винагородив у ту пору всіх хліборобів [2, с. 61].

Отак, можна зробити висновок, що під час перекладу складнопідрядні речення здебільшого не зазнають суттєвих змін у своїй структурі, крім тих випадків, де двокомпонентні речення з дієприкметниковим зворотом в оригіналі перекладаються як трикомпонентні складнопідрядні речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоголь Н. В. Избранное. Москва: Просвещение, 1986. 397 с.
2. Тарас Бульба: Повість / Пер. А. Хуторяна. Київ: Дніпро, 1984. 93 с.

*Ююкіна Юлія Артемівна, студентка;
наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Ясинецька Олена Анатоліївна,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

У сучасному світі переклад термінів є однією із найскладніших проблем у галузі перекладознавства, тому що цей тип лексики дуже швидко розвивається та користується величезним попитом у різних сферах життя. Це питання потребує особливої уваги, адже певні труднощі при перекладі термінології виникають. Дослідженням термінології та різних галузевих терміносистем займалися такі науковці, як І. М. Кочан, Н. Г. Александрова, Л. П. Білозерська, Л. О. Симоненко. Ця тема є актуальною у зв'язку зі зростанням інтересу науковців до термінологій різних галузей, а також шляхів розв'язання нагальних практичних питань розбудови новітніх терміносистем.

Об'єктом нашої уваги є переклад економічної термінології з англійської мови українською. **Предметом** дослідження є конкретизація як один із прийомів перекладу та, власне, перекладацька трансформація. **Мета** статті полягає в розкритті сутності конкретизації при перекладі економічної термінології з англійської мови українською. Згідно з метою та предметом дослідження, поставлено такі **завдання**: виявити визначення конкретизації та її сутність у перекладі термінів; проаналізувати важливість конкретизації у перекладі економічної термінології.

Термін – емоційне нейтрально забарвлене слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів і явищ. Передача англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту англомовних термінів та знання

термінології рідною мовою. При передачі науково-технічної та економічної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміна з контекстом, завдяки чому виявляється значення терміноодиниці [12, с. 58]. Термін являє собою слово або словосполучення, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю у системі лексики на означення понять певної окресленої галузі [22, с. 155].

Водночас варто звернути увагу, що існують конкретні особливості економічного тексту, які можуть спричинити труднощі у процесі його смислової інтерпретації. Відповідно до положень Енциклопедичного економічного словника, економічні терміни поділяються на такі різновиди як: 1) загальнозначущі терміни, які характеризуються тим, що вживаються в повсякденному житті та є зрозумілими кожному. До цієї групи термінів відносяться, наприклад: *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation*; 2) спеціально-технічні терміни, які відбивають область спеціальних знань техніки, економіки, медицини тощо (ці терміни повинні бути зрозумілими економістові, що є ще й фахівцем в іншій предметній галузі) наприклад: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free*.

Також усі терміни за своєю будовою поділяються на такі типи: 1) прості (складаються з одного слова): *punish – покарати*; 2) складні (складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс): *High Court – Високий суд*; 3) терміни-словосполучення, (складаються із декількох компонентів): *specific performance – реальне виконання* [5, с. 35]. Оскільки серед економічних термінів найуживанішими переважно є терміни-словосполучення, вони є основною проблемою при перекладі економічних текстів.

У процесі перекладу дуже часто доводиться спостерігати, що лексика української мови є більш конкретною, ніж її аналогічні лексичні одиниці в англійській мові. Тому переклад будь-якого тексту здійснюється різними способами, а саме за допомогою міжмовних трансформацій. Головною метою перекладача є правильний вибір прийому для точного перекладу. Одним із найпопулярніших способів є конкретизація.

Багато дослідників відносять конкретизацію до лексичних трансформацій, оскільки перетворення торкається лише видозміни на лексичному рівні без впливу на граматичну форму слова чи синтаксичну структуру речення. Так, І. С. Алексеєва наголошує, що конкретизацією зазвичай називають заміну слова чи словосполучення вихідної мови з більш широким референційним значенням на слово або словосполучення мови перекладу з вузьким референційним значенням [1, с. 82]. В. Н. Комісаров зазначає, що прийом конкретизації полягає в тому, що перекладач обирає для перекладу слова оригіналу слово з більш конкретним значенням в мові перекладу [4, с. 39]. Однак не всі перекладознавці відносять конкретизацію саме до лексичних трансформацій. А. Д. Швейцер, наприклад, назвав її гіпонімічною трансформацією. Все ж, незважаючи на різні точки зору щодо конкретизації, тлумачення сутності цього прийому в різних авторів аналогічне.

Конкретизацію поділяють на два типи: мовну та контекстуальну. Двома основними факторами застосування конкретизації є такі: 1) мова перекладу

може не мати семантично тотожного слова з широким значенням; 2) через багатозначність слів перекладач має зробити вибір між можливими відповідниками у мові перекладу.

Мовна конкретизація зазвичай застосовується за таких умов: 1) у мові перекладу немає слова з таким же широким поняттям; 2) при зміні граматичного порядку слів із відповідною зміною синтаксичних функцій; 3) із розбіжностями у будові двох мов. Наприклад: *governing body* – **керівний орган** (основне значення – тіло, предмет, але надається більш конкретне значення, що це орган), *impose tariffs* – **вводити мито** (безпосереднє значення – розцінки, тарифи; надається більш конкретне поняття, що це саме мито), *public debt* – **державний борг** (в українській мові існують декілька варіантів перекладу багатозначного слова, тому потрібен прийом мовної конкретизації); *last number recall* – **автоматичний набір останнього номера** (відбувається зміна порядку слів і слово *recall* – повторний дзвінок набуває значення «набір номера»).

Контекстуальна конкретизація залежить від конкретного тексту й застосовується перекладачем із стилістичних таї екстралінгвістичних міркувань. Наприклад: *domestic industries* – **національна економіка** (пряме значення – домашній, але в цьому випадку необхідним є конкретизований переклад); *manufacturing output* – **обсяги промислового виробництва** (при перекладі уточнюється, яке саме виробництво); *article of manufacture* – **виріб** (пряме значення – предмет виробництва, але краще використати більш конкретизоване значення); *official figures* – **офіційні дані** (перше значення – число, але у цьому контексті влучнішим є наданий переклад); *domestic market* – **внутрішній ринок** (*domestic* – домашній, але для пояснення терміна забезпечується конкретизоване значення); *important items* – **важливі проблеми, питання** (пряме значення – предмети, але йдеться про проблеми); *charge calls to the subscriber* – **виставляти рахунок абоненту** (за користування телефонним зв'язком; *charge* – брати оплату, а *calls* – дзвінки; контекст вимагає конкретики, яка доречно застосована в перекладі).

Аналіз засвідчив, що прийом конкретизації є широко вживаним при перекладі економічної термінології. Підводячи підсумки, слід зауважити, що основною метою перекладача є досягнення адекватності перекладу. При цьому основне завдання полягає в досягненні максимальної наблизеності тексту перекладу і його елементів до оригіналу. Також часто буває так, що конкретизація співіснує з іншими міжмовними трансформаціями. Контекстуальна конкретизація є більш уживаною в економічних текстах, ніж мовна.

З огляду на актуальність адекватного перекладу економічної термінології, **перспективним** вбачається подальше дослідження міжмовних трансформацій, характерних для забезпечення адекватного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводовведение: учеб. пособ. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

2. Багмут Й. А. Проблеми перекладу суспільно-політичної літератури українською мовою. Київ: НД, 2005. 201 с.
3. Голові В. М. Переклад економічної термінології. Київ: Наука, 2005. 187 с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 80 с.
5. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ: Наукова думка, 2003. 185 с.
6. Раєвська Н. М. English lexicology. Київ: Вища школа, 1998. 234 с.

Актуальні проблеми психолінгвістики та мовної політики

*Мельник Ганна Віталіївна, аспірантка,
Університет Марії Кюрі-Склодовської, м. Люблін, Польща*

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ НА РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ПОЛЬЩІ

В історії розвитку польської математичної термінології традиційно виділяють три періоди: давньопольський, середньопольський та новопольський. В цій статті приділимо більше уваги новопольському періоду, який припадає на другу половину XVIII-го століття та триває до 1939 року [3, с.55, 107, 181], і, зокрема, діяльності Комісії народної освіти (пол. Komisja Edukacji Narodowej), яка функціонувала в 1773–1794 роках [2, с. 61].

Одним із завдань Комісії народної освіти було практичне використання точних наук з метою зміцнення економічного потенціалу Речі Посполитої. Комісія мала працювати над підвищенням ефективності виробничих процесів, використовуючи при цьому нові технології. В зв'язку з цим велику увагу приділяли саме точним наукам та їх практичному застосуванню [2, с. 61–62].

Як відомо кожна наука має свою терміносистему. Початок XVIII-го століття характеризується не до кінця унормованою математичною термінологією. Причиною відсутності усталеної термінології була наявність кількох назв (і польських, і латинських) того ж самого терміна. Основна вимога, яка ставиться до наукової термінології це однозначність та відповідність однієї дефініції одному терміну. На жаль, в період формування термінології такої відповідності не завжди легко досягти. Науковці та практики пропонували свої варіанти математичних термінів. Відповідно кількість назв на позначення одного і того ж терміна збільшувалась. Аби до загального вжитку ввійшов найбільш відповідний термін, мав пройти певний період часу, під час якого користувачі вирішили б, який із запропонованих варіантів найкращий. Варто додати, що запропоновані науковцями та практиками терміни дуже часто мали штучне звучання.

Причиною чому на початку XVIII-го століття термінологія досі не була усталеною, вважається відсутність будь-яких правил творення математичних термінів [1, с. 85]. Першим кроком до того, аби запровадити такі правила було створення Комісією народної освіти Товариства з питань елементарних

підручників (пол. Towarzystwo Książ Elementarnych). Саме цьому Товариству Комісія передає завдання унормування польської математичної термінології. Товариство з питань елементарних підручників оголошує конкурс на найкращий підручник з математики. Основними вимогами, які ставились до підручників були: виклад матеріалу польською мовою та використання лише питома польських математичних термінів. Якщо з будь-яких причин не вдавалось дібрати вдалого польського терміна, то дозволялось використовувати запозичення з латинської мови. Ще одним винятком було те, що іноземці не були змушені писати підручник з математики польською мовою, вони могли використовувати свою національну мову, як мову викладу основного матеріалу. Такі винятки свідчать про те, що Комісія не була на стільки радикальною і дозволила зайнятись унормуванням польської математичної термінології іноземцям, а також те, що не відкидала напрацювання попередніх поколінь і дозволяла використовувати запозичення, які були більш вдалимими.

На конкурс було відправлено одинадцять робіт. Найкращим підручником було визнано працю женевського математика Сімона Люльє (Simon L'Huilier). Оскільки підручник був написаний французькою мовою його потрібно було перекласти на польську мову. Товариство з питань елементарних підручників доручає переклад Анджею Гавронському, а редагування Ігнацію Потоцькому та Гуго Коллонтаю [1, с. 86].

Редактори підручників відмітили, що перекладач дуже добре справився із поставленим йому завданням. Анджей Гавронський дуже вдало переклав термінологію, яку запропонував Сімон Люльє. Гавронський під час добору польських відповідників користувався напрацюваннями науковців ще з попередніх століть, але також творив власні неологізми. Варто додати, що найбільше власних неологізмів Гавронський запропонував на позначення математичних термінів з алгебри. Запропоновані ним терміни виявились настільки вдалимими, що більшість із них закріпилась та вживається в незмінному вигляді і сьогодні.

Особливістю підручників Гавронського є те, що він при першому вживанні терміна поруч із питома польською назвою подає і латинську, але далі вживає лише польський термін. Ще однією особливістю автора є те, що вживання термінів послідовне. Гавронський старався не вживати дублетів, тому одна дефініція відповідала одному терміну.

Підручники Сімона Люльє, які переклав на польську мову Анджей Гавронський мали слугувати взірцями для інших науковців та практиків, які прагнули займатись написанням підручників з математики.

Запропонована Анджеєм Гавронським термінологія замикає процес творення питома польської термінології елементарної математики. Таким чином Товариство з питань елементарних підручників повністю виконує поставлене перед ним завдання. В свою чергу Комісія народної освіти робить крок уперед до повного формування та унормування польської математичної термінології.

Варто підкреслити, що до вісімдесятих років XVIII-го століття в університетах викладали лише елементарну математику, тому робота над

формуванням математичної термінології на цьому етапі не завершується. Попереду ще формування термінології вищої математики.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що діяльність Комісії народної освіти мала визначальний вплив на розвиток та унормування польської математичної термінології. Основним досягненням діяльності Комісії можна вважати запровадження єдиних правил творення математичних термінів. Пророблена науковцями робота в рамках діяльності в Товаристві з питань елементарних підручників була настільки вагомою, що деякі їхні напрацювання використовуються і до цього часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bąk M. Powstanie i rozwój polskiej terminologii nauk ścisłych. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1984. 187 s.

2. Kivilšenè R, Klimka L. Fizyka pod wpływem Komisji Edukacji Narodowej na dawnym Uniwersytecie Wileńskim. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. 2001, № 46/4. С. 61–76. URL: http://files.musicologytoday.hist.pl/files/Kwartalnik_Historii_Nauki_i_Techniki/Kwartalnik_Historii_Nauki_i_Techniki-r2001-t46-n4-s61-76/Kwartalnik_Historii_Nauki_i_Techniki-r2001-t46-n4-s61-76.pdf

3. Walczak B. Zarys dziejów języka polskiego. Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW, 1995. 272 s.

*Сарієнко Марина Анатоліївна, вчитель англійської мови,
Загальноосвітня школа I-III ступенів № 8
Мирноградської міської ради Донецької області*

ВПЛИВ ТА ПРОЯВИ ФРУСТРАЦІЇ НА РОЗВИТОК ФІЛОЛОГІЧНО ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ПІД ЧАС УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Л. Виготський писав, що «творчість – це діяльність людини, спрямована на створення нового: чи то речей зовнішнього світу, чи умовиводів або почуттів, властивих самій людині».

Основне місце формування творчих здібностей обдарованих учнів – освітнє середовище, їхній розвиток під час навчально-виховного процесу. Вчитель – носій педагогічної творчості. Саме він на сучасному уроці організовує освітній простір в навчальних закладах і обирає інтерактивні форми й методи навчання, планує рух учнів до самостійного мислення.

Обдаровані люди характеризуються надзвичайно розвиненою працьовитістю, глибоким і стійким інтересом до певної діяльності. До найпопулярніших моделей обдарованості належить концепція, розроблена американським ученим Джозефом Рензулі. Згідно з цією концепцією, обдарованість – це не просто високий коефіцієнт інтелекту чи висока

креативність, це поєднання трьох основних характеристик: інтелектуальних здібностей, креативності та наполегливості. Джозеф Рензулі пропонує вважати обдарованими не тільки тих, хто за всіма трьома параметрами перевищує ровесників, а навіть тих, хто демонструє високий рівень хоча б за одним із них [4, с. 6].

Щоб досягти великих успіхів, обдаровані діти наполегливо йдуть до своєї мети. Вони прагнуть доводити все до повної досконалості, не дивлячись на труднощі та складності. Однак високий рівень інтелекту не гарантує творчих досягнень. Можна бути інтелектуалом і не стати творцем [1, с. 256]. Такі учні в своєму розвитку схильні до особливого ризику – у них підвищена вразливість і чутливість, що призводить до непорозуміння з однолітками. Незначні зауваження можуть викликати емоційну реакцію.

Під час навчально-виховного процесу з такими учнями постійно виникають педагогічні й психологічні труднощі. Саме вчитель створює таку атмосферу у школі, щоб надихати обдарованих дітей на позитивне ставлення до навчання, бути впевненою особистістю. Якщо дитина пригнічена, то переживання її невдачі супроводжуються негативними емоційними проявами: гнівом, роздратуванням, почуттям провини тощо.

Ільїн Є. П. вважав, що і перешкоди до досягнення мети, і бар'єри, і також емоційний стан у момент невдачі, конфлікти і саме переривання діяльності – всі ці явища мають відношення до фрустрації.

У філологічно обдарованих підлітків такий емоційний стан, як фрустрація, проявляється в ситуації оцінювання їхньої діяльності, коли оцінюючи власну роботу в співвідношенні з дорослими мірками, дитина виявляється фрустрованою, відчуває тривогу і тяжкі, недитячі переживання. Хоча з іншого боку це може бути варіантом «мук творчості» [2, с. 31]. Треба пам'ятати, що агресивна поведінка обдарованих учнів є способом самовираження і самоствердження; задоволення потреби спілкування. Фрустрація здійснює значний вплив на розвиток талановитої дитини. Вона або стимулює творчу діяльність особистості, або блокує її. Цей стан здатний зруйнувати свідомість і діяльність людини, бо супроводжується цілим набором негативних емоцій.

Обдаровані діти дуже чутливі, тому вразливо переживають соціальну несправедливість. На уроках англійської мови вчитель бачить, як дитина проявляє озлобленість, пригніченість, зовнішню і внутрішню агресію. Літа Стеттер Холлінгворт пише про це у своїй книзі «Обдаровані діти»: «Людина, сприйняття якого хронічно випереджає його можливості, завжди перебуває під стресом». У таких учнів спостерігаються порушення емоційних зв'язків, які ведуть до прояву неупорядкованих вибухів люті. Їм властиво відчувати себе винними по відношенню до інших людей і брати чужу провину на себе.

Літа Стеттер Холлінгворт внесла великий внесок у розуміння проблем адаптації, що стоять перед інтелектуально обдарованими дітьми: неприязнь до школи; ігрові інтереси; занурення у філософські проблеми; невідповідність між фізичним, інтелектуальним та соціальним розвитком. Вона вважає, що порушення в поведінці таких дітей можуть з'являтися тому, що навчальний

план не відповідає їхнім здібностям; їм подобаються складні ігри і не цікаві ті, якими захоплюються однолітки середніх здібностей. Внаслідок цього обдарована дитина опиняється в ізоляції, йде в себе. Для таких учнів характерно замислюватися над такими явищами, як смерть, потойбічне життя, релігійні вірування і філософські проблеми.

«Обдаровані діти часто вважають за краще спілкуватися і грати з дітьми старшого віку. Через це їм часом важко ставати лідерами, так як вони поступаються останнім у фізичному розвитку» [3, с. 91].

Важливим чинником для творчого розвитку дитини є гра. Гра на уроці іноземної мови є формою навчання, яка моделює життєві ситуації, явища, процеси, види професійної діяльності. Водночас гра практично завжди містить і мотив діяльності, а також досить чітко визначає її соціально- етнографічне поле та вік, стать, соціальні потреби учасника гри тощо. Цим вона позитивно відрізняється від так званого навчального «породження» мовних висловлювань. Основна ж функція гри на уроці – бути засобом навчання, розвитку й виховання.

Мовознавчі ігри спрямовані на засвоєння мовного матеріалу. Такі ігри забезпечують лише засвоєння знань, і хоча вони зручні й легкі для застосування, часто користуватися ними не слід. Наприклад, під час вивчення теми «Colours», можна використовувати гру «What's Blue?». Клас поділяється на дві групи. Кожен гравець із однієї групи запитує: «What's Blue?» або «What's White?». Гравець із другої групи має назвати предмет відповідного кольору. Якщо гравець не може відповісти, він вибуває з гри.

З метою розвитку обдарованої дитини вчителі повинні контролювати стан фрустрації, якщо вони виникають, регулювати їх; розвивати у підлітків правильне розуміння труднощів перед досягненням своєї мети; виховувати вольові риси характеру, велику увагу приділяти вихованню витривалості і самовладання.

Отже, кожна особистість має потенціал здібностей, а завдання сучасного вчителя – розвивати ці здібності та управляти процесом їх розвитку.

Я вважаю, що співпраця, спільна діяльність, спільне творення – основні принципи організації освітнього педагогічного середовища, через які лише й можливо досягти високих результатів у навчально-виховному процесі при роботі з обдарованими учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб.: Издательство «Питер», 1999. 368 с.: (Серия «Мастера психологии»).
2. Матюшкин А. И. Концепция творческой одаренности. *Вопросы психологии*. 1989. № 6. С. 29–33.
3. Одаренные дети: пер.с англ. / Общ. ред. Г. В. Бурменской и В. М. Слущкого. Предисл. В. М. Слущкого. Москва: Прогресс, 1991. 376 с.
4. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна, В. М. Сисоєва. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 190 [2] с. (Початкове навчання та виховання, Вип. 1 (73)). С. 6.

